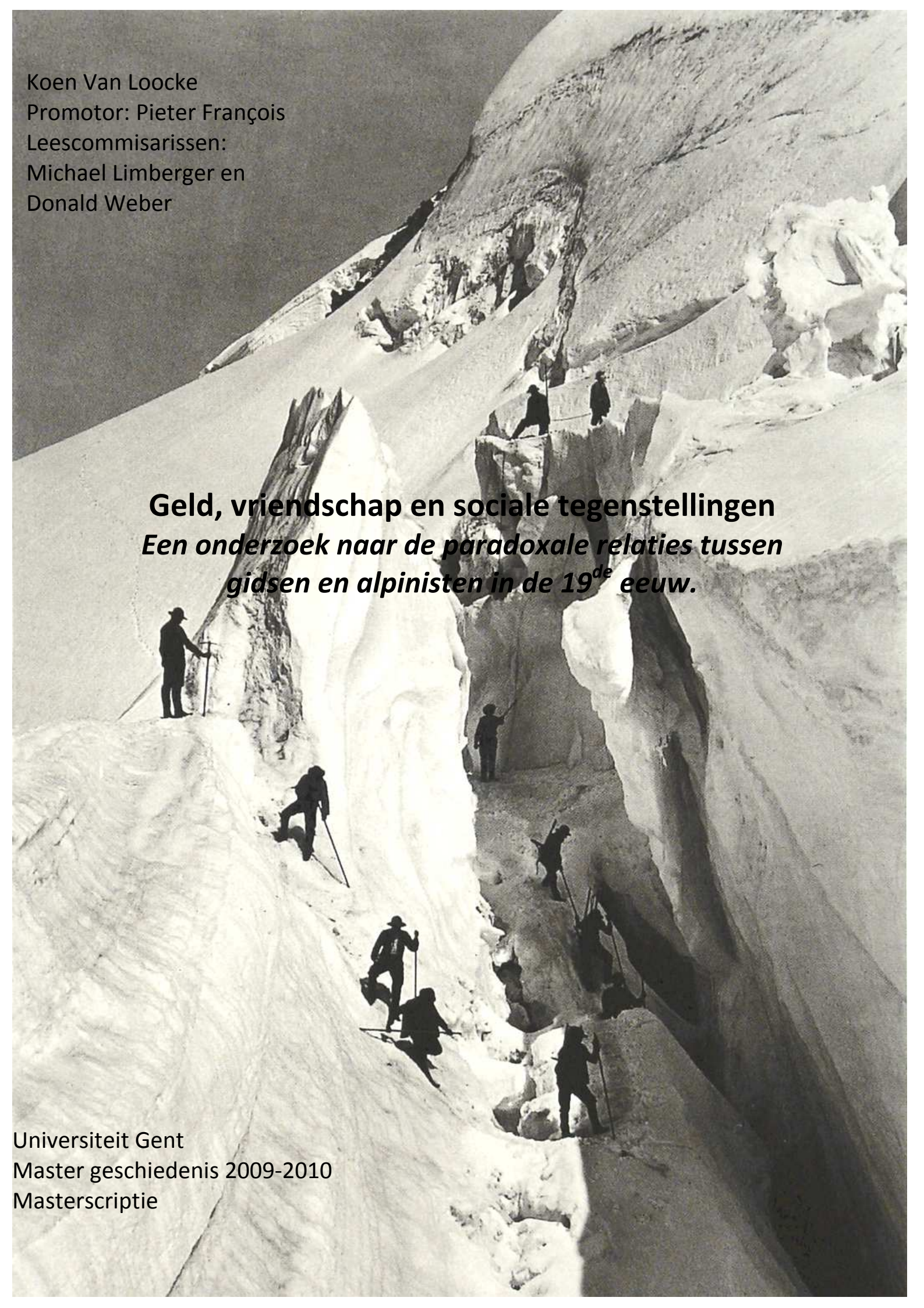

Koen Van Loocke
Promotor: Pieter François
Leescommissarissen:
Michael Limberger en
Donald Weber

Geld, vriendschap en sociale tegenstellingen
Een onderzoek naar de paradoxale relaties tussen
gidsen en alpinisten in de 19de eeuw.

Universiteit Gent
Master geschiedenis 2009-2010
Masterscriptie

Verklaring in verband met de toegankelijkheid van de scriptie

Ondergetekende,

afgestudeerd Master in de Geschiedenis aan Universiteit Gent in het academiejaar 2009-2010 en auteur van de scriptie met als titel:

.....
.....
.....
.....

verklaart hierbij dat zij/hij geopteerd heeft voor de hierna aangestipte mogelijkheid in verband met de consultatie van haar/zijn scriptie:

- de scriptie mag steeds ter beschikking worden gesteld van elke aanvrager;
- de scriptie mag enkel ter beschikking worden gesteld met uitdrukkelijke, schriftelijke goedkeuring van de auteur (maximumduur van deze beperking: 10 jaar);
- de scriptie mag ter beschikking worden gesteld van een aanvrager na een wachttijd van jaar (maximum 10 jaar);
- de scriptie mag nooit ter beschikking worden gesteld van een aanvrager (maximumduur van het verbod: 10 jaar).

Elke gebruiker is te allen tijde verplicht om, wanneer van deze scriptie gebruik wordt gemaakt in het kader van wetenschappelijke en andere publicaties, een correcte en volledige bronverwijzing in de tekst op te nemen.

Gent,(datum)

.....(handtekening)

*'To see at a glance, all round the most stupendous barriers of nature, and be present, as it were, at the same moment in two different valleys, leagues apart, which belongs to different kingdoms, where different languages are spoken, and whose waters flow into different seas, such novelty of combination among familiar elements excites the imagination, and gives rise to that feeling of admiring surprise which persons possessing the smallest share of the poetic temperament have usually felt in such situations.'*¹

¹ Forbes J., 'Travels through the Alps', London, Black, 1900, pp. 517-518.

Inhoudstafel

Dankwoord	8
1. Inleiding	10
2. Algemene opbouw	14
Enkele categoriën en concepten	15
3. Methodologie	22
<i>Reisverhalen</i>	22
<i>Reisgidsen</i>	30
<i>Führerbücher/Livrets de guides</i>	33
<i>Briefwisseling tussen gidsen en alpinisten</i>	35
<i>Notebooks en dagboeken</i>	36
4. Sociale verschillen in Victoriaans Groot-Brittannië	40
<i>Onderwijs</i>	46
<i>Sport, reizen en ontspanning</i>	53
<i>Korte conclusie met betrekking tot de sociale situatie in Victoriaans Groot-Brittannië</i>	58
5. geschiedenis van het alpinisme	62
<i>Pre-alpinisme (eind 18de-midden 19de eeuw)</i>	62
En hoe zat het met de berggidsen?.....	64
<i>De ‘Gouden Tijd’ van het alpinisme of ‘the Great Age of Conquest’ (ca. 1857-1865)</i>	69
Alpinisme in ontwikkeling en de invloed van de Britse alpinisten.....	69
Toenemende institutionalisering van de alpenclubs	80
Beperkte omvang (Britse) klimwereld	81
Professionalisering en institutionalisering van het gidswezen	85
<i>Verdere geschiedenis van ca. 1865 tot ca. 1914: Periode van groei en verspreiding van het alpinisme.</i>	90
<i>Alpenclubs en berggidsen: sociale zekerheid en maatschappelijk belang</i>	95
6. Geld, vriendschap en sociale verschillen:	100
<i>Over de sociale samenstelling van de Alpine Club</i>	105
<i>Paradox I: Geld en vriendschap</i>	107
Verschil met Chamonix-systeem.....	121
Conflictsituaties tussen Zwitserse en Chamonardische gidsen	128

Over rivaliteit.....	130
Stereotiepe en diepgaande beschrijvingen.....	134
Reizende gidsen.....	141
<i>Paradox II: Over het doorbreken van sociale verschillen</i>	<i>142</i>
Verschillende hypothesen	144
Belang onderwijs voor relatie klimmer-alpinist	150
En hoe keken de berggidsen naar hun klanten?.....	154
<i>Nuancering</i>	<i>157</i>
<i>Over de verhoudingen tussen alpinisten en de lokale bevolking enerzijds en anderzijds de relaties tussen de ‘grote’ massa toeristen en diezelfde lokale bevolking</i>	<i>160</i>
<i>Verschuivingen doorheen de tijd: veranderende relaties tussen gidsen en alpinisten.</i>	<i>166</i>
Verschuivingen met betrekking tot gender?	173
Korte vergelijking met de hedendaagse situatie	174
7. Slotbeschouwing.....	176
Bijlagen	182
<i>Bijlage I: Kort overzicht van de door Valene Smith gehanteerde categoriën, met betrekking tot de verschillende soorten toeristen.....</i>	<i>182</i>
<i>Bijlage II: overzicht van de presidenten van de Alpine Club.....</i>	<i>184</i>
<i>Bijlage III: Overzicht van de eerste beklimmingen van alle vierduizenders in de Alpen: Chronologisch gerangschikt (Britse beklimmingen staan vetgedrukt) (gidsen staan cursief gedrukt)</i>	<i>185</i>
<i>Bijlage IV: Sociale samenstelling van de Alpine Club (1857-1876).....</i>	<i>189</i>
Bibliografie Thesis.....	190
Bronnenmateriaal:	197

Lijst van afkortingen:

- AC: Alpine Club
- CAF: Club Alpin Français
- CAI: Club Alpino Italiano
- CAS: Club Alpin Suisse (is hetzelfde als SAC)
- DAV: Deutscher Alpenverein
- DÖAV of DuOeAV: Deutscher und Österreichischer Alpenverein
- SAC: Schweizer Alpenclub
- STD: Société des Touristes du Dauphiné
- UIAA: Union Internationale des Associations d'Alpinisme

Dankwoord

Langs deze weg zou ik in de eerste plaats mijn dank willen betuigen ten aanzien van mijn promotor, dr. Pieter François, dankzij wie deze masterscriptie zijn huidige uitzicht heeft gekregen. Bij hem kon ik steeds terecht met mijn vragen en die daar steeds in de mate van het mogelijke snel en adequaat op antwoordde. De opmerkingen en kritieken van hem zijn van groot nut geweest en hebben in belangrijke mate mee vorm gegeven aan deze scriptie, waarvoor ik hem ten zeerste dankbaar ben.

Mijn dank gaat ook uit naar al diegene die geholpen hebben met het tot stand brengen van deze masterscriptie, waarbij ik vooral denk aan Glyn Hughes en Tadeusz Hudowski van *The Alpine Club Archives* en *The Alpine Club Library* in Londen, Alina (van wie de familienaam mij niet bekend is) van het *Centre National de Documentation* van de *Club Alpin Français* in Parijs en tenslotte Thomas Germann van de *Zentralbibliothek des Schweizer Alpen-Club* in Zürich. Personen die mij geholpen hebben tijdens mijn bezoeken aan deze instellingen en zonder wiens hulp het niet mogelijk geweest was om op een vlotte manier aan de benodigde documenten en bronnen te geraken.

Daarnaast een woord van dank gericht aan mijn ouders voor het nalezen van deze masterscriptie. En tenslotte aan iedereen die op één of andere manier bijgedragen heeft aan deze masterscriptie en aan al diegene die mij daarbij gesteund hebben.

1. Inleiding

Dit onderzoek handelt over de relaties die er bestonden tussen berggidsen en alpinisten (in hoofdzaak Britse alpinisten) en meer bepaald hoe deze relaties er gedurende de 19de eeuw (met de nadruk op de 2de helft van de 19de eeuw, de zogeheten Gouden Tijd van het alpinisme) uitzagen en hoe deze eventueel evolueerden tijdens de 19de eeuw ten gevolge van o.a. veranderende klimopvattingen, de commercialisering en uitbreiding van het alpinisme, de opkomst van het gidsloos klimmen,...

Die relatie tussen Britse klimmers (vooral afkomstig uit de Britse middenklasse) en Zwitsers/Franse berggidsen kan zeer interessant zijn omdat de aard van die relaties in vele gevallen in aanzienlijke mate afweek van de bestaande Britse sociale hiërarchie. Wie aan het 19de eeuwse alpinisme denkt, denkt meteen aan de zogenaamde *belles amitiés* tussen gidsen en klimmers.¹ Tussen Britse klimmers en lokale berggidsen ontstonden regelmatig hartelijke vriendschappen, die daarenboven sterk klassenoverschrijdend waren. Dat beeld is natuurlijk wel sterk geïdealiseerd of geromantiseerd, maar in de kern lijkt het echter wel te kloppen dat verschillende Britse alpinisten echte vriendschappen opbouwden met 'hun' gids(en). Het interessante hieraan is vooral dat deze Britten vaak relaties opbouwden met gidsen die van lage komaf waren, meestal boeren, jagers, arbeiders,... Op zich hoeft dat niet zo verwonderlijk te zijn, ware het niet dat in het 19de eeuwse Engeland een zeer sterke sociale hiërarchie bestond, waarin men (de Britse middenklasse) juist zoveel mogelijk probeerde de verschillende klassen van elkaar gescheiden te houden. Men wilde vooral niet in contact komen met de arbeidersklasse of de boeren. Eens men in de Alpen was zocht men wel actief die contacten op met leden van de lagere klassen. Binnen het 19de eeuwse alpinisme zien we dus dat bestaande (Britse) sociale verschillen, of de bestaande sociale hiërarchie doorbroken wordt. Dat maakt dit thema net zo interessant.

In welke mate klopt dit beeld? Kunnen we deze gelijkheid tussen gidsen en alpinisten, in tegenstelling met de gangbare Britse sociale normen, veralgemenen? Of lijken sommige heroïsche verhalen eerder overdreven en slechts toepasbaar op enkele individuele gevallen? En wat met de verschillen tussen echte alpinisten en toevallige toeristen? Zien we daar verschillen in de benadering en behandeling van de berggidsen? Deze vragen vormen het onderwerp van deze studie. Meer bepaald gaan we ons vooral richten op de vraag hoe deze 'schijnbaar' paradoxale houding van de Britse alpinisten, als die er uiteraard al was, tot stand kwam in het alpinisme.

In eerste instantie zal er gekeken worden naar de sociale structuren in Groot-Brittannië zelf. Hoe was de maatschappij er georganiseerd? Hoe waren de verhoudingen tussen de middenklasse en de lagere klassen? Welke plaats nam de middenklasse in? Hoe zagen zij

¹ Bourdeau P., '1789-1989 200 ans d'alpinisme professionnel', in: *La Montagne et Alpinisme*, 2, 1989, p. 49.

zichzelf binnen de samenleving, of wat voor identiteit eigende men zich toe? ... We zullen dus kijken naar de manier waarop de middenklasse voor zichzelf een identiteit construeerde, en op welke pijlers die identiteit gebaseerd was. Daarnaast zal gekeken worden naar de plaats die de lagere klassen in Engeland toegewezen kreeg door de middenklasse. Dit omdat dat van belang zou kunnen zijn wanneer we zullen kijken naar de manier waarop die houding in Engeland verschilde met de houding van de Britse alpinisten ten aanzien van de lagere klassen in de Franse en Zwitserse Alpen.

Na het bekijken van de situatie in Groot-Brittannië zal dan dieper ingegaan worden op hoe het er in de Alpen zelf aan toe ging. Daarbij zal eerst ingegaan worden op het ontstaan en de evolutie van het alpinisme, met speciale aandacht voor de Britse invloed daarop en we zullen daarbij ook dieper ingaan op de manier waarop het gidswezen ontstaan en geëvolueerd is, of m.a.w. de institutionalisering van het alpinisme en gidswezen. Na dat historisch overzicht zal er grondig ingegaan worden op de feitelijke relaties die er bestonden tussen de berggidsen en alpinisten, en in mindere mate de manier waarop die Britten omgingen met de lokale Franse en Zwitserse bergbevolking. Er zal gekeken worden naar hoe ze met elkaar omgingen maar er zal ook geprobeerd worden om te verklaren waarom men op een bepaalde manier omging met elkaar. Manieren die, zoals gezegd, wel eens durfden af te wijken van de klassieke Britse sociale hiërarchie. Daaraan gekoppeld zal er ook gekeken worden of er verschillen bestonden tussen gewone bergtoeristen en de echte bergbeklimmers wanneer het aankwam op de manieren waarop men omging met berggidsen en de lokale bevolking.

Tenslotte zal dan naar mogelijke verschuivingen doorheen de tijd gekeken worden (van het midden van de 19de eeuw tot de late 19de eeuw-vroege 20ste eeuw). Wijzigde die houding ten aanzien van de gidsen van Britse klimmers doorheen de tijd? Indien ja, waarom? Welke ontwikkelingen binnen (of buiten) het alpinisme waren daar dan verantwoordelijk voor? Of bleef deze net ongewijzigd?

Om op al deze vragen een passend antwoord te proberen formuleren zullen de acteurs zelf, de alpinisten en gidsen, in aanzienlijke mate zelf aan het woord gelaten worden. Zij waren er namelijk zelf bij en hun ervaringen en hun kijk op deze zaken kunnen ons dan ook het beste inzicht verschaffen als we deze vragen proberen te beantwoorden.

Dit zal in hoofdzaak bekeken worden voor de 2de helft van de 19de eeuw, van ca. 1850 tot eind 19de-begin 20ste eeuw. Dat er met de periode rond 1850 aangevangen wordt, komt omdat rond 1850 het alpinisme echt van de grond kwam, het alpinisme zoals we dit de dag van vandaag nog steeds kennen. Ook het begin van de 20ste eeuw, zeker na Wereldoorlog I, wordt gekenmerkt door belangrijke wijzigingen inzake klimopvattingen, maar daarnaast ook door belangrijke wijzigingen m.b.t. het gidswezen zelf.

Dat de nadruk daarbij ligt op de relatie tussen gidsen en Britse alpinisten, en bvb. geen Franse of Zwitserse alpinisten, is niet zozeer verwonderlijk te noemen, aangezien het vooral de Britten waren die in deze periode actief aan alpinisme deden: '*A Courmayeur, Vallée d'Aoste entre Mont Blanc et Cervin, le nom généralique d'anglais désigne tout amateur de grimpe.*'¹ Maar natuurlijk ook omdat het vooral de Britse alpinisten waren die, deels, sterk klassenoverschrijdend te werk gingen in de Alpen. Wat gezien de sociale situatie in Groot-Brittannië het meest in het oog springt, meer dan bvb. in Frankrijk of Zwitserland.

Daarnaast is het de bedoeling om na te gaan of er wezenlijke verschillen bestonden tussen het gidswezen (en de aard van de relaties tussen gidsen en alpinisten) in de Franse Alpen (met Chamonix als belangrijkste centrum) en dat in de Zwitserse Alpen (in hoofdzaak de kantons Wallis (Zermatt) en het Berner Oberland (Grindelwald)). Uit de literatuur blijkt namelijk dat de gidsen in Frankrijk en Zwitserland op een heel andere wijze georganiseerd waren. In Chamonix was er de in 1821 opgerichte *Compagnie des guides de Chamonix*, terwijl de gidsen in Zwitserland veel langer moesten wachten tot er een soortgelijke organisatie tot stand kwam. Pas met de oprichting van de SAC (Schweizer Alpenclub) zou het gidswezen in Zwitserland bepaalde reglementeringen opgelegd krijgen. Nu is het de bedoeling om te proberen na te gaan in welke mate dit de aard van de relaties tussen alpinisten en gidsen beïnvloed heeft en in hoeverre deze dan van elkaar verschilden, respectievelijk in de Franse en Zwitserse Alpen.

Voor een beter begrip is het van belang om stil te staan bij de manier waarop het gidswezen zich heeft ontwikkeld gedurende de 19de eeuw. Zonder zo'n historisch kader (waarbij de ontwikkeling van het berggidsen op zijn beurt ook breder gezien moet worden binnen de algemene alpine geschiedenis) zou het zeer moeilijk zijn om verschillende fenomenen, bepaalde vormen van relaties tussen gidsen en klimmers of verschillende soorten van relaties te kunnen plaatsen en duiden.

Daarnaast dient ook vermeld te worden dat hier niet enkel naar klimmers/alpinisten die gidsen inhuurden gekeken wordt, maar feitelijk naar al die personen die gebruik maakten van berggidsen. In de 19de eeuw, en tot ver in de 20ste eeuw, was het namelijk zo dat veel mensen die naar de bergen kwamen, voornamelijk de meer gegoede burgerij, gidsen inhuurden. Niet zozeer om bepaalde beklimmingen uit te voeren, dan wel om geleide wandelingen te maken of om gletsjertochten te maken. Ook deze groep van mensen, de bergtoeristen, mogen niet over het hoofd gezien worden. Het bergtoerisme was ook van zeer groot belang binnen het ontstaan en de ontwikkeling van het beroep van berggids.

Tenslotte nog een kort woord over enkele veelvuldig gebruikte termen: de termen alpinisme, klimmen en bergbeklimmen worden hier door elkaar gebruikt en verwijzen allemaal naar hetzelfde fenomeen, namelijk het beklimmen van bergen. In wezen bestaan er

¹ Chamson M., '*le roman de la montagne*', Etrépilly, C. Bardillat, 1987, p. 154. Vertaling: Te Courmayeur, de Val d'Aosta, tussen Mont Blanc en Matterhorn, verwijst de benaming Engelsman naar alle amateur-klimmers.

tussen deze verschillende termen wel bepaalde verschillen, maar voor het gemak worden deze hier terzijde gelaten. Net zoals ook de termen alpinist en klimmer hier door elkaar gebruikt wordt, zonder echt rekening te houden met de bestaande verschillen tussen al deze termen. Zo hoeven alpinisme en klimmen niet steeds hetzelfde te betekenen, en kan bvb. klimmen ook verwijzen naar het muurklimmen, rotsklimmen, of dus klimmen zonder het doel van een bepaalde top te bereiken. Wanneer deze term, klimmen, hier gebruikt wordt wordt eigenlijk ook eenvoudigweg het beklimmen van bergen bedoeld en dus niet het rotsklimmen of ijsklimmen e.d. Wanneer wel naar zulke soorten van klimmen verwezen wordt dan zal dit steeds expliciet vermeld worden. Hierbij aansluitend worden ook de woorden amateur, alpinist, bergbeklimmer, klimmer als synoniemen van elkaar beschouwd en zullen doorheen de tekst dan ook door elkaar gebruikt worden. Onder amateurs worden die klimmers verstaan die niet klimmen als beroep, zoals dit bij de berggidsen net wel het geval is. Dus ook alpinisten die zeer gedreven zijn en die op een zeer hoog niveau klimmen, maar voor wie dit niet hun beroep is, worden hier als amateurs gezien.

2. Algemene opbouw

Om te beginnen zal er eerst ingegaan worden op de kernvraag van dit onderzoek. Meer bepaald willen we te weten komen in welke mate vriendschappen tussen alpinisten en gidsen voorkwamen. Tevens gaan we na hoe dit fenomeen tot stand kon komen, aangezien dit op het eerste zicht haaks op de, tot dan toe, geldende sociale verschillen in Groot-Brittannië stond. Dat zoiets mogelijk bleek te zijn kan toch wel enigszins verwonderlijk genoemd worden. Het valt meteen op dat het fenomeen van die *Seilkameradschaften* zeker geen logisch verschijnsel is. Men zou zelfs kunnen stellen dat het 19de eeuwse alpinisme, en zeker in de 'gouden tijd' van het alpinisme (jaren 1850-1860), gekarakteriseerd werd door twee tegenstellingen of paradoxen.

Een eerste paradox betreft het feit dat het alpinisme door een deel van de Britse middenklasse gebruikt werd als middel om zich te onderscheiden van de andere klassen, vooral van de arbeiders en boeren. Het alpinisme was een middel om uiting te geven aan zoiets als een *middle class* identiteit. Nu bemerken we echter dat men zich in de Alpen juist verenigde met die arbeiders en boeren. Zij het dan Zwitserse boeren en arbeiders (in iets mindere mate¹), die men inhuurde als berggids, en dus niet in hun beroep als arbeider of boer. Om zich af te zetten tegen de lagere klassen ging men daar (in beperkte mate uiteraard) net mee samenwerken. Dit mag natuurlijk niet al te scherp gezien worden. Het is niet zo dat de alpinisten, afkomstig uit de Britse middenklasse, zich steeds even bewust waren van wat ze in de Alpen deden, en de mate waarin dat afweek van de situatie in Groot-Brittannië. Daarnaast mag ook de middenklasse als geheel niet te scherp gezien worden. In die zin dat de middenklasse als één homogeen geheel zich wilde afzetten tegen de lagere en hogere klassen. Ook binnen de middenklasse zelf waren er aanzienlijke verschillen en leden van de hogere middenklasse probeerden zich net zo goed af te zetten tegen de lagere middenklasse zoals ze dat probeerden ten aanzien van de lagere klassen. Op deze sociale problematiek zal later nog verder worden ingegaan. Voorlopig volstaat het om in te zien dat het alpinisme door een deel van de Britse middenklasse gebruikt werd om zich te onderscheiden van de rest van de samenleving. Maar om dat te bereiken zou men in de Alpen samenwerken, en dat op een gelijke, vaak zelfs vriendschappelijke manier, met leden van de klassen waarvan men zich net wilde afzetten. Deze tegenstelling dient echter onmiddellijk enigszins genuanceerd te worden. De vriendschappen die in de Alpen regelmatig ontstonden in deze periode (tweede helft 19de eeuw) tussen gidsen en alpinisten hoefden in feite niet volledig haaks te staan op de Britse situatie waarin strikte klassentegenstellingen toch een vrij centrale positie innamen (cfr. infra). Het alpinisme bood

¹ Zwitserland mag dan al een van de meest geïndustrialiseerde samenlevingen zijn in het midden van de 19de eeuw, in vergelijking met Groot-Brittannië liepen ze op industrieel vlak toch nog achter, zeker in de meer bergachtige gebieden, waar men nog meer landbouw en veeteelt zag dan industriële activiteiten.

namelijk een soort uitlaatklep voor een deel van de Britse middenklasse om te kunnen ontsnappen aan de strikte Britse sociale hiërarchie. Doordat er in de Alpen, maar ook elders bij bvb. sporten, contacten met andere klassen mogelijk waren, zeker dan in het alpinisme, bleef dat systeem van sterke sociale tegenstellingen in Groot-Brittannië zelf leefbaar. Het alpinisme en de daaraan verbonden vriendschappen stonden dan ook niet diametraal tegenover de Britse samenleving en haar rigide sociale structuren. Doordat het alpinisme een uitweg bood uit die samenleving kon het Britse systeem in zekere zin net blijven voortleven. Die *Seilkameradschaften* die in de Alpen ontstonden kunnen aldus gezien worden als tegenstrijdig aan de Britse normen (van de middenklasse dan vooral), maar daarnaast kunnen ze ook gezien worden als een ‘logisch’ gevolg daarvan. Waarbij de nood aan het ontsnappen daaraan er mee toe geleid heeft dat heel wat alpinisten op een zodanige manier omgingen met hun gidsen en de lokale bevolking zoals ze dat in Engeland zelf nooit zouden doen. Wat natuurlijk niet wegneemt dat deze *belles-amitiés* toch wel als vrij paradoxaal gezien kunnen worden. Want zouden er geen andere mogelijkheden bestaan hebben om aan het Britse systeem te ontsnappen zonder daar net recht tegenin te gaan? Men kan zich dan afvragen hoe men er toe kwam om zo’n vriendschappen te sluiten in de bergen met mensen, gidsen dan, die toch wel uit een heel ander milieu afkomstig waren? Op de vragen hoe en waarom dat mogelijk bleek te zijn zal hier geprobeerd worden een antwoord te geven.

Een tweede paradox bevindt zich in het alpinisme zelf en heeft te maken met het feit dat het beroep van berggids ontstaan is uit een noodzaak aan extra inkomsten. Het berggidswezen ontstond dus als een manier om nieuwe financiële bronnen aan te boren. Desondanks zien we dat, zeker in de 19de eeuw, het alpinisme in aanzienlijke mate gekenmerkt werd door een relatie tussen gids en alpinist/amateur die niet louter op geld gebaseerd was, maar één die in vele gevallen gebaseerd was op een soort vertrouwensband of zelfs vriendschapsband tussen gids en amateur. De tegenstelling bestaat er hier dus uit dat iets dat in eerste instantie een puur geldelijke aangelegenheid was toch kon leiden tot het ontstaan van hechte relaties, waardoor het puur financiële aspect van het alpinisme vaak naar de achtergrond verwezen werd.

Enkele categoriën en concepten

Na dit belangrijk deel waarin de twee grote paradoxen van het 19de eeuwse alpinisme aangehaald zijn, willen we hier verder onderzoeken hoe die relaties tussen gidsen en alpinisten eruit zagen en op wie ze van toepassing waren.

Het is daarbij niet zozeer de bedoeling om aan te tonen dat de alpine wereld een wereld is waarbinnen iedereen met elkaar overeenkomt en waarbinnen de *Seil-* of *Bergkamerad-*

schaft centraal zou staan en alles zou overheersen. Het is hier veeleer de bedoeling om aan te tonen dat de Britse klimmers uit de 19de eeuw op een andere manier omgingen met de boeren en arbeiders uit de Alpenlanden (in hun functie van berggids) dan dat ze omgingen met de arbeiders en boeren uit Groot-Brittannië.

Vaak wordt wel gesteld of gedacht dat de *Bergkameradschaft* het hoogste goed is binnen het alpinisme, iets dat alles overstijgt, maar dat is slechts gedeeltelijk waar. Vriendschap maakt een wezenlijk en zeer belangrijk deel uit van de bergklimmerswereld, maar het is niet het enige waar het om draait. Het is slechts één zijde van het verhaal. Naast die vriendschappen blijkt ook het financiële aspect dat verbonden is aan het alpinisme een belangrijke rol te spelen, zeker aan de kant van de berggidsen. Maar ook aan de kant van de alpinisten draait het niet enkel en alleen om vriendschappen. Veel voorbeelden zijn te geven waarin alpinisten met behulp van hun klimactiviteiten persoonlijk gewin proberen na te streven. De *cordée* of touwgroep als *opportunistische Zweckgemeinschaft zur Erreichung egoistischer Ziele*, waarbij men puur voor zichzelf klimt, maar zich toch inschakelt in zo'n touwgroep omdat men zonder die touwgroep zijn doel nooit zou kunnen bereiken.¹ Het is dan ook van belang om in het achterhoofd te houden dat het fenomeen van die *Seilkameradschaften* niet op alle alpinisten van toepassing was en dat er dus ook andere relatievormen bestonden.

Vooraleer er echt overgegaan kan worden tot het onderzoeken van de relatievormen die er bestonden tussen alpinisten en berggidsen en de mate waarin die al dan niet klassendoorbekend of overschrijdend genoemd kunnen worden, zijn enkele theoretische bemerkingen nodig. Wanneer we gaan kijken naar de soorten relaties die er bestonden tussen berggidsen en alpinisten (of dus de klanten) is het van belang om een onderscheid te maken tussen de verschillende soorten alpinisten en toeristen. Men kan zich terecht de vraag stellen wat nu net onder alpinisten verstaan wordt, of wanneer er net sprake is van toeristen, en welke verschillen er tussen beide zijn? En of dat onderscheid tussen beide zich ook reflecteert in de aard van de relaties tussen gidsen en alpinisten of toeristen? Daarbij komt nog de vraag of er zoiets bestaat als dé alpinist. Bestaat het alpinisme uit één homogene groep mensen? Of zijn er verschillende soorten alpinisten van elkaar te onderscheiden? Het antwoord op die vraag neigt eerder naar het laatste, namelijk dat er ook binnen de groep van mensen die zichzelf als alpinisten beschouwen verschillende onderverdelingen te maken zijn. Onderverdelingen die verderop in dit onderzoek nog van belang zullen blijken te zijn met betrekking tot de aard van de relatievormen tussen alpinisten en gidsen. Diezelfde vragen kunnen we ook stellen met betrekking tot de berggidsen: was er daar wel een zekere mate van homogeniteit onder de berggidsen? Of toch niet? En indien niet, waarom niet? Op deze vragen zal verderop, wanneer de

¹ Grupp P., 'Faszination Berg', Keulen, Böhlau, 2008, p. 244. Vertaling: Een opportunistische groep met een gemeenschappelijk doel die gebruikt wordt om een individueel/egoïstisch doel te bereiken.

ontwikkeling van het gidswezen in de Alpen behandeld wordt, nog worden ingegaan. Binnen de groep van alpinisten zijn er dus verschillende subgroepen aanwezig. Het ontstaan van die groepen, of het behoren tot een bepaalde categorie is een gevolg van verschillende factoren, waarbij financiële mogelijkheden, tijd en klimtechnische vaardigheden centraal staan. Het zijn voornamelijk die zaken die geleid hebben tot het ontstaan van verschillende soorten alpinisten. Dergelijke indelingen zijn van groot belang omdat iedere categorie van alpinist of toerist op een andere manier met berggidsen of de lokale bevolking zal omgaan.

Het doel van dit onderzoek is, zoals gezegd, het zoeken naar de soorten relaties die er tussen alpinisten en berggidsen bestonden. Om die soorten verhoudingen beter voor te stellen, om ze beter te kunnen visualiseren, is hier gebruik gemaakt van een aantal concepten en categorieën van de historici Lejeune en Grupp en de antropologe Smith. De eerste twee, Grupp en Lejeune, zijn vooral handig om de alpinisten in verschillende categorieën onder te brengen. Zij bieden zodoende een antwoord op de eerder gestelde vraag in welke mate alpinisten eerder een homogene groep vormen of dat er toch sprake is van een grote mate van diversiteit. Zowel op basis van de indelingen van Grupp en Lejeune (cfr. infra) kunnen we afleiden dat er geen sprake kan zijn om alle alpinisten als lid van één homogene groep te zien. Veeleer blijkt de term alpinisme of alpinisten een grote diversiteit te vertonen. Deze categorieën laten ons duidelijk zien dat er heel wat soorten alpinisten zijn. Waaraan onmiddellijk kan worden toegevoegd dat iedere categorie van alpinisten op een verschillende manier zal omgaan met berggidsen en met de lokale bevolking. Die indelingen zijn natuurlijk vrij artificieel of subjectief. Het hoeft dan ook niet zo te zijn dat een alpinist die in een bepaalde categorie thuis hoort, ook noodzakelijk op één bepaalde manier met zijn gidsen zal omgaan. Maar algemeen beschouwd kunnen we wel aannemen dat een alpinist die in een bepaalde categorie geplaatst kan worden zich naar alle waarschijnlijkheid op een bepaalde manier zal gedragen. Hierbij moet er natuurlijk ruimte gelaten worden voor uitzonderingen, die er sowieso zijn. Een bijkomende moeilijkheid bestaat vooral uit het afgrenzen van die categorieën. Waar laat men deze net beginnen en waar laat men ze eindigen? In dit geval is er dan nog de lastige vraag: vanaf wanneer spreken we van alpinisten? Waar trekt men de grens tussen bergbeklimmers en bergwandelaars? Op zich zijn die vragen binnen dit onderzoek niet van heel groot belang. Het is belangrijk om in gedachten te houden dat al deze categorieën in elkaar overvloeien, en dat er zeker geen scherpe lijnen te trekken vallen tussen de verschillende groepen (zie ook figuur 1, verderop). Een belangrijke categorie zou hier binnen dit onderzoek zeker moeten worden toegevoegd, namelijk die van de gewone bergtoeristen en reizigers, omdat ook zij in de 19de eeuw in contact kwamen met berggidsen en de plaatselijke bevolking. Het kan hierbij interessant zijn om te kijken of er verschillen bestonden in de aard van de verhoudingen tussen gidsen en toeristen enerzijds en gidsen en alpinisten anderzijds, waarna eventueel ook gekeken kan worden waaruit die verschillen bestonden.

De categorieën zoals die zijn opgesteld door Peter Grupp en Dominique Lejeune hebben hier dan veeleer een illustratief nut. Ze dienen vooral om aan te tonen dat er vroeger, en nu nog steeds, verschillende soorten bergbeklimmers waren en dat daar zeker rekening mee gehouden moet worden wanneer er gekeken wordt naar de soorten verhoudingen die er bestonden tussen alpinisten en berggidsen. Lejeune en Grupp gaan bij hun indelingen van de alpinisten op een iets andere manier te werk. Lejeune maakt in hoofdzaak een onderscheid op basis van de mogelijkheid om veel tijd te kunnen en willen spenderen aan alpinisme, indirect gekoppeld aan de financiële mogelijkheden van de alpinisten. Wat er dan natuurlijk mee toe leidt dat men ook klimtechnisch meer groeimogelijkheden verkrijgt. Grupp daarentegen baseert zijn categorieën in hoofdzaak op de klimtechnische capaciteiten van de bergbeklimmers. Een combinatie van deze factoren is echter wenselijk. Er moet daarbij zeker in het achterhoofd gehouden worden dat klimtechnische vaardigheden niet voldoende waren om tot een bepaalde categorie te behoren. Men mocht nog zo goed zijn, als men geen geld en tijd had zou men nooit tot de elite van het alpinisme kunnen behoren. Net zoals men met geld alleen, dus zonder klimtechnische capaciteiten, ook nooit tot die elite kon behoren.

Overzicht van de indelingen zoals opgesteld door D. Lejeune en P. Grupp:

Lejeune¹

- **Alpinisme als hobby**²
- **Overtuigde en regelmatige alpinisten**³
- **Kleine groep van alpinisten die hun leven gewijd hebben aan het alpinisme** en die bijna al hun vrije tijd spenderen aan alpinisme. Zeker bij deze laatste groep personen dient in het achterhoofd gehouden te worden dat het hier nog steeds om amateurs gaat en dus geen professionele klimmers (of dus alpinisten voor wie klimmen hun beroep is).⁴

Grupp⁵

- **Spitzenbergsteiger**: zij die het alpinisme voortstuwen, bvb. De Saussure, Whymper, Mummery,...
- **Herausragend zu bezeichnenden Bergsteiger**: volgen de eerste categorie op de voet, passen de verwezenlijkingen van die eerste toe. Extreme klimmers, maar stellen geen fundamentele nieuwe verwezenlijkingen.
- **Sehr guter Bergsteiger**: zij die tot voor kort als extreem geldende maatstaven klimmen (met verbeterde technieken e.d.).
- **Grote groep goede klimmers**: goede klimmers, maar presteren weinig spectaculaire beklimmingen.
- **Die grosse Masse der Normalbesteiger**: zij die de klassieke alpine beklimmingen en toeren doen.

Reeds in de 19de eeuw had de alpinist Leslie Stephen in zijn boek *The Playground of Europe* een indeling gemaakt van de alpinisten en reizigers. Deze indeling kan zeker niet wetenschappelijk genoemd worden, maar ze wordt hier toch vermeld omdat ze interessant is omwille van het feit dat Stephen hier een duidelijk onderscheid maakt tussen alpinisten en toeristen. Bovenaan staat voor hem de Engelse alpinist. Die is *'by far the most abundant genus.'* Daaronder staan de voornamelijk bedrijvig, hardwerkende Duitsers en enkele

¹ Lejeune D., 'Histoire sociale et alpinisme en France à la fin du XIXe et au début du XXe siècle', in: *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 25, 1978, pp. 118-119.

² 'L'alpinisme est une activité complémentaire.'

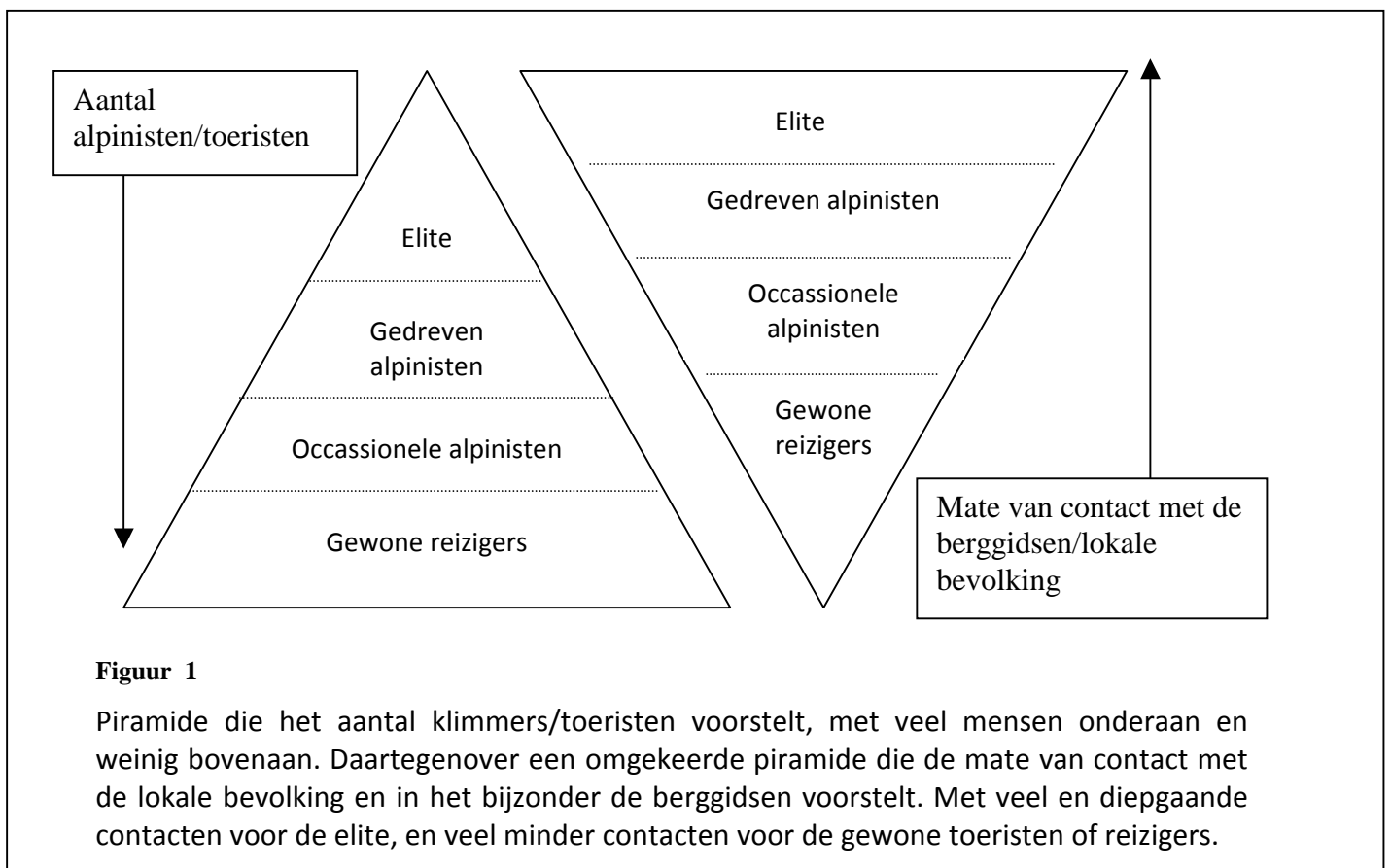
³ 'Des alpinistes convaincus et actifs.'

⁴ 'Un dernier genre,..., est celui d'avocats ... consacrant une bonne part, ou l'essentiel, de leur activité à l'alpinisme.'

⁵ Grupp P., 'Faszination Berg', pp. 212-213.

avontuurlijk aangelegde vrouwen.¹ Om onderaan te eindigen met de gewone, op luxe gerichte, toeristen, de *cockney's*, van wie Stephen, en met hem verschillende andere alpinisten, zich toch wel wilden onderscheiden.²

Hierboven hebben we twee soorten indelingen geschetst die ons in staat stellen om de diversiteit binnen de groep alpinisten beter voor te stellen. Wanneer we ons nu echter afvragen in welke mate dat verband zou kunnen houden met de aard van de relaties die men met berggidsen onderhoudt baseren we ons voor een deel op de studies van de antropologe Valéne Smith. De figuur hieronder is daar in zekere mate op geïnspireerd.³

Smith stelt dat, naarmate toeristen/reizigers veeleer zeldzaam zijn in een bepaald gebied, deze veel sneller contacten zullen leggen met de lokale bevolking en zich veel sneller zullen aanpassen aan de waarden, normen en gebruiken van de plaatselijke inwoners. Zo zullen bijvoorbeeld ontdekkingsreizigers veel nauwer contacten leggen met de plaatselijke mensen, meer dan bvb. doodgewone toeristen, die vanuit hun hotel en de daarbijhorende infrastructuur weinig met de lokale bevolking te maken zullen hebben. Hoewel dit niet

¹ Dit moet zowat de enige verwijzing zijn naar vrouwen die in heel Stephens boek voorkomen. Gender werd blijkbaar nauwelijks of niet besproken. Vrouwen kenden hun rol en die bevond zich niet in de Alpen of in de alpine literatuur.

² Stephen L., 'The Playground of Europe', San Rafael (Californië), Archivum Press, 2007, p. 141.

³ Voor een overzicht van de categorieën zoals ze opgesteld zijn door Smith, zie bijlage I.

volledig toegepast kan worden op het alpinisme, kan er wel bepaalde informatie uit het concept van Smith gehaald worden. Het gaat hier niet om de mate waarin alpinisten zich zouden vereenzelvigen met de lokale bevolking, of de impact die zij zouden hebben op de alpine wereld. Wat we wel bemerken is dat de mate waarin men, alpinisten dan, in contact komt met berggidsen en de bergbevolking in zekere mate gelijkenissen vertoont met de categorie van alpinist waartoe men behoort. Zo zullen *Spitzenbergsteiger* veel nauwer contacten onderhouden met berggidsen dan de gewone *Normalbesteiger* (zie figuur I). Dit is dus vergelijkbaar met de ontdekkingsreizigers en elite toeristen van Smith, die ook veel nauwer contacten hebben met de lokale bevolking. Daar waar de gewone 19de eeuwse Alpen-reizigers die bvb. met een reisorganisatie als Thomas Cook¹ naar de Alpen trokken nauwelijks echt in aanraking kwamen met de plaatselijke bewoners. Op zo'n reizen, waarbij nagenoeg alles door de reisorganisator geregeld wordt, kan er van echte contacten met de inheemse bevolking nooit sprake zijn.

Misschien biedt deze voorstelling van Smith niet zozeer een directe meerwaarde wanneer gekeken wordt naar de relatievormen tussen gidsen en alpinisten in de 19de eeuw. Het concept van Smith heeft, net als de categorieën van Grupp en Lejeune, een eerder illustratief nut. Er wordt in ieder geval aangetoond dat vooral de elite onder de alpinisten meer in contact kwamen met de lokale bevolking dan de 'gewone bergtoerist'.

We vangen echter aan met een methodologisch deel waarbij ingegaan wordt op de belangrijkste bronnen, elk met hun eigen voor- en nadelen.

¹ Thomas Cook was één van de eerste reisorganisaties die reizen naar Zwitserland (vanuit Groot-Brittannië) organiseerde.

3. Methodologie

Vooraleer er echt ingegaan kan worden op het fenomeen van die *Seilkameradschaften* in de bergen tussen gidsen en alpinisten en de mate waarin deze klassenoverschrijdend waren is het belangrijk om in te gaan op de verschillende soorten bronnen die hier gebruikt zijn. Welke bronnen zijn de belangrijkste? Waaruit kan de meeste informatie gehaald worden en waarom? Dit zijn vragen die hier beantwoord zullen worden. Bij de vermelde bronnen staan ook bronnen die tijdens dit onderzoek niet of nauwelijks gebruikt zijn. Dat ze hier toch vermeld worden komt door het feit dat ze op het eerste zicht zeer nuttig leken, maar achteraf bekeken weinig meerwaarde boden binnen het kader van deze studie.

Reisverhalen

Enkele van de belangrijkste en bekendste reisverhalen:

- Leslie Stephen: *The Playground of Europe* (1871).
- Edward Whymper: *Scrambles amongst the Alps* (1871).
- Sir Alfred Wills: *Wandering among the high Alps* (1856).
- John Tyndall: *Hours of exercise the Alps* (1871).
- Alfred W. Moore: *The Alps in 1864* (1867).
- Alfred F. Mummery: *My Climbs in the Alps and Caucasus* (1895).
- Geoffry W. Young: *On High Hills* (1927).

De reisverhalen uit de 19de eeuw hebben algemeen genomen één kenmerk gemeen. Namelijk dat deze nagenoeg allemaal geschreven zijn met de achterliggende gedachte dat men zijn alpine activiteiten moest verdedigen tegenover een bevolking die daar veeleer weigerachtig en negatief tegenover stond.¹ Dat de algemene opvatting ten aanzien van het alpinisme eerder negatief was komt zeer sterk naar voor in 1865, wanneer er na het dodelijk ongeluk op de Matterhorn (4478m) zoveel stemmen opkwamen in Groot-Brittannië die een verbod eisten op alle alpine activiteiten. Het scheelde toen ook niet veel of koningin Victoria had werkelijk een dergelijk verbod doorgevoerd.² Het was zo dat men via de publicatie van

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', San Rafael (Californië), Archivium Press, 2007, p. X (inleiding, in de editie van 1894, van Geoffry Winthrop Young, oorspronkelijke versie uit 1871).

² Ook in de 20ste eeuw, en zelfs tot op de dag van vandaag, stonden velen zeer weigerachtig tegenover het alpinisme. Meer recentelijk dan vooral tegen het extreme klimmen. Zo ging bvb. de Zwitserse regering er in 1936 zelfs toe over om een verbod uit te vaardigen om de noordwand van de Eiger (3970m.) in het Berner

die reisverhalen zichzelf probeerde te verdedigen tegen de talloze kritieken die men te verduren kreeg. Om zichzelf te rechtvaardigen haalde men allerlei redenen boven, die dan ook ruim aan bod kwamen in die 19de eeuwse reisverhalen. De belangrijkste reden waarop men een beroep deed was die van het wetenschappelijk onderzoek. Door zagezegd de bergen in te trekken om aan wetenschappelijk onderzoek te doen (wat tijdens de eerste helft van de 19de eeuw ook daadwerkelijk het geval was) was de publieke opinie opmerkelijk minder negatief, omdat het beklimmen van bergen dan toch een nuttig doel had.¹ Dat is een van de voornaamste redenen waarom in de meeste reisverhalen uit de 'heroïsche tijd' (jaren 1850-1860) van het alpinisme zoveel aandacht besteed wordt aan wetenschappelijke fenomenen zoals de glaciologie en de botanica.

Via de publicatie van reisverhalen, al dan niet wetenschappelijk getint, slaagde men er langzaam in om de publieke opinie positiever te stemmen ten aanzien van het alpinisme: *'Several of the contributors to this volume [van Peaks, passes and glaciers] have published very readable accounts of other Alpine adventures, by which they have already won the favourable acquaintance of the public.'*² Of: *'... the works of Mr. Edward Whymper, a famous climber himself, are perhaps the more fascinating. They rank so high in public favour that most have been re-issued more than once or twice.'*³

Voor dit onderzoek zijn vooral de Britse reisverhalen van belang. De meeste en belangrijkste informatie, binnen het kader van dit onderzoek, is uit dit soort bronnen te halen. Reisverhalen zijn typische egodocumenten die ons een zeer goed zicht kunnen geven op de wereld waarin de auteur, in dit geval dus de alpinist, leefde en hoe deze over andere mensen en zaken dacht en sprak. Van belang hierbij is echter dat dit soort van egodocumenten geschreven zijn met de bedoeling om gepubliceerd te worden. Dit kan aanzienlijke implicaties hebben op de mate waarin zaken al dan niet volledig waarheidsgetrouw worden weergegeven, of waarbij bepaalde zaken of gedachten veel genuanceerder worden weergegeven dan ze oorspronkelijk door de auteur gevoeld of gedacht werden. De mate waarin bepaalde zaken genuanceerder weergegeven worden wordt hoofdzakelijk bepaald door de maatschappij waarin deze egodocumenten geschreven worden, en dus door het publiek waarnaar de auteur zich primair richt. Het is nu eenmaal zo

Oberland nog te beklimmen omdat er tijdens de voorgaande jaren talloze klimmers omgekomen waren op de noordwand. Het verbod werd in 1938 terug ingetrokken. Niet zozeer omdat men ineens veel positiever tegenover dit soort activiteiten stond. Veeleer was dit omdat mensen ondanks het verbod de noordwand toch bleven beklimmen, waardoor het verbod uiteraard weinig nut had.

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', San Rafael (Californië), Archivium Press, 2007, p. X (inleiding, in de editie van 1894, van Geoffry Winthrop Young, oorspronkelijke versie uit 1871).

² 'Literature', in: *Daily News*, Londen, 2 juli 1859, nr. 4098. *'If they make every healthy reader greedy after some of the healthy pleasures that they describe, they also offer plenty of enjoyment to the many who are forced to stay at home.'* Ook uit dit voorbeeld komt duidelijk naar voor dat men er via de uitgave van reisverhalen voor een deel in slaagde om de publieke opinie positiever te stemmen ten aanzien van het alpinisme. Uit: 'Literary', in: *The examiner*, Londen, 24 juni 1871, nr. 3308.

³ 'Literature', in: *The Leeds Mercury*, woensdag 17 oktober, 1900, nr. 19513.

dat in iedere maatschappij bepaalde zaken niet zomaar neer te schrijven zijn. Ze moeten altijd in meer of mindere mate genuanceerd weergegeven worden.

Daarnaast worden teksten ook altijd in zekere mate beïnvloed, krijgen deze vorm door andere teksten, of door de heersende manier van schrijven. Teksten verwijzen altijd in meer of mindere mate naar andere teksten wat als gevolg heeft dat wanneer men een tekst schrijft men steeds beïnvloed wordt door wat anderen reeds geschreven hebben. Ook bij de voor dit onderzoek gebruikte 19de eeuwse Britse reisverhalen is dit het geval.

Verschillende reisverhalen zullen dan ook sterk andere reisverhalen imiteren. Men schrok er zeker niet voor terug verschillende zaken nagenoeg integraal uit andere verhalen over te nemen. Veel reisverhalen zullen daardoor ook sterk stereotiep overkomen en men heeft hierbij vaak het gevoel dat men dat alles al eens elders gelezen heeft. Dit heeft uiteraard belangrijke gevolgen voor de getrouwheid van deze reisverhalen. Wanneer men zich bij het schrijven van een dergelijk reisverslag in grote mate baseert op andere reisverhalen, of wanneer men zich in aanzienlijke mate laat leiden door de heersende waarden en normen van de samenleving, dan gebeurt het vaak dat de weergegeven informatie niet altijd even waarheidsgetrouw is. Edward Whymper stelde dit in zijn boek *Scrambles amongst the Alps* als volgt: *'There is an increasing disposition now-a-days, amongst those who write on the Alps, to underrate the difficulties and dangers..., not less mischievous than the old-fashioned style of making everything terrible.'*¹ Waarbij Whymper wil zeggen dat vele auteurs zich door een heersende schrijfstijl (bvb. om alle gevaren te minimaliseren of juist enorm uit te vergroten) laten leiden bij het schrijven van hun verhalen en dit kan in veel gevallen leiden tot onduidelijke of verwarrende informatie.² Wat Whymper hier stelt heeft dan vooral gevolgen voor de, toenmalige, bruikbaarheid van die reisverhalen, maar het maakt wel duidelijk dat wat in de reisverhalen geschreven werd niet zomaar voor waar mag worden aangenomen. De auteurs van zo'n reisverhalen lieten zich ook op andere vlakken beïnvloeden of leiden door heersende waarden en normen.

Zo zouden vele 19de eeuwse schrijvers van zulke reisverhalen bepaalde zaken die men op reis gezien, gedacht, beleefd,... heeft als het ware in een soort van keurslijf dwingen. Men schrok er hier duidelijk niet voor terug om die zaken zodanig aan te passen dat ze pasten binnen het heersende maatschappelijk wereldbeeld of dat men daardoor zijn verhalen meer kon laten lijken op andere verhalen die eerder reeds succesvol gebleken waren, om zo het eigen succes te kunnen verhogen.³ Dat dit belangrijke implicaties heeft op het

¹ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 90.

² Die zin voor overdrijven zien we sterk terug bij bvb. Albert Smith: *'The most dangerous part of the journey now commenced, as the extreme heat of the day had thawed much of the snow on the Glacier Du Bossons, wich threatened at every step to give way beneath us.'* Uit: 'Ascent of Mont Blanc', in: *The Aberdeen Journal*, Aberdeen, 27 augustus 1851, nr. 5407. In Albert Smiths relaas van zijn beklimming van Mont Blanc zien we dit soort van overdrijving voortdurend opduiken. Alles wat Smith vertelt moet in wezen met een grote korrel zout genomen worden. Dat hij alles liefst zo spectaculair voorstelde kwam voor het grootste deel voort uit het feit dat zijn verhaal daardoor een groter publiek zou aantrekken, wat hem van meer inkomsten zou voorzien.

³ Waarbij men bijvoorbeeld bepaalde stereotiepe beschrijvingen zal geven van de plaatselijke (alpine) boerenbevolking, gewoon omdat dit zo beter zou passen binnen de Britse traditie. Als men zou schrijven hoe

waarheidsgehalte van dit soort reisverhalen hoeft dan ook niet verwonderlijk genoemd te worden. Natuurlijk is dit niet altijd het geval. Verschillende reisverhalen komen wel zeer origineel, of althans niet zo stereotiep, uit de hoek. Men doorbrak daarbij als het ware bepaalde heersende normen, waarbij de vertelde informatie wel waarheidsgetrouw was. Zo waarschuwde Leslie Stephen de lezers van zijn boek *The Playground of Europe* er zelf voor dat wat hij geschreven had, zeker niet voor iedereen even geschikt zou zijn om te lezen: *'Moreover one cannot alter the tone of a narrative, though one may remove its most palpable blemishes; and I fear there will be in the following chapters a certain suspicious flavour as of a conversation not quite fitted for polite society, which no use of literary disinfectants has quite removed.'*¹

Hieruit blijkt het belang om na te gaan welke verhalen al dan niet origineel zijn en welke ons bijgevolg het meeste over de alpine wereld kunnen vertellen. Niet dat zagezegd minder originele verhalen daarom bij voorbaat nutteloos zijn. Het feit dat vele werken hetzelfde vertellen kan ook op belangrijke zaken wijzen. Om na te gaan in welke mate zulke reisverhalen al dan niet origineel te noemen zijn zouden we in principe alle 18de-19de eeuwse reisverhalen naast elkaar moeten leggen, om ze vervolgens allemaal met elkaar te vergelijken. Op die manier zal dan duidelijk worden welke verhalen originele, normdoorbreekende kenmerken bezitten en welke reisverhalen dit juist helemaal niet hebben. Die laatste bezitten bijgevolg dan ook weinig, of toch minder, informatieve waarde (binnen het kader van dit onderzoek). Deze manier van onderzoeken is echter enorm tijdrovend en bijgevolg praktisch niet toepasbaar. Zeker niet gezien de enorme hoeveelheid aan 19de eeuwse reisverhalen. Een veel snellere, en zeker niet minder adequate methode is kijken naar recensies die bij het uitkomen van die reisverhalen geschreven zijn. Recensies zoals deze bijvoorbeeld geschreven zijn door toenmalige tijdschriften of kranten. Recensies waaruit onmiddellijk kan blijken in welke mate reisverhalen origineel waren of in welke mate ze bepaalde vernieuwingen inzake schrijfstijl, zowel vormelijk als inhoudelijk, doorvoerden.

Dat er zo'n verschillen zijn inzake originaliteit, vernieuwing, normativiteit,... tussen de -talloze- 19de eeuwse reisverhalen kan het best geïllustreerd worden aan de hand van een voorbeeld. Hieruit blijkt ook het veel groter belang van de meer originele reisverhalen.

Zo zouden we bvb. de werken van Albert Smith over zijn beklimming van de Mont Blanc in 1851 en die van Edward Whymper met zijn *Scrambles amongst the Alps* met elkaar kunnen vergelijken. De meeste critici waren het sterk eens over de waarde van Whymper's *Scrambles amongst the Alps*, zoals duidelijk naar voor komt in volgende voorbeelden: *'long*

vriendelijk of slim deze misschien wel waren dan zou dit waarschijnlijk niet zo positief onthaald worden door het Britse publiek, aangezien er daar in de 19de eeuw in sterke mate sprake was van een zeer strakke sociale hiërarchie. Liever zou men zijn verhaal dan wat aanpassen als daarmee het succes van het boek verhoogd zou kunnen worden, liever dan effectief de waarheid volledig weer te geven.

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. XX.

since out of print and only to be secured with difficulty, it is one of the books which have always merited the enhanced price and not owed it to any meretricious value or craze or fashion.’¹ Of: ‘... when the book first appeared, raised it a head and shoulders above similar books, and which still wait to be surpassed.’² En nog: ‘The first of books of Alpine adventure it has been, and its position is still secure.’³ Hoewel de boeken van Albert Smith over zijn beklimming van de Mont Blanc een enorm succes kenden, werden ze op literair vlak veel minder hoog ingeschat. Whymper stond op literair vlak veel sterker. Wat we daar zien is een voorbeeld van sterk populariserende verhalen, waarbij Smith zeer sterk inspeelde op hoe de gewone Britten voelden en dachten en, zeer belangrijk, op wat men graag las. Zonder daarbij, wat Whymper bijvoorbeeld wel doet, echt weer te geven wat hij, Smith, ervaren had tijdens zijn alpine ondernemingen, wat hij dacht en hoe hij voelde. Binnen het kader van dit onderzoek is dit zeker van groot belang. Werken zoals die van Edward Whymper bezitten zo toch een meerwaarde ten aanzien van werken van het genre Albert Smith. Ook bij schrijver-alpinisten als John Tyndall zien we dat zij wel veel dieper ingaan op wat ze voelden en dachten in de bergen: ‘Professor Tyndall gives us very full and very animated accounts of the emotions excited in him by the sight of the lofty mountains –of sunsets upon eternal snow, or thunderstorms among the giant cliffs.’⁴

In wat volgt zullen we hier een beknopt overzicht geven van de belangrijkste alpine auteurs, waarbij zal geprobeerd worden om aan te tonen waarom net deze auteurs zo belangrijk zijn en waarom het dus deze werken zijn die in hoofdzaak gebruikt zullen worden om een antwoord te vinden op de onderzoeksvragen van deze studie.⁵ We beginnen hier misschien wel met de beste, of alleszins één van de meest geprezen alpine auteurs, namelijk Leslie Stephen:

*‘Irony, poetry, and sincerity run in happy alternating company; and he rejoices in playing an intellectual battledore and shuttlecock with emotions which might shock his contemporaries, but which he was far too honest to let fall to the ground. ... Perhaps it is because of this, because our shyness of sentiment feels safe with him, that he can lead us so far into poetry without offence. Humorously sharing our reserve, he knows the moment when he no longer play the Will-o’-the-wisp with our common prejudices; and I should doubt if, for mountaineers, there is any writing which re-creates more sincerely the splendour of the hills and the magic feeling we have felt among them in certain passages in the ‘Alps in Winter’ and in the ‘regrets of a mountaineer’.*⁶

¹ ‘A New edition of ‘Scrambles Amongst the Alps’, In: *The Graphic*, 16 december, 1893, nummer 1255.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ ‘Hours of Exercise in the Alps’, in: *The Pall Mall Gazette*, Londen, 30 mei 1871, nr. 1963.

⁵ Op Edward Whymper na, aangezien deze reeds aan bod gekomen is.

⁶ Stephen L., ‘The Playground of Europe’, p. XI.

Leslie Stephens *The Playground of Europe* werd, en wordt nu nog steeds, gezien als één van de beste boeken ooit geschreven met betrekking tot het alpinisme. Dat gegeven op zich maakt van dit boek al een enorm nuttige bron voor de geschiedenis van het alpinisme. Hierbij komt ook nog de originaliteit die Stephen ten toon spreidde, en de manier waarop hij met de waarden, normen, gevoelens en gedachten van zijn tijdgenoten omging. Hij liet zijn verhaal daar zeker niet (volledig) door leiden, maar hij speelt er als het ware mee. Uit *The Playground of Europe* valt dan ook veel informatie te halen over de sociale wereld waarin hij en zijn tijdgenoten leefden. Zeker dat aspect maakt van Stephens werk een enorm waardevolle bron.

Ook de werken van John Tyndall verdienen in ruime mate aandacht. Zeker omdat zijn werken, *Hours of Exercise in the Alps* in het bijzonder, in de 19de eeuw een aanzienlijke populariteit kenden: ‘*Dr. Tyndall writes more attractively than most Alpine Men; and the reason is that he is not a mere climber. His book of “Fragments,” he remarks, might have been called ‘Hours of Exercise in the Attic and the laboratory;” “... illustrate the mode in which a lover of natural knowledge and of natural scenery chooses to spend his life.” Moreover, he assures us that much as he enjoys the work, he could not fill his days and hours in the Alps with clambering alone; the climbing was in many cases the peg upon which a thousand other “exercises” were hung. The book bears evidence, ..., of a thoughtful mind and the authority of scientific attainments.*’¹ Dit stuk uit *The Graphic* uit 1871 is om meerdere redenen interessant. Binnen dit methodologisch gedeelte natuurlijk, omdat het wijst op het belang en de populariteit van Tyndalls *Hours of Exercise in the Alps*. Daarnaast ook omdat het duidelijk maakt dat in die tijd het alpinisme nog niet volledig geaccepteerd werd door grote delen van de bevolking. Pas wanneer er aan wetenschappelijk onderzoek gedaan werd, wist men (vooral de hogere middenklasse) het alpinisme te waarderen. Dat Tyndalls werken heel wat goede kritieken kregen in die tijd is zeer duidelijk: ‘*... it would not be too much to say that in the “Hours of Exercise in the Alps” is to be found the best account that has yet been written of the most important explorations that have recently been made in that region.*’² Blijkbaar sloeg Tyndalls schrijfstijl ook sterk aan bij het grote publiek: ‘*The rapidity of movement and the energy of style that characterise all the papers in which Professor Tyndall recounts his adventures in the Alps will, however, render the perusal of them a pleasant occupation to the reader, whether he cares for science or not.*’³

Naast Whymper, Stephen en Tyndall verdienen vooral Young, Wills en Mummery hier nog wat uitleg. Ook Geoffry Winthrop Young was één van die grote alpine schrijvers. Dat hij heel wat literaire talenten bezat valt niet te ontkennen. Heel wat alpine verhalen van zijn hand werden met groot enthousiasme onthaald. Net zoals bvb. Coolidge, Stephen of Mathews schreef Young daarnaast nog talloze artikels en verslagen voor *The Alpine Journal* en andere tijdschriften, zowel in groot-Brittannië als daarbuiten. Dat Young ook in het

¹ ‘The Reader’, in: *The Graphic*, Londen, 29 juli 1871, nr. 87.

² ‘Literary’, in: *The Examiner*, Londen, 17 juni 1871, nr. 3307.

³ Ibidem.

buitenland graag gelezen werd blijkt duidelijk uit volgende bevinding: ‘... dass diese Erinnerung mir einen sehr tiefen Eindruck gemacht hat. Ich habe noch nie in der alpinen Literatur etwas ähnliches gelesen. ...’¹

Alfred Frederick Mummery is vooral bekend dankzij zijn boek *My Climbs in the Alps and Caucasus*, wat door het grote publiek zeer enthousiast onthaald is geworden. Daarnaast, zoals alle hier besproken auteurs, schreef ook Mummery voor tijdschriften zoals *The Alpine Journal*, en ook daar waren de kritieken over Mummery’s artikels en schrijfstijl meestal zeer lovend: ‘The Story which he once told the readers of the *Alpine Journal* of the forty-eight hours which he spent upon an ice-slope is one of the most thrilling in Alpine literature.’² Of: ‘Lovers of travel literature will regret to hear of the death in the Himalayas, of Mr. A. F. Mummery. ... Mr. Mummery was an intrepid traveller and an accomplished writer. ...’³ Zo zijn er nog talloze voorbeelden te geven, o.a. het volgende: ‘Few books bristle with adventure more than “My Climbs in the Alps and Caucasus,” by Mr. A. F. Mummery...’⁴ Mummery gaat in tegenstelling tot bvb. een Stephen minder in op de manier waarop hij keek naar de lokale bevolking of naar de berggidsen, maar is desondanks zeer interessant omdat zeer duidelijk blijkt dat hij met vooral Alexander Burgener een uitstekende vriendschapsrelatie onderhield, en hoe het mogelijk was dat beide, ondanks hun sterk verschillende sociale achtergrond, toch in die mate met elkaar bevriend waren.

Tenslotte verdient ook Sir Alfred Wills hier nog de aandacht. Alfred Wills was vooral bekend binnen de alpine literatuur dankzij zijn boek *Wandering among the High Alps*. In tegenstelling tot de andere hier besproken auteurs, is Wills’ boek nooit in dezelfde mate in kranten of tijdschriften besproken geworden. Een belangrijke reden daarvoor zou kunnen zijn dat Wills’ werk een hele tijd voor die van bvb. Whymper of Stephen uitgegeven is, in een periode waarin de publieke opinie nog veel weigerachtiger stond tegenover bergbeklimmen. Dit nam echter niet weg dat men Wills’ kwaliteiten als schrijver erkende: ‘Mr. Wills is a scholar and a gentleman, and writes in a singularly modest and intelligent manner.’⁵ Dat *Wandering among the High Alps* hier van aanzienlijk belang is komt doordat er veelvuldig ingegaan wordt op het sociale aspect van het alpinisme, of toch het sociale element dat in dit onderzoek bestudeerd wordt, namelijk de manier waarop alpinisten en gidsen met elkaar omgingen en de mate waarin dat afweek van de bestaande Britse waarden en normen ten aanzien van de Britse lagere klassen.

Het waren deze auteurs/alpinisten die er als geen ander in slaagden om het grote publiek enthousiast te maken, of tenminste welwillender, ten aanzien van het alpinisme. Ze

¹ Geschreven door de hoofdredacteur van het tijdschrift *Die Alpen*. In: Young G. W., ‘Erinnerung an die Mischabel’, in: *Die Alpen*, 1927-1935, Alpine Club Archives, 1922/C56. Vertaling: ... dat deze getuigenis een zeer diepe indruk op mij heeft nagelaten. Ik heb binnen de alpine literatuur nog nooit iets dergelijks gelezen.

² ‘Mr. A. F. Mummery’, in: *The Graphic*, Londen, 14 september 1895, nr. 1346.

³ ‘Literary Gossip’, in: *The Belfast News-Letter*, 17 september 1895, nr. 25016.

⁴ ‘Bits from Books’, in: *Hampshire Telegraph and Sussex Chronicle etc*’, Portsmouth, 1 juni 1865, nr. 5934.

⁵ ‘Advertisements & Notices’, in: *The Morning Chronicle*, Londen, 7 juli 1856, nr. 27935.

schuwden het zeker niet, zoals Stephen het stelde, om in te gaan tegen bepaalde heersende sociale waarden en normen. Daarnaast gaan zij in meer of mindere mate in op de sociale aspecten verbonden aan het alpinisme. Zij vertellen hoe ze omgingen met hun berggidsen, hoe ze keken naar de lokale bevolking, met sporadisch zelfs rechtstreekse vergelijkingen tussen de Alpenbewoners en de Britse bevolking (vooral dan de lagere klassen). Het zijn dan ook die elementen die van deze reisverhalen zo een waardevolle bron maken voor dit onderzoek. Dat de meeste van deze reisverhalen uit de zogenaamde 'gouden tijd' van het alpinisme (jaren 1850-1860) stammen heeft een goede reden: *'Truly the old magic has gone from the Alps for ever, and the consequence is seen in a certain sad décadence of Alpine literature. The old Alpine books read like romances. There was something almost epic about Mr. Whymper's memorable account of his seven campaigns against the Matterhorn; in Mr. Leslie Stephen's record of his pioneering work upon the Bernese Oberland; and in Professor Tyndall's stirring try of his conquest of the Weisshorn. These climbers had the advantage of being the invaders of an unknown world; they pried into the mysterious and found the unexpected. But now there is no mystery left,...'*¹ Doordat het alpinisme in de jaren 1850-1860 nog iets volledig nieuws was, slaagde men er veel beter of veel gemakkelijker in om werken te schrijven die aansloegen bij het grote publiek en die ook daadwerkelijk elementen bevatten waarover voordien niet of nauwelijks geschreven werd. Denken we dan in de eerste plaats aan de informatie over de sociale situatie in de Alpen en daaraan gekoppeld aan de relaties tussen alpinisten en gidsen. Voor schrijvers/alpinisten aan het einde van de 19de eeuw of het begin van de 20ste eeuw was het veel moeilijker om nog nieuwe zaken naar voor te brengen. Gezien de toen al zeer grote alpine literaire productie moest men, zoals bij bvb. Young het geval was, over heel wat literaire talenten beschikken.

Een laatste bemerking die bij deze reisverhalen, en eigenlijk bij alle documenten die betrekking hebben op het alpinisme, gemaakt kan worden is dat deze in belangrijke mate ons beeld van het 19de eeuwse alpinisme vorm gegeven hebben. Het is zo dat slechts een klein aantal alpinisten dagboeken, reisverhalen of andere documenten nagelaten hebben. Hierdoor kan men al snel het beeld krijgen van een uiterst beperkte omvang van de toenmalige alpine wereld. Dit klopt dus niet volledig (cfr. infra). Daarnaast is het zo dat de schrijvers van die alpine literatuur veelal uit hetzelfde milieu kwamen, wat er dan weer toe geleid heeft dat ons beeld van de sociale samenstelling van de alpine wereld niet helemaal klopt: *'And the books remain to give the lasting impression that their writers were the only mountaineers who mattered.'*² Een belangrijk gegeven om in het achterhoofd te houden.

¹ 'All over the Alps', in: *The Graphic*, Londen, 29 juni 1895, nr. 1335.

² Bennet C. S., 'The Golden Age of Mountaineering: 1850-1870', *Alpine Club Archives*, 1922/C146, 1950, p. 9.

Reisgidsen

Een ander zeer belangrijk soort bron zijn de reisgidsen. In de 19de eeuw, en zeker in de tweede helft daarvan, kenden deze een grote populariteit. Net zoals dit het geval was voor de reisverhalen, zien we dat ook hier de Britten in zekere mate dominant waren. Ook in andere landen waren er natuurlijk verschillende reisgidsen, maar niet in de mate zoals ze in Groot-Brittannië voorkwamen en daarnaast kenden die ook nooit een dergelijke verspreiding als de Britse reisgidsen. Zeker in Groot-Brittannië zelf zien we nauwelijks reisgidsen uit andere landen. Britse reisgidsen, althans de bekender (zie lijst hieronder), verspreiden zich echter vaak wel in andere landen. De reisgids van Karl Baedeker is één van de weinige niet Britse reisgidsen die ook in Groot-Brittannië een aanzienlijke populariteit genoot.

Hieronder volgen enkele van de bekendste en meest verspreide reisgidsen met betrekking tot de Alpen uit de 19de eeuw:¹

- John Ball: 'The Alpine Guide' (1863)
- W.A.B. Coolidge: 'Guide to Switzerland' (1901)
- James Forbes: 'Travels through the Alps' (1843)
- John Murray: 'a hand book for travelers in Switzerland, Savoy and Piemont' (1838)
- Edward Whymper: 'The valley of Zermatt and the Matterhorn: a guide' (1897)
- Karl Baedeker: 'Switzerland, the Italian lakes, Savoy and the adjacent portions of Piedmont, Lombardy and the Tyrol' (1863)

Natuurlijk zijn er nog talloze andere bekende reisgidsen zoals o.a. die van T.G. Bonney, L. Aggassiz (Zwitser), M. W. Conway, T. Cook. Maar dat het toch voornamelijk de bovenstaande reisgidsen waren die de grootste bekendheid en verspreiding kenden en dat ze als echte autoriteiten golden binnen de reisgidsenliteratuur blijkt al snel wanneer men nagenoeg eender welk Brits reisverhaal uit deze periode openslaat. Bijna stuk voor stuk verwijzen de auteurs/alpinisten naar enkele van de bovenvernoemde reisgidsen. In het bijzonder zijn vooral de verwijzingen naar John Ball, John Murray en James Forbes zeer talrijk: '*... Joseph Appener, was added, on the ground that his name was in "The Book"; the book being, of course, Murray.*'² Of nog: '*Some time in the Middle Ages (I speak on the indisputable*

¹ Tussen haakjes staat het jaar waarin deze reisgidsen een eerste maal gepubliceerd geworden zijn. Deze jaartallen kunnen in zekere mate afwijken van de jaartallen zoals die in de bibliografie vermeld staan. Dit komt doordat hier regelmatig gebruik gemaakt is van latere uitgaven, en dus niet van de oorspronkelijke uitgaven.

² Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 2.

*authority of Murray) ...*¹ *'Forbes's description of the Matterhorn...'*² En zo zijn er talloze voorbeelden te geven. Niet enkel in reisverhalen wordt er positief verwezen naar deze reisgidsen. Met de regelmaat van de klok komen deze reisgidsen aan bod in verschillende kranten en tijdschriften. Men is daar meestal zeer lovend over de reisgidsen van de hierboven vernoemde personen: *'Works [The Alpine Guide van John Ball] better fulfilling their purpose we should think it would be difficult to find.'*³ Naar de reisgidsen van Whymper en Coolidge wordt veel minder verwezen in de 19de eeuw, wat natuurlijk te verklaren valt door de latere datum van uitgave. Dat ook zij in deze lijst opgenomen zijn komt doordat ze aan het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw zeer sterk verspreid raakten. Het feit dat deze twee reisgidsen een sterk historisch karakter hebben is daarbij een extra reden waarom ze van aanzienlijk belang zijn binnen het kader van dit onderzoek. Coolidge is hierbij nog van extra belang omdat hij niet enkel zijn eigen reisgidsen geschreven heeft, maar omdat hij daarnaast reisgidsen van anderen opnieuw heeft uitgegeven. Denken we hierbij bvb. aan *The Alpine Guide* van John Ball: *'Mr. Coolidge has produced a volume which will continue the reputation and the popularity amongst Alpine climbers of Mr. Ball's excellent guide-books.'*⁴ Hieruit komt zowel de waarde van John Balls reisgids naar voor als de literaire vaardigheden van Coolidge. Tenslotte vermelden we hier nog een laatste voorbeeld van de populariteit en de waarde van deze reisgidsen, met name die van James Forbes: *'He has produced a work of deep and varied interest, rich in its literature, accessible in its science, and teeming with information for all classes of readers.'*⁵

Tussen reisgidsen en reisverhalen bestaan er aanzienlijke verschillen. Reisgidsen zijn in eerste instantie geschreven om praktische informatie te geven over, in dit geval de Alpen, of bepaalde delen van de Alpen. Vele van die 19de eeuwse reisverhalen bevatten ook zeer veel praktische informatie met betrekking tot het maken van een bepaalde reis, maar ze blijven in eerste instantie verslagen van reizen die men gemaakt heeft. Hun primaire doel bestaat eruit reizen, avonturen, ervaringen e.d. weer te geven en dus niet, zoals bij deze reisgidsen wel het geval is, nuttige en concrete informatie te verschaffen over alles wat er bij een reis komt kijken. Naast die praktische informatie zorgden zulke reisgidsen ook voor een extra stimulans om naar, in dit geval, de Alpen te trekken.⁶ Die verschillen tussen reisgidsen en

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 24.

² Galton F., 'Vacation tourists and notes of travel in 1860', Cambridge, Macmillan and Co, 1861, p. 287.

³ 'Holiday Trips', in: *the Graphic*, Londen, 2 augustus 1873, nr. 192. Of nog over John Balls *The Alpine Guide*: *'It is exceedingly full, and thoroughly practical, as was to be expected from the large experience of its editor [John Ball].* Uit: 'Literature', in: *Daily News*, Londen, 16 augustus 1864, nr 5702.

⁴ 'New Books of the Week', in: *Glasgow Herald*, Glasgow, 16 juni 1898, nr. 143.

⁵ 'Edinburgh Review-July 1844. No. 171', in: *Caledonian Mercury*, Edinburgh, 4 juli 1844, nr. 19377. Dat, net zoals bij Ball het geval was, ook Forbes' reisgids lange tijd later nog steeds zeer populair was blijkt zeer duidelijk: *'His great work,..., became the foremost of Alpine classics. ... Almost everything that came from his pen is as useful and interesting now as it was half a century ago. ... And although from an Alpine point of view he made some mistakes, it may honestly be said that he wrote "not for an age, but for all time."* Uit: 'Books on Mountaineering', in: *Birmingham Daily Post*, Birmingham, 11 augustus 1900, nr. 13156.

⁶ Tissot L., 'How did the British Conquer Switzerland?', *Journal of Transport History*, 16, 1, march 1995, p. 23.

reisverhalen zijn echter veeleer formeel.¹ Zo zijn er reisverhalen genoeg die ook veel praktische informatie geven over bepaalde zaken die men zeker gezien of gedaan moet hebben, of bepaalde hotels of herbergen die men zeker wel of net niet moet bezoeken, enz. Omgekeerd is het ook zo dat veel reisgidsen sterke gelijkenissen vertonen met reisverhalen, denken we dan vooral aan de reisgidsen van Whympner en Coolidge. De auteurs nemen hier heel veel persoonlijke ervaringen op in hun reisgids. Desondanks zijn de verschillen tussen reisgidsen en reisverhalen wel vrij duidelijk.

Waarom zijn reisgidsen hier dan van belang? In welke mate kunnen zij een meerwaarde bieden voor dit onderzoek? Men zou kunnen stellen dat ze niet onmiddellijk een meerwaarde kunnen bieden aangezien er niet al te veel persoonlijke ervaringen in voorkomen. Op dat vlak bieden ze inderdaad weinig meerwaarde, op die enkele reisgidsen na waarin, zoals hierboven vermeld, wel persoonlijke ervaringen neergeschreven zijn. Hun grootste troef ligt echter niet daar, maar wel in het feit dat reisgidsen een goed beeld kunnen schetsen van hoe de meeste mensen naar een bepaalde regio keken, in casu de Alpen. Over de Alpen was in de 19de eeuw bij het grote publiek weinig bekend. Enkel via zulke reisgidsen kon men informatie verzamelen over de Alpen. Het beeld dat men dan ook van de Alpen had was in aanzienlijke mate gebaseerd op de informatie uit de verschillende reisgidsen. Het gevaar voor stereotiepe informatie en vooroordelen is daarbij aanzienlijk. Zo was dit bijvoorbeeld duidelijk het geval voor de Val d'Hérens en de Val d'Anniviers:

*'The two principal valleys here included, The Val d'Hérens (Germ. Eriinger Thal) and the Val d'Anniviers (Germ. Einfisch Thal), were until lately amongst the least known in the Swiss Alps, mainly because of an exaggerated impression that the inhabitants were a rude and semi-barbarous race,... . In a first visit made by the writer in 1845 he found little or nothing in the language or appearance of the people of the Val d'Anniviers to distinguish them from those of the valley of the Dranse, save what might be attributed to the rarity of their intercourse with strangers.'*²

Wat we hier dus zien is dat door toedoen van bepaalde reisgidsen of andere geschriften de mensen voor waar aannemen wat in die boeken geschreven staat. Hierdoor ontstonden er toch sterke vooroordelen ten aanzien van, in dit geval, de Val d'Hérens en de Val d'Anniviers. In wezen blijkt daar dus weinig of niets van waar te zijn. Hierin schuilt ook de kracht van die gidsen en reisverhalen. Zeker wanneer we weten dat in het Groot-Brittannië van de 19de eeuw reisgidsen, na de roman, het meest verkochte type van boek was dan kunnen we ons wel inbeelden dat deze reisgidsen, samen met de reisverhalen, een grote invloed hadden op het beeld dat de lezers zich vormden van de in die gidsen beschreven plaatsen, streken, landen,...³ Een beeld dat daarom niet noodzakelijk correct was.

¹ Tissot L., 'How did the British Conquer Switzerland?', p. 23.

² Ball J., 'The Alpine Guide Part II: the Central Alps', Londen, Longmans, Green, and Co., 1866, p. 287.

³ Tissot L., 'How did the British Conquer Switzerland?', p. 23.

Reisgidsen zijn daarom van belang omdat ze in staat zijn het algemene beeld dat de mensen van bepaalde streken hebben te beïnvloeden. Dit kan dan weer de houding ten aanzien van mensen uit die streken beïnvloeden. Reisgidsen in combinatie met reisverhalen laten dat vaak duidelijk zien. De combinatie van reisverhalen en gidsen leert ons vaak dat heel wat informatie ook werkelijk stereotiep is of gewoonweg niet klopt. Die vaak stereotiepe informatie en vooroordelen bepaalden in aanzienlijke mate wel de aard van de relaties met de lokale bevolking en de plaatselijke berggidsen. Hier zal later nog op worden ingegaan. Daarom zijn die reisgidsen van belang wanneer gekeken wordt naar de soorten relaties die er bestonden tussen alpinisten/toeristen en berggidsen/plaatselijke bevolking. Er kunnen verklaringen in gevonden worden van waarom men met inwoners van een bepaalde vallei of regio op een bepaalde manier omging en met inwoners van elders op een andere manier.

Führerbücher/Livrets de guides

Führerbücher of *Livrets de guides* kunnen het best omschreven worden als een soort van gastenboek, maar dan voor gidsen. In deze boeken of schriften konden de personen die met een berggids geklommen of gewandeld hadden opschrijven wat ze van de trip vonden alsook wat ze van de gids zelf vonden. De meeste gidsen in de tweede helft van de 19de eeuw hadden zo een *Führerbuch* in hun bezit. Het doel van die *Führerbücher* was dat men die kon gebruiken om zijn goede reputatie te bewijzen om op die manier meer klanten te kunnen krijgen. Wanneer een toerist of een klimmer op zoek was naar één of meerdere gidsen dan kon hij die boeken inkijken om zo een beeld te krijgen van het profiel, het karakter en de capaciteiten van die bepaalde gids.

In de vroege alpine periode, zeker voor de jaren 1860, zijn die *Führerbücher* nog niet veel meer dan wat losse verzamelingen van aantekeningen gemaakt door klanten. Pas later, vooral na de oprichting van de verschillende alpenclubs en de opkomst van verschillende reglementeringen met betrekking tot de berggids zouden deze *Führerbücher* een professioneler uitzicht krijgen en werden ze enkel overhandigd aan officieel erkende gidsen.¹

Aangezien deze *Führerbücher* vol staan met de bevindingen van talloze klanten zijn deze een uitstekende bron om te kijken naar de relatie tussen gidsen en klimmers/toeristen. Wanneer we deze bronnen echter meer in detail bekijken valt het sterk op dat hier nagenoeg alleen positieve bevindingen in staan. Men kan zich dan terecht de vraag stellen of dit zou komen doordat het simpelweg verboden was om negatieve zaken neer te schrijven, of misschien wel omdat er enkel nagenoeg perfecte gidsen waren, waardoor het gewoon

¹ Deze konden door de alpenclubs zelf uitgedeeld worden, maar ook door officiële staatsinstanties, zoals bvb. in het Zwitserse kanton Wallis het geval was.

niet mogelijk was om daar iets negatiefs over te schrijven¹. Dit is echter geenszins het geval. Veeleer was het zo dat wanneer een bepaalde gids eerder slechte ervaringen had met een bepaalde klant, dat de gids zijn *Fürherbuch* gewoonweg niet aanbood aan de klant, hoewel dit in feite verplicht was.² Een *Fürherbuch* vol met negatieve uitlatingen van klanten zou de reputatie van die gids niet bepaald veel goeds doen. Veel liever bood men dit dan ook niet aan. Een klant die niet tevreden was met zijn gids zou er daarnaast ook niet op gebrand zijn om iets in het boekje van de gids te schrijven. Een andere reden die gegeven zou kunnen worden voor het overwicht aan positieve aantekeningen is het feit dat men, in Zwitserland en grote delen van Frankrijk, Chamonix uitgezonderd, zijn eigen gidsen vrij kon kiezen. Klanten konden op voorhand reeds ongeveer bepalen in welke mate een bepaalde gids al dan niet bij hen zou passen. Wanneer men dus op voorhand kon kiezen welke gids men nam dan was de kans op negatieve ervaringen natuurlijk veel kleiner.

Het feit dat in deze *Führerbücher* nagenoeg enkel positieve bevindingen staan zorgt er natuurlijk voor dat we op basis van deze bronnen een vrij eenzijdige kijk op het verhaal krijgen. Negatieve zaken staan hier ook in, maar in veel mindere mate. Men zou hierdoor namelijk al snel geneigd kunnen zijn om te denken dat de relaties tussen gidsen en klanten ook werkelijk altijd positief waren. Dit was zeker en vast niet altijd het geval. Nu is het zo dat, ondanks de eerder eenzijdige kijk op deze materie, uit deze bronnen toch zeer veel informatie te halen valt. Zeker in combinatie met andere bronnen, zoals reisverhalen en dagboeken, kunnen hier interessante zaken gevonden worden. De combinatie met andere bronnen zorgt er voor dat het eenzijdige beeld uit deze *Führerbücher* in enige mate genuanceerd wordt. De meest interessante aantekeningen zijn die die geschreven zijn door klimmers die frequent met een bepaalde gids klommen. Zij kennen hem beter dan de mensen die slechts gedurende een zeer korte periode met hem opgetrokken hebben. Hun aantekeningen zullen daardoor vaak ook iets diepgaander zijn dan de meer oppervlakkige bemerkingen van de occasionele klimmer.

Deze *Fürherbücher* waren officiële documenten en werden meestal jaarlijks, afhankelijk van de plaats, gecontroleerd. In principe kon men op eender welk moment gecontroleerd worden: *'Der Führer soll auf der Reise stets sein Büchlein bei sich haben und selbes jedesmal vorweisen, wenn er von einem Beamten oder Angestellten dazu aufgefordert wird.'*³ Heel veel mogelijkheden om hiermee bedrog te plegen waren er dan ook niet. Dat een bepaalde klant niet in zo een *Fürherbuch* geschreven had werd daarom niet altijd opgemerkt, of men nam er geen aanstoot aan. Maar wanneer een gids stelselmatig zijn *Fürherbuch* niet aanbood, om welke reden dan ook, dan viel dit natuurlijk op en bestond de kans zelfs dat hij zijn officieel statuut van gids kon verliezen. Vanuit de verschillende alpenclubs of

¹ Spiro L. 'Guides de montagnes', Lausanne, Editions La Concorde, 1928, p. 99.

² Ibidem, p. 99.

³ 'Gesetz, Reglement & Tarif für den Fürherdienst im Canton Wallis', Lausanne, 1870, p. 15. Vertaling: de gids moet tijdens zijn reizen steeds zijn *Fürherbuch* bij zich hebben en hij moet dit zelf steeds voorleggen wanneer hij daartoe aangemaand wordt door een ambtenaar of een bediende.

overheidsinstellingen vroeg men ook aan de alpinisten die met een bepaalde gids klommen om eerlijk te zijn bij het noteren van hun bevindingen en zowel de technische als morele kwaliteiten te vermelden. Binnen het kader van deze studie is dit zeker interessant. Dat men vroeg om eerlijk te zijn is gemakkelijk te begrijpen. Het geven van overdreven veel lof was niet bevorderlijk voor het zelfbeeld van de gids omdat hij daardoor wel eens zou durven gaan zweven en zaken zou doen die hij feitelijk niet aankon.¹

Dat het alpinisme in de 19de eeuw toch vooral een Britse aangelegenheid was blijkt ook zeer sterk uit deze *Führerbücher*. Het grootste deel van de hierin gemaakte aantekeningen zijn namelijk door Britten gemaakt.

Gebruikte *Führerbücher*:

- Alexander Burgener
- Michel Croz
- Franz Lochmatter
- Bennen
- Knubel
- Jakob Anderegg
- Ulrich Lauener

Briefwisseling tussen gidsen en alpinisten

Deze categorie van bronnen biedt op het eerste gezicht mooie perspectieven. Brieven en andere vormen van correspondentie tussen gidsen en alpinisten zouden ons een goed beeld kunnen geven van hoe beiden met elkaar omgingen, hoe ze elkaar zagen, wat voor relatie er tussen hen was, enz. Aangezien ook de gidsen zelf deelnamen aan die briefwisselingen zouden we hieruit veel informatie kunnen halen over hoe zij, de berggidsen, nu net naar hun klanten, de Britse amateurklimmers, keken. Zonder deze categorie van bronnen bestudeerd te hebben zouden we op zo'n soort informatie kunnen hopen. Na het onderzoeken van heel wat brieven blijkt dit echter een veel te mooie voorstelling van zaken te zijn. Ten eerste zorgt een teveel aan brieven ervoor dat het quasi onmogelijk is alles door te nemen, of zelfs nog maar een deel. Ten tweede komt daarbij het feit dat de meeste informatie uit die brieven meestal niet relevant is met betrekking tot dit onderwerp. Heel veel brieven hebben enkel betrekking op het maken van afspraken tussen gidsen en alpinisten. Het kunnen ook brieven

¹ Gidl A., 'Die Städter entdecken die Alpen', Wien, Böhlau, 2007, p. 168.

zijn van Britse alpinisten die naar een bepaalde gids schrijven om te informeren of ze hem nog konden inhuren. Deze informatie vertelt niet veel over de aard van de relatie tussen klimmers en gidsen. Daarvoor blijken andere bronnen, zoals reisverhalen, dagboeken of *Führerbücher* meer aangewezen te zijn. Zonder deze bronnen al te diep te bestuderen kan hier echter wel iets van nuttige kennis uitgehaald worden. Zo zouden we onder meer kunnen veronderstellen dat die gidsen en alpinisten die op regelmatige basis met elkaar correspondeerden, over gelijk welk onderwerp, wel een goede relatie met elkaar moeten gehad hebben. Wat zou hen anders ertoe kunnen brengen om frequent met elkaar te corresponderen? Een bijkomend voordeel van het kijken naar deze correspondentie is dat het zo eenvoudig is om te achterhalen in welke mate alpinisten en gidsen vreemde talen spraken. Hieruit blijkt vooral dat verschillende Britse alpinisten het Duits en/of Frans machtig waren. Dit aspect van taal zal later nog een belangrijke reden blijken te zijn als er gezocht zal worden naar de reden waarom sommige gidsen en alpinisten zo goed met elkaar overeenkwamen, of elkaar op zijn minst als gelijke zagen.

Notebooks en dagboeken

Notebooks (of notitieboekjes) en dagboeken zijn twee gelijkaardige documenten. Beide werden door klimmers bijgehouden,. Ze maakten hierin aantekeningen van beklimmingen of reizen. In de 19de eeuw werden zowel notitieboekjes als dagboeken (zij het in iets mindere mate) door een groot deel van de alpinisten bijgehouden. Het grote verschil tussen beide bestaat erin dat dagboeken over het algemeen veel uitgebreider zijn en veel meer informatie bevatten. Notebooks werden door klimmers meestal overal meegedragen, ook op beklimmingen. Vlak voor, tijdens of vlak na een beklimming of tocht kon men daar dan allerhande zaken in noteren. Aangezien men dit veelal deed wanneer men onderweg was werd alles zeer beknopt opgeschreven. Men deed dus niet veel meer dan korte aantekeningen maken. Doordat men te weinig tijd had om veel op te schrijven of om bepaalde zaken echt in detail te beschrijven, zullen de personen die zulke boekjes bijhielden enkel opschrijven wat zij van belang vonden. Bij de meesten hield dat in dat men vooral aantekeningen maakte over het verloop van beklimmingen of tochten. Heel vaak worden geklommen routes beschreven (vaak maakte men van de beklommen berg ook een schets) met daarbij de tegengekomen moeilijkheden, of m.a.w. de technische aspecten van een beklimming. Over andere zaken, zoals over gidsen en hun relatie daarmee, zwijgen deze notitieboekjes quasi volledig. Binnen dit onderzoek biedt dit bronnenmateriaal dan ook maar weinig mogelijkheden.

Gebruikte notebooks om tot deze conclusie te komen:

- William Matthews
- J. H. Wicks
- Douglas Freshfield
- J. P. Farrar
- W. E. Davidson

Natuurlijk zijn er veel meer alpinisten geweest in de 19de eeuw die zulke *notebooks* bijgehouden hebben. Deze allemaal doornemen is echter bijna onbegonnen werk. Op basis van de hier vermelde *notebooks* heb ik de conclusie getrokken dat deze binnen dit onderzoek geen echte meerwaarde bieden. Natuurlijk kan het zijn dat in enkele van deze notitieboekjes wel iets van nuttige informatie staat, bvb. over de relatie gids-alpinist, maar die kans is eerder beperkt en de informatie die daaruit gehaald kan worden, kan meestal, en veel uitgebreider, teruggevonden worden in dagboeken bijgehouden door alpinisten. Dat op basis van de notitieboekjes van enkele klimmers deze conclusie getrokken kon worden komt mede doordat deze alpinisten zeer representatief zijn voor de gehele 19de eeuwse klimmerswereld. Alle vijf waren namelijk gedreven alpinisten, vier van hen zijn zelfs president van de *Alpine Club* geweest, en alle vijf samen bestrijken ze zowat de gehele tweede helft van de 19de eeuw.¹

Veel nuttiger voor deze studie blijken dagboeken van alpinisten te zijn. Dagboeken zijn in de regel veel uitgebreider dan notitieboekjes. Daar waar deze laatste tijdens tochten en beklimmingen werden bijgehouden was dat bij dagboeken niet het geval. Hierin schreef men wanneer men tijd had. Er staan dan ook allerlei zaken in die niet of nauwelijks vermeld werden in die *notebooks*. Denken we dan in de eerste plaats aan de houding ten aanzien van de berggids(en): '*Appears so often in this narrative that he [Laurent Lanier] merits here more than a passing notice...*'², maar ook ten aanzien van de lokale bevolking: '*We were soaked to the skin, and our ... appearance certainly justified the peals of laughter, which were soon ringing through the house, from the mouth of our old friend the facetious waitress...*'³, of de accommodatie: '*But what a welcome greeted us when we got back to the hotel...*'⁴, natuurlijk ook over de beklimmingen zelf, enz.

¹ Matthews was president van de *Alpine Club* van 1868 tot 1871, Freshfield van 1893 tot 1896, Davidson van 1911 tot 1914 en Farrar van 1917 tot 1919 (zie ook bijlage I).

² Davidson W. E., 'Long Vacation Rambles in 1873, 1874, 1875', *Alpine Club Archives*, 1922/C24-C39, 1922/D1/1-4.

³ Moore, 'A Journal of a Tour in Switzerland, 1863', *Alpine Club Archives*, 1922/C67, p. 25.

⁴ Harford D., 'A Mountaineering Pilgrimage: 1893-1898', *Alpine Club Archives*, 1922/C117, p. 7.

Hier gebruikte dagboeken:

- Loppé Gabriel: 'Accounts of climbs with Leslie Stephen: 1871-1894.'
- Moore: 'Switzerland, 1863 (Journal of a tour in Switzerland).'
- Matthews William: 'Diary of Alpine Journey, Aug. & Sept. 1863.'
- Manley A. F.: 'Swiss Travels and Ascents of Mountains (1885-1894).'
- Davidson W. E.: 'Long Vacation Rambles in 1873, 1874, 1875.'
- Harford Dundas: 'A Mountaineering Pilgrimage, 1893-1898.'
- Morse G. H.: 'Climbing Diary of Sir George Henry Morse, 1884-1887.'

Ook hier is weer geprobeerd om dagboeken te kiezen die representatief zouden kunnen zijn voor de 19de eeuwse alpine wereld.

Bij dit methodologisch gedeelte dienen nog enkele slotopmerkingen gemaakt te worden. Veel klimmers hebben weinig of geen documenten achtergelaten. Over vele alpinisten uit de 19de eeuw is dan ook veel minder geweten. Over vele klimmers komen we enkel iets te weten via documenten (dagboeken/reisverhalen/...) van andere alpinisten. Niet iedereen had namelijk het talent om te schrijven, met de bedoeling dit te publiceren, over zijn of haar alpine verwezenlijkingen. Vele klimmers voelden zich daarnaast ook niet geroepen een dagboek of iets soortgelijks bij te houden.

Hetzelfde kan gezegd worden van de berggidsen. Hier is dit nog veel meer het geval dat er weinig documenten nagelaten zijn door berggidsen. Zelfs de meest bekende gidsen uit de 19de eeuw, zoals Melchior Anderegg, Michel Croz en Alexander Burgener, hebben geen documenten nagelaten. Dagboeken, noch reisverhalen, noch een of andere soort van egodocumenten. Het weinige dat de meeste gidsen wel nagelaten hebben zijn brieven, maar zoals eerder gezegd valt daar niet altijd evenveel mee aan te vangen. *Führerbücher* hebben ze wel nagelaten, maar daarin hebben ze zelf dan weer niets geschreven waardoor ook deze ons nauwelijks iets kunnen vertellen over hoe gidsen naar heel het alpine gebeuren keken.

Wat ook gezegd dient te worden is dat de gepubliceerde reisverhalen, die hierboven reeds aangehaald zijn, meestal sterk overeenkomen met dagboeken. Dit uiteraard enkel in het geval dat een bepaalde alpinist zowel één of meerdere reisverhalen als een dagboek geschreven heeft. In die gevallen blijken beide zeer sterke gelijkenissen te vertonen. Soms zijn die gepubliceerde reisverhalen zelfs niet veel meer dan de gedrukte versie van het oorspronkelijke dagboek. Reisverhalen kunnen daardoor ook voor een deel als dagboek aanzien worden.

4. Sociale verschillen in Victoriaans Groot-Brittannië

In het volgende hoofdstuk zal ingegaan worden op het sociale aspect van 19de eeuws Groot-Brittannië. Dit omdat het belangrijk is om een beeld te hebben van hoe de Britse alpinisten omgingen met de andere klassen, hoe ze zichzelf zagen, en wat voor positie ze zichzelf toeschreven binnen de maatschappij. Zonder die informatie kan er natuurlijk weinig zinnigs gezegd worden over het mogelijke verschil dat er geweest zou zijn tussen de verhoudingen alpinisten-Britse lagere klassen, en de relaties die er bestonden tussen diezelfde alpinisten en de berggidsen en de lokale Franse en Zwitserse bevolking die evenzeer van lage komaf waren. Hiervoor wordt vertrokken van de manier waarop de Britse middenklasse naar de maatschappij keek, in dit geval de Britse maatschappij. Hoe ze naar de Franse en Zwitserse samenleving keken zal later aan bod komen wanneer er zal worden ingegaan worden op de relaties die deze Britten daar onderhielden met de plaatselijke bevolking en met de berggidsen.

De 19de eeuw werd in Groot-Brittannië gekenmerkt door een zeer sterke sociale hiërarchie.¹ In iedere maatschappij was wel in meer of mindere mate sprake van een sociale hiërarchie, maar nagenoeg nergens was deze zo uitgesproken als in het Groot-Brittannië van de 19de eeuw. De industriële Revolutie had grote gevolgen gehad voor de sociale stratificatie van de Britse maatschappij. De rol van de aristocratie daalde sterk, en dit ten voordele van de industriëlen, de bourgeoisie. Ten gevolge van de Industriële Revolutie waren er dan wel grote sociale wijzigingen, de kern van de maatschappij veranderde echter niet. Het belang van de sociale stratificatie bleef ongewijzigd.²

Vanaf het einde van de 18de eeuw, ten gevolge van de Industriële Revolutie, zien we dus de opkomst van een klasse rijke industriëlen, die voor een deel de rol van de aristocratie in de samenleving zouden overnemen. Vanaf deze periode zou de invloed en het belang van de aristocratie er langzaam op achteruitgaan, hoewel ze gedurende de hele 19de eeuw en een deel van de 20ste eeuw wel van belang bleven. Het was niet zo dat na de Industriële Revolutie de adel zomaar terzijde geschoven kon worden, integendeel zelfs. Maar ondanks hun blijvend belang verloren ze gradueel wel aan invloed. Die rol werd dan gedeeltelijk overgenomen door de nieuwe industriële elite. Van groter belang nog was echter de opkomst, in diezelfde periode, van een nieuwe middenklasse. Een middenklasse die er zelfs vrij snel in zou slagen om de belangrijkste groep in de maatschappij te worden. Die middenklasse bestond voornamelijk uit mensen actief in de sterk opkomende dienstensector of mensen die één van de vrije beroepen uitoefenden, zoals leerkrachten, klerken, dokters,

¹ Smelser N. J., 'Social Paralysis and Social Change. British Working-Class Education in the Nineteenth Century', Oxford, University of California Press, 1991, p. 45.

² Ibidem, p. 43.

ingenieurs, architecten, verzekeraars, schrijvers,...¹ Al snel in de 19de eeuw, en zeker tijdens de lange regeerperiode van Koningin Victoria (1837-1901), zouden zij de kern van de Britse samenleving uitmaken, waarbij ze de industriëlen, hoge bourgeoisie en de adel snel achter zich zouden laten wat betreft de impact die ze hadden op de maatschappij. Zonder dat hiermee gezegd wordt dat de rol van die hoogste klassen volledig teniet gedaan werd door de sterk opkomende middenklasse. Maar die middenklasse werd wel snel in de 19de eeuw de belangrijkste groep in de maatschappij, een groep die niet zomaar aan de kant geschoven kon worden door die hoogste sociale klassen die het politiek leven in wezen wel bleven leiden. Maar de belangen van de middenklasse konden door hen absoluut niet genegeerd worden. Zo kon de *middle class* uitgroeien tot de drijvende kracht in de Britse samenleving.

Naast de middenklasse was er echter nog een klasse die van zeer groot belang was voor de Britse maatschappij, namelijk die van de arbeiders, en bij uitbreiding ook die van de boeren e.d. Het Groot-Brittannië van de 19de eeuw (en zeker de tweede helft) werd op die manier gedomineerd door twee dominante culturen, namelijk de arbeidersklasse en de middenklasse. Ross McKibbins stelde dat Groot-Brittannië als het ware verdeeld werd in twee entiteiten of culturen (de middenklasse en de arbeidersklasse), waarbij elke van die twee culturen hun eigen verenigingen, organisaties, vrijetijdsactiviteiten e.d. hadden.² Andere klassen zoals deze van de aristocratie en de hoge burgerij speelden een veel minder belangrijke rol dan deze twee groepen. Daardoor was er weinig ruimte voor een gemeenschappelijke cultuur, een gemeenschappelijke identiteit waarmee alle leden van de bevolking zich zou kunnen identificeren. Die scheiding tussen de arbeidersklasse en middenklasse zouden tijdens de 19de eeuw zeker niet verminderen, integendeel, deze zou zich eerder nog versterken, zoals de historicus Bernard Porter het stelde: *'Their houses, work, education, reading, thinking, feelings, ways of socializing and organizing ... made them in effect a separate country, with almost nothing in common with the higher classes.'*³ Een conclusie waartoe historici als Andy Miles en David Vincent ook gekomen zijn. Sociale mobiliteit tussen de verschillende klassen was er daardoor helemaal niet zo veel.⁴ Sociale mobiliteit binnen de eigen klasse werd daarentegen wel groter. Zowel Miles als Vincent hebben zich daarvoor onder andere gericht op de huwelijkspolitiek. En daaruit bleek vrij duidelijk dat huwelijken tussen de verschillende klassen veeleer uitzonderingen waren.⁵

Binnen de klassen zelf was er zeker geen sprake van een echt homogene cultuur. Binnen zo'n klasse bestonden er nog talloze andere subklassen. Zeker binnen de arbeidersklasse is dat het geval, waar we bvb. een tamelijk sterke scheiding krijgen tussen geschoolde en

¹ Reader W. J., 'Professional Men: The rise of the professional classes in Nineteenth-Century England', Londen, Cox & Wyman Ltd., 1966, p. 208.

² Daunton M., 'Wealth and Welfare: An Economic and Social History of Britain, 1851-1951.', Oxford, Oxford University Press, 2007, p. 402.

³ Porter B., 'The absent-minded imperialists: empire, society and culture in Britain.', Oxford, Oxford University Press, 2004, p. 224.

⁴ Daunton M., 'Wealth and Welfare', pp. 403-404.

⁵ Ibidem, p. 404,

ongeschoolde arbeiders.¹ Maar ook de middenklasse was intern verdeeld, waarbij vooral gewezen kan worden op het onderscheid tussen een 'upper' en 'lower middle class.' Daarnaast is het zeker niet eenvoudig om een zeer scherpe lijn te trekken tussen de verschillende klassen onderling. Zo is het bvb. niet altijd even gemakkelijk om te zien waar de arbeidersklasse net zou eindigen en waar de middenklasse zou beginnen, of waar de middenklasse ergens zou eindigen en vanaf wanneer men van aristocratie, landadel of bourgeoisie kan spreken.² Desondanks is het zo, zoals Theodore Hoppen stelt, dat wanneer men de Victoriaanse maatschappij vanop een zekere afstand bekijkt, dat deze toch een sterke sociale hiërarchie bezit, waarbinnen de mensen zich in andere sociale strata bevinden die elk hun eigen kenmerken bezitten. Wat van groot belang is is dat er gewezen moet worden op het gegeven dat de 19de eeuwse Britten, en vooral die afkomstig uit de middenklasse, zelf geloofden dat ze in een maatschappij leefden met daarin verschillende, van elkaar afgescheiden sociale groepen.³

Die middenklasse zou zich vanaf het midden van de 19de eeuw meer en meer een eigen identiteit aanmeten. Een identiteit die niet, zoals men vroeger vaak stelde, volledig gebaseerd was op een oudere *gentlemanly culture* van de hoge bourgeoisie of de landadel en die de middenklasse op een eerder passieve manier overgenomen zou hebben. Integendeel, de middenklasse was vanaf het midden van de 19de eeuw net actief bezig met het creëren van een eigen, nieuwe identiteit.⁴ Zo'n identiteitsvorming heeft natuurlijk altijd gevolgen voor de overige leden van de samenleving. Door zich een eigen identiteit aan te meten wil men zich namelijk onderscheiden van de rest van de samenleving. Bij de Britse middenklasse wilde men zich met behulp van die identiteit vooral van de arbeiders onderscheiden, maar ook van de overige groepen in de maatschappij. Dat men zich van de arbeiders wilde onderscheiden was in belangrijke mate een gevolg van het proberen de eigen groep af te schermen tegen indringers die de positie van de middenklasse konden bedreigen. '*The working classes were not to be relied upon.*'⁵ Het langzaam opkomend socialisme deed daarbij zeker niet veel goed.

Het is deze identiteitsvorming die binnen het 19de eeuwse alpinisme in zekere zin als paradoxaal bestempeld zou kunnen worden. Daar waar men zich net wilde onderscheiden van de lagere klassen ging men in de Alpen, met berggidsen en in iets mindere mate met de lokale bevolking, juist op een gelijke manier om, of zoals Ronald Clark het stelde: '*one can really believe that in this way [binnen het alpinisme] at least some of the Victorians did practise the theory that all men are born equal.*'⁶ In het alpinisme zou die *middle class-*

¹ Hoppen T. K., 'The Mid-Victorian generation, 1846-1886', Oxford, Clarendon Press, 1998, p. 64.

² Hilton B., 'A mad, bad, and dangerous people? England, 1783-1846', Oxford, Clarendon Press, 2006, pp. 125-126.

³ Hoppen T. K., 'The Mid-Victorian generation, 1846-1886', pp. 370-371.

⁴ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 304.

⁵ Porter B., 'The absent-minded imperialists', p. 222.

⁶ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', Londen, B. T. Batsford Ltd., 1953, p. 88.

identiteit zeer nadrukkelijk aanwezig zijn, op dat ene essentiële punt na, namelijk die strikte scheiding tussen middenklasse en lagere klassen. Zoals verderop nog zal worden besproken, werd het alpinisme gebruikt door een deel van de Britse middenklasse om zich net te onderscheiden van de lagere klassen. Maar om dat te doen zullen ze net op gelijke voet omgaan met leden van de lagere klassen in Zwitserland en Frankrijk: *But most of the famous Alpine comradeships were equal associations...*¹ Onder die leden van de lagere klassen verstaan we dan hoofdzakelijk de berggidsen. Waarbij we natuurlijk in gedachte houden dat het alpinisme en de daarin doorbroken sociale barrières ook als een soort ontsnappingsmiddel gezien kunnen worden (cfr. supra) waarbij de binnen het alpinisme ontstane vriendschapsrelaties en het op gelijke voet omgaan met elkaar niet als volledig tegengesteld aan de Britse maatschappij moeten gezien worden.

Wanneer we nu die middenklasse-identiteit van dichterbij bekijken dan blijkt die hoofdzakelijk gebaseerd te zijn op twee pijlers: mannelijkheid of *masculinity* en een imperiaal gedachtengoed.² Elementen die ook alomtegenwoordig waren in het 19de eeuwse alpinisme, zoals bvb. sterk blijkt bij Alfred F. Mummery: *'The value attached to sport in the colonial service is nowhere better summed up than in the obituary for A. F. Mummery, the daring climber killed on Nanga Parbat in the Himalayas in 1895, the kind of man who "made our race the pioneers of the world, which in naval warfare won for us the command of the sea, which by exploration and colonization has given the waste lands of the earth to the Anglo-Saxon enterprise... whilst Englishmen possess this quality they will manifest it in their sport".'*³ Waarden die in de 20ste eeuw waarschijnlijk minder nadrukkelijk aanwezig waren in de Alpen, maar die zeer sterk, misschien nog sterker dan in het 19de eeuwse alpinisme, aanwezig waren in de grote Himalaya-expedities uit de jaren 1950-1960.

Hier blijkt zeer duidelijk uit dat het alpinisme in zekere zin als een vorm van ontdekkingsreizen, of zelfs kolonisatie gezien werd: *'Alpine travel in my day [De jaren 1850] was particularly exciting because the Alps were being explored for the first time. We followed the conquest of the new peaks and passes as we now follow Shackleton at the South Pole and Nansen at the North.'*⁴ Het zou later diezelfde drang naar ontdekkingen zijn die de Britten naar de andere grote bergketens van de wereld zou drijven. Imperialisme was een belangrijk element van de identiteit van de Engelse middenklasse en werd ook in het alpinisme sterk benadrukt. Dat imperialisme is o.a. zeer duidelijk te zien aan het taalgebruik van de talloze verslagen van alpine beklimmingen. Beklimmingen die daarin bijna als een soort veldslag gezien worden. Bergen moesten veroverd worden, ze moesten bedwongen worden. Had men een berg eenmaal beklommen dan had men die niet zomaar beklommen,

¹ Lord Schuster C., 'Tyndall as a mountaineer', in: *Life and work of John Tyndall* (Eve A.S. en Creasey C.H. (eds.)), Londen, Macmillan, 1945, p. 349.

² Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 304.

³ Holt R., 'Sport and the British: a Modern History', Oxford, Clarendon Press, 1989, p. 207.

⁴ Het gaat hier over Oscar Browning. Uit Bennet C. S., 'The Golden Age of Mountaineering: 1850-1870', Alpine Club Archives, 1922/C146, 1950, p. 8.

men had die berg dan verslagen, veroverd: *'They had a hard fight,..., before they gained the Victory.'*¹² Het omgekeerde kon evenzeer, dat de berg hen had verslagen, dat de klimmers een heuse nederlaag geleden hadden.³ Dit verklaart ook waarom de Britse alpinisten, toen, maar ook later nog, zoveel belang hechten aan het volbrengen van zoveel mogelijke eerste beklimmingen en minder aan het klimmen van nieuwe routes op reeds beklommen bergen, iets waar de Duitse en Oostenrijkse alpinisten zich veel gedrevener in toonden.

Die twee elementen, mannelijkheid en imperialisme waren natuurlijk niet enkel te vinden in het alpinisme, zij waren namelijk alomtegenwoordig in het leven van de leden van de middenklasse. Het denken en doen van de middenklasse was daar in hoofdzaak op gebaseerd. Op basis van dat imperiale gedachtengoed⁴ en die mannelijkheid probeerde de middenklasse zichzelf een –belangrijke- plaats te geven in de Britse samenleving. En via die identiteit probeerde men zich te onderscheiden van het 'gewone' volk, ook al zou dit nooit honderd procent lukken. Het alpinisme bood daarvoor zeer goede mogelijkheden om die identiteit in de praktijk te brengen, om zowel mannelijkheid als imperialisme te combineren, en om iets te doen waartoe de lagere klassen door allerlei redenen, zoals geld- en tijdsgebrek, niet in staat waren.

Dat imperialisme zo'n belangrijke plaats innam in het leven van de Britse middenklasse komt door een aantal zaken. Het was namelijk zo dat het Britse imperium in die periode, vanaf het midden van de 19de eeuw zich op zijn hoogtepunt bevond, waarbij het Britse rijk grote delen van de wereld omvatte. Iets waarop de Britten, en zeker de hogere klassen zeer trots waren. Dat dat imperialisme binnen het alpinisme sterk aanwezig was kwam daarbij voor een groot deel doordat het alpinisme dat imperialisme in iets concreet, iets tastbaar kon omzetten. Zeker voor de middenklasse was dat imperialisme anders iets waar men nooit rechtstreeks bij betrokken was. Het alpinisme bood daar voor heel wat mensen het ideale middel om zelf te gaan ontdekken en veroveren.⁵ Het aspect *masculinity* of mannelijkheid was een element dat naast dat imperialisme prominent aanwezig was en kwam in hoofdzaak neer op het feit dat men, o.a. via het alpinisme, wilde proberen om Groot-Brittannië de wereldmacht bij uitstek te laten blijven. Waarbij niet enkel Groot-Brittannië als land bedoeld werd, maar ook alle inwoners. Die mannelijkheid kwam aldus daarop neer dat men als individu, en dan vooral zij die afkomstig waren uit de middenklasse, moest tonen hoe krachtig Groot-Brittannië wel niet was.⁶ Iets waarvoor het alpinisme wederom uitermate

¹ Voorbeeld van de eerste beklimming van de Dent Blanche (4357m) in 1862 door Kennedy, Wigram, Croz (Jean Baptiste Croz (gids), dus niet te verwarren met zijn veel bekendere naamgenoot, Michel Croz) en Kronig (gids).

² Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 116.

³ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 316.

⁴ Dit was iets waar de lagere klassen veel minder mee begaan waren. Imperialisme was voor hen helemaal niet belangrijk, voor de lagere klassen primeerden andere zaken. Dit is dan ook een belangrijke reden waarom het imperialisme net zo'n belangrijke rol speelde binnen die *middle-class* identiteit.

⁵ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 322.

⁶ Ibidem, p. 323.

geschikt was: *'Mountaineering was thus a patriotic endeavor, not only in marking the great chain of the Alps with the proofs of the powers of British manhood, but also in training up the youth to be fit to serve their country...'*¹

Om zo'n identiteit te creëren, met als primair doel zich te onderscheiden van de lagere klassen, waren twee zaken van groot belang. Twee zaken waarmee de middenklasse zo'n duidelijk onderscheid kon trekken en bewaren. Het gaat hier enerzijds om het onderwijs en anderzijds om sporten en reizen. Natuurlijk waren er ook andere manieren om zich te onderscheiden, maar deze twee vormen een essentieel onderdeel. Via het werk werd uiteraard het duidelijkst een scheidingslijn getrokken tussen de verschillende klassen. Maar het is voornamelijk via deze twee zaken, onderwijs en sport en reizen, dat men het onderscheid dat bestond op basis van de arbeidsverdeling ook in andere delen van de samenleving tot uiting kon doen brengen, waarbij deze scheidingslijnen zich ook in de hoofden van de mensen konden nestelen. Iets dat ook voor het alpinisme van belang was. Men slaagde er zodoende voor een deel in om een soort psychologische barrières op te werpen die de lagere klassen ervan weerhield om aan alpinisme te gaan doen (voor zover ze dat anders al gekund zouden hebben, gezien hun eerder beperkte financiële middelen en hun beperkte vrije tijd).² Dat net deze twee elementen van groot belang zijn komt door hun alomtegenwoordigheid. Onderwijs, de kwaliteit en toegankelijkheid daarvan in het midden gelaten, was overal aanwezig in de samenleving net zoals ook sport overal te zien was. In het midden van de 19de eeuw zien we zelfs een soort van *Athletic Revolution* in Groot-Brittannië zoals het Richard Holt het stelde, waarbij ook het onderwijs een belangrijke rol speelde. Deze twee zaken zullen eerst los van het alpinisme bekeken worden, vervolgens zullen deze in beperkte mate reeds aan het alpinisme gekoppeld worden. Zeker het onderwijs zal hier ruime aandacht krijgen. De reden daarvoor is dat dit zowel in Groot-Brittannië zelf van groot belang was, zeker dan in relatie tot de bestaande klassentegenstellingen, maar ook ten aanzien van de situatie in de Alpen zal dit zeer belangrijk blijken te zijn. Daarom zal hier ook niet enkel naar het Britse onderwijs gekeken worden, maar ook naar het Zwitserse schoolsysteem. Net omwille van het vermoedelijke verband tussen onderwijs en de aard van de relaties tussen alpinisten en berggidsen. De grote vraag die hier dan gesteld wordt, en waarop verderop geprobeerd zal worden om een antwoord te geven is of verschillende

¹ Bennet C. S., 'The Golden Age of Mountaineering: 1850-1870', p. 20.

² Deux obstacles psychologiques s'opposent à la démocratisation d'un sport: il tend à se constituer des noyaux fermés, réservés à une élite, et des préjugés tenaces écartent des milieux modestes, ayant des revenus suffisants, mais craignant de ne pas être à leur aise, de ne pas être dans "leur milieu". Uit: Lejeune D., 'Histoire sociale et alpinisme en France', p. 122. Vertaling: Twee psychologische hinderpalen staan de democratisering van sport in de weg: sport heeft de neiging om gesloten kernen te vormen voorbehouden voor een bepaalde elite en hardnekkige vooroordelen houden mensen uit bescheidener milieus op afstand. Ook al beschikken deze laatsten over voldoende inkomen, toch vrezen ze dat ze zich niet thuis gaan voelen.

onderwijssystemen, respectievelijk in Engeland en Zwitserland er mee voor gezorgd kan hebben dat men anders omging met elkaar in die landen?

Onderwijs

De Britse middenklasse meet zich, zeker vanaf het midden van de 19de eeuw, wanneer zij veruit de belangrijkste groep in de Britse samenleving werd, aldus een eigen identiteit aan. En met die identiteit wilde men zich afzetten of afscheiden van de rest van de maatschappij. Om zo'n identiteit te construeren en vooral om deze in stand te houden was er één instituut van zeer groot belang. Namelijk: de school of het onderwijs.

Dat de sociale hiërarchie in Engeland¹ zeer sterk aanwezig was blijkt duidelijk, om binnen het kader van het onderwijs te blijven, uit de manier waarop de Britse regering vanaf de jaren 1860 omging met de uitbouw van het onderwijs. Daarvoor was een koninklijke commissie in het leven geroepen. Echter niet één commissie, maar drie commissies werden opgericht, één voor de lagere klassen, één voor de middenklasse, en dan nog één commissie die zich bezighield met de *public schools*. De reden daarvoor was dat *'The different classes of society, the different occupations of life, require different teaching.'*² Het belang van onderwijs kan voor het in stand houden van de sociale hiërarchie zeker niet overschat worden. Vele historici durven zelfs te stellen dat het Engelse onderwijs *'was more concerned with socialization or morality than with productivity'* gedurende een groot deel van de 19de eeuw.³ Men (de elite) wilde via onderwijs het volk rustig houden, ze laten inzien dat de bestaande sociale, politieke, economische,... structuren de beste waren. Gedurende de eerste helft van de 19de eeuw liet de Britse regering zich echter nagenoeg niet in met het stimuleren van onderwijs, en al zeker niet met het onderwijs van de lagere klassen. Langzaam aan zag men echter meer en meer in dat *'het handhaven van de binnenlandse vrede afhing van scholing van de arbeidersklasse.'*⁴ In de 18de en vroege 19de eeuw zag men –de Engelse elite- dat nog helemaal anders. Toen zag men het onderwijs, voor arbeiders, boeren e.d., juist als iets dat de sociale orde verstoerde.⁵

In Engeland krijgen we dus een soort duaal onderwijs, met een vrij strikte scheiding tussen de lagere klassen (arbeiders en boeren voornamelijk) en de middenklasse.⁶ Daarbij

¹ Het gaat hier in dit geval enkel over Engeland, en niet over bvb. Schotland, omdat daar ook een aanzienlijk verschillend onderwijssysteem van kracht was (cfr. infra).

² Porter B., 'The absent-minded imperialists', p. 117.

³ Daunton M., 'Wealth and Welfare', p. 489.

⁴ *'The preservation of internal peace depends on the education of the working classes.'* Uit: Kay-Shuttleworth J., 'The moral and physical conditions of the working class employed in the cotton manufacture in Manchester', Londen, James Ridgway, 1832, p. 18.

⁵ Smelser N. J., 'Social Paralysis and Social Change', p. 50.

⁶ Daunton M., 'Wealth and Welfare', p. 490.

lag lange tijd (in meer of mindere mate) de nadruk op het in stand houden van de bestaande maatschappelijk structuren, meer dan op het werkelijk aanleren van intellectuele en technische vaardigheden. Dit beeld dat door verschillende historici, zoals Richard Johnson, naar voor gebracht wordt, dient echter wel in enige mate genuanceerd te worden, want de hogere klassen, denken we daarbij bvb. aan de grote industriëlen, hadden er zelf veel voordeel bij als hun arbeiders technisch goed geschoold waren omdat op die manier de industriële productie opgedreven kon worden. Dit gegeven neemt echter niet weg dat het onderwijs de bestaande sociale hiërarchie in stand hield en zelfs verstevigde. Velen stellen dan ook dat de Engelse *'Board schools are little more than agencies to reinforce class and gender lines.'*¹ Of zoals prof. em. Raoul Van Caeneghem het stelde: *'de onderwijsapartheid viel samen met de sociale apartheid.'*²

In Engeland bouwde men gedurende de 19de eeuw langzaam een onderwijssysteem uit waar steeds meer mensen, van alle klassen, van konden genieten.³ Het was echter zo dat men, om naar school te kunnen gaan, daarvoor ook moest betalen. Gezien de angst van zowel de middenklasse als van de hogere klassen dat hun kinderen op school in contact zouden kunnen komen met de ongemane en smerige, om het vrij ongenueerd te zeggen, boeren- en arbeiderskinderen ontstond er in Engeland een sterk sociaal gehiërarchiseerd scholennetwerk, waarbij er verschillende soorten scholen waren, maar waar men telkens meer of minder voor moest betalen. Op die manier bleven de kinderen van de verschillende klassen netjes van elkaar gescheiden.⁴ Kinderen uit verschillende sociale strata bleven aldus van elkaar gescheiden omdat men moest betalen voor het onderwijs. Dit betekende echter voor een groot deel van de armeren van de samenleving dat ze helemaal niet naar school konden gaan. In eerste instantie wilde de Britse regering ook niet instaan om die mensen te subsidiëren. Pas aan het einde van de 19de eeuw werd de leerplicht ingevoerd. Echter slechts voor kinderen tussen vijf en tien jaar.⁵ Een aanzienlijk deel van de Engelse bevolking bleef daardoor in feite ongeschoold. De meesten konden dan misschien wel lezen en schrijven, maar veel verder reikte hun kennis niet. Vaak wordt aangenomen dat onderwijs de ideale manier is om sociale mobiliteit tussen de verschillende klassen mogelijk te maken. In het 19de eeuwse Engeland was dat echter zeer beperkt. Wat het onderwijs wel mogelijk maakte was de sociale mobiliteit binnen de verschillende klassen.⁶ De eerder strikte scheiding tussen scholen voor de middenklasse en voor de

¹ Daunton M., 'Wealth and Welfare', p. 496.

² Van Caeneghem R., 'Geschiedenis van Engeland', Leuven, Davidsfonds, 2003, p. 314.

³ Over de relatieve kwaliteit van het aangeboden onderwijs in Engeland kan uiteraard gediscussieerd worden. Zeker wat betreft het onderwijs voor de arbeiders en de mensen van het platteland. Maar de kwaliteit van het onderwijs terzijde gelaten staat het wel vast dat doorheen de 19de eeuw de alfabetiseringsgraad er gestaag op vooruitging. Uit: Daunton M., 'Wealth and Welfare', p. 490.

⁴ Ibidem, p. 496.

⁵ Ibidem, p. 497.

⁶ Smelser N. J., 'Social Paralysis and Social Change', p. 54.

arbeidersklasse (en ook voor de overige klassen van de samenleving) verhinderde in aanzienlijke mate zo'n sociale mobiliteit tussen klassen.

Pierre Bourdieu wees ook al sterk op het belang van onderwijs bij de consolidatie en uitbouw van een bepaalde sociale hiërarchie. Bourdieu heeft deze problematiek onderzocht voor het Frankrijk van de jaren '70 en '80 maar zijn bevindingen zijn in bepaalde mate wel toepasbaar op het Engelse onderwijssysteem uit de 19de eeuw, en in feite op alle onderwijsvormen doorheen de geschiedenis. Onderwijs zou er volgens Bourdieu voor zorgen dat de macht van de heersende groepen in de maatschappij via het onderwijs extra gelegitimeerd werd en dat de bestaande sociale hiërarchie via de scholen ingeprent wordt bij de leerlingen, die de bestaande sociale structuren daarom als legitiem of rechtvaardig zullen beschouwen. Een belangrijk opzet van het onderwijs zou, aldus Bourdieu, er dus uit bestaan dat de bevolking zich schikt in de bestaande maatschappijvorm, zonder deze ooit te proberen aanvechten.¹ Dit opzet van het onderwijs is meestal verdoken achter een soort gelijkheidsideaal.² In het 19de eeuwse Engeland is dat echter niet het geval, daar komt men er vrij openlijk voor uit, althans in de hogere machtskringen. Het gewone volk wist daar uiteraard weinig vanaf. Feit blijft hier wel dat men doorheen de 19de eeuw het onderwijs sterk zou gebruiken om de Britse sociale hiërarchie te bestendigen tegen de groeiende invloed van vooral de arbeiders, zoals eerder reeds gesteld.

Onderwijs zorgde er in Engeland dus niet enkel voor dat de twee grootste en belangrijkste groepen in de samenleving werkelijk gescheiden leefden, maar dat die scheiding ook in de hoofden van mensen heerste, waardoor klasoverschrijdende activiteiten (bvb. sporten)³ niet echt tot de mogelijkheden behoorde.⁴ De vraag die men zich daarbij dan kan stellen is, in het kader van het 19de eeuwse alpinisme, waarom het alpinisme dan wel klasoverschrijdend kon zijn? Of nog, waarom zou de Britse middenklasse anders doen ten aanzien van de Britse lagere klassen dan tegenover die uit bvb. Zwitserland? Wat maakte de Zwitserse boeren en arbeiders anders dan hun Engelse tegenhangers? En zouden verschillende onderwijsvormen daar mee toe geleid kunnen hebben?

Als we hier het Zwitsers en Engels onderwijs met elkaar vergelijken, dan kan het interessant zijn om ook het Schotse onderwijs daaraan toe te voegen. Het Schotse onderwijs werd gedurende een groot deel van de 19de eeuw gezien als *The golden age of social*

¹ Bourdieu P., 'Ce que parler veut dire: l'économie des échanges linguistiques', Parijs, Fayard, 1982.

² Op het eerste gezicht lijkt het vaak zo dat iedereen (zeker dan in West-Europa) gelijke toegang verkrijgt tot het onderwijs, maar dat is echter slechts schijn. In werkelijkheid is het zo dat in het onderwijs bepaald wordt welke rol iemand zijn verdere leven zal spelen in de maatschappij. Op die manier worden bestaande maatschappelijke structuren verstevigd en gelegitimeerd. Uit: Bourdieu P., 'Ce que parler veut dire.'

³ '... it [Engeland] was a society in which social differentiation had become sufficiently complex and mature to allow active recreations to become significant criteria of demarcation. ... Even at the bottom levels these could be marked off from the tastes and opportunities of the working classes...' Uit: Lowerson J., 'Sport and the English middle classes: 1870-1914', Manchester, Manchester university Press, 1993, p. 2.

⁴ Ibidem, p. 2.

inclusiveness and mobility.¹ Was dit eerder mythe of realiteit? Het Zwitserse onderwijs, leunde dit eerder aan bij het Engelse of Schotse onderwijssysteem? Zorgde een beter onderwijssysteem er daar voor dat de gemiddelde berggids beter geschoold was dan de gemiddelde Engelse arbeider of landbouwer? En kon die betere scholing er mee voor zorgden dat sommige leden van de Engelse middenklasse (in dit geval alpinisten die lid waren van de *Alpine Club*) zich daarom veel positiever uitlieten over die berggidsen dan over de Engelse arbeiders en boeren, gezien de vermoedelijk hogere graad van scholing?

In Schotland zou het onderwijs veel meer dan in Engeland het geval was voor alle lagen van de bevolking even toegankelijk zijn. Met als zeer belangrijk gevolg dat er niet zo'n strikte klassentegenstellingen bestonden als in Engeland het geval was: *'Education has been more generally diffused; riches have been less rapidly and largely accumulated... [the Scottish middle classes] values [education] more than those in England do; and [they] have prevented the creation of that gulf which exists between men of cultivation and the middle classes in England.'*² En ook in Zwitserland zou het onderwijs eerder zo'n vorm aannemen:

*'Niemand darf die seiner Obhut anvertraute Jugend ohne den Grad von Unterricht lassen, der für die Untern Schulen vorzuschreiben ist. ... denn um am Fortschritt der wissenschaftlichen, technischen und industriellen Entwicklung partizipieren zu können, muss die Bevölkerung über spezifische Fertigkeiten verfügen. ... Verbesserung der Unterrichtsanstalten ist das einzige Mittel dem Sinken eines Gemeinwesens zu steuern.'*³

Wat we in Zwitserland dus veel sneller dan in Engeland zien gebeuren (ca. jaren 1830) is een degelijke uitbouw en professionalisering van het onderwijs. In Engeland zou men daar pas enkele decennia later toe overgaan. In Zwitserland krijgen we ook een minder strikte scheiding van de verschillende klassen binnen het onderwijs zoals dit in Engeland het geval was, waar men zoveel mogelijk probeerde de verschillende klassen van elkaar afgeschermd te houden. Het Zwitserse onderwijs kan daarom misschien nog het best met het Schotse onderwijssysteem vergeleken worden.

Daar waar het onderwijs in Engeland vooral op sociale segregatie gericht was was dit in Zwitserland, net zoals in Schotland, veel minder het geval en werd het onderwijs daar meer algemeen verspreid over alle leden van de maatschappij. Met algemeen beschouwd, toch een iets hogere scholingsgraad als gevolg. Dit beeld mag natuurlijk niet te zeer geïdealiseerd worden door Zwitserland of Schotland als de ideale samenlevingen te zien waarbinnen sociale integratie centraal stond, daar waar Engeland zich aan het andere uiterste zou

¹ Daunton M., 'Wealth and Welfare', p. 490.

² Smelser N. J., 'Social Paralysis and Social Change', p. 45.

³ Crotti C., 'Lehrerinnen--frühe Professionalisierung : Professionsgeschichte der Volksschullehrerinnen in der Schweiz im 19. Jahrhundert', Bern, Lang, 2005, p. 108. Vertaling: Niemand mag de jongeren onder zijn hoede de graad van onderwijs ontzeggen die voor de scholen voorgeschreven zijn. ... vervolgens, om aan de vooruitgang van wetenschappelijke, technische en industriële ontwikkelingen deel te kunnen nemen, moet de bevolking over specifieke vaardigheden beschikken. ... Verbetering van het onderwijssysteem is het enige middel om de achteruitgang van de maatschappij tegen te gaan.

bevinden. Dit moet uiteraard iets genuanceerd worden, maar het is wel zo dat er belangrijke verschillen waren tussen de verschillende onderwijssystemen in Zwitserland en Engeland. Verschillen die er zoals eerder reeds aangehaald misschien wel mee voor gezorgd hebben dat Engelse alpinisten toleranter stonden, of met meer respect omgingen met de bewoners van de Alpen en in het bijzonder met de berggidsen, en dit dan door de iets hogere scholingsgraad. Zou het verder ook kunnen dat Zwitserse berggidsen door die sociale integratie binnen het onderwijs minder schroom hadden wanneer het aankwam op het omgaan met Britse *middle class* alpinisten? Onderwijs dat eerder gericht is op sociale inclusie kan daar zeker en vast mee toe geleid hebben.

Ik gebruik hier met opzet het woord alpinisten om er op te wijzen dat dit vooral het geval was bij echte alpinisten (crf. infra). Bij gewone toeristen zien we dit veel minder. Zij kwamen ook nooit in die mate in contact met de lokale bevolking of met berggidsen zoals de meer gedreven alpinisten dat deden. Voor gewone toeristen was er daardoor ook vaak weinig verschil te bemerken tussen de lagere klassen uit Engeland en die uit Zwitserland of andere Alpenlanden. Voor de echte alpinisten, waar de contacten met gidsen veel intenser waren, zou de aard van het onderwijs er misschien wel voor gezorgd kunnen hebben dat men de berggidsen anders zag en behandelde dan de Britse lagere klassen.

Dat de gemiddelde Zwitser in de 19de eeuw beter geschoold zou zijn dan de gemiddelde Engelsman zou deels verklaard kunnen worden doordat in Zwitserland de leerplicht langer was dan in Engeland. In Zwitserland werd/wordt het onderwijs niet op nationaal niveau geregeld, maar wel op kantonaal niveau. Tussen de verschillende kantons konden er dan ook wel enige, zij het eerder beperkte, verschillen bestaan. Zo zien we dat in de 19de eeuw, algemeen beschouwd, de meer katholieke kantons, zoals bvb. Wallis of Uri, het onderwijs toch van een net iets minder niveau was dan het onderwijs in de protestantse kantons, zoals Genève, Vaud, Bern,... waar het onderwijs sinds de reformatie altijd al meer aandacht had gekregen.¹ Net zoals de meer afgelegen, bergachtige gebieden, zoals wederom Wallis, maar ook bvb. Graubunden of het Berner Oberland iets achterliepen op de rest. Wat we zien in Zwitserland is dat het naar school gaan in quasi alle kantons verplicht was tot 15-16 jaar, afhankelijk van kanton tot kanton. Maar het was daarbij niet zo dat men, zoals nu het geval is, nagenoeg heel het jaar door les had. Zo kreeg men in bvb. Wallis slechts gedurende de helft van het jaar les.² Dit lijkt weinig, maar dit had echter één groot voordeel: namelijk dat de meeste kinderen ook daadwerkelijk naar school gingen. Zeker op plaatsen waar de landbouw nog van groot belang was, maar ook elders, zien we dat tijdens de lente en zomer de meeste kinderen mee op het land moesten werken, waardoor deze niet naar school konden gaan. Door nu het onderwijs te beperken tot de wintermaanden, wanneer er veel minder werk was, konden veel meer kinderen ook effectief naar school gaan, wat velen ook graag deden: *'Though more primitive in its arrangements, the village is in some ways more*

¹ Arnold M., 'The Popular Education of France with notices of that of Holland and Switzerland', Londen, Longman, Green, Longman, and Roberts, 1861, pp. 178-179.

² Ibidem, p. 184-185.

*civilised than its British rival. A member of a School Board might rejoice the energy with which the children are making up arrears of education interrupted by the summer labours.*¹ Kinderen die anders niet naar school konden of mochten gaan konden nu wel naar school gaan. De lage kostprijs van het onderwijs in Zwitserland hielp daar natuurlijk ook bij. Zodat ook de armere lagen van de bevolking hun kinderen naar school konden sturen. In verschillende kantons, waaronder opnieuw Wallis was het onderwijs zelfs volledig gratis. *'In point of fact it is gratuitous only in Geneva and in the Valais. In Geneva alone are school-books and materials gratuitously supplied to all the scholars. In the other Cantons all but the poor have to purchase these; ...'*² Onderwijs dat gratis aangeboden werd met de bedoeling van ook de armsten uit de bevolking voldoende kansen te geven om naar school te gaan.

Vanuit Engeland zelf was er zeker en vast ook kritiek op het Engelse onderwijssysteem: *'Het is zeker de methode uit Fribourg en niet onze methode die de juiste is; het is hun onderwijs, en niet het onze dat geschoolde arbeiders en gezonde moeders zal voortbrengen in de toekomst.'*³ Kritiek op het onderwijs die zich ook uitbreidde naar kritiek op de gehele Engelse maatschappij die teveel op die sterke klassentegenstellingen gebaseerd was: *'He is the same blood as the lowest of his herdsmen, and therefore governs with gentleness; his hersman is of his blood, and therefore obeys, with zeal, the personification of his own power and importance. The numerous excellent habits derivable from this friendly recognition of mutual aid and mutual connexion, are everywhere visible in Scotch practice.'* Wat niet enkel als een verheerlijking van het schotse systeem gezien moet worden, maar ook als een sterke kritiek op het Engelse systeem dat hoegenaamd niet aan dat ideaalbeeld voldeed.⁴ De Zwitserse maatschappij en dus ook het Zwitserse onderwijssysteem zou zoals gezegd veeleer bij dat Schotse ideaalbeeld aansluiten.

Vanuit de middenklasse en de hogere klassen kwamen regelmatig stemmen op om de sociale segregatie tussen de verschillende klassen te verminderen, onder andere via het onderwijs. Sommigen, vanuit hun imperiale achtergrond, pleitten voor meer gelijkheid om op die manier de arbeiders en boeren een groter nationaal gevoel te geven, iets wat nauwelijks aanwezig was. Op die manier zou het Britse rijk er enkel op vooruit kunnen gaan. Dit waren echter eerder uitzonderingen. De meeste leden van de middenklasse en de hogere klassen zagen dit veel minder zitten. Zij hielden de lagere klassen liever daar waar ze zaten, en ze probeerden er alles aan te doen *'om de arbeider eenvoudigweg meer tevreden te stellen met zijn lot.'*⁵ Met de bedoeling natuurlijk van deze rustig te houden, om zo het

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', pp. 205-206.

² Arnold M., 'The Popular Education of France with notices of that of Holland and Switzerland', p. 186.

³ *'Surely the Fribourg way, and not our way, is the right one; and it is their education, and not ours, that will produce skilful workers and healthy mothers in future.'* Ibidem, p. 27.

⁴ Smelser N. J., 'Social Paralysis and Social Change', p. 42.

⁵ *'Towards making the working man simply happier with his lot.'* Uit: Porter B., 'The absent-minded imperialists', p. 226.

opkomend socialisme in te dammen en om aldus de eigen machtsbasis te beschermen tegen 'indringers' van onderaf.

Het onderwijs is daarnaast, binnen dit onderzoek althans, ook van belang omwille van de aandacht die erin besteed werd aan sport en atletiek.¹ Dit was zeker het geval in het onderwijs dat gericht was aan de middenklasse en de hogere klassen. Hier mag wel niet te sterk de nadruk op gelegd worden. Dit was zeker niet dé reden dat de Britse middenklasse aan alpinisme is beginnen doen. Het was gewoon een reden, één van de zovele, zij het wel een belangrijke. Namelijk het feit dat men via de scholen, de *public schools*, gestimuleerd werd om veel aan sport te doen. Wat Richard Holt in zijn werk 'Sport and the British' omschreef als een *athletic revolution* moeten we vooral zien binnen het onderwijs en de rol die zij speelde bij de massale verspreiding van sporten.

Het is hier niet de bedoeling om het Zwitsers schoolsysteem volledig uit de doeken te doen. Hoe het Zwitserse onderwijs juist in elkaar zat is op zich van minder belang. Wel van belang is om te weten dat dit in aanzienlijke mate verschilde van het Engelse systeem, terwijl het eerder aansloot bij het Schotse schoolsysteem, dat eerder gekenmerkt werd door *social inclusiveness and mobility*. Hoe die hogere sociale integratie juist tot stand kwam zou ons veel te ver leiden. Het volstaat om hier te stellen dat het onderwijs in Zwitserland er mee voor gezorgd kan hebben dat leden van de Britse middenklasse veel positiever omgingen met hun (geschoolde) berggidsen, hoewel meestal van lage komaf, dan dat ze omgingen met de Britse lagere klassen, waarvan de middenklasse zich juist probeerde te onderscheiden. Onder andere via onderwijs, maar ook bvb. via sporten en reizen. Daarnaast zou het Zwitserse onderwijs er voor gezorgd kunnen hebben dat de gidsen het meer gewoon waren om met leden uit verschillende klassen om te gaan, waardoor ze zich ten aanzien van de Britse alpinisten minder gereserveerd zouden opstellen dan dat bvb. Engelse arbeiders of boeren zouden doen.

Een laatste bemerking met betrekking tot het onderwijs die gemaakt dient te worden is de volgende: In het bovenstaande gedeelte over het onderwijs is enkel ingegaan op het onderwijs in Engeland en in mindere mate dat van Zwitserland. Over het onderwijs in Frankrijk wordt hier niets gezegd, dit komt doordat Britse alpinisten in hoofdzaak optrokken met Zwitserse gidsen.² Slechts een minderheid van de Britse klimmers krom met gidsen uit Frankrijk. Daarom is het ook van minder belang om ook het onderwijs in de Franse Alpen te bekijken. Men zou nu terecht de opmerking kunnen maken dat dit net wel een reden zou zijn om het Franse onderwijs van naderbij te bekijken. Omdat wat voor het Zwitsers onderwijs zou kunnen gelden, namelijk dat beter onderwijs tot betere relaties tussen gidsen en

¹ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 302.

² Het gaat hier dan in hoofdzaak over de elite onder de alpinisten. De 'gewone' alpinisten en toeristen trokken in wezen niet meer of minder op met Zwitserse gidsen dan met Franse gidsen. Maar, en hierop zal verderop nog op ingegaan worden, de elite-groep alpinisten voelde er blijkbaar meer voor om vooral met Zwitserse gidsen te klimmen.

klant zou kunnen leiden, dat dit ook voor Frankrijk het geval zou kunnen zijn, waarbij minder kwalitatief onderwijs voor minder hartelijke relaties gezorgd zou kunnen hebben. Of waarbij dat onderwijs er mee heeft voor gezorgd dat de Franse gidsen eerder op het niveau van de Britse lagere klassen werden geplaatst en dus niet op gelijke voet gesteld werden met de Britse middenklasse. Om deze redenen zou het zeer interessant zijn om in te gaan op het Franse scholensysteem. Maar enkele redenen zorgen ervoor dat dit echter niet nodig is. De eerste reden is dat tot 1860 de regio Savoy, waar ook Chamonix in lag, deel uit maakten van het koninkrijk Piëmont-Sardinië, waardoor een blik werpen op het Franse onderwijssysteem weinig zinvol zou zijn. Om iets degelijks over het onderwijs niveau in Chamonix te zeggen zouden we al een vergelijkende studie moeten maken tussen het schoolsysteem van Piëmont-Sardinië voor 1860 en het Franse systeem van na 1860, wat ons uiteraard veel te ver zou leiden. Daarnaast blijken er andere redenen te zijn waarom vele Britse alpinisten liever niet met gidsen uit Chamonix klommen. Redenen die belangrijker waren dan de aard van het onderwijs en die vooral een gevolg waren van de regels opgelegd door de *Compagnie des guides de Chamonix*, die verderop nog besproken zullen worden.

Sport, reizen en ontspanning

Net zoals de verschillende klassen op basis van de verschillende financiële mogelijkheden in het onderwijs van elkaar gescheiden werden, zo leidde een verschil in financiële draagkracht er op sportief vlak ook voor dat men van elkaar gescheiden bleef.¹

Sporten werden dus gebruikt door de middenklasse om zich te onderscheiden, of om zich af te schermen tegenover de andere klassen van de samenleving. In hoofdzaak ten aanzien van de arbeidersklasse, maar ook, zij het in mindere mate, ten opzichte van de hogere klassen.² Onder meer via het oprichten van verenigingen of *clubs* probeerde men duidelijke grenzen te trekken tussen zichzelf en de rest van de maatschappij. Iets wat we ook zullen zien bij de *Alpine Club*, waar verderop zal op ingegaan worden. We mogen dit onderscheid natuurlijk niet al te scherp zien. Deze scheidingslijnen die men probeerde te creëren waren uiteraard nooit absoluut. Maar of deze nu al dan niet absoluut zouden zijn geweest doet er in wezen niet veel toe. Van veel groter belang is om te zien dat leden van de Britse middenklasse probeerden om zich te onderscheiden van de overige groepen in de maatschappij, en dat ze zichzelf dus ook als anders beschouwden dan de rest van de samenleving. Zich volledig afsluiten of onderscheiden van andere groepen is nooit volledig gelukt, maar men streefde daar wel voortdurend naar, onder andere via het onderwijs, via sporten, via reizen,... Dat dat nooit echt gelukt is ligt in belangrijke mate aan het feit dat 'de

¹ Lowerson J., 'Sport and the English middle classes', pp. 12-13.

² Ibidem, p. 21.

middenklasse' niet zo eenvoudig te definiëren of af te bakenen valt. Niet voor historici vandaag, maar ook niet voor de mensen uit die tijd zelf. Zo was de scheidingslijn tussen de lagere middenklasse en de hogere lagen van de arbeidersklasse niet steeds even scherp, net zoals die tussen de hogere middenklasse en de *upperclasses*. Daardoor bleek een al te scherp onderscheid tussen de middenklasse en de rest in de praktijk ook nooit honderd procent mogelijk. Zeker omdat er ook binnen de middenklasse zelf geen sprake was van één homogene groep. Ook binnen de middenklasse probeerde de hogere middenklasse zich gedeeltelijk af te scheiden van de lagere middenklasse. Hoewel dit natuurlijk veel minder sterk aanwezig was dan de scheiding die men met de andere klassen probeerde te creëren.

Binnen het alpinisme zou die scheiding tussen middenklasse en de rest wel in aanzienlijke mate bestaan. Bij de meeste sporten, zeker bij ploegsporten als cricket, voetbal of rugby, zou die scheiding veel minder scherp zijn. Aan zulke sporten deden in vele gevallen mensen uit verschillende bevolkingslagen mee, zowel uit de middenklasse als uit de lagere klassen. Maar toch probeerden leden van de middenklasse ook daar steeds een scheidingslijn te trekken tussen zichzelf en de rest. Waarbij het belangrijkste onderscheid bestond uit het onderscheid tussen professionaliteit en amateurisme. Volgens de middenklasse moest het amateurisme steeds boven professionalisme gesteld worden. Op het veld bleek dat veelal ook duidelijk uit de rolverdeling: *'Amateurs always have made, and always will make, the best captains: and this is only natural. An educated mind, with the logical power of reasoning, will always treat every subject better than one comparatively untaught.'*¹ Wat van het alpinisme dan weer een uitzondering maakt is het feit dat daar het leiderschap, in de meeste gevallen, vrijwillig wordt overgedragen aan de 'professionals', of dus de berggidsen, of zoals sommige gidsen zeiden: *'You are master in the valley; I am master on the mountain.'*² Wederom komen we hier ook weer uit bij het belang van het onderwijs. Zouden grotere intellectuele capaciteiten en waarschijnlijk dan een betere scholingsgraad onder de berggidsen hier mee toe geleid hebben dat men zich vrijwillig aan het gezag van de gids onderwierp? Ook al was die afkomstig uit een lagere bevolkingsgroep?

Naarmate de tijd vorderde zou het professionalisme steeds meer terrein winnen, desondanks bleef men, vanuit de Britse middenklasse, steeds de voorkeur geven aan amateurisme: *'If clubs could no longer be amateur, it could be claimed, then a leaven of amateurs should remain in each team, to provide moral and tactical leadership. As with the army, there could still be an officer class, to maintain an English tone whilst the troops fought.'*³ Vragen als waarom dit binnen het alpinisme niet het geval was komen dan meteen op. Amateurisme was ook binnen het alpinisme van groot belang voor de Britse middenklasse, maar anders dan bij gewone sporten, waren het hier niet de amateurs die de leiding hadden/namen, maar wel de berggidsen.

¹ Lowerson J., 'Sport and the English middle classes', p. 171.

² Lord Schuster C., 'Tyndall as a mountaineer', p. 348.

³ Lowerson J., 'Sport and the English middle classes', p. 174.

Bij verschillende sporten in Engeland, zoals cricket, rugby of voetbal zien we éénzelfde fenomeen als in het alpinisme. Namelijk het onderscheid tussen professionaliteit en amateurisme. Waarbij het bij die sporten eerder leden van de lagere klassen waren die echte *professionals* of profs werden, daar waar de middenklasse zich veeleer tot het amateurisme beperkte. Dit onderscheid was een gevolg van het feit dat de middenklasse in eerste instantie voor het plezier speelde, ter ontspanning. Daar waar bij de lagere klassen al snel geld als belangrijkste drijfveer gold. Aangezien de middenklasse en de hogere klassen op financieel vlak welvarend genoeg waren voelden zij niet de noodzaak om te sporten om geld te verdienen. Iets wat bij de lagere klassen net wel het geval was. Via sporten probeerden zij extra geld te verdienen, of probeerden ze zich zelfs volledig op een sport te focussen om via die sport geld te verdienen, zonder nog een andere job uit te oefenen. Sporters uit de lagere klassen zouden zich, in beperkte mate uiteraard, professionaliseren. Zij zouden er alles aan proberen doen om zich te verbeteren om zo meer kansen te verkrijgen om meer geld te verdienen. Voor de middenklasse was geld niet zo'n stimulans om zich echt te professionaliseren. Zij verkozen, algemeen beschouwd althans, om te sporten ter ontspanning. Daar waar sporters uit de middenklasse en de lagere klassen aanvankelijk op een gelijk niveau zaten, zouden die sporters uit de lagere klassen die zich zouden professionaliseren als snel veel beter worden dan de middenklasse sporters.

Ook in het 19de eeuwse alpinisme zien we zo'n evolutie. Daar kunnen de berggidsen gezien worden als een soort van profs, daar waar hun klanten (vooral afkomstig uit de Briste middenklasse) op een amateurniveau klommen. Gidsen klommen in eerste instantie voor het geld, hoewel ook zij natuurlijk in grote mate van de bergen hielden, daar waar de klanten niet voor het geld klommen, klimmen kostte hen juist geld. Zij klommen puur voor de sport, ter ontspanning, voor het avontuur,...

Alpinisme mag echter niet zomaar gezien worden als een sport. Mensen trekken niet enkel naar de bergen puur omwille van het sportieve aspect. Dit was een heel belangrijk aspect, maar het was niet de enige motivatie om bergen te beklimmen of om in de bergen te wandelen. In de bergen zocht men ook rust, ontspanning en ook het esthetische element mag zeker niet vergeten worden. Hoeveel mensen trokken en trekken nu nog steeds de bergen niet in puur omwille van hun schoonheid? *'No sooner have I ascended a peak than it becomes a friend, and delightful as it may be to seek "fresh woods and pastures new," in my heart of hearts I long for the slopes of which I know every wrinkle, and on which each crag awakens memories of mirth and laughter and of the friends of long ago.'*¹ Hier omschrijft Mummery zeer duidelijk waar het zoveel mensen net om te doen is wanneer ze de bergen in trekken: om er aan alpinisme te doen, maar ook om er te wandelen, of zelfs enkel maar om er te vertoeven.

¹ Mummery A.F., 'My Climbs in the Alps and Caucasus', Londen, Fisher Unwin, 1895, p. 2.

Een belangrijk onderscheid tussen alpinisme en andere sporten bestaat uit het feit dat het alpinisme niet als een competitie gezien kan worden, wat bij een gewone sport wel het geval is. Vandaag de dag is wel in beperkte mate sprake van competitie, met kampioenschappen muurklimmen, rotsklimmen, ijsklimmen, dry-tooling,¹... In 1936 werd door Franz en Toni Schmid de noordwand van de Matterhorn voor het eerst beklommen, waarvoor beide heren een gouden olympische medaille kregen. Maar kunnen deze vormen van klimmen wel zomaar gelijk gesteld worden aan echt alpinisme? Waarschijnlijk niet. Die Matterhorn beklimming is uiteraard een echt voorbeeld van alpinisme, maar daar was dan weer veel minder sprake van een echte competitie. Het echte alpinisme (ook vandaag de dag nog), waarbij men effectief bergen beklimt, en dus niet enkel rotsen of muren, is nu eenmaal geen competitiesport. Wat we tegenwoordig wel steeds meer zien is dat sommige professionele alpinisten voortdurend nieuwe records proberen te vestigen. Zoals bvb. Reinhold Messner, de Italiaanse alpiniste, die er als eerste in slaagde alle 8000er's te beklimmen, of de Zwitser Ueli Steck die nieuwe snelheidsrecords gevestigd heeft op de drie grote noordwanden van de Alpen, namelijk de Matterhorn, Eiger en Grandes Jorasses², en zo zijn er nog verschillende voorbeelden te geven. Hier is misschien wel sprake van een soort competitie tussen de beste alpinisten van het moment, omdat eens deze records gevestigd zijn, andere alpinisten deze op hun beurt zullen proberen te verbeteren. Maar kan ook dit als een echte competitie gezien worden zoals we deze bij andere sporten terugvinden? Ook hier zal het antwoord eerder negatief uitvallen. Ook van echte rivaliteit of concurrentie tussen de verschillende deelnemers is niet echt sprake, zeker in de 19de eeuw niet. Uitzonderingen als bvb. Edward Whymper terzijde gelaten (cfr. infra). In de 20ste eeuw zien we regelmatig rivaliserende klimgroepen naast en tegen elkaar klimmen. Zeker in de Himalaya was en is dat het geval. Iets wat een gevolg was van sterk nationaal geïnspireerde expedities (cfr. infra). Ook de commodificatie en commercialisering van het alpinisme die tijdens de laatste decennia sterk opkwam zorgde, en zorgt nog steeds, voor een toegenomen concurrentie tussen alpinisten die van het alpinisme hun beroep willen maken, zonder full-time berggids te zijn.

Daarnaast bestond er in het 19de eeuwse alpinisme ook quasi geen enkele mogelijkheid om geld te verdienen aan gerealiseerde beklimmingen. Daar waar dat bij andere sporten wel het geval is. Dit is zeker het geval bij professionele sporters, maar ook amateurs hielden vaak wel wat geld over aan hun sportactiviteiten, in verschillende gevallen zelfs meer dan echte profs.³ Om geld te verdienen met sporten moest men natuurlijk wel zeer goed zijn in een bepaalde sport en dat was dus zeker niet voor iedereen weggelegd. Slechts een beperkt aantal sporters kon geld verdienen door te sporten. Maar in het alpinisme, hoe goed men ook was, geld kon men er niet mee verdienen, of althans niet rechtstreeks. Aan

¹ Dry-tooling is een vorm van rotsklimmen, maar waarbij men gebruikt van materialen die normaal enkel bij het ijsklimmen gebruikt worden, zoals stijgijsers en ijsbijlen, zonder dat men hier effectief op ijs klimt.

² Die hij respectievelijk in 1u56 (in 2009), 2u47 (in 2007) en 2u21 (in 2008) beklommen heeft.

³ Lowerson J., 'Sport and the English middle classes', p. 174.

bergbeklimmen spendeerde men enkel geld. Onrechtsreeks kon men wel geld verdienen aan het alpinisme, onder andere via het schrijven en verkopen van reisverhalen, reisgidsen en dergelijke, of via het geven van lezingen of shows: iets waarbij we dan vooral aan Albert Smith denken met zijn show over zijn beklimming van de Mont Blanc (cfr. infra). Maar om op zo'n manier geld te verdienen hoefde men eigenlijk zelfs geen bergen te beklimmen, hoefde men dus niet persé aan alpinisme te doen. Door gewoon al naar de Alpen op reis te gaan kon men, als men dat wilde, zo'n reisverhalen of reisgidsen schrijven. Denken we daarbij bvb. aan de zeer succesvolle reisgidsen van John Murray of John Ball. In de 20ste eeuw, zeker in de tweede helft, kwamen er wel meer mogelijkheden om effectief geld te verdienen aan het bergbeklimmen, vooral dan via sponsoring.¹ Het grote onderscheid in de 19de eeuw tussen alpinisme en andere sporten bestond dus uit het ontbreken van een vorm van competitie en de mogelijkheid om al dan niet geld te kunnen verdienen.

Het alpinisme mag en kan niet louter als sport gezien worden, wat als logisch gevolg heeft dat alpinisten niet zonder meer als gewone sporters beschouwd mogen worden. Diezelfde elementen die ervoor zorgen dat het alpinisme zich van andere sporten kan onderscheiden zorgen er ook voor dat alpinisten zich van andere sporters kunnen onderscheiden. Aan die redenen dient hier echter nog één zeer belangrijke reden toegevoegd worden, namelijk de mogelijkheid om voor zichzelf te spreken, vooral op literair vlak: *'auf der einen Seite die praktisch erprobten, aber sprachlosen Sportler, auf der anderen Seite die sprachmächtigen Sportgegner.'*² Voor het alpinisme gaat dat echter niet zomaar op, en zeker niet voor het 19de eeuwse alpinisme, waar het net de alpinisten zelf waren die voor zichzelf konden spreken, vooral via literatuur maar ook via allerhande voorstellingen, conferenties e.d. *'Im Gegensatz zu Praktizierenden anderer Leibesübungen ist die Bergsteiger-Elite wortfähig und –willig: Parallel zur Bergsteigerischen Praxis entspinnt sich ein Selbstreflexiver alpinistischer Diskurs.'*³ Iets wat in andere sporten, maar ook vrijetijdsbestedingen niet of toch veel minder het geval is.

Het alpinisme heeft daardoor meer literatuur voortgebracht dan welke andere sport of vrijetijdsbesteding ook. Literatuur die globaal genomen van een kwalitatief hoog niveau was. Dit gegeven is echter niet echt verwonderlijk te noemen gezien de sociale afkomst van vele alpinisten. Zeker in de 19de eeuw waren de meeste alpinisten afkomstig uit de hogere middenklasse. Zij kwamen uit een cultuur waarin lezen en schrijven een prominente plaats innam. De talloze boeken, artikels, reisgidsen e.d. die door alpinisten geschreven werden waren in belangrijke mate een gevolg van die alomtegenwoordigheid van geschreven taal in

¹ Hierop, op de commodificatie van het alpinisme, wordt verderop in dit onderzoek nog ingegaan.

² Günter D., 'Alpine Quergänge: Kulturgeschichte des bürgerlichen Alpinismus (1870-1930)', Frankfurt/Main, Campus Verlag, 1998, p. 13. Vertaling: Aan de ene kant de praktiserende, maar spraakloze sporters, aan de andere kant de sportverslaggevers die sport wel kunnen verwoorden.

³ Günter D., 'Alpine Quergänge', p. 13. Vertaling: In tegenstelling tot aanhangers van andere vrijetijdsbestedingen is de alpine-elite bekwaam en gewillig om te spreken: gelijklopend met het klimmen zelf ontspint zich een reflexief alpine-discours.

die burgercultuur.¹ Bij andere sporten en vrijetijdsbestedingen zien we dat veel minder, zeker in de 19de eeuw maar ook vandaag de dag nog steeds. Of dit echter voor alle alpinisten van toepassing is is natuurlijk een terechte vraag. Een degelijk antwoorden bieden op die vraag zou een eerder uitgebreid onderzoek vragen, waarvoor binnen het kader van dit onderzoek geen ruimte is. Door echter oppervlakkig naar dit verschijnsel te kijken kunnen we toch reeds enkele zaken bemerken. Zo heeft het er alle schijn naar dat in de 19de eeuw, en zeker in de 'gouden tijd' van het alpinisme, procentueel gezien er groot aantal -Britse- alpinisten zich bezighield met het schrijven van reisverhalen, reisgidsen, etc. Daar waar dit percentage vandaag de dag waarschijnlijk veel lager ligt. Zeker nu is er slechts een klein deel van de alpine wereld die zich bezighoudt met het verwoorden, zij het op papier of op lezingen en conferenties, van zijn ervaringen in de bergen. In de 19de eeuw kwam dat veel frequenter voor. Waardoor we zouden kunnen stellen dat het onderscheid tussen sporters en alpinisten op basis van de literaire verwezenlijkingen zeker in de 19de eeuw eerder groot was. Dat er toen procentueel gezien zoveel Britse alpinisten zich daarmee bezighielden valt zoals gezegd voor een groot deel te verklaren door de sociale achtergrond van deze alpinisten, afkomstig uit vooral de *upper middle class*.

Korte conclusie met betrekking tot de sociale situatie in Victoriaans Groot-Brittannië

In het Victoriaans Groot-Brittannië zien we aldus een vrij scherpe scheiding tussen de verschillende klassen, de lagere klassen en de middenklasse voorop. Ook al was het onderscheid tussen de verschillende klassen niet steeds even duidelijk en was er binnen één klasse ook zeker geen sprake van een echt homogene cultuur toch kunnen we wel stellen dat het Groot-Brittannië van die tijd een sterk gehiërarchiseerde samenleving was. Waarbij het vooral de middenklasse was die zich van de rest, al dan niet succesvol, probeerde te onderscheiden. Dit omdat de middenklasse als klasse pas ontstaan was met de Industriële Revolutie en het ontstaan van een dienstensector en een groeiend aantal vrije beroepen. Om zich als nieuwe klasse een plaats toe te eigenen in de maatschappij probeerde men zich dan ook te onderscheiden van de rest. Daarbij waren er binnen de middenklasse zelf, zoals eerder reeds gezegd, natuurlijk ook verschillende groepen aanwezig die zich op hun beurt van elkaar probeerden af te schermen. Zo was het alpinisme bijvoorbeeld veeleer voorgehouden aan de hogere middenklasse. Omdat zij o.a. over meer tijd en geld beschikten om zoiets te doen, net zoals dat imperiale gedachtengoed er bij hen toch meer inzat dan bij de lagere middenklasse. Wat toch een extra stimulans kon zijn om de Alpen te gaan 'veroveren'.

¹ Grupp P., 'Faszination Berg', p. 308.

Dat hier nogal sterk op het Britse en Zwitserse onderwijssysteem is ingegaan houdt sterk verband met de poging van voornamelijk de middenklasse om zich af te schermen van de overige delen van de samenleving. Daarnaast, en daar zal verderop nog ingegaan worden, bestaat de mogelijkheid dat het onderwijs in Zwitserland er net mee toe geleid heeft dat Britse alpinisten en Zwitserse gidsen het vaak zo goed met elkaar konden vinden, en dat ze elkaar meestal respectvol behandelden. Naast het onderwijs is ook het verschijnsel sport aan bod gekomen, omdat ook dat van belang was enerzijds om opnieuw een zeker onderscheid te maken tussen de verschillende klassen (onder meer via het onderscheid tussen amateurs en professionals) en anderzijds bij het ontstaan van het moderne alpinisme, als gevolg of als onderdeel van een soort van *Athletic Revolution*. Wanneer er over sport gesproken wordt, dient men wel steeds in gedachten te houden dat het alpinisme niet zomaar als een sport gezien kan worden. Het heeft dan wel verschillende kenmerken van een gewone sport, maar het alpinisme is in wezen meer dan alleen een sport. Dat de Franse situatie, zeker dan het Franse onderwijs, hier nauwelijks besproken is komt doordat Britse alpinisten, zo blijkt uit talloze bronnen, blijkbaar eerder de voorkeur aan Zwitserse gidsen gaven dan aan Franse, en dit om redenen die weinig tot niets met onderwijs of de Franse maatschappij te maken hebben. Hier waren het vooral alpine gerelateerde redenen die daarvoor zorgden. Maar op de vragen hoe dat kwam, en waarom Zwitsers de voorkeur kregen op de Fransen, zal verderop nog dieper worden ingegaan.

Tenslotte kunnen we nog even bemerken dat deze situatie waarin de Britse middenklasse zich van de rest van de maatschappij probeerde af te schermen niet absoluut was, integendeel. Eerder is reeds gesteld dat die afscheiding nooit honderd procent gelukt is, verre van zelfs. Wat op zich ook niet nodig was, zolang de scheiding tussen de verschillende klassen maar in de hoofden van de mensen aanwezig was. Dat men er niet in slaagde om die scheiding volledig door te voeren kwam voor een deel voort uit het feit dat dit praktisch gezien niet haalbaar was. Het was en is gewoon onmogelijk om binnen éénzelfde maatschappij volledig van elkaar gescheiden te leven. Maar daarnaast kwam dit ook doordat een deel van de bevolking niet akkoord ging met die scheiding. Een deel van de bevolking is waarschijnlijk wat overroepen, maar regelmatig was er toch kritiek te horen op deze door sommige te sterk bevonden klassenscheiding: *'It seemed to me that in Scotland I met with those barbarians, those very uncultivated rich or substantial people, whom one sees every summer ... hurrying through the continent. The average Scotchman has more humility and refinement than the average middle Englishman.'*¹ Kritiek waarin men vaak verwees naar Schotland, waar het er wat betreft sociale tegenstellingen veel gematigder aan toe ging. Schotland, zoals eerder reeds gezegd, gold voor vele van deze critici als ideaalbeeld voor de Engelse samenleving. Vertrekkende vanuit deze problematiek zouden we nu naar het alpinisme gaan kijken. Want de sociale situatie in zowel Groot-Brittannië als in Frankrijk en Zwitserland kunnen ons verklaringen bieden waarom het mogelijk bleek te zijn dat Britse

¹ Smelser N. J., 'Social Paralysis and Social Change', p. 45.

alpinisten en Franse of Zwitserse gidsen op frequente basis respectvol met elkaar omgingen, waarbij er regelmatig zelfs echte vriendschappen tussen beide konden ontstaan.

5. geschiedenis van het alpinisme

In het volgende deel zal een overzicht gegeven worden van het ontstaan en ontwikkeling van het alpinisme van het einde van de 18de eeuw tot het begin van de 20ste eeuw. De focus zal daarbij vooral liggen op de rol die de Britten daarin speelden. Welke plaats namen Britten in binnen die alpine ontwikkelingen? Welke rol speelde zij bij het ontstaan van het alpinisme? Hoe kwamen net de Britten ertoe om aan alpinisme te doen, en niet bvb. Zwitserland of Frankrijk, wat op zich logischer zou lijken? En hoe kon het zijn dat ze daarin zo succesvol waren? Daarnaast zal wegens het grote belang daarvan binnen het kader van dit onderzoek gekeken naar het ontstaan en de evolutie van het berggidswezen en meer algemeen de mate waarin de alpine wereld langzaamaan meer gestructureerd en geïnstitutionaliseerd werd en de impact die zo'n ontwikkelingen op het alpinisme hadden. Die institutionalisering vond vooral plaats in de vorm van de oprichting van verschillende alpenverenigingen.

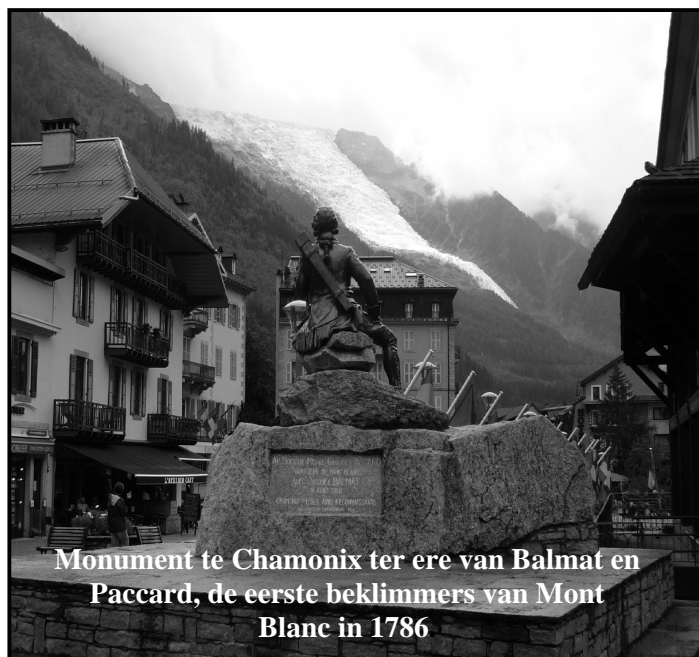
Pre-alpinisme (eind 18de-midden 19de eeuw)

Zoals de traditie het wil laten we het alpinisme hier van start gaan met de eerste beklimming van de Mont Blanc (4810m) in 1786 door Michel-Gabriel paccard en Jacques Balmat, op verzoek van Horace Bénédicte De Saussure uit Genève.¹ Dat deze beklimming traditioneel als startpunt van het alpinisme gezien wordt is niet echt verrassend te noemen. Aangezien de Mont Blanc het hoogste punt van West-Europa is kon deze eerste beklimming op heel wat belangstelling rekenen. Zeker omdat deze beklimming dan nog eens georganiseerd was door de bekende wetenschapper De Saussure uit Genève die deze beklimming nog wat extra glans kon meegeven. Hierdoor oversteeg deze prestatie de andere beklimmingen die in die periode plaatsvonden, waarvan de beklimming van de Triglav (2864m) in 1778 één van de bekendste was. De tweede beklimming van de Mont Blanc door De Saussure in 1787 staat symbool voor de eerste fase van het alpinisme, die loopt tot de jaren 1850. Deze beklimming gebeurde namelijk primair vanuit een wetenschappelijk perspectief. Wetenschappelijk onderzoek dat deze gehele fase zou domineren. Nagenoeg geen enkele beklimming werd uitgevoerd zonder het uitvoeren van allerlei wetenschappelijke experimenten. In deze vroege fase blijkt ook reeds dat men niet enkel en alleen bergen beklom omwille van het wetenschappelijk onderzoek maar ook dat men dit deed omdat men dit wilde doen, omdat men genoot van het klimmen zelf, van het vertoeven in de bergen. Maar in deze vroege fase van het alpinisme, die nog het best als een

¹ De Saussure zou de Mont Blanc het jaar daarop zelf beklimmen.

soort pre-alpinistische fase aanzien kan worden, blijft het wetenschappelijke aspect wel dominant. Personen als De Saussure, James Forbes, Louis Agassiz,... waren echte wetenschappers voor wie de Alpen als een soort van laboratorium dienst deden. Maar ook voor hen waren de Alpen van begin af aan echter meer dan enkel een onderzoeksterrein. Dat deze periode toch vooral gekenmerkt wordt door haar wetenschappelijke karakter komt voor een groot deel voort uit de verwachtingshorizont van de mensen¹, mensen die zelf niet aan bergbeklimmen of andere bergactiviteiten deden. Zulke mensen verwachtten van personen die de bergen in trokken, eventueel om deze te beklimmen (wat zeker in deze periode niet altijd het geval was), dat deze dat deden omwille van het wetenschappelijk onderzoek. Deed men dat niet met zo'n wetenschappelijke motivatie dan kon het bergbeklimmen zeker op niet al te veel goedkeuring rekenen. Daarom, zoals later tijdens de 'gouden tijd' van het alpinisme nog veel meer het geval was, probeerde men alpine ondernemingen steeds wetenschappelijk in te kleuren, om zich zodoende te verdedigen tegen de afkeur van vele mensen ten aanzien van het alpinisme.

Tijdens deze pre-alpine fase kende het alpinisme niet zo'n grote mate van populariteit. Slechts weinigen voelden zich tot deze nieuwe bezigheid aangetrokken. Gewoon bergtoerisme, niet om te klimmen dus, kende daarentegen een veel grotere populariteit,

Monument te Chamonix ter ere van Balmat en Paccard, de eerste beklimmers van Mont Blanc in 1786

hoewel ook daar nog niet al te veel bij voorgesteld mag worden. Dat het alpinisme, of pre-alpinisme, in deze periode nog niet zo'n grote verspreiding kende blijkt duidelijk uit het aantal eerste beklimmingen die in deze periode volbracht werden. 116 eerste beklimmingen² werden uitgevoerd in de periode tussen 1786 en 1854, daar waar er in de tien jaar daarna ruim meer dan 150 eerste beklimmingen uitgevoerd werden. Van die 116 waren er slechts twaalf bergen hoger dan vierduizend meter, tegenover 35 vierduizenders tussen 1854 en 1865.³ Op zich lijkt 116 eerste beklimmingen nog een mooi aantal te zijn ware het echter niet dat vele van die 116 bergen vrij eenvoudig te beklimmen waren, zelfs

¹ Mensen die afkomstig waren uit de meer gegoede lagen van de bevolking. Die mensen die effectief de bergen in trokken waren zelf ook afkomstig uit de hogere klassen.

² Uit: Trevor B., 'When the Alps vast their Spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age', Glasgow, The In Pinn, 2004, Appendix: *Alpine first ascents*. Hierbij dient wel de opmerking gemaakt te worden dat hier geen rekening gehouden wordt met Bergen/heuvels van geringe hoogte die daarenboven dan nog eens zeer eenvoudig te bereiken zijn.

³ Zie ook bijlage III.

volgens de toenmalige klimstandaard. Daarenboven is het nog zo dat een groot aantal beklimmingen door een beperkt aantal personen uitgevoerd werden. Zo komen de namen Studer, Coaz, de familie Meyer of Désor veelvuldig voor, waarbij deze vier alleen al bijna een kwart van het aantal eerste beklimmingen voor hun rekening genomen hebben.

Wat daarnaast nog opvalt is het geringe aantal Britten. Het zijn in deze periode vooral Zwitsers en Fransen die het alpine toneel beheersen. Zwitsers en Fransen, alsook enkele Italianen die hoofdzakelijk gedreven werden vanuit een wetenschappelijke achtergrond. Denken we daarbij naast Louis Agassiz, de familie Meyer en Désor ook aan de Zwitsers Gottlieb Studer, die zich vooral met de topografie van de Alpen bezighield of F.J. Hugli, die in de eerste plaats met glaciologie bezig was en de Italianen P. Giordani, G. Gnifetti, J. N. Vincent,... die vooral in het Monte Rosa-massief actief waren en naar wie verschillende toppen vernoemd zijn.¹ Het zijn in deze vroege fase dus voornamelijk continentale wetenschappers die de Alpen doorkruisten. Britten waren er nauwelijks. Althans toch geen Britten die echt bergen beklimmen, personen als James Forbes uitgezonderd. Britten waren er in deze periode in de Alpen echter wel. Die Britten waren echter hoofdzakelijk toeristen voor wie het beklimmen van bergen geen echte prioriteit was, en voor wie het aanschouwen van de bergen en het 'sublieme' aspect daarvan veel belangrijker waren. Dit voornamelijk in navolging van de grote romantici van die periode als Jean-Jacques Rousseau, Lord Byron en William Wordsworth die er mee voor gezorgd hebben dat meer en meer mensen op een veel positievere manier begonnen te kijken naar de bergen, zonder ze echter daadwerkelijk te betreden of te beklimmen. Vaak waren deze reizen naar de Alpen een onderdeel van een 'Grand Tour' die rijke Britten uitvoerden.² Pas vanaf de jaren 1850 zou het aantal Britten in de bergen door verschillende redenen, die in grote mate gekaderd kunnen worden binnen de identiteitsconstructie van de middenklasse (cfr. supra), sterk stijgen, waarbij een aanzienlijk deel onder hen zich specifiek op het alpinisme zou richten.

En hoe zat het met de berggidsen?

*'Maar nog altijd geldt wat dr. Senger in zijn boek *Wie die Schweizer Alpen erobert wurden* gezegd heeft over de goede berggids: Hij is voor velen de bemiddelaar met de berg, met het alpinisme in het algemeen, en wat elke toerist in zijn berggids hoopt te vinden en in hem weet te waarderen is niet zozeer grandeur, maar eenvoud, betrouwbaarheid en bereidwilligheid. De grootsheid schuilt hier in het kleine.'*³

¹ De Pyramide Vincent (4215m) is naar J. N. Vincent vernoemd, de Punta Gnifetti of Singnalkuppe in het Duits (4561m) naar G. Gnifetti, Punta Giordani (4046m) naar G. Giordani enz. Uit Seylaz L., 'Les origines de l'alpinisme suisse', p.84.

² Hansen P.H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 301.

³ Harrer H., 'De Witte Spin: de beklimming van de Eiger', Eldorado, 2007, p. 320.

Aangezien het binnen dit onderzoek voor een groot deel gaat over berggidsen is het natuurlijk van belang om ook bij hun geschiedenis en ontwikkeling stil te staan. Eerder waren de vragen al gesteld in welke mate er bij de berggidsen sprake zou kunnen zijn van een zekere mate van homogeniteit, of veeleer een gebrek daaraan. M.a.w. in welke mate alle berggidsen zowat één groep zouden vormen, waarin alle gidsen in zekere mate op gelijke hoogte zouden staan. Op die vraag zal eerder negatief geantwoord worden. Net zoals er bij de gewone alpinisten verschillende categoriën waren, zo zijn er ook bij de berggidsen verschillende subgroepen te onderscheiden. In de vroege alpine-fase waren deze verschillen in zekere mate beperkt. Niemand was echt vertrouwd met bergbeklimmen en de meeste gidsen bevonden zich dan ook quasi op hetzelfde niveau. Later zou dat echter wijzigen. Zeker vanaf de jaren 1850, wanneer de Britten ten tonele zouden verschijnen. Zij droegen er toe bij dat een aantal gidsen veel intenser met bergbeklimmen bezig zouden zijn, waardoor ze klimtechnisch gezien, veel meer konden groeien dan hun collega's die niet het geluk hadden om evenveel of even lang aan alpinisme te doen. We zien bij de berggidsen dus vooral een onderscheid tussen de gidsen dat hoofdzakelijk gebaseerd is op het klimtechnische aspect. Daar waar er bij de alpinisten zelf ook een onderscheid gemaakt kon worden tussen bijvoorbeeld *Spitzenbergsteiger* en *Normalbesteiger* op basis van hun financiële vermogens en de mate waarin men de mogelijkheid had om lang op vakantie te gaan.¹ Men mocht op zich nog zo goed kunnen klimmen, had men echter geen geld of tijd dan zou men nooit tot de echte elite van het alpinisme behoren. Bij de berggidsen zien we zo iets niet. Daar wordt het onderscheid vooral gemaakt op basis van klimtechnische capaciteiten, in combinatie met een zekere dosis geluk. Het geluk om één of meerdere alpinisten te vinden die frequent op éénzelfde gids een beroep willen doen, waardoor deze veel meer mogelijkheden verkreeg om sterk te groeien in zijn vak.

Dat de Alpen in de eerste helft van de 19de eeuw nog niet het grote publiek aantrokken weerspiegelde zich ook op het berggidswezen, dat in deze periode dan ook nog uiterst beperkt in omvang was. Echte berggidsen waren er meestal helemaal niet. Diegenen die wel als gidsen dienst deden waren meestal gewonen lokale bewoners. Doordat er vanuit de klimmerswereld zeer weinig vraag naar gidsen was, wat vooral komt doordat er zo weinig alpinisten waren, was er ook niet echt de noodzaak om op professionele basis berggids te worden. Veel meer was dit iets dat door de bergbewoners gezien werd als een occasionele financiële meevaller. In deze fase van het pre-alpinisme huurden mensen die de bergen in trokken vrij willekeurig lokale mensen in om als gids dienst te doen.² Men huurde deze dan in als gids, maar wanneer we de term gids in deze vroeg-alpine context gebruiken mogen we

¹ Hier staat kon, omdat dit voornamelijk het geval was in de 19de eeuw, later zou dat veel minder het geval zijn. Zeker wanneer ook gewone alpinisten, en dus geen berggidsen, zich op professionele basis bezig kunnen bezighouden met alpinisme, zoals nu het geval is. In zulke gevallen spelen financiële mogelijkheden en vrije tijd natuurlijk veel minder een rol, zoals dit bvb. vandaag de dag het geval is.

² Doorheen heel de geschiedenis was dit zowat het geval geweest, waarbij men, als men in de bergen moest zijn, lokale bewoners in dienst nam om zich door hen te laten leiden.

de gids hier niet zien zoals wij gidsen nu zien. Het was namelijk zo dat niemand in die ontstaansperiode van het bergtoerisme ook maar enige ervaring had inzake klimmen in de bergen. Net zoals niemand veel kennis had van allerhande natuurfenomenen, zoals gletsjers, lawines, het fenomeen van hoogteziekte, sneeuwblindheid en dergelijke meer. Een gebrek aan kennis dat niet enkel eigen was aan de toeristen die naar de Alpen kwamen, maar dat gedeeld werd met de lokale bevolking. De lokale bevolking die dan wel, in beperkte mate uiteraard, als gids werd ingehuurd. Dat is dan ook de reden waarom we die vroege gidsen niet mogen zien op de wijze waarop we nu naar gidsen kijken. Het soort gidsen dat we vandaag de dag kennen is pas vanaf de tweede helft van de 19de eeuw, en volop in de 20ste eeuw, ontstaan. Voorheen huurde men gidsen niet zozeer in omdat zij zo vertrouwd waren met de omgeving of omdat ze klimtechnisch zo vergevorderd waren (hoewel ze in vergelijking met hun klanten meestal wel veel meer kennis van zaken had). De kennis van deze vroege gidsen beperkte zich meestal, beroepshalve, tot de lager gelegen alpenweiden.¹

Christian Almer en zijn vrouw in 1896.

*‘Die Bergreisenden “kauften” die Kompetenzen der Älpler –Kompetenzen, die diese für ihre Lebensweise in den Bergen notwendigerweise hatten erwerben müssen.’*² Eens op minder toegankelijk terrein, of ver boven de boomgrens wist de lokale bevolking nauwelijks meer dan de toeristen die hen inhuurden. Hun kennis beperkte zich zoals Scharfe hier terecht stelt tot kennis die ze nodig hadden om hun beroep in de bergen te kunnen uitoefenen. Het verwerven van kennis over het echte hooggebergte was voor de lokale bevolking helemaal niet nodig. Pas toen de vraag naar gidsen meer en meer begon te stijgen gedurende de 19de eeuw zou een deel van de lokale bevolking zich wel meer en meer richten op berggids gerelateerde activiteiten. Dat ze dit deden kwam in hoofdzaak voort uit de mogelijkheden die dit beroep bood om extra geld te verdienen. Geld dat in die tijd, zeker hoog in de bergen, veeleer schaars was. Extra inkomsten

¹ *‘Auch die einheimischen selbst kannten in der Regel das Gebirge nicht weiter, als ihr Beruf als Jäger, Hirte oder Holzarbeiter sie eben führte. Für die Gebirgsbewohner hatte die Bergwelt nur so weit Interesse, als schöne “Böden” oder Nutzbringender Wald vorhanden war.’* Uit: Gidl A., ‘Die Städter entdecken die Alpen’, p. 17. (vertaling: Ook de inheemse bevolking zelf kende algemeen genomen het gebergte niet verder dan dat hun beroep als jager, herder of houthakker hen bracht. De bergbewoners hadden slechts zoveel interesse in de bergwereld zolang er goede gronden en winstgevende wouden voorhanden waren.)

² Scharfe M., ‘Berg-Sucht: eine Kulturgeschichte des frühen Alpinismus 1750-1850’, Wenen, Böhlau, 2007, p. 34. Vertaling: de bergreizigers “kochten” de bekwaamheden van de Alpenbewoners –bekwaamheden, die zij voor hun levenswijze in de bergen noodzakelijkerwijs hadden verworven.

waren dan ook ten zeerste welkom. Hierbij steeg hun kennis van het hooggebergte natuurlijk sterk. We krijgen gedurende de 19de eeuw een evolutie van bergbewoners die sporadisch enkele toeristen begeleiden naar meer professionele gidsen die op meer regelmatige basis toeristen en echte bergbeklimmers gidsten.

In die fase van het pre-alpinisme huurde men gidsen in om een beroep te doen op hun – beperkte- kennis, maar minstens evenveel om eenvoudigweg op die gidsen te kunnen steunen zodat, wanneer men zelf niet meer verder kon, men een beroep kon doen op hen om als het ware verder gesleept of gedragen te worden. Daarnaast deden die gidsen dienst als dragers, moesten zij de weg vrijmaken, denken we daarbij aan het uithakken van volledige trappen op gletsjers, moesten zij het eten verzorgen, overnachtingsplaatsen opzetten enz. Wat ook een van de redenen was dat er in de meeste gevallen meerdere gidsen per persoon (toerist) gerekend werden. *La Compagnie des Guides de Chamonix* verplichtte toeristen of alpinisten die de Mont Blanc wilden beklimmen zelfs om minstens vier gidsen per persoon in te huren. In 1872 kondigde de CAF nog volgende regel af: *'Pour l'ascension au Mont-Blanc et pour un voyageur, le guide-chef fournira trois guides au moins ou deux guides et un porteur; pour deux voyageurs, quatre guides ou bien trois guides et deux porteurs, en augmentant d'un guide par chaque voyageur en sus.'*¹ Hier was het verplicht om meerdere gidsen te nemen, maar elders waar dit niet verplicht was zien we dat de meeste klimmers/toeristen toch geneigd waren om meerdere gidsen aan te nemen. Dit niet enkel in die vroege periode, maar ook later nog, tot ver in de 19de eeuw. Hiervan zijn voorbeelden genoeg te geven, waarbij het zeker niet zo was dat enkel de minder geoefende klimmers of toeristen meerdere gidsen namen, maar ook de 'elite' onder de alpinisten klommen veelal met meerdere gidsen. Zo beklom Sir Alfred Wills in 1854 de Wetterhorn met de gidsen Auguste Balmat, Ulrich Lauener, Peter Bohren en Auguste Simond. Edward Whymper beklom in 1865 de Matterhorn met de gidsen Michel Croz en vader en zoon Taugwalder. In 1859 beklom F. F. Tuckett de Aletschhorn samen met de gidsen Burgener, Bohren en Tairraz. Nog in 1865 beklom, wederom, Whymper met de gidsen Christian Almer en Franz Biener de Grandes Jorasses.² En zo zijn er nog zeer veel voorbeelden te geven.

De meeste toeristen in die vroege fase van het bergtoerisme/alpinisme wilden, wanneer ze de bergen in trokken, of wanneer ze in een zeldzaam geval bergen wilden beklimmen dit op een zo comfortabel mogelijke manier doen. Waarbij geld noch middelen gespaard werden. Dat in die eerste fase het bergtoerisme voorbehouden was aan de rijke bourgeoisie hoeft dan ook weinig verwondering op te wekken. Een zeer mooi voorbeeld daarvan is Albert Smith en de wijze waarop deze de Mont Blanc in 1851 beklommen heeft. Om zijn beklimming te voltooien maakte hij (en 2 metgezellen) gebruik van maar liefst 20 gidsen en

¹ *Club Alpin Français*. Het jaar voordien opgericht, waarbij de CAF ook instond voor de reglementeringen met betrekking tot de berggidsen. Uit: : *Règlement des guides de Chamonix, 1879* (artikel 33) (verschenen in: *Bulletin du CAF 2ème Trimestre, 1879*, pp. 59-62.). Vertaling: Voor de beklimming van Mont Blanc zal de *guide-chef* per reiziger minstens drie gidsen, of twee gidsen en een drager voorzien; voor twee reizigers, vier gidsen of drie gidsen en twee dragers. Voor elke bijkomende reiziger wordt er een gids meer voorzien.

² Clark R., 'The early Alpine guides', Londen, Phoenix House, 1949, pp. 187-195.

nog veel meer dragers die ingehuurd waren om een enorme hoeveelheid proviand mee te nemen zodat het hen op hun tocht zeker aan niets zou ontbreken.¹

Heel professioneel ging het er bij de gidsen zeker niet aan toe. De meeste mensen die ingehuurd werden als gids moesten meestal niet veel meer doen dan bepaalde toeristen of wetenschappers begeleiden op bepaalde (wandel)tochten of in een enkel geval over een gletsjer. Toppen werden er nauwelijks beklommen. Enkel in Chamonix, als bakermat van het alpinisme zien we al vrij vroeg een zekere mate van professionalisering wanneer in 1821 reeds de *Compagnie des guides de Chamonix* werd opgericht. Daar werd het gidswezen dan wel in zekere mate gereguleerd en geprofessionaliseerd. Zeer ver ging dat echter niet. De daarbij aangesloten gidsen werden in hoofdzaak ingehuurd voor bepaalde (gletsjer-) tochten, vooral de tocht naar en op de Mer de Glace was zeer populair. Daarnaast kon men wel enkele toppen, waaronder de Mont Blanc, beklommen worden maar heel uitgebreid was het aanbod zeker en vast niet. Klimtechnisch gezien stelden de gidsen in deze periode dan ook niet veel voor. Maar op zich was dat zeker niet erg aangezien er weinig noodzaak toe was om zich echt te specialiseren in het beroep van berggids.

Net zoals het alpinisme zich pas vanaf de jaren 1850 sterk zou ontwikkelen, zo zou ook het gidswezen zich parallel daaraan pas vanaf die periode beginnen te ontwikkelen en te professionaliseren. Enerzijds zou een toegenomen vraag naar gidsen ervoor zorgden dat het gidswezen meer en meer geprofessionaliseerd zou worden. Anderzijds waren het de elite-alpinisten die een deel van de berggidsen enorm deden groeien in hun vakgebied: *'It needed mountaineers such as Wills and Mathews, as the Rev. Hereford George and Leslie Stephen, to raise up a certain number of Alpine peasants, to breath fire into them and to stir them a knowledge which was eventually to make them the first members of a great profession.'*²

Vanaf de jaren 1850 kunnen we langzaamaan beginnen spreken van 'echt' alpinisme, in de zin zoals we dat vandaag de dag kennen. 1857 was het jaar van de oprichting van de Britse *Alpine Club*, een belangrijke mijlpaal voor de verdere ontwikkeling van het alpinisme. Reeds in de jaren voordien, vanaf de jaren 1850 vielen er reeds in zekere mate veranderingen op te merken binnen het alpinisme ten aanzien van vroeger. Vanaf toen trokken stelselmatig meer Britten naar de Alpen, waarbij een deel onder hen consequent bergen begon te beklimmen, waarbij het klimmen zelf centraal stond, en steeds minder het wetenschappelijke element.³ Dat hier toch het jaar 1857 als startpunt van een nieuwe periode binnen het alpinisme gezien wordt komt doordat in dat jaar voor het eerst een organisatie of vereniging opgericht werd, de *Alpine Club*, die zich tot doel gesteld had om de Alpen, en later bergketens over te hele wereld, te ontdekken en te beklimmen.

¹ Maurin C., 'Le grand récit: une ascension triomphale', in: *Alpes Magazine*, 109, 2008, pp. 90-95.

² Clark R. 'The Victorian Mountaineers', Londen, B. T. Batsford Ltd., 1953, pp. 88-89.

³ Appia H., 'Les Anglais et la découverte des Alpes', in: *Journal of the British Institute*, Paris, 12, 1991, pp. 84-85.

De 'Gouden Tijd' van het alpinisme of 'the Great Age of Conquest'¹ (ca. 1857-1865)

De 'heroïsche tijd' of de 'Golden Age' van het alpinisme valt zowat te situeren tussen 1857 en 1865. Een vrij korte, maar zeer belangrijke periode. Waarom deze periode, ondanks de korte tijdsspanne toch van zeer groot belang was valt vrij eenvoudig te verklaren. Het is in deze periode dat het pre-alpinisme door toedoen van Britse alpinisten het uitzicht krijgt van het 'echte' alpinisme zoals we dat vandaag de dag nog steeds kennen. Het is in deze periode dat, onder meer door de oprichting van allerlei alpenverenigingen, het alpinisme sterk zal groeien. Dat is één van de redenen waarom er over deze periode gesproken wordt als de 'gouden' tijd van het alpinisme. Dat we hier verder over een gouden of heroïsche periode kunnen spreken komt voort uit het gegeven dat in deze periode alle hoge bergen systematisch en met veeleer beperkte middelen beklommen werden. Nu wordt deze 'gouden tijd' van het alpinisme gekenmerkt door een aantal belangrijke zaken: ten eerste de Britse dominantie van de alpine wereld², ten tweede de overgang van een eerder romantisch-wetenschappelijk gericht pre-alpinisme naar een meer sportief, avontuurlijk alpinisme. Als derde kenmerk is er de toenemende populariteit van de Alpen en daaraan gekoppeld de verbeterde mobiliteit naar en in de alpenlanden. En tenslotte de toenemende institutionalisering van het alpinisme, vooral van de alpenclubs en de beginnende professionalisering en institutionalisering van het gidswezen.

De eerste drie kenmerken zullen hieronder samen besproken worden gezien de nauwe band daartussen. Verderop in dit deel willen we ook even ingaan op de omvang van de Britse klimmerswereld in deze 'Gouden Tijd'.

Alpinisme in ontwikkeling en de invloed van de Britse alpinisten

Het meest opvallende kenmerk van de 'heroïsche fase' is zonder twijfel de Britse dominantie van het alpinisme. Die suprematie van de Britten kan eenvoudig gestaafd worden met enkele kleine voorbeelden. Zo werd de Mont Blanc tussen 1852 en 1857 64 maal bestegen, waarvan er 60 beklimmingen door Britten (en hun gidsen uit Chamonix of elders) uitgevoerd werden.³ Van de 35 vierduizenders die in de periode 1854-1865 beklommen werden, zijn er 31 door Britse alpinisten (met Franse en Zwitserse gidsen)

¹ Cunningham C. D. en Abney W., 'Pioneers of the Alps', London, Sampson Low, Marston, Searle, and Rivington, 1887, p. 14.

² Grünwald R., 'Les Anglais et la conquête des Alpes: (chronique des premières ascensions [1811-1887, dans les montagnes du Haut-Valais]) vertaald door Vittoz P.', in: *Alpes*, 42, 1966, p. 111.

³ Grupp P., 'Faszination Berg', p. 59.

bekloppen.¹ Van de eerste honderd Matterhorn beklimmingen, tussen 1865 en 1875, werd bijna twee op drie door Britten uitgevoerd.² Of zoals Gottlieb Studler het omschreef:

*'Ja, es ist diese abenteuerliche Reiselust fast zur Mode geworden und die Unerschrocken Söhne Albions geben hierin den anderen Nationen das vorleuchtende Beispiel. Gelingt es doch den Schweizer kaum, ein bisher von ihm noch für unbetreten gehaltenes Gletscherjoch oder eine neue Alpenspitze zu besteigen, ohne aus dem Munde seines Führers zu vernehmen, er habe einamtl schon einen Engländer dahin begleitet.'*³

Verder domineerden de Britten niet enkel de bergen zelf, maar ook de literatuur die daarover geschreven werd is nagenoeg volledig door hen gedomineerd. Het waren bijna uitsluitend Britse alpinisten die reisverhalen, reisgidsen e.d. publiceerden. Boeken die vervolgens niet enkel in Groot-Brittannië verspreid werden maar ook op het continent. Op het Europese vasteland was de hoeveelheid alpine literatuur veel geringer. De verschillende alpenclubs hadden wel hun eigen tijdschriften met daarin vaak ook enkele reisverhalen, maar veel verder dan dat ging het niet. Wat betreft wetenschappelijke literatuur moesten de Alpenlanden, Zwitserland voorop, echter niet onderdoen voor Groot-Brittannië. Het feit dat de Britse klimmers ook op het vlak van literatuur zo dominant waren verklaart in grote mate waarom vandaag de dag het 19de eeuwse alpinisme als een bijna uitsluitend Britse aangelegenheid gezien wordt. Ook al waren er in die periode zeker en vast ook heel wat alpinisten uit andere landen. Maar door hun veel geringere literaire productie is er van hen veel minder geweten. Dat gegeven neemt echter niet weg dat de Britten in deze periode ook daadwerkelijk dominant waren in de Alpen. De vraag die daarbij onmiddellijk opkomt is die naar de redenen van die dominantie. Waarom bleek dat toen mogelijk te zijn en niet vroeger of later? Waarom stortte een deel van de Britse middenklasse zich toen plots op het alpinisme? En waarom hinkten andere landen, de Alpenlanden voorop, ver achterop, of vertoonden ze gewoonweg weinig interesse inzake alpine verwezenlijkingen?

Om op deze vragen een antwoord te kunnen bieden zal worden vertrokken vanuit de eerder aangehaalde *middle class* identiteit, zoals die door de Britse middenklasse in het midden van de 19de eeuw gecreëerd werd. In die tijd zien we een opkomende Britse middenklasse welke zich een eigen cultuur, een eigen normen- en waardenpatroon aannam in een poging om zich te onderscheiden van de rest van de maatschappij. In de eerste plaats ten opzichte van de boeren en arbeidersklasse, maar ook ten aanzien van de aristocratie en

¹ Zie ook bijlage III.

² Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', pp. 425-428.

³ Grupp P., 'Faszination Berg', p. 59. Voetnoot 27: Studer, p. 236. Vertaling: Ja, deze avontuurlijke reislust is haast een echte modetrent geworden en de onverschrokken zonen van Albion (??) dienen de andere naties hierbij als lichtende voorbeeld. Het lukt een Zwitsers tenslotte nauwelijks om een voordien door hem nog als onbetreden gletsjerpas of Alpentop te beklimmen, zonder uit de mond van zijn gids te vernemen dat hij reeds een Engelsman daarheen gegidst heeft.

de hoge burgerij en de grote industriëlen.¹ De middenklasse ontstond reeds in de 18de eeuw, maar fundamentele maatschappelijke wijzigingen ten gevolge van de Industriële Revolutie en de daarop volgende industriële ontwikkelingen zorgden ervoor dat ook de middenklasse sterk van uitzicht veranderde.² Die middenklasse was daardoor ook in aanzienlijke mate op zoek naar een nieuw zelfbeeld. Een deel van de middenklasse vond dat in het alpinisme, en ruimer gezien in sport en andere vrijetijdsbestedingen. Een deel van deze professionele middenklasse spiegelde zich in grote mate aan de hoge burgerij en aristocratie, waarbij men de daarbij horende statussymbolen probeerde over te nemen. Het grootste deel deed dat echter niet. Die zochten naar nieuwe statussymbolen, nieuwe manieren om zich van de rest van de bevolking te onderscheiden. Een ander consumptiepatroon en een sterke nadruk op ontspanning en reizen was daarvan het gevolg.³ Die nadruk op reizen en ontspanning of sport kwam nu ook zeer mooi samen in het 19de eeuwse alpinisme. Het alpinisme gold voor een deel van de Britse middenklasse dan ook als het ideale middel om uiting te geven aan die nieuwe identiteit.

Het is zo, dat vooraleer men effectief aan alpinisme ging doen, men ook vertrouwd moest zijn met het bestaan van alpinisme, iets wat in de eerste helft van de 19de eeuw helemaal niet vanzelfsprekend was. Het overgrote deel van de bevolking was zich tot dan niet echt bewust dat er iets als alpinisme bestond, en als men het wel al wist zag men daar meestal helemaal het nut niet van in en stond men er ook eerder afwijzend tegenover: *'While he was in Switzerland he found that there was amongst our fellow-countrymen an Alpine Club, the qualification for admission into which was that a man should have put his life into the greatest possible danger. Only those could belong to it who had done something enormous in mountaineering, such as hanging over the most dangerous precipices and climbing up perpendicular rocks. (Laughter.) The Working Man's Club was of a different character, as its design was to keep its members out of every possible danger, by giving them light, warm rooms, cheerful society, and wholesome papers to read.'*⁴ Alpinisme, als nieuwe activiteit, moest aldus bekendheid verwerven bij een grotere groep van mensen waarbij zij zich niet lieten afschrikken door de heersende publieke opinie. Want tenslotte was het enkel zo dat wanneer het bergbeklimmen wetenschappelijk gemotiveerd was dat het op enig begrip kon rekenen. Dat niet wetenschappelijk gemotiveerde beklimmingen op weinig sympathie konden rekenen werd door Charles Hudson en Edward S. Kennedy zelfs in 1856 nog sterk ondervonden: *'They blame us for having risked our own lives in an enterprise without aim or purpose, and for now holding out to others any inducement to tread in our footsteps; and they jestingly intimate that we must be prepared to defend ourselves in the Criminal Court*

¹ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', pp. 300-324.

² Ibidem, p. 306.

³ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 309.

⁴ 'A London Club for Working Men', in: *Reynolds's Newspaper*, Londen, 28 oktober 1860, nr. 533.

*against a charge of manslaughter.*¹ Vrij duidelijke taal wanneer het aankwam op louter sportief georiënteerde beklimmingen. Leslie Stephen was dergelijke critici voor, door scherp naar hen uit te halen: “*And what philosophical observation did you make?*” *will be the inquiry of one of those fanatics who, by a reasoning process to me utterly inscrutable, have somehow irrevocably associated alpine travelling with science.*² En later nog: ‘*As to ozone, if there were any ozone that afternoon on that arête, ozone must be a greater fool than I take it to be.*’³ Deze uitspraken van Leslie Stephen zorgden ervoor dat John Tyndall, de alpine-wetenschapper bij uitstek uit deze periode, ontslag nam als vice-president van de *Alpine Club*.⁴ Later zou het wel weer goed komen tussen Stephen en Tyndall, maar het maakt wel duidelijk dat wetenschappelijk onderzoek voor velen van zeer groot belang bleef.⁵

Vanaf de jaren 1850 zou de situatie echter vrij snel veranderen. Het wetenschappelijk element zou snel aan belang inboeten, hoewel het nog lang aanwezig zou blijven.⁶ Dat *The Alpine Journal*, de opvolger van *Peaks, Passes and Glaciers*, de ondertitel *A Record of Mountain Adventure and Scientific observations* had kan dan ook in dat licht gezien worden. Het wetenschappelijke element bleek niet zomaar te verwijderen te zijn uit het alpinisme.⁷ Dat in verschillende uitgaves van *The Alpine Journal* wetenschappelijke artikels verschenen, gerelateerd aan het alpinisme uiteraard, dient in dat licht gezien te worden. Zo wijdde W. Mathews in de uitgave van 1865 een artikel *On the Determination of Heights by Means of the Barometer*.⁸ Vele Britse alpinisten zouden in de jaren 1850 en 1860 nog steeds bepaalde wetenschappelijke experimenten uitvoeren, maar veel nieuwe zaken brachten deze niet meer aan het licht. Veeleer deed men dat om een excuus te hebben, een drogreden die men aan de mensen thuis kon vertellen omdat deze, zoals Kennedy en Hudson ondervonden, nog

¹ Hudson C. en Kennedy E. S., ‘Where there’s a will there’s a way: an ascent of Mont Blanc, by a new route and without guides’, Londen, Spottiswoode & Co., 1856, p. VII.

² Stephen L., ‘The Playground of Europe’, p. 39.

³ Ibidem, p. 39.

⁴ Clark R., ‘The Victorian Mountaineers’, pp. 99-100.

⁵ Trevor B., ‘When the Alps cast their spell’, pp. 75-76.

⁶ Zo zien we dat bvb. Reynaud, klimgenoot van Whymper bij het oversteken van de Col de Pilatte, een hele resem wetenschappelijke instrumenten met zich meedroeg: ‘*He was, more-over, heavily laden. Science was to be regarded – his pockets were stuffed with books; heights and angles were to be observed – his knapsack was filled with instruments.*’ Uit: Whymper E., ‘Scrambles amongst the Alps’, p. 94. Een fenomeen dat in deze periode, jaren 1860, nog heel regelmatig opdook.

⁷ Die wetenschappelijke inslag zou overigens nooit echt volledig verdwijnen, zelfs vandaag de dag is die wetenschappelijke invloed nog steeds niet helemaal verdwenen. Zo zien we vanaf de late 19de eeuw, en doorheen een groot deel van de 20ste eeuw, dat het wetenschappelijke element zelfs opnieuw aan belang zou inwinnen. Niet zozeer in de Alpen, maar wel in de buiten-Europese berggebieden, denken we dan vooral aan de Himalaya en de Andes. Daar zou men er, net zoals in de begin fase van het alpinisme, opnieuw toe over gaan om allerlei fenomenen te onderzoeken, denken we daarbij zeker aan het verschijnsel van hoogteziekte en het effect van zuurstofarme omgevingen op het menselijk lichaam. Zaken die hoofdzakelijk in de Himalaya onderzocht werden/worden. Zo zien we dat wetenschappen nooit echt volledig weg te denken zijn uit het bergklimmersmilieu. Steeds zullen enkelen zich daarmee bezig blijven houden. Wat daarnaast wel het geval is, is dat het aantal alpinisten die zich daar nog mee bezig zouden houden sterk verminderde vanaf de tweede helft van de 19de eeuw.

⁸ George H.B. (ed.), ‘*The Alpine Journal: A Record of Mountain Adventure and Scientific observations. By members of the Alpine Club.*’, Londen, Longman, Green, Longman, Roberts, & Green, 1865, p. 63.

steeds in grote mate negatief stonden ten aanzien van het alpinisme, zeker wanneer men dit enkel en alleen voor de sport of voor het avontuur deed. Uitzonderingen waren er natuurlijk ook. Zo was bij John Tyndall die wetenschappelijke motivatie nog steeds zeer sterk aanwezig.¹ En ook anderen vonden dat *'any failure to record a multitude of facts, figures, and dates, would be a back-sliding in social and moral duty.'*² Maar dergelijke mensen waren een eerder uitstervend ras. Ook bij Tyndall zie we dat het wetenschappelijke element meer en meer naar de achtergrond verdwijnt doorheen zijn alpine carrière, waarbij zeker de beklimming van de Weisshorn (4505m) in 1861³ symbool zou kunnen staan voor die veranderende houding ten aanzien van de Alpen.⁴ Dat het wetenschappelijke element steeds meer naar de achtergrond verwezen wordt blijkt mooi uit de titel die Leslie Stephen aan zijn, in 1871, uitgegeven boek meegaf: *'The Playground of Europe.'* Die titel is typerend voor die evolutie van een wetenschappelijk (pre-)alpinisme naar een sportief, avontuurlijk georiënteerd alpinisme, zoals dat vandaag de dag nog steeds bestaat.

Zeker nu het wetenschappelijke element veel minder nadrukkelijk aanwezig was moesten alpinisten zich natuurlijk nog meer dan anders proberen te verdedigen tegenover het onbegrip van een groot deel van de maatschappij: *'We know ourselves to be a small sect, and to be often laughed at; we reply by assuming that we are the salt of the earth, and that our amusement is the first and noblest of all amusements.'*⁵ Onder meer via het schrijven van reisverhalen of door het geven van lezingen, vaak georganiseerd door de *Alpine Club*, probeerde men het alpinisme meer erkenning te laten krijgen. *'I strongly recommend anyone who may feel ambitions of ascending Mont Blanc to consider well before he attempts an expedition which cannot be productive of any good to himself or others, and which is attended with fearful risk...'*, zo vertelde één van Albert Smiths gezellen na hun beklimming van de Mont Blanc in 1851.⁶ Zoals blijkt speelde de *Alpine Club* daarbij een grote rol. Niet enkel op de Britse Eilanden kregen klimmers uit alle hoeken kritiek, ook op het continent was dat het geval.⁷

¹ John Tyndall was professor fysica aan de Royal Institution. Met die wetenschappelijke achtergrond trok hij vervolgens naar de Alpen om er wetenschappelijk onderzoek, in verband met zijn vakgebied de fysica, te verrichten. Grünwald R., *'Les Anglais et la conquête des Alpes'*, pp. 109-117.

² Clark R., *'The Victorian Mountaineers'*, p. 99.

³ Tyndall beklom in 1861 als eerste samen met Bennen (als gids) de Weisshorn.

⁴ Clark R., *'The Victorian Mountaineers'*, p. 108.

⁵ Stephen L., *'The Playground of Europe'*, p. 220.

⁶ Bennet C. S., *'The Golden Age of Mountaineering: 1850-1870'*, p. 6.

⁷ Kritiek die zeker na het ongeluk op de Matterhorn in 1865 zeer sterk zou zijn: *'Among those who have lately taken to Alpine-climbing are, no doubt, some eminent scientific men, who have a purpose in their enterprise and skill and intellect to Carry it out. Those we can honour and applaud for the risks they run in the cause to which they are devoted. But what scientific purpose inspires three fourths of the young men who have lately taken to Alpine-climbing,..., for the mere excitement of the thing? How many are there who take it not even for excitement, but simply because it is the fashion to do it? ... We cannot see that science or the mountain peaks stand in need for the fatile and perilous expeditions of untrained Londoners... Warning against danger, people say, is lost on Englishmen. But we cannot think the voice of public opinion would prove wholly ineffectual if, strengthening itself with the moral of this late appalling tragedy, it were to protest against a purposeless and senseless risk of life on the part of those who have no scientific object to pursue and, even if they had, have no*

Vooraleer het alpinisme daadwerkelijk kon ontstaan en groeien was het dus noodzakelijk dat een deel van de Britten warm gemaakt werden om zo'n nieuwe activiteit als het alpinisme te beoefenen. Iets wat niet meteen voor de hand ligt, aangezien Groot-Brittannië zo goed als volledig uit laagland bestaat en zeker niet als het grootste deel van de bevolking eerder weigerachtig staat ten aanzien van die nieuwe activiteit en eigenlijk ten aanzien van de bergen in het algemeen. Hierbij waren het vooral personen zoals James Forbes, Alfred Wills, Albert Smith, John Ball,... die het alpinisme bekend en populair maakten onder (een klein deel van) de Britten. Zowel Forbes als Ball brachten in belangrijke mate de Alpen in kaart, voor zover dit nog niet door Zwitserse wetenschappers gedaan was, waarnaast ze ook onderzoek deden naar de geografische structuur van de Alpen, glaciologisch onderzoek, botanisch onderzoek, etc.¹ Op deze manier werden de Alpen steeds bekender in Groot-Brittannië en daardoor ook toegankelijker. De invloed van personen zoals Albert Smith op de toegenomen interesse in het alpinisme vanuit de gegoede burgerij was anders van aard dan die van Forbes en Ball. Smith had in 1851 de Mont Blanc beklommen (zijn enige echte beklimming). Dit weerhield hem er echter niet van om rond die ene beklimming een heuse show en verschillende conferenties te houden, en dit gedurende meer dan 10 jaar. Op die manier slaagde Smith erin het alpinisme bij vele mensen aantrekkelijker te maken.² Vroege alpinisten als Alfred Wills droegen via de publicatie van reisverhalen en andere publicaties ook hun steentje bij bij de bekendmaking en popularisering van het alpinisme. Verschillende Britten maakten aldus, elk op hun manier, het alpinisme bij meer en meer mensen bekend en zetten hen er op die wijze toe aan om vervolgens ook daadwerkelijk naar de Alpen te trekken.

Voor de Britse middenklasse stonden mannelijkheid en een imperiale ideologie centraal. De oorsprong van die imperiale ideologie is natuurlijk te vinden in de wereldmacht die Groot-Brittannië in de 19de eeuw zeker was. Het veroveren van de Alpen werd dan ook in dat licht gezien. Samen met die mannelijkheid bracht dat James Forbes ertoe het volgende te stellen: *'An Alpine journey is perhaps the nearest approach to a campaign with which the ordinary civilian has a chance of meeting. He has some of the excitements, and many of the difficulties and privations of warfare, without any of its disgusting and dreadful features. He combats only the elements, storms only the fortresses of nature, yet he has continually in his mind the consciousness of the power by which he is surrounded, and at times overawed.'*³ In de bergen kwamen mannelijkheid en veroveringsdrang mooi samen, hier werd dat

trained intelligence to follow it.' Geschreven door rev. Joseph M'Cormick, 'The fatal accident on the Matterhorn', in: *Penny Illustrated Paper*, 29 juli 1865, nr. 200.

¹ Appia H., 'Les Anglais et la découverte des Alpes', p.83.

² Maurin C., 'Le grand récit: une ascension triomphale', p. 92.

³ Forbes J., 'Travels through the Alps', p. 473.

imperialisme ook voor gewone mensen iets concreet en tastbaar, net zoals ze sport en reizen combineerden.¹

De Alpen waren in die tijd ook nog voor een groot deel onontdekt gebied, zeker dan de meer afgelegen dalen en de meeste bergtoppen. Voor vele alpinisten waren de Alpen dan ook een plaats die als het ware veroverd konden worden, die men nog kon ontdekken. Men zag zich in vele gevallen dan ook als een soort ontdekkingsreiziger.² Ontdekken zou trouwens iets zijn dat altijd een centrale plaats zou blijven innemen bij de *Alpine Club*, en dat tot op de dag van vandaag: *'La raison d'être de l'Alpine Club a toujours été de conquérir des voies dures et nouvelles. ... Si l'exploration des Alpes est terminée depuis longtemps, les membres de l'Alpine Club continuent de réaliser plus de 'premières' que n'importe quel pays.'* vertelde Martin Scott, secretaris van de *Alpine Club*, in 2005 nog aan het tijdschrift *Alpes*.³ Zoals eerder reeds gesteld had dit ook zijn invloed op de alpine literatuur, die in grote mate leek op de boeken geschreven door 19de ontdekkingsreizigers. Het ontdekken en exploreren van de Alpen bestond er voornamelijk uit om zoveel mogelijk bergtoppen voor de eerste maal te beklimmen, iets waar de Britten ook zeer goed in slaagden. Een belangrijk gevolg daarvan was een groeiend nationaal gevoel. Het grote aantal eerste beklimmingen zorgde ervoor dat de Britten ook daar hun superioriteit konden laten blijken. Voor het nationaal prestige, en voor een sterkere nationale identiteit was dit uiteraard een goede zaak.⁴ Hoewel dit in deze periode zeker niet overschat mag worden. Succesvolle eerste beklimmingen werden ook bij het grote publiek, bij de natie op gejuich onthaald maar van echt patriottisme zoals dit later het geval zou zijn in vooral Frankrijk, Italië of Duitsland was hier zeker nog geen sprake.

Dat het alpinisme in aanzienlijke mate aansloeg bij de Britten valt voor een deel ook te verklaren door het belang van sport binnen de Britse samenleving zoals eerder reeds aangehaald is. Alpinisme dat op zich wel meer is dan louter een sport maar het bezit natuurlijk wel een aantal kenmerken van sporten. Vanuit die zogenaamde *Athletic Revolution*, waarover eerder reeds gesproken is, valt voor een deel dan ook te verklaren waarom het alpinisme bij een deel van de bevolking zo populair kon worden. Het was echter vooral zo dat binnen het alpinisme het fysieke, het sportieve gekoppeld kon worden aan het mentale. Wat voor velen toch een zeer goede motivatie was om bergen te gaan beklimmen. Dat het mentale aspect hoog ingeschat werd blijkt ook uit de vele alpinisten die vanuit een religieus standpunt gemotiveerd werden om de bergen in te trekken, waarbij het beklimmen van bergen voor velen als een soort substituut gezien werd voor al wat religie de mensen

¹ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 313.

² *Ibidem*, p. 314.

³ Bonhème P., 'Member of the Alpine Club I presume?', in: *Alpes Magazine*, 89, 2004, p. 55. Vertaling: De bestaansreden van de *Alpine Club* is steeds geweest om moeilijke en nieuwe wegen te veroveren... Ook al is de ontdekking van de Alpen reeds lang voorbij, de leden van de *Alpine Club* blijven meer eerste beklimmingen uitvoeren dan eender welk ander land.

⁴ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 316.

niet kon bieden.¹ Waarbij het regelmatig voorkwam dat klimmers zich tijdens beklimmingen veel dichterbij God voelden. *'They chose mountaineering for the simple reason that it could, and did, provide something that no other pastime did offer. What that almost indefinable quality really was, can best be inferred from the fact that the serious thinkers appreciated it most. For it was a moral quality. It was a satisfaction of the mind rather than of the body. It was a window through which man saw his own justification. It was something which in some inexplicable way restored his dignity and confidence and belief in life. It was something that reassured the clergy among whom so many enthusiastic mountaineers of the period were counted.'*² En in deze periode waren er ook effectief heel wat geestelijken te vinden in de rangen van de AC. Op een aantal van 521 leden voor de periode 1857-1876 bleken er toch 37 geestelijken te zijn. Wat toch neerkomt op ca. 7 à 8 procent van het aantal leden van de *Alpine Club*. Ondanks de sterke aanwezigheid van het wetenschappelijke aspect binnen het alpinisme, bleek ook het religieuze element niet te onderschatten te zijn. Daarnaast was er ook het feit dat verschillende Britten (afkomstig uit de middenklasse) de Britse samenleving tijdelijk achter zich wilden laten. De factor ontspanning en rust mag dan ook zeker niet onderschat worden. Het even kunnen ontsnappen aan de dagelijkse beslommeringen en het jachtige van het leven in Groot-Brittannië speelden zeker een grote rol bij het ontstaan en de groei van het bergtoerisme en alpinisme.³ *'I chose instead of the air of a laboratory that of the Wetterhorn, the Galenstock, and the mountains which surround the Great Aletsch glacier. Each succeeding day added to my strength.'*⁴

Eenzijds bood het alpinisme een ideaal middel om de eigen gecreëerde identiteit in de praktijk te brengen, en om zich zodoende –gedeeltelijk– af te zetten van de andere sociale klassen. Anderzijds bood het de ideale gelegenheid net die identiteit en het typisch Engelse leven tijdelijk achter zich te laten. Vriendschappen in de bergen, tussen gidsen en alpinisten, mogen, als een gevolg daarvan, niet enkel als volledig tegengesteld aan de heersende Britse maatschappelijke normen gezien worden. Voor een groot deel zijn ze inderdaad tegenstrijdig aan de bestaande sociale hiërarchie, aangezien nagenoeg alle berggidsen uit de lagere klassen afkomstig waren, maar anderzijds maken ze er een vrij belangrijk deel van uit. In die zin dat ze gezien kunnen worden als een soort reactie op een te strikte sociale hiërarchie, zoals die er in het Victoriaanse Groot-Brittannië heerste. Een hiërarchie die voor een groot deel ontstaan was ten gevolge van de Britse middenklasse, maar die door diezelfde middenklasse toch vaak als te beklemmend gezien werd. Het alpinisme bood op die momenten een ideale uitlaatklep om daar even aan te kunnen ontsnappen. Het alpinisme mag dus zeker niet enkel gezien worden als een fenomeen dat door een deel van de middenklasse gebruikt werd om de bestaande sociale omstandigheden te bevestigen, maar ook voor een deel om daaraan tijdelijk te ontsnappen. Wat een zeer belangrijke reden bleek

¹ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', p. 109.

² Ibidem, p. 113.

³ Ibidem, p. 87.

⁴ Tyndall J., 'Hours of Exercise in the Alps', New York, D. Appleton, 1872, p. 155.

te zijn voor verschillende alpinisten om daadwerkelijk aan alpinisme te gaan doen. Wanneer men zich daarnaast enkel tot eenvoudig bergtoerisme zou beperken dan zou men er nooit echt in slagen om aan die Britse sociale hiërarchie te ontsnappen. Zoals verderop zal blijken leefden gewone toeristen in de Alpen toch hoofdzakelijk verder in hun eigen Britse wereld, die dan kortstondig niet in Groot-Brittannië zelf lag, maar in de Alpen.

Het alpinisme kan op die manier gezien worden als een soort uitzondering die de regel bevestigt. Vooral omdat het alpinisme de mogelijkheid bood aan de leden van de middenklasse, vooral aan de *upper middle class*, om tijdelijk te ontsnappen aan alle verwachtingen, verplichtingen en beslommeringen die verbonden waren aan de 19de eeuwse Britse maatschappij. Die Britse samenleving werd gekenmerkt door een vrij rigide, een vrij strikte sociale structuur. Doordat het alpinisme nu net een soort uitlaatklep vormde, om zich tijdelijk te kunnen onttrekken aan de Britse samenleving, kon dergelijke strikte samenleving net mogelijk gemaakt worden. Het alpinisme was daar zeker niet alleen voor verantwoordelijk, maar het droeg wel zijn steentje daartoe bij. Doordat er mogelijkheden bestonden om aan dit strikte systeem te ontsnappen bleef het voor de meeste mensen ook te verdragen. Moesten die uitzonderingen niet mogelijk geweest zijn dan zou de sociale structuur van Victoriaans Groot-Brittannië bijna onleefbaar geweest zijn. Dat is de reden waarom het 19de eeuwse alpinisme en de daaraan verbonden vriendschappen niet als volledig tegengesteld gezien mogen worden aan de situatie in het 19de eeuwse Groot-Brittannië. Aan de ene kant stonden klassenoverschrijdende vriendschappen natuurlijk wel haaks op de situatie in Groot-Brittannië, maar aan de andere kant was dit net noodzakelijk om op die manier die strikte klassentegenstellingen in Groot-Brittannië leefbaar te houden.

Ook de economische draagkracht van de Britse middenklasse was van groot belang om aan alpinisme te kunnen doen: *'Man verfügte meist über ausreichende finanzielle Mittel, die es erlaubten, sportliche Höchstleistung mit steilvollen Hotelleben zu verbinden.'*¹ De financiële onafhankelijkheid van de alpinisten, ten gevolge van de Industriële Revolutie en het liberale klimaat in Groot-Brittannië zorgde ervoor dat het voor hen mogelijk was dergelijke reizen te kunnen ondernemen.² De Engelse middenklasse, ook de lagere middenklasse, verdiende algemeen beschouwd tamelijk veel geld, zeker in vergelijking met de arbeidersklasse.³ Geld genoeg althans om dit niet uitsluitend aan basisproducten (eten, kleren,...) te moeten besteden, zoals bij de meeste arbeidersfamilies het geval was. Er bleef daarnaast nog een

¹ Grupp P., 'Faszination Berg', p. 64. Vertaling: Men beschikte meestal over voldoende financiële middelen, die het mogelijk maakten om grote sportieve prestaties met een stijlvol hotelleven te combineren.

² *Das Auftauchen der Englischen Erststeiger im westlichen Alpenraum hat seine Ursachen unter anderem in der finanziellen Unabhängigkeit vieler angehöriger des britischen Bürgertums vor der Jahrhundertwende, während der sogenannten goldenen Ära des Alpinismus.* Uit: Tubbesing U., 'Traumgipfel aus Fels und Firn', in: *berge*, 42, 1990, p. 18. Vertaling: Het opkomen van de Engelse bergbeklimmer in de Westelijke Alpen vindt zijn oorzaken onder andere in de financiële onafhankelijkheid van vele leden van de Britse burgerij voor de eeuwwisseling, tijdens de zogenaamde gouden tijd van het alpinisme.

³ Lowerson J., 'Sport and the English middle classes: 1870-1914', p. 13.

redelijke hoeveelheid geld over om aan andere zaken te besteden, zoals mode-artikelen, luxe-goederen, boeken,... maar ook aan activiteiten zoals allerhande sporten of voor het maken van reizen. Of de combinatie van sporten en reizen, zoals het alpinisme. John Ball¹ kan hierbij als mooi voorbeeld dienst doen: ‘...[John Ball] *a gentleman of leisure, treading the familiar path from university to Bar and then devoting himself to those useful pursuits in which men of less time and less money could not indulge.*’²

Naast de aanwezigheid van voldoende financiële middelen was ook tijd van groot belang, zoals ook uit het voorgaand citaat blijkt. Men moest namelijk over voldoende vrije tijd beschikken om op reis te kunnen gaan, iets wat in de 19de eeuw niet steeds even evident was. De Engelse middenklasse (en de hogere klassen) bezat, zeker vanaf de tweede helft van de 19de eeuw, echter in aanzienlijke mate de mogelijkheid om tijd vrij te maken en die dan aan reizen te besteden.³ Deze twee voorwaarden, tijd en geld, zorgden in het alpinisme, en in sporten en reizen in het algemeen, voor een duidelijke scheiding tussen middenklasse en lagere klassen, die niet aan die twee voorwaarden konden voldoen. Sporten en reizen werden dan ook belangrijke elementen van die middenklasse-identiteit, een identiteit waarbij die scherpe tegenstelling tussen henzelf en de lagere klassen centraal stond.

Al wat tot nu toe gezegd is over het alpinisme had betrekking op de Britten. Waar zaten in deze periode echter de verschillende alpenlanden? Speelden zij dan geen rol van betekenis binnen deze ontwikkelingsfase van het alpinisme? Het antwoord hierop is veeleer negatief. De Alpenlanden hadden, net zoals het grootste deel van Europa, in het midden van de 19de eeuw allen te kampen met de Revolutie van 1848 en de nasleep daarvan, zeker in Frankrijk, maar ook in Duitsland, Oostenrijk, Italië en zelfs in Zwitserland (Sonderbundskrieg). In Groot-Brittannië bleef het echter rustig waardoor Engeland zich sterk kon ontwikkelen en kon uitgroeien tot de wereldmacht bij uitstek. Ook in de Alpen droeg dat er toe bij dat de Britten daar een dominante positie konden verwerven. Waarbij imperialisme en mannelijkheid een centrale rol toegewezen kregen. Die elementen zorgden ervoor dat Britse alpinisten ook echt die dominante positie wilden verwerven in de Alpen.

Dat de Britten een belangrijke positie konden verwerven in de Alpen had enerzijds te maken met de bovenvernoemde eigen sterktes, maar deze ontwikkelingen werden anderzijds in belangrijke mate in de hand gewerkt door de zwaktes van de Alpenlanden. Zo was er in Frankrijk het revolutiejaar 1848, dat ook geruime tijd later nog steeds veel invloed had op het leven op het continent. Ten gevolge daarvan stond alpinisme niet meteen bovenaan de agenda bij het overgrote deel van de bevolking. Frankrijk was nog niet hersteld van de gebeurtenissen uit 1848, gevolgd door de vestiging en ondergang van het Tweede Franse Keizerrijk onder Napoleon III of er was de Frans-Pruisische Oorlog van 1870 die

¹ John Ball was vooral bekend dankzij de reisgidsen die hij over de Alpen geschreven heeft en als eerste president van de *Alpine Club* (van 1857 tot 1860).

² Clark R., ‘The Victorian Mountaineers’, p. 95.

³ Hoppen T. K., ‘The Mid-Victorian generation, 1846-1886’, p. 316.

Frankrijk in een diepe crisis deed belanden. Pas later zou Frankrijk zich langzamerhand herpakken en zou ook de rust terugkeren, waarna Frankrijk er voor het eerst in zou slagen om van zich te doen spreken op het vlak van alpinisme. Ook Italië beleefde toen niet de gemakkelijkste tijden. Zij waren volop verwickeld in pogingen om een Italiaanse eenheidsstaat op te richten. Ook het Habsburgse Rijk kende genoeg problemen. Problemen die hoofdzakelijk verband hielden met de desintegratie van de verschillende delen van het Habsburgse Rijk. Duitsland ontstond ook pas in deze periode, en net als in Italië het geval was, zorgde dit ervoor dat niet veel mensen de mogelijkheid hadden om aan alpinisme te doen. Zwitserland tenslotte was in het midden van de 19de eeuw verwickeld in de Sonderbundskrieg¹, een conflict tussen de katholieke en protestantse kantons. Het ontstaan van een Zwitserse federatie (i.p.v. een confederatie, zoals voorheen) was het resultaat van dit conflict. Zodoende hadden alle Alpenlanden wel in meer of mindere mate te kampen met interne en/of externe problemen. Het belangrijkste gevolg voor het alpinisme was dat de alpine ontwikkelingen in belangrijke mate stopten of beperkt waren. De Britten die veel minder last hadden van zulke problemen konden daarvan in belangrijke mate profiteren en zodoende hun dominante positie vestigen. Die Britse dominantie werd mooi verwoord door Max Chamson: *'A Courmayeur, Vallée d'Aoste entre Mont Blanc et Cervin, le nom généralique d'anglais désigne tout amateur de grimpe.'*²

Een meer praktische reden die die Britse dominantie mogelijk maakte was de toegenomen mobiliteit, door vooral de spoorwegen.

Iedere alpinist had zo wel zijn eigen motivatie, zijn eigen redenen om naar de Alpen te trekken en om er bergen te beklimmen. Een aantal van die redenen die we bij meerdere alpinisten tegenkomen zijn hierboven kort beschreven. Dit zijn uiteraard niet alle mogelijke redenen. Alle mogelijke redenen weergegeven is eevoudigweg niet haalbaar. Tenslotte had en heeft iedere bergbeklimmer of bergtoerist zo zijn eigen persoonlijke redenen om naar de bergen te gaan en te blijven gaan. Wat niet wegneemt dat er wel een aantal zaken bij vele mensen een grote rol speelden om naar de Alpen te gaan. Waarbij we zeker niet mogen vergeten dat geen enkele alpinist slechts om één bepaalde reden, bvb. puur voor het wetenschappelijk onderzoek, of enkel en alleen voor de sport, of louter voor het religieuze aspect naar de bergen trok. Bij iedere alpinist speelde er wel een veelvoud aan factoren mee die hem ertoe brachten om bergen te gaan beklimmen.

¹ Jouty S. en Kober P., 'Dictionnaire encyclopédique des Alpes', Grenoble, Glénat, 2006, p. 668.

² Chamson M., 'le roman de la montagne', p. 154. Vertaling: Te Courmayeur, de Val d'Aosta, tussen Mont Blanc en Matterhorn, verwijst de benaming Engelsman naar alle amateur-klimmers.

Toenemende institutionalisering van de alpenclubs

Een vierde belangrijk kenmerk (de drie andere werden hierboven samen beschreven) van deze 'heroïsche fase' van het alpinisme is de *toenemende institutionalisering*. Het is de periode waarin de belangrijkste alpenclubs opgericht zouden worden, en grotendeels daaraan verbonden de institutionalisering en professionalisering van het gidswezen. Onder institutionalisering verstaan we hier vooral de oprichting van verschillende alpenclubs in Groot-Brittannië en in de alpenlanden. Als eerste zou, zoals reeds eerder gezegd, de *Alpine Club* opgericht worden. Het idee van de oprichting van de *Alpine Club* kwam van William Mathews.¹ William Mathews zou in 1857 samen met Anthony Horst, St. John Mathews, W. Mathews, C.E. Mathews en E. S. Kennedy de *Alpine Club*² oprichten.³ John Ball zou de eerste president van de *Alpine Club* worden.⁴

De *Alpine Club* zou gedurende de gehele 19de een sterk elitair karakter hebben en zou daardoor niet direct bijdragen aan de enorme groei die het alpinisme vanaf dan zou kennen. Veeleer was de invloed indirect. Indirect in die zin dat de *Alpine Club* als voorbeeld gold voor de oprichting van verschillende alpenclubs, zoals de in 1862 opgerichte *Österreichischer Alpen Verein* (OeAV), in 1869 de *Deutscher Alpen Verein*⁵ en in 1863 de *Schweizer Alpen Club/Club Alpin Suisse* (SAC/CAS). De *Club Alpin Français* (CAF) werd, als laatste van de grote alpenclubs, in 1874 opgericht. Daarnaast zorgde de *Alpine Club*, en later in navolging daarvan ook de andere alpenclubs, voor een grotere bekendheid van het alpinisme, en droeg op die manier dus indirect bij tot de verspreiding en groei van het bergbeklimmen. Dit deden ze vooral via de publicatie van boeken of tijdschriften, zoals *Peaks, passes and glaciers* en *the Alpine Journal*, of via allerhande lezingen, conferenties,...

Dat de *Alpine Club* veel elitairder was dan alle andere alpenclubs blijkt duidelijk wanneer we de ledenaantallen van de verschillende alpenverenigingen met elkaar vergelijken (figuur 1.⁶). De beperkte omvang van de *Alpine Club* is mede te verklaren doordat zij de enige alpenclub was waar men moest bewijzen dat men over bepaalde alpine vaardigheden beschikte vooraleer men mocht toetreden.⁷ 'A candidate shall not be eligible unless he shall have ascended to the top of a mountain 13.000 feet in height', was één van de originele

¹ Wat ook duidelijk blijkt uit de *Letters relating to formation of alpine Club*, bewaard in de archieven van de *Alpine Club*. 'I want you to consider whether it would not be possible to establish an Alpine Club, the members of which might dine together once a year, say in London, and give each other what information they could.'

² De eerste twaalf leden van de *Alpine Club* waren: William Matthews, Edward Matthews, St. John Matthews, E. S. Kennedy, E. J. Shepherd, Alfred Wills, Henry Trower, Rev. Isaac Taylor, William Longman, T. W. Hinchcliff, C. Ainslie en E. L. Ames. Uit Band G., 'Summit: 150 years of the Alpine Club', Collins, 2006, p. 13.

³ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', pp. 78-79.

⁴ Voor een overzicht van de presidenten van de *Alpine Club*: zie bijlage II.

⁵ De Oesterreichische Alpen Verein zou in 1873 samengaan met de Deutscher Alpen Verein (samen de DuOeAV).

⁶ Coolidge W.A.B., 'Les Alpes dans la nature et dans l'histoire', Parijs, Payot et Cie, 1913, pp. 306, 311 (vertaling uit het Engels: oorspronkelijke titel: Coolidge W.A.B., 'The Alps in nature and History').

⁷ Ibidem, pp. 306.

regels aan welke men moest voldoen vooraleer men lid kon worden.¹ Regels als deze, die van kandidaat-leden bepaalde technische vaardigheden of alpine verwezenlijkingen vereistte werden echter vrij snel afgezwakt. Niet alle leden bleken ook echte alpinisten, een aantal personen ‘*who had shown their devotion to the Alps... wether by literary, scientific, or artistic activity*’ kreeg ook toegang tot de *Alpine Club*, omdat ze op hun manier bijdroegen tot het promoten van de Alpen en het alpinisme.² Een goed voorbeeld van een persoon die omwille van zijn literaire en artistieke bijdragen als lid toegelaten werd was John Ruskin. Daarnaast was ook de sociale afkomst van de mensen die lid wilden worden van belang om al dan niet toegelaten te worden.³

	<i>Alpine Club</i>	CAF	SAC	CAI	DuOeAV
1861	158				
1875	361				
1891	509				
1901	611				
1912		6.500	13.000	7.500	100.000
1913	730				

Tabel 1: ledenaantallen van de belangrijkste alpenclubs. Uit: Coolidge W.A.B., ‘*Les Alpes dans la nature et dans l’histoire*.’⁴

Beperkte omvang (Britse) klimwereld

In vergelijking met de periode van het pre-alpinisme kende het alpinisme in de jaren 1850-1860 wel een sterke groei. Desondanks bleef het alpinisme voorbehouden aan een eerder kleine groep mensen. Mensen die in hoofdzaak afkomstig waren uit de Britse *upper middle class*.⁵ Dat het bergbeklimmen in die periode toch nog steeds zeer beperkt in omvang was blijkt onder andere uit de bescheiden ledenaantallen van de *Alpine Club*. Dat de AC slechts zeer beperkt in omvang was kwam aan de ene kant door de nog geringe aantrekkingskracht van het alpinisme als nieuw fenomeen en aan de andere kant het elitaire karakter van de AC. Dat elitaire karakter ligt ook aan de manier waarop men zulke verenigingen bekeek in Groot-Brittannië. Het begrip ‘club’ of ‘society’ heeft in Engeland

¹ Band G., ‘Summit: 150 years of the Alpine Club’, p. 14.

² Bennet C. S., ‘The Golden Age of Mountaineering: 1850-1870’, p. 9.

³ Bonhème P., ‘Member of the Alpine Club I presume?’, p. 54.

⁴ Deze tabel bevat slechts enkele ledenaantallen. Op zich is het ook niet noodzakelijk om hier doorlopende getallenreeksen weer te geven aangezien het doel van deze tabel enkel is om aan te tonen dat de *Alpine Club* steeds veel kleiner en selecter was dan de continentale alpenverenigingen.

⁵ Over de sociale herkomst van de Britse alpinisten volgt verderop meer.

steeds een privé en elitair karakter: *'Les Anglais aiment à se retrouver dans des 'sociétés' ou des clubs exclusifs qui regroupent des gens choisis, sur parrainage, par un comité.'*¹ Die beperktheid blijkt ook uit de talloze vermeldingen in reisverhalen, dagboeken e.d. waarin men frequent vermeld dat men bepaalde bekenden tegenkwam waarmee men dan samen op reis of op tocht ging. Het ging hierbij dikwijls om kennissen, kameraden, vrienden waarmee men op voorhand niet afgesproken had maar die men toevallig tegenkwam. Waarschijnlijk was het wel zo dat wanneer men op reis ging men kon vermoeden dat men bepaalde bekenden tegenkwam. Dit is vooral te wijten aan het feit dat het aantal plaatsen dat Britse alpinisten in Zwitserland en Frankrijk aandeden veeleer beperkt was. *'There were only two hotels that counted, the Mont Cervin for tourists and the Monte Rosa² for climbers. Year after year the same group assembled. They were more like a family than a club. A common interest united them. Most were English of one class. The two Seilers were their father and mother in fine weather we climbed and in bad weather we played billiards on an unlevel table and talked without end.'*³ Wat hier sterk uit blijkt is de mate waarin die selecte groep Britse alpinisten en die kleine groep van echt goede berggidsen vaak zeer goed met elkaar overeenkwamen, waarbij ze elkaar op een zeer gelijkwaardige manier behandelden. Over de Seiler familie spraken wel meerdere Britten zeer positief, zo ook bvb. Leslie Stephen: *'M. Epinay's inn, I may remark, is worthy of the highest praise. ... Above all, M. Epinay is an excellent cook, and provided us daily with dinners which – I almost shrink from saying it – were decidedly superior to those of my excellent friend M. Seiler, at Zermatt.'*⁴ Maar ook Whymper was zeer tevreden over het hotel Monte Rosa en de uitbaters daarvan: *'... Seiler's hospitable reception set us al right again.'*⁵

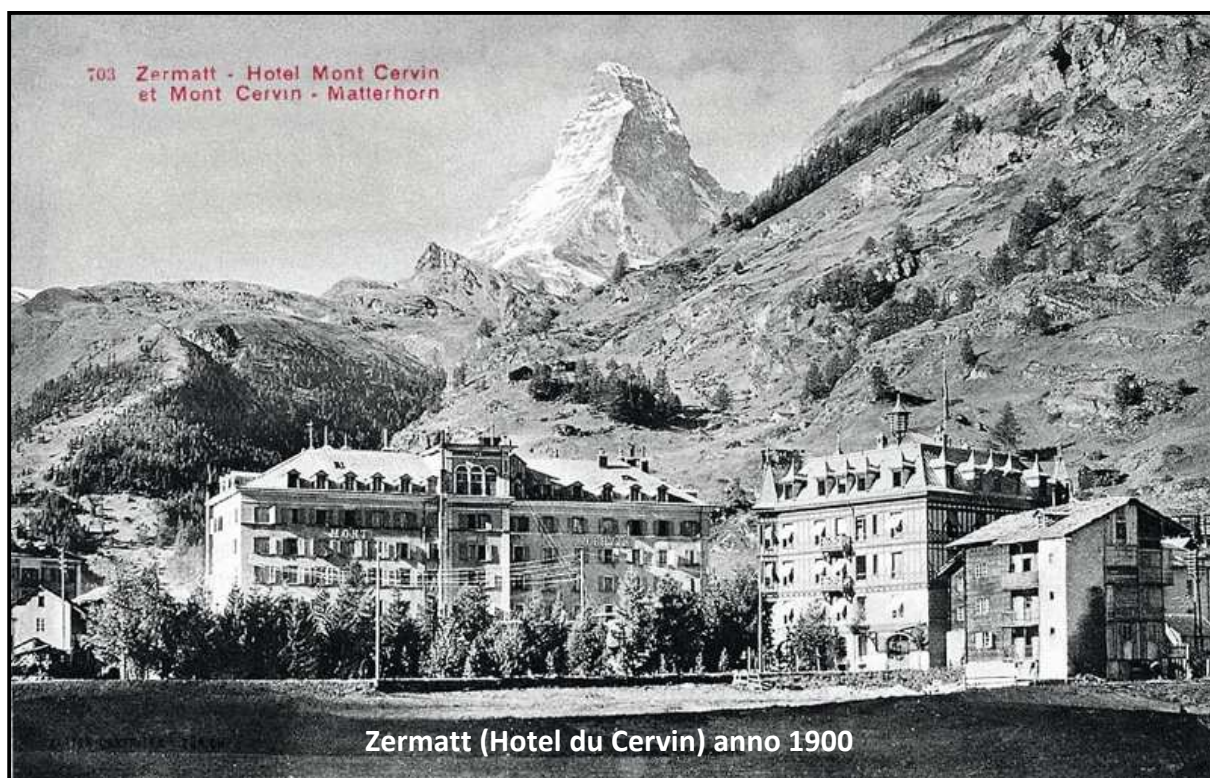
¹ Bonhème P., 'Member of the Alpine Club I presume?', p. 54. vertaling: Engelsen komen graag samen in sociëteiten of exclusieve clubs bestaande uit mensen die door een comité werden gekozen op basis van beschermheerschap.

² Beide hotels, het hotel du Cervin en het hotel Monte Rosa, bestaan overigens vandaag de dag nog steeds.

³ Citaat van Martin Conway over het Zermatt uit de jaren 1870. Uit: Band G., 'Summit: 150 years of the Alpine Club', p. 38.

⁴ Stephen L., 'The Playground of Europe', pp. 26-27.

⁵ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 121.

Omdat de alpinisten meestal op enkele plaatsen (denken we dan bvb. aan Zermatt, Chamonix en Grindelwald) geconcentreerd waren, was de kans natuurlijk aanzienlijk om bekende gezichten tegen te komen. *‘Die Gruppe der Alpinisten war überschaubar, rekrutierte sich überwiegend in den gleichen Kreisen der besseren Gesellschaft. Man kannte sich, sprach in jeder Hinsicht die gleiche Sprache und teilte dieselben Ideen.’*¹

Zeker in Zermatt wisten leden van de *Alpine Club* elkaar eenvoudig terug te vinden: *‘... When walking in Zermatt, whom should we [Edward Whymper en zijn klimpartners] meet but Mr. Kennedy!’*² Of nog: *‘They proved to be our companion of yesterday over the Allalein pass, F., with some friends he had met at Zermatt.’*³ Maar niet enkel de alpinisten kwamen er samen, ook de berggidsen waren in grote getale daar terug te vinden. Waarbij men zelfs zonder te klimmen, zonder de bergen in te trekken reeds met elkaar verbreedde. Uiteraard zal dit wel niet altijd het geval geweest zijn, maar toch dikwijls. *‘There is a frankness of manner about these strangely - appareled and queer- faced men which does not remind one of drawing-room or city life ; and it is good to see—in this clubroom of Zermatt— those cold bodies, our too-frigid countrymen, melt together when they are brought into contact; and it is pleasant to witness the hearty welcome given to the new-comers by the host and his excellent wife.’*⁴

¹Grupp P., ‘Faszination Berg’, p. 64. Vertaling: De groep van alpinisten was overzichtelijk en rekruteerde zich overwegend uit dezelfde sociale kringen uit de hogere klassen. Men kende elkaar, sprak in ieder opzicht dezelfde taal en men deelde dezelfde ideeën.

² Whymper E., ‘Scrambles amongst the Alps’, p. 119.

³ Wills A., ‘Wandering among the high Alps’, Londen, R. Bentley, 1858, p. 191.

⁴ Ibidem, p. 110.

Dat Britse alpinisten elkaar wel eens durfden tegen te komen in de Alpen kwam ook door de *Alpine Club*. Jaarlijks of meerdere keren per jaar werd er een diner gehouden waarop alle leden uitgenodigd waren (door de beperkte omvang van de *Alpine Club* was dit lange tijd mogelijk).¹ Op zulke diners konden verschillende alpinisten elkaar leren kennen, waarna het natuurlijk vaker voorkwam dat men bekenden tegenkwam in de Alpen: '*Luckily I [Leslie Stephen] was roused by a very pleasant meeting with the most omniscient of mountaineers. Mr. Ball joined us at Primiero...*'² Dat de Britse alpinisten uit dezelfde sociale lagen van de maatschappij afkomstig waren zorgde er daarbij uiteraard voor dat men veel sneller met elkaar bekend was, dan wanneer men uit verschillende sociale klassen zou komen. En dat men regelmatig onverwacht bekenden tegenkwam komt vaak genoeg naar voor in de verschillende bronnen: '*At the Hotel de l'Aigle, we most unexpectedly found one of our traveling companions, the rev. W. J. Short, and his guide Peter Perren of Zermatt...*'³ Of '*I had fallen in with Professor Tyndall on the Basle Railway, and a joint plan of operations had been partly been sketched out between us...*'⁴

Wanneer we het hier hebben over de beperkte omvang van de midden 19de eeuwse, Britse, alpine wereld dan mogen we dit ook niet al te klein voorstellen. Het beeld dat we hier krijgen is er een waarbij het lijkt alsof er slechts enkele honderden Britten naar de Alpen trokken. Dat klopt, maar slechts gedeeltelijk. Als we enkel naar de AC kijken dan blijken er namelijk niet meer dan enkele honderden alpinisten actief geweest te zijn in de Alpen in deze periode. Daarenboven was het zeker zo dat de meeste leden elkaar ook effectief kenden, zoals hierboven aangetoond is. Anderzijds klopt het niet volledig wanneer we zeggen dat er slechts enkele honderden alpinisten naar de Alpen trokken. Enkel als we onder alpinisten leden van de *Alpine Club* verstaan klopt dat. Maar aangezien zeker niet iedereen lid was van de AC, het bleef tenslotte een vrij elitaire groep, waren er natuurlijk wel meer mensen die jaarlijks naar de Alpen afzakten, al dan niet om er te klimmen. De bergtoeristische wereld was dan ook wel groter dan die paar honderden leden van de AC. In deze periode was het wel zo dat de meeste echte alpinisten wel lid waren van de *Alpine Club*. Daarnaast waren er wel mensen die bergen beklommen en geen lid waren, maar dat was toch eerder een minderheid. Die mensen beklommen in vele gevallen ook slechts enkele bergen, meestal de Mont Blanc of enkele andere bekende en vooral meer eenvoudige bergen. Dit blijkt onder meer uit verschillende *Führerbücher*, waarin het overgrote deel van de Britten die daarin geschreven hebben, hun aantekeningen ondertekenden met de initialen AC, of dus *Alpine Club*.

Dat deze periode toch bekend staat om zijn kleinschaligheid komt natuurlijk ook door de ons overgeleverde hoeveelheid literatuur. Literatuur die vooral door een aantal leden van de AC geschreven werd, onder andere via publicaties in *Peaks, passes and glaciers* en later in

¹ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', p. 82.

² Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 173.

³ Moore, 'A Journal of a Tour in Switzerland, 1863', Alpine Club Archives, 1922/C67, p. 24.

⁴ Tyndall J., 'Hours of Exercise in the Alps', p. 28.

The Alpine Journal. Niet-leden lieten over het algemeen veel minder literatuur of andere documenten na. Gewone toeristen lieten al helemaal niet veel documenten achter. Wat er uiteraard toe bijgedragen heeft dat de toenmalige klimmerswereld steeds als zeer klein beschouwd is.

Professionalisering en institutionalisering van het gidswezen

De eerste aanzetten naar een professioneler gidswezen vonden plaats in Chamonix in 1821 met de oprichting van de *Compagnie des guides de Chamonix*. Maar zoals eerder reeds aangehaald betekende het oprichten van dergelijke instelling er niet meteen toe dat het gidswezen er enorm op vooruit ging. Daarna zou het nog even duren vooraleer men er ook elders toe zou overgaan om instellingen op te richten voor de gidsen. In Grindelwald werd een instelling in 1856 opgericht, in Zermatt in 1845, in Pontresina in 1861,... In de Franse Alpen (Chamonix uitgezonderd) vindt deze ontwikkeling in het algemeen iets later plaats. Zo zal er in de Dauphiné pas vanaf 1877 een zekere professionalisering plaatsvinden.¹ Bij die professionalisering moet wel de kanttekening gemaakt worden dat ook de professionele gidsen niet enkel gids waren, maar dat deze daarnaast ook een ander beroep uitoefenden. Gids was men, zeker in de 19de eeuw, slechts in de zomer. De overige tijd van het jaar beoefende men dan ook een ander beroep. Het beroep van gids zorgde in feite voor niet meer dan een aanvullend inkomen. Waarbij wel gezegd dient te worden dat het geld dat men verdiende met gidsen veelal het overige inkomen oversteeg.²

Op een zekere mate van professionalisering zou nog tot de jaren '60 van de 19de eeuw gewacht moeten worden, en dan nog ging het eerder om uitzonderingen. De belangrijkste verklaring voor het feit dat de gidsen zelf zo weinig kennis hadden zat in het gebrek aan organisatie, scholing, reglementeringen,... In Chamonix zou in 1821 *La Compagnie des Guides de Chamonix* opgericht worden. Deze instelling ging ertoe over om alle gidsen uit Chamonix te organiseren binnen één instituut, waarbij alle gidsen onderworpen waren aan dezelfde reglementeringen en de verplichting om allemaal dezelfde tarieven te hanteren.

Nu moet dit wel genuanceerd worden. Ook in die beginjaren van het alpinisme en het bergtoerisme in het algemeen, waren er wel grote gidsen, die enorm gedreven waren, zoals Melchior Anderegg, Christian Almer, Alexander Burgener, Jean-Antoine Carrel, Michel Croz, Ulrich Lauener, enz. die wel over kennis van zaken beschikten en die over een (relatief) goede klimtechniek beschikten, maar deze waren zeldzaam. Ook in de *heroïsche tijd* van het alpinisme was dit het geval, waarbij enkele gidsen ver boven de overigen uitstaken, maar waarbij zij effectief slechts een minderheid waren. De meeste gidsen waren in wezen niet

¹ Coolidge W.A.B., 'Les Alpes dans la nature et dans l'histoire', pp. 335-336.

² Ibidem, p. 336.

veel meer dan wandelgidsen of *Gletscherführer* die toeristen begeleiden op excursies en die tegelijkertijd dienst deden als drager. Het echte beroep van berggids, waarbij men effectief bergen beklom, was slechts aan een kleine groep gidsen voorbehouden. In het Zwitserse kanton Wallis bijvoorbeeld werden de berggidsen in drie categoriën ingedeeld, met bovenaan de *Besteigungsführer*, die natuurlijk ook het kleinst in aantal waren, daaronder de *Maultierführer* en onderaan de *Personen- of Packträger*.¹

Dat het gidswezen nog helemaal niet zo professioneel was is ook te zien aan het feit dat er nagenoeg geen gidsen waren in die tijd die enkel en alleen hun beroep als gids beoefenden. Het gebrek aan professionaliteit blijkt daarnaast uit het feit dat heel wat gidsen niet over voldoende kwaliteiten blijken te beschikken, die daarbij ook niet of nauwelijks gecontroleerd worden:

*'It must be admitted that the enormous increase in the number of travelers has tended to lower the moral scale of the guides as a class. It is desirable the cantonal authorities would require each guide to furnish himself with a legal certificate of his character and qualifications, and that the names of these certificated guides, with tariffs of charges, be exhibited on the walls of the hotels; by these means the traveler would be exposed to no risk in his selection, whilst the standard of the men generally would rise to its former level.'*²

Dit is door Baedeker in 1863 geschreven, op een moment dat de *Schweizer Alpenclub*, S.A.C., nog maar net opgericht was en het gidswezen dus nog niet onder haar hoede had kunnen nemen. Het maakt duidelijk dat de toename van het aantal (Britse) toeristen globaal genomen, de kwaliteit van de gemiddelde gids niet veel goed gedaan heeft. Door een snel stijgende vraag naar gidsen door toeristen was het bestaand aantal gidsen niet voldoende meer, en verschillende lokale bergbewoners zullen al snel geprobeerd hebben daar munt uit te slaan door zichzelf voor te doen als berggids. Dat uit de verschillende reisverhalen van de betere Britse alpinisten een ander, veel positiever, beeld van de berggidsen naar voor komt, komt uiteraard doordat zij met een beperkt aantal, gekende gidsen optrok, waardoor zij veel minder voor zulke negatieve verrassingen kwamen te staan. Daarnaast waren het ook zij die een deel van die gidsen wel degelijk stimuleerde om zich te verbeteren. Die toegenomen vraag leidde slechts voor een beperkt deel tot een achteruitgang of stagnatie van de ontwikkelingen binnen het berggidswezen. Daarnaast zorgde die er, zeker op lange termijn, voor dat het gidswezen zich wel degelijk sterk kon professionaliseren. De *Alpine Club* speelde daarbij ook een belangrijke rol: zij hielden namelijk op regelmatige basis lijsten van gidsen bij, waarin leden van de club iets konden schrijven over een bepaalde gids. Op die manier konden leden op voorhand beraadslagen welke gids ze konden nemen, of welke beter te vermijden waren. In zulke lijsten stond informatie zoals bvb.: *'Anderegg, Jacob. Is the cousin*

¹ 'Gesetz, Reglement & Tarif für den Fürherdienst im Canton Wallis', p. 13.

² Baedeker K., 'Switzerland with the neighbouring Lakes of Northern Italy, Savoy and the adjacent districts of Piedmont, Lombardy and the Tyrol. Handbook for travellers.', Londen, Williams & Norgate, 1863, p. XXIX. (vertaald uit het Duits)

of Melchior ... He has shown himself a first-rate guide ... and is acquainted with the Oberland, Chamouni, Zermatt & other districts. L.S. [Leslie Stephen]' Of over Favret uit Chamonix: 'A first rate mountaineer and a careful guide ... and pleasant companion... Strongly recommended by RCN.' Over Anton Ritz: 'This promising guide... He would be worth trying as the leader in a party. L. Stephen.'¹ In die lijsten stonden dus niet enkel de meer bekende gidsen, maar ook de minder bekende gidsen, of nieuwe veelbelovende gidsen, die zeker het proberen waard waren. Voor het merendeel van de gewone toeristen en alpinisten die geen lid waren van de *Alpine Club* was er echter geen dergelijke informatie voorhanden. Wanneer de Zwitserse gidsen² dan niet over certificaten beschikten om hun kunnen mee te bewijzen dan kon men wel eens op een negatieve manier verrast worden bij het inhuren van een bepaalde gids. In de loop van de jaren 1860 zou de situatie echter snel verbeteren, vooral onder invloed van de verschillende alpenclubs. O.a. door de invoering van examens voor kandidaat-gidsen en de officiële *Führerbücher*, die ervoor zorgden dat men met zekerheid kon zien of men met officieel erkende gidsen op pad was of niet.

In sommige gevallen, ook nog in de 2de helft van de 19de eeuw, was het zo dat de gidsen niet beter waren dan hun klanten. Zo ook was dit het geval bij Edward Whymper tijdens de eerste beklimming van de Matterhorn: '*One might add that while these other climbers were fine, bold mountaineers, they lacked the extraordinary preparedness and resourcefulness, amounting almost to luck, of Edward Whymper.*'³ Zeker aan het einde van de 18de eeuw, en gedurende de eerste helft van de 19de eeuw kwam het al eens voor dat het niet de gidsen waren die hun klanten op sleeptouw moesten nemen, maar wel omgekeerd (dat de klanten hun gidsen moesten aansporen om verder te gaan). Een uitstekend voorbeeld daarvan is de Brit Clissold die tijdens zijn beklimming van Mont Blanc zijn gidsen voortdurend moest aansporen om verder te gaan, waarbij één van Clissolds gidsen, Couttet genaamd, op een gegeven moment zei: '*Diable vous n'êtes pas fatigué du tout.*' Waarmee Couttet duidelijk wilde zeggen dat zij niet aan Clissold konden tippen, zeker niet wat betreft uithoudingsvermogen.⁴ Dat men desondanks toch met gidsen bleef klimmen kwam vooral voort uit het feit dat het klimmen zonder gidsen als het ware taboe was. Zelf al was men in wezen beter dan zijn gidsen, men bleef toch met gidsen klimmen. Edward Whymper is hierbij zowat het beste voorbeeld.

¹ 'List of Guides: c1866', Alpine Club Archives, 1922/C88

² In Frankrijk was dit minder het geval, of althans in Chamonix. Daar bestond reeds sinds enkele decennia de *Compagnie des guides de Chamonix*. Daar hadden alle gidsen wel officiële certificaten. Wat echter niet belette dat er regelmatig toch minderwaardige gidsen tussen zaten, zoals bvb. Alfred Wills ondervonden heeft (cfr. infra).

³ Young B. E., 'Edward Whymper: Alpinist of the heroic age', in: *The Popular Science monthly*, 1913, p. 562.

⁴ Fleming F., 'Killing Drangons: The conquest of the Alps', Londen, Granta, 2000, p. 95.

Dat sommige alpinisten hun gidsen soms moesten aansporen of op sleeptouw nemen kwam onder andere door het fundamentele verschil tussen alpinisten en gidsen. Daar waar

Monument ter ere van overleden berggidsen (Zermatt)

het bergbeklimmen voor de alpinisten in eerste instantie een sportieve aangelegenheid was, versterkt door een drang naar avontuur (eventueel wetenschappelijk gemotiveerd) was het alpinisme voor gidsen vooral een manier om geld te verdienen. Gidsen waren daarom meestal niet bereid om al te grote risico's te nemen als het aankwam op het beklimmen van bepaalde bergen: *'At an early stage in the proceedings, however, these men had invariably developed a most touching, but none the less most inconvenient, affection for their wives and families, and were compelled by these most commendable feelings to discontinue the ascent.'*¹ Wat echter niet kon voorkomen dat er af en toe ook gidsen omkwamen. Ondanks het hebben van een gezin konden vele gidsen de wensen van hun

'heer' niet zomaar steeds naast zich neerleggen. Bij vele berggidsen, zeker bij de elite en de meest gedreven gidsen zien we dat. Waarbij het feit dat vele gidsen zelf ook steeds meer plezier vonden in het bergbeklimmen en dat ze zelf ook gedreven waren om bepaalde alpine ondernemingen uit te voeren, er natuurlijk sterk toe bijdroeg dat men vaak aanzienlijke risico's durfde te nemen. Wanneer Burgener, Venetz en Mummery de Grand Chamois aan het beklimmen waren liet Burgener duidelijk merken dat hij bereid was aanzienlijke risico's te nemen. *'Es muss gehen! Potz Donner!'* riep hij naar Mummery op momenten dat zelfs hij, Mummery, die voor zijn tijd toch als een vrij extreem klimmer beschouwd kon worden, twijfelde aan de haalbaarheid van bepaalde klimpassages, die wel eens te gevaarlijk zouden kunnen zijn.² Wat Burgener zichzelf later blijkbaar realiseerde:

*'Zu Fuss erreichten sie um vier Uhr Abends Stalden, wo die Führer plötzlich das Bedürfnis ankam, zur Beichte zu gehen, als hätten sie an der Chamois dem Tod in die Augen geblickt und dabei Angst vor ewiger Verdammnis empfunden, weil der Mensch nicht mit seinem Leben spielen darf. Aber im Grunde genommen spielten sie nicht damit; die Gefahr war ihr Beruf, das Geheimnis der Berge ihres Lebens Inhalt.'*³

¹ Mummery A.F., 'My Climbs in the Alps and Caucasus', p. 5.

² Fux A., 'König der Berge: A. Burgener', Bern, Hallwag, 1961, p. 60.

³ Het gaat hier over de gids Burgener na de eerste beklimming, samen met o.a. A. F. Mummery, van de Grand Chamois (3445m). Uit: Fux A., 'König der Berge: A. Burgener', p. 63. Vertaling: Te voet bereikten we om vier uur

Met regelmatig genoeg tragische ongelukken als gevolg. Enkele voorbeelden van gidsen die zijn omgekomen zijn Bennen, Michel Croz, Burgener, Biner,.. Wat natuurlijk niet weerlegt dat de meeste alpinisten wel gedrevener waren dan hun berggidsen. Gedrevener in de zin dat vele alpinisten, zeker de 'elite', meer en vaker risico's durfden nemen dan de door hen ingehuurde berggidsen.

Er zijn dus voorbeelden te geven waarbij het zo was dat de alpinist in wezen een beter klimmer was dan zijn berggids(en). Maar dit was zeker niet de regel. Algemeen beschouwd kunnen we toch stellen dat *'it was ... that practical knowlegde which long residence among the mountains can alone impart, and in the possession of which our best English climbers fall far behind their guides.'*¹ Als eerder gezegd werd dat een bepaalde klimmer beter was dan zijn berggids dan is dat in eerste instantie puur klimtechnisch gezien. Zeker in de 19de eeuw, wanneer het gidswezen nog in zijn kinderschoenen stond, was het goed mogelijk om als geoefende alpinist, klimtechnisch gezien beter te zijn dan bepaalde modale gidsen. Maar zoals John Tyndall hierboven ook stelt, was het echter nagenoeg onmogelijk om een grotere kennis van de bergen, of meer ervaring in het bergbeklimmen te hebben dan een echte berggids, die tenslotte in de bergen is opgegroeid en die daar meestal zijn hele leven doorgebracht heeft. Ervaring die de Britse alpinist, die hooguit gedurende enkele weken per jaar naar de Alpen komt, nooit kon bezitten. Dat was een belangrijke reden voor de 19de eeuwse Britse alpinisten om bijna altijd met gidsen te klimmen en eerder negatief te staan tegenover het gidsloos klimmen.

Die ervaring van de berggids, of het gebrek daaraan bij de Britse alpinist kan mee verklaren waarom de meeste alpinisten zich vrijwillig aan het gezag van hun gids(en) onderwierpen. Iets wat in andere sporten, zoals eerder reeds aangehaald, bijna nooit het geval was. Daar waren het steeds die Britten, afkomstig uit de middenklasse, die het gezag stevig in handen probeerden te houden. Zich onderwerpen aan het gezag van iemand uit de lagere klassen kon gewoonweg niet. In de Alpen lukt dat daarentegen blijkbaar meestal zonder problemen.

's avonds Stalden, waar de gids plotseling het verlangen voelde om te biecht te gaan, alsof hij op de Charmoz de dood in de ogen gekeken heeft en daarbij angst voor eeuwige verdoemenis opgelopen heeft, omdat de mens niet met zijn leven mag spelen. Maar in de grond speelde men daar niet mee; het gevaar was hun beroep, het geheim van de bergen hun levensinhoud.

¹ Tyndall J., 'New Fragments', Londen, Longmans, Green, 1892, p. 457.

Verdere geschiedenis van ca. 1865 tot ca. 1914: Periode van groei en verspreiding van het alpinisme.

Het einde van de 'gouden tijd' van het alpinisme wordt traditioneel vlak na het tragische ongeluk bij de eerste beklimming van de Matterhorn gesitueerd.¹ Met deze beklimming waren zo goed als alle belangrijke toppen in de Alpen beklommen, wat grote gevolgen had voor de aard van het bergbeklimmen. Na 1865 en de beklimming van de Matterhorn zou het alpinisme sterk van uitzicht veranderen, wat dan ook de reden is dat deze beklimming als het begin van een nieuwe ontwikkelingsfase van het alpinisme beschouwd wordt.

In deze periode zijn vier zaken van belang: ten eerste de enorme groei en commercialisering van de Alpen en het klimmen in het algemeen², en daaraan gekoppeld de verminderde Britse invloed. Dat de Britten hun dominante positie verloren kwam in grote mate doordat andere landen, zoals Frankrijk, Duitsland en Oostenrijk zich ook sterk op het alpinisme begonnen te richten. Iets wat voorheen veel minder het geval was. Met het groeiend belang van die landen zien we dat nationalisme en patriottisme veel meer dan voordien in het alpinisme te vinden waren. Ten tweede de veranderende klimopvattingen en technieken en het opkomende gidsloos klimmen. Ten derde zien we in deze periode de start van wat we als de *Iron Age* van het alpinisme zouden kunnen noemen. En tenslotte bemerken we dat, vooral Britten, zich meer en meer op bergketens buiten de Alpen begonnen te richten. Bergketens zoals de Andes, de Himalaya, de Kaukasus,... waar we dan éézelfde evolutie meemaken als in de Alpen eerder het geval was. Iets waar de *Alpine Club* een belangrijke rol in speelde, zoals Martin Conway, president van de *Alpine Club* van 1902 tot 1904, het stelde: *'I maintain that the time has now come when this spontaneous development should be adopted as the Club policy, when the Club should frankly look beyond the Alps, and constitute itself the centre and chief home of mountain exploration in general.'*³

Over het grootste deel van deze ontwikkelingen zal hier slechts kort worden ingegaan. Elementen zoals het gidsloos klimmen of de commercialisering van de Alpen zullen later nog verder worden besproken, binnen het kader van de relaties die er bestonden tussen gidsen en alpinisten.

Wat in deze periode vooral opvalt is de sterke groei die zowel het alpinisme als meer algemeen het bergtoerisme doormaken. Een groei die mogelijk gemaakt werd door de

¹ Meer specifiek vond deze eerste Matterhorn beklimming plaats op 13 juli 1865. Deze eerste beklimming, met tragische afloop, werd uitgevoerd door Edward Whymper, Charles Hudson, D.R. Hadow, Lord Francis Douglas en de gidsen Michel Croz en vader en zoon Peter Taugwalder. Enkel Whymper en de beide Taugwalders zouden deze beklimming, langs de Zwitserse zijde van de Matterhorn, de Hörnligraat, overleven. De overige vier kwamen kort na de beklimming ten val tijdens de afdaling.

² Waarmee wordt bedoeld dat het klimmen zich steeds meer buiten de Alpen zal verspreiden. Niet zozeer naar andere gebergtes, maar naar gebieden die geen echte bergen hebben, maar die wel kleine of grote rotsmassieven hebben en waar vooral het rotsklimmen sterk zou toenemen.

³ Band G., 'Summit: 150 years of the Alpine Club', p. 51. (Uit *The Alpine Journal* uit 1900)

verbeterde ontsluiting van de Alpen, door de aanleg van spoorwegen maar ook door de uitbouw van een toeristische infrastructuur, gekoppeld aan een sterke uitbreiding van hotels en pensions. Waarbij het ene project nog ongelofelijker was dan het andere. Denken we dan aan de enorme projecten zoals de aanleg van de Gornergrat Bahn (tot 3089m) in Zermatt in 1898 of de Junfraubahn die toeristen helemaal tot aan het Jungfrauoch op 3454 meter voerde, waarbij men dwars door de Eiger spoorde. Zo werd zelfs het idee geopperd om een tandradbaan aan te leggen die tot op de top van de Matterhorn zou leiden. Dit plan zou echter, gelukkig, nooit worden uitgevoerd. Maar het toont wel aan in welke mate men de Alpen in sneltempo volledig toegankelijk probeerde te maken. Deze projecten vonden in hoofdzaak plaats aan het einde van de 19de eeuw en de vroege 20ste eeuw. Maar ook gedurende de decennia voordien werden de Alpen in grote mate toegankelijk gemaakt voor een steeds groter wordend publiek. Dat steeds meer mensen uit Groot-Brittannië naar de Alpen begonnen te reizen valt daarnaast te verklaren door de steeds lagere kostprijs van zulke reizen. Vroege reisorganisatoren, Thomas Cook in het bijzonder, zorgden daarvoor. Zij zorgden niet enkel voor steeds lagere kostprijzen maar ook voor volledig georganiseerde reizen, wat het voor veel mensen natuurlijk veel eenvoudiger maakte om op reis te gaan. Ondanks de dalende kosten bleef het reizen naar het Europese vasteland wel nog steeds voorbehouden aan de midden- en hogere sociale klassen. Arbeiders en landbouwers bleven hiervan uitgesloten.¹

Niet enkel het aantal toeristen steeg in deze periode sterk, ook het aantal alpinisten steeg in aanzienlijke mate. Die stijging was in aanzienlijke mate een gevolg van de politiek gevoerd door de verschillende alpenclubs, de Britse uitgezonderd. Daar waar de *Alpine Club* steeds exclusief geweest was waren de continentale alpenclubs, de Duitse en Oostenrijkse voorop, net ten zeerste op inclusiviteit gericht.² Iedereen die geïnteresseerd was in de bergen en in bergbeklimmen kon lid worden. Men kon zichzelf daarbij gewoon inschrijven, daar waar men bij de *Alpine Club* steeds toegelaten moest worden.³ Steeds sneller verloren de Britse alpinisten hun dominante positie aan de continentale alpinisten, vooral Duitse en Oostenrijkse klimmers, en in aanzienlijke mate ook Franse en Italiaanse alpinisten. Het aantal Zwitserse alpinisten bleef over het algemeen eerder beperkt, zeker wanneer we het hebben over de echte elite onder de alpinisten. De *Schweizer Alpenclub* had dan wel een behoorlijk aantal leden, echt grote namen heeft ze in deze periode niet voortgebracht, zeker niet in vergelijking met de *Alpine Club*, de *Club Alpin Français* en de *Deutscher und Österreichischer Alpenverein*. Als we het over de *Alpine Club* hebben dan kunnen we vooral verwijzen naar Mummery, Coolidge⁴, Ryan, Young, Conway, Walker, Dent,... Bij de CAF springen vooral de namen De Castelnuovo, Cordier, Boileau etc. in het oog daar waar de DOAV

¹ Tissot L. 'How did the English conquer Switzerland?', p. 37.

² Zie ook tabel I op pagina 42 met de ledenaantallen van de verschillende alpen-verenigingen.

³ Band G., 'Summit: 150 years of the Alpine Club', p. 37.

⁴ Coolidge kwam oorspronkelijk uit de Verenigde Staten, maar bracht het grootste deel van zijn leven wel in Groot-Brittannië (en in de Alpen) door.

vooral bekendheid verworven heeft via de gebroeders Zsigmondy, Grohmann, Purtscheller en verschillende anderen.

Een zeer belangrijke evolutie die zich in deze periode afspeelt is die van het gidsloos klimmen. Deze evolutie houdt direct verband met de enorme groei van het alpinisme. Zeker op het continent zien we dat meer en meer leden uit de lagere strata van de maatschappij zich tot het alpinisme aangetrokken voelen. Deze personen beschikten echter veelal niet over de financiële middelen om berggidsen in te huren. Wat we zien is dat steeds meer alpinisten er zonder gidsen op uit trokken waarbij men ook steeds meer extreme ondernemingen ondernam. Op het fenomeen van het gidsloos klimmen zal verderop nog dieper worden ingegaan, waarbij dit in relatie gebracht wordt met de aard van de relaties die er tussen gidsen en alpinisten bestond. Het volstaat hier om te vermelden dat het gidsloos klimmen iets was dat in deze periode sterk opgang maakte. Een evolutie waarmee overigens zeker niet iedereen evenzeer gediend was. Vooral vanuit Britse hoek kwam er soms harde kritiek op het gidsloos klimmen:

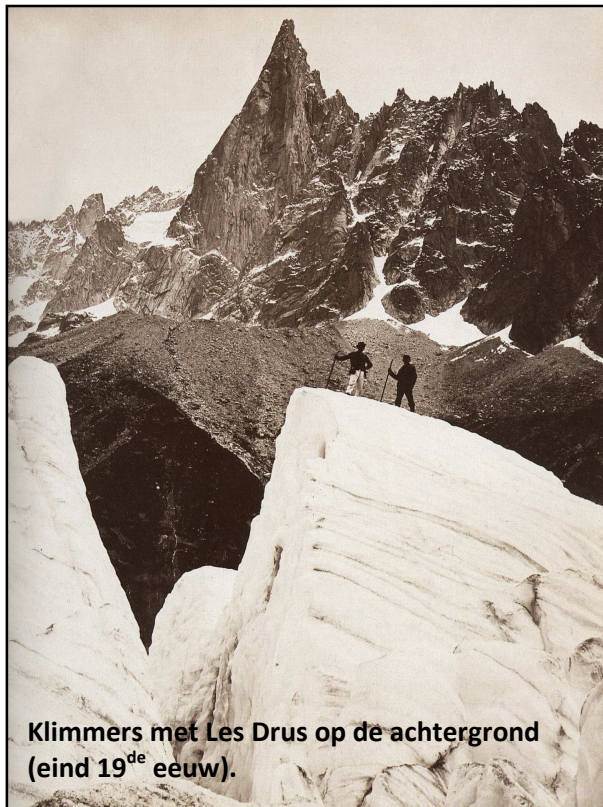
*'... la vantardise de beaucoup de sans guides, et leur habitude de représenter telle ou telle ascension comme ridiculement facile, ne peut manquer d'influencer d'autres jeunes téméraires avec les conséquences que l'on sait. C'est pourquoi nous avons déclaré très regrettable la mode des ascensions sans guides dans la haute montagne, lorsqu'elles sont entreprises par des amateurs non-qualifiés. Si l'on n'y met un frein, cette mode peut avoir pour l'alpinisme sérieux des conséquences irréparables et jeter à nouveau sur lui la défaveur et la suspicion qui le paralysèrent après la catastrophe de 1865 [tijdens de eerste beklimming van de Matterhorn].'*¹

Op zich waren vele alpinisten, zoals hier Coolidge, niet tegen gidsloos klimmen 'an sich' gekant, maar wel tegen het gidsloos klimmen door personen die niet ervaren en niet geoefend genoeg waren. En zo waren er naar het einde van de 19de eeuw toe steeds meer. De verschillende alpenclubs uit de Alpenlanden reageerden op dit fenomeen eerder op een constructieve manier. Niet zozeer door dit fenomeen te proberen de wereld uit te helpen, maar door het inrichten van cursussen en opleidingen. Die konden door leden gevolgd worden, waarna men met meer kennis en betere klimtechnieken zelfstandig de bergen in kon trekken. Beter, of zelfs maar even goed worden als een berggids is en was echter quasi onmogelijk. Aangezien berggidsen een groot deel van hun leven continu bezig waren met het alpinisme was het zeer moeilijk voor amateurs om evenveel kennis en ervaring op te

¹ Coolidge W.A.B., 'Les Alpes dans la nature et dans l'histoire', p. 327. Vertaling: De bluf van vele gidsloze klimmers, en hun gewoonte om de ene of de andere beklimming belachelijk eenvoudig voor te stellen, kan niet anders dan andere jonge waaghalzen beïnvloeden met de gekende gevolgen. Daarom hebben we laten weten dat we de trend om zonder gids in het hooggebergte te klimmen, betreurenswaardig vinden, zeker wanneer de beklimmingen door niet-gekwalificeerde amateurs gebeuren. Als we dit fenomeen geen halt gaan toeroepen, dan kan deze ontwikkeling voor het alpinisme onherstelbare gevolgen hebben, en werpt het daarover opnieuw de ongenade en argwaan die het verlamde na de ramp van 1865.

doen op een veel beperktere tijd. Daarom blijft aan het gidsloos klimmen over het algemeen een grotere risicofactor verbonden.

Het is de periode waarin de meeste belangrijke toppen beklommen waren, waardoor men zich meer en meer ging richten op het klimmen van nieuwe, en moeilijkere routes op reeds beklommen bergen. Doordat men steeds meer extreme routes begon te beklimmen nam ook het aantal dodelijke ongevallen in aanzienlijke mate toe, wat ook in verband gebracht kan worden met het gidsloos klimmen.

Klimmers met Les Drus op de achtergrond (eind 19de eeuw).

Een ontwikkeling die samen hing met het klimmen van steeds moeilijkere routes was het opkomen van het artificieel klimmen. Artificieel klimmen is een manier van klimmen waarbij men naar hartelust allerlei technische hulpmiddelen gebruikt.¹ Niet enkel ter beveiliging, zoals in het vrij klimmen het geval is, maar ook om bepaalde passages te beklimmen die men zonder die materialen nooit zou kunnen beklimmen. Wat we daarbij vaak zien is dat bepaalde extreme routes artificieel beklommen worden waarbij een heel leger aan materialen gebruikt wordt, vooral allerlei vormen van klimhaken. Deze vorm van klimmen zien we vooral aan het einde van de 19de eeuw opduiken en kent, zeker in de Oostelijke Alpen, in het begin van de 20ste

eeuw een grote verspreiding. Door het soms overmatig gebruik aan materialen wordt deze periode ook wel eens de *Iron Age* genoemd, omdat men zoveel ijzerwaren gebruikte. Deze vorm van klimmen leidde tot talloze discussies tussen voorstanders en tegenstanders van dit soort van artificieel klimmen. Discussies die tot op de dag van vandaag woeden.

Naarmate alle belangrijke toppen in de Alpen beklommen waren, verruimden vooral de Britse alpinisten hun blik naar andere bergketens, zoals de Andes, de Himalaya, de Kaukasus,... Wat we in die buiten-Europese bergketens zien is dat de Britten opnieuw een dominante positie weten te verwerven. Waren ze hun overwicht in het laatste kwart van de 19de eeuw verloren aan klimmers uit andere nationaliteiten, dan slaagden ze er wel in om hun dominantie te vestigen in die andere gebieden. In die bergketens zien we dan weer eenzelfde ontwikkeling als eerder in de Alpen. Eerst werd zoveel mogelijk geprobeerd om de belangrijkste toppen te beklimmen. Eens die beklommen waren zocht men dan opnieuw

¹ Hulpmiddelen als pitons (klimhaken), boorhaken, touwladders, klimtouwen,... materialen die dan allemaal ingezet worden om rotsen of bergen te kunnen beklimmen.

naar moeilijkere routes. Zeker in de grotere bergketens als de Andes en Himalaya verliep die evolutie tamelijk langzaam, tot ver in de 20ste eeuw was men nog steeds bezig met het proberen om eerste beklimmingen van de hoogste toppen uit te voeren. Deze ontwikkeling, waarbij Britten naar andere bergketens trokken hield nauw verband met een ander opkomend fenomeen, namelijk dat van de reizende gidsen. Later wordt daar nog dieper op ingegaan, omdat dit een fenomeen was dat vrij belangrijk was met het zicht op de verhoudingen tussen alpinisten en berggidsen.

Een belangrijk en opmerkelijk verschijnsel in deze periode is het sterk opkomende nationalisme en patriottisme binnen het alpinisme. Een fenomeen dat samenhang met het groeiend alpine belang van landen als Duitsland, Oostenrijk, Italië en Frankrijk. Dat nationalistische gevoelens ook in de Alpen een steeds grotere rol speelden was een gevolg van de politieke situatie in Europa. Vanuit Duitse en Italiaanse hoek werd het alpinisme aangegrepen als een soort extra legitimatie van de pas opgerichte Duitse en Italiaanse staat. Alpine verwezenlijkingen bezorgden deze nieuwe staten meer sociaal prestige. Iets wat we ook sterk in Frankrijk zien. Zeker na de politieke moeilijkheden en de vernedering van de Frans-Pruisische oorlog gebruikte men dergelijke prestaties om het nationaal gevoel op te krikken. Belangrijke eerste beklimmingen, zoals die van de Matterhorn in 1865¹ of La Meije in 1877 moesten het land meer aanzien, meer prestige geven.

Wat we vanaf deze periode ook zien is de toenemende mate waarin alpenclubs en individuele alpinisten meer betrokken raakten bij de nationale politiek. Het toenemende patriottisme bij o.a. die eerste beklimmingen is daar een goed voorbeeld van. Dat het alpinisme, in tegenstelling tot wat vaak gezegd of gedacht wordt, in grotere mate betrokken raakte, of zich inliet met de nationale politiek wordt met enkele voorbeelden onmiddellijk duidelijk. Zo was het samengaan van de *Österreichische Alpen Verein* en de *Deutscher Alpen Verein* in 1869 een gevolg van het heersende *Gross Deutsche* gevoel onder vele Duitse en Oostenrijkse alpinisten. Daarmee namen ze een duidelijk standpunt in nl. dat het nieuwe Duitsland een Groot Duitsland zou moeten vormen, samen met de Oostenrijkse Dubbelmonarchie.² De Franse leuze 'Pour la Patrie par la Montagne' laat ook weinig twijfel bestaan over de verbondenheid tussen alpinisme en nationale politiek³.

Ondanks het belang van nationale gevoelens valt het echter op dat dit geen prominente plaats inneemt in de Britse bronnen. Hoewel ook zij, zij het misschien in iets mindere mate dan bvb. de Fransen, Duitsers of Italianen, een zeker nationalistisch of patriottistisch gevoel op na hielden in de bergen: '*An Englishman is, of course, the first of created beings; and he*

¹ De beklimming van de Matterhorn is in dit opzicht eerder een verkeerd voorbeeld, aangezien de poging van Quintinio Sella (minister van Financiën) om voor de pas opgerichte Italiaanse staat al eerste de Matterhorn te beklimmen mislukte. (uit: Grupp P., 'Faszination Berg', p. 288.) Die eer bleef voorbehouden aan Edward Whymper en zijn klimgezellen. Wat echter niet wegneemt dat het doel van Sella was om al eerste de Matterhorn te laten beklimmen door Italianen voor de Italiaanse natie.

² Grupp P., 'Faszination Berg', p. 290.

³ Lejeune D., 'Histoire sociale et alpinisme en France à la fin du XIXe et au début du XXe siècle', p. 125.

*owes this pre-eminence in great degree to his remarkable powers of self-assertation.*¹ Of nog: *'Which is the best type of mankind? Personally, I confess, that though I would fain be a cosmopolitan, i prefer my fellow-countrymen.'*² Maar dit zijn slechts enkele van de weinige opmerkingen, hoewel zeer veelzeggende, die te vinden zijn in de Britse reisverhalen. In Frankrijk, Italië, Duitsland en Oostenrijk was dat nationale gevoel veel sterker aanwezig. In Zwitserland zien we dat in deze periode veel minder. Alpinisten die echt tot de elite van de alpine wereld gerekend konden worden waren er nauwelijks in Zwitserland. Echt grote alpine verwezenlijkingen waren er daardoor natuurlijk ook niet echt, waardoor sterk nationalistisch getinte gevoelens uiteraard ook achterwege bleven. Wat eerder vreemd lijkt aangezien Zwitserland toch het Alpenland bij uitstek is. Wat betreft berggidsen liep Zwitserland dan wel weer voorop op de andere Alpenlanden.

Ook hier zullen we kort nog iets zeggen over de verder evolutie van het gidswezen. Deze periode kenmerkt zich vooral door een verdere professionalisering en uitbreiding van het beroep van berggids. Wat grote gevolgen zou blijken te hebben voor de aard van de relaties tussen alpinisten en gidsen (cfr infra). Het zouden vooral de grote alpenverenigingen (SAC, CAF, DOAV, CAI,...) zijn die deze ontwikkeling zouden leiden en sturen. Meer en meer kwamen verschillende berggidsorganisaties onder het toezicht van deze alpenclubs te staan. Soms, vooral in Zwitserland, was er ook toezicht vanwege de staat. Deze professionalisering en groei van het berggidswezen zou van zeer groot belang blijken te zijn voor de soorten relaties die er bestonden tussen gidsen en alpinisten.

Alpenclubs en berggidsen: sociale zekerheid en maatschappelijk belang

Na een historisch overzicht van de ontwikkeling van het alpinisme en daaraan gekoppeld het gidswezen zal hier bondig ingegaan worden op de rol die de alpenvereniging en berggidsorganisaties gespeeld hebben bij het ontstaan en de ontwikkeling van de sociale zekerheid. Dat hier op ingegaan wordt komt onder meer omdat ook hieruit heel wat informatie gehaald kan worden over de relaties tussen gidsen en alpinisten. Enerzijds informatie die kan wijzen op de vaak uitstekende relaties tussen gidsen en Britse alpinisten, maar anderzijds kan hieruit ook informatie gehaald worden die mee zou kunnen helpen om een verklaring te bieden waarom dergelijke relaties mogelijk bleken te zijn. Zou het immers kunnen dat berggidsen, doordat ze op lokaal niveau vaak belangrijke maatschappelijke posities bekleedden, daardoor een hoger aanzien verkregen bij die Britse alpinisten?

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 133.

² Ibidem, p. 135.

Alpenclubs, en in eerste instantie de *Compagnie des guides de Chamonix* (reeds vanaf 1821) hebben, zo zou men kunnen stellen, in zekere mate de sociale zekerheid uitgevonden, of althans zeer vroeg toegepast: *‘En quelque sorte la Compagnie inventa la sécurité sociale.’*¹ We krijgen hier een zeer vroege vorm van sociale zekerheid, waarbij *La Compagnie des guides de Chamonix*, en later ook de andere alpenclubs uit de verschillende (Alpen)landen een speciale ‘ziektekas’ hadden waarmee zieke, geblesseerde gidsen vergoed werden wanneer deze werkonbekwaam waren en waarmee de familieleden van verongelukte gidsen financieel ondersteund werden.²

Het belang van die sociale zekerheid of verzekeringen voor gidsen mag, zeker in de ontstaansfase van de alpenclubs, niet overschat worden. Pas vanaf het laatste kwartaal van de 19de eeuw zouden gidsen degelijk verzekerd worden (of konden ze zich laten verzekeren) tegen eventuele ongevallen, inclusief uitkeringen voor de familie na overlijden van een gids. Voordien bleven gidsen, in Chamonix wel iets minder, in aanzienlijke mate afhankelijk van de liefdadigheid van bvb. eerdere klanten van de gids.³ *‘A sum of money was collected [op initiatief van vooral John Tyndall] in England for Bennen’s mother and sisters.’*⁴

Ook na de dood van Michel Croz op de Matterhorn in 1865 werd er door de *Alpine Club* (op initiatief van Alfred Wills, toen president van de *Alpine Club*) een speciale inzameling georganiseerd om de nabestaanden van Croz mee te ondersteunen.⁵ Net zoals Edward Whymper na de dood van Jean-Antoine Carrel in 1890 een geldinzameling verzorgde in Engeland om de familie van de overleden Carrel te ondersteunen.⁶ Dat Whymper dit deed voor de familie Carrel bewijst toch dat, ondanks de geschillen die er bestonden tussen beide klimmers, er toch in belangrijke mate een wederzijds respect bestaan moet hebben. Ook de verre reizen die ze samen gemaakt hebben kunnen anders niet verklaard worden. Zo zijn Whymper en Carrel samen naar Zuid-Amerika getrokken om er onder andere de eerste beklimming van de Chimborazo (6310m) en de beklimming van de Cotopaxi (5897m), beide gelegen in Ecuador, te volbrengen. De geschillen die voornamelijk ontstaan waren binnen het kader van de eerste beklimming van de Matterhorn in 1865 konden een wederzijds respect en vertrouwen in elkaar dus niet teniet doen. Het voorbeeld van Whymper en Carrel bewijst ook dat er niet noodzakelijk van een echte vriendschap tussen gids en klimmer sprake hoeft te zijn om elkaar te kunnen respecteren en zodoende bepaalde sociale verschillen, vooral dan de afstand tussen de verschillende sociale lagen van de maatschappij, te overbruggen.

¹ Gendrault J., ‘Voyage chez les guides de Chamonix’, in: *Relief*, 3, 1995, p. 6. Vertaling: In zeker zin heeft de *Compagnie* de sociale zekerheid uitgevonden.

² Chaubet D., ‘Histoire de la compagnie des guides de Chamonix’, Les Marches, La Fontaine de Siloé, 1994, p. 53.

³ Clark R., ‘The Early Alpine Guides’, p. 73.

⁴ Tyndall J., ‘New Fragments’, p. 442.

⁵ Trevor B., ‘When the Alps cast their spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age’, p. 29.

⁶ *Ibidem*, p. 163.

Niet alleen vanuit Engeland werden zulke initiatieven opgezet. Ook in Frankrijk en in Zwitserland zien we dit. Zo werd er in 1885 door de *Club Alpin Français* een inzameling gehouden voor de overleden gidsen Devouassoux.¹ Het feit dat de CAF hiervoor het initiatief nam laat duidelijk blijken dat het met de sociale zekerheid van berggidsen nog niet al te best gesteld was. Gidsen konden zich dan wel laten verzekeren maar het blijkt duidelijk dat niet alle gidsen dit deden. Voor een groot deel was men dus nog steeds afhankelijk van de steun en liefdadigheid van anderen. Anderzijds kan wel gesteld worden dat in het geval gidsen overlijden of arbeidsonbekwaam geworden zijn ten gevolge van ongelukken in de bergen dat deze gidsen, of hun families, wel actief ondersteund werden door de CAF, waardoor er in zekere mate wel sprake kon zijn van sociale zekerheid. Zij het een vorm van sociale zekerheid die eerder gebaseerd bleef op liefdadigheid.

Dat er in die periode vanuit Engeland, door verschillende alpinisten, zo'n initiatieven op touw gezet worden wijst weer op het feit hoezeer sommige alpinisten zich verbonden voelden met hun berggids(en), die dan ook vaak meer waren dan louter een berggids. Zeker gezien het feit dat zulke initiatieven of geldinzamelingen vrij lukraak plaatsvonden, waarbij die dus niet gestuurd werden vanuit bvb. de *Alpine Club*, maar wel op initiatief van individuele alpinisten benadrukt nogmaals de speciale relatie die bepaalde bergbeklimmers met bepaalde berggidsen onderhielden. Initiatieven als deze, zo moet wel benadrukt worden, kwamen helemaal niet zo vaak voor, het waren veeleer uitzonderingen. Wanneer zoiets georganiseerd werd dan werd dit bijna steeds door zogenaamde *Spitzenbergsteiger* gedaan. Dit omdat het vooral zij waren die vaak nauwe relaties onderhielden met hun berggids(en). Bij gewone, occasionele alpinisten zal dit nagenoeg niet voorkomen.

In Oostenrijk liet men (de OeAV) vanaf de jaren 1870 iedereen die een gids inhuurde verplicht een kleine financiële bijdrage leveren. Of het nu om gewone toeristen ging of om gedreven alpinisten, een bijdrage moesten ze allemaal leveren. De bedoeling daarvan was om het berggidswezen financieel aantrekkelijker te maken (voor de gidsen zelf dan), om er voor te zorgen dat gidsen een degelijk loon konden verdienen met hun gidsactiviteiten. Pas dan, zo stelde men, zou een berggids zijn beroep naar behoren kunnen uitoefenen.² In de meeste gebieden was er pas echt sprake van een soort verzekering of ziektekas vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw.³ Heel wat later dan in Chamonix, maar in vergelijking met het moment waarop de sociale bijstand in de meeste landen voor arbeiders en boeren sterk opkwam, was dit nog redelijk vroeg. Zeker vanaf het moment dat het alpinisme en bergtoerisme, vanaf ongeveer het laatste kwart van de 19de eeuw, een enorme groei doormaakte, groeide ook de noodzaak om berggidsen sociale bijstand aan te bieden.

Naast hun belang voor de sociale zekerheid van de berggidsen hadden de alpenclubs en andere gidsorganisaties, weer in het bijzonder de *Compagnie des guides de Chamonix*, ook

¹ In 1885 waren de gidsen Devouassoux (twee broers) omgekomen op de Col des Courtes. Uit: 'Souscription Devauossoux', in: *Bulletin du CAF*, 1885, p. 293.

² Gidl A., 'Die Städter entdecken die Alpen', p. 166.

³ Ibidem, p. 167.

een belangrijke sociale, maatschappelijke functie, een soort van *autel de la bienfaisance*.¹ Zo zorgde de *Compagnie* onder meer voor financiële steun bij de brand te Chamonix in 1855, hielp ze bij de bouw van de spoorweg naar Montenvers,... Maar ook de grote alpenverenigingen hebben zich ingezet ten dienste van het maatschappelijk belang. Onder andere bij het ontsluiten van de Alpen voor het grote publiek, zij zorgden mee voor de ontwikkeling van een complexe berginfrastructuur (denken we daarbij aan de bouw van talloze berghutten), in mindere mate stimuleerde ze ook de uitbouw van een degelijke hotelinfrastructuur, enz. Of ze verleenden actief steun aan wetenschappelijk onderzoek in de Alpen, bvb. naar glaciologie of de botanica. Iets wat nagenoeg alle grote alpenverenigingen vandaag de dag nog steeds doen. Zo hielp de *Compagnie de Chamonix* bvb. actief mee aan de bouw van het Hôtel de Montenvers. Dat de alpenclubs, of deelorganisaties van die verenigingen soms heel actief betrokken waren bij zo'n maatschappelijke werken kwam voor een deel omdat heel wat gidsen, zeker in de Franse Alpen zetelden in het gemeentebestuur van verschillende bergdorpen: het fenomeen van de zogenaamde *maires-guides*.² Een maatschappelijk nut dat we ook bij de S.T.D. zien: '... à l'occasion de leur participation régulière à divers autres aspects de l'action 'sur le terrain' de la société...'³ Voor een deel zouden het misschien die zaken kunnen zijn die er toe bijgedragen hebben dat Britse alpinisten positiever keken naar hun berggidsen, omdat ze een zeker maatschappelijk aanzien genoten. Zou dat er misschien toe geleid kunnen hebben dat een aantal berggidsen daardoor niet gezien werden als leden van de lagere klassen, als arbeiders of als boeren, maar wel als respectabele burgers? Waardoor er voor de Britse alpinisten minder terughoudendheid was ten aanzien van deze gidsen, ook al kwamen ze in wezen wel uit die lagere klassen?

¹ Gendrault J., 'Voyage chez les guides de Chamonix', p. 6. Autel de bienfaisance of een soort liefdadigheidsinstelling.

² Allix A., 'L'Oisans, étude géographique: un pays de haute montagne', Parijs, Lafitte, 1975, pp. 662-663.

³ Bourdeau P., 'Les sociétés alpines et le tourisme en Haut-Dauphiné de 1874 à 1974: formes de leur action et rôle dans le développement touristique: rapport de recherche', Lyon, Université de Lyon, 1984, p. 20.

6. Geld, vriendschap en sociale verschillen: de dubbele paradox van het 19de eeuwse alpinisme

*'One can really believe that in this way at least some of the Victorians did practise the theory that all men are born equal.'*¹

In dit tweede deel zal van naderbij gekeken worden naar de twee tegenstellingen die in de inleiding reeds kort aan bod gekomen zijn. Ten eerste zal er gekeken worden naar de mate waarin het gidswezen ontstaan is als een gevolg van het zoeken naar nieuwe inkomsten. Dat financiële aspect is bij een aantal gidsen geleidelijk voor een deel op de achtergrond komen te staan, terwijl de liefde voor de bergen en de vaak hartelijke relaties tussen gidsen en alpinisten meer en meer de echte drijfveer werden om aan alpinisme te doen. Het alpinisme bleek de ideale mogelijkheid om werk en een passie voor de bergen te combineren. Vervolgens zal er dieper ingegaan worden op de manier waarop en de mate waarin de relaties tussen klimmers en gidsen al dan niet klassenoverschrijdend waren en dan vooral over hoe dat mogelijk bleek te zijn. Zowel vanuit het alpinisme zelf als vanuit de sociale situatie in Groot-Brittannië en de Alpenlanden zal er geprobeerd worden om dit te verklaren. Hier gaat het dan vooral over hoe sociale verschillen overbrugd konden worden binnen het 19de eeuwse alpinisme. Ook over hoe het kon en waarom Britse alpinisten uit de middenklasse zich vaak nauw verbonden voelden of goede relaties onderhielden met één of meerdere berggidsen van lage komaf, daar waar dit met leden van de lagere klassen in Groot-Brittannië zelf nauwelijks mogelijk bleek. Dit wordt vooral bekeken vanuit het standpunt van de Britse alpinisten en kort vanuit het standpunt van de gidsen zelf.² Deze twee verklaringswijzen, vanuit het alpinisme en vanuit de sociale situatie, zullen apart bekeken worden, maar ze overlappen elkaar wel in aanzienlijke mate door hun grote verbondenheid.

We starten dit gedeelte met een citaat van de journalist/auteur Ronald Clark die zich nadrukkelijk op de geschiedenis van het alpinisme heeft toegelegd. Dat we hier een eerder lang citaat gebruiken komt omdat het heel mooi de essentie weergeeft van waar het net om draait, nl. die speciale relatie tussen gidsen en alpinisten. Hieruit komt ook duidelijk het eerder paradoxale karakter van die relatievormen naar voor. Dit gebeurt evenwel zonder verklaringen voor dit fenomeen te geven. In dit deel van het onderzoek zullen we die verklaringen wel proberen geven:

¹ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', pp. 88-89.

² Berggidsen hebben algemeen beschouwd ook veel minder documenten, boeken e.d. achtergelaten. (Zie ook hoofdstuk over methodologie) Daardoor is het veelal onmogelijk om echt door de ogen van de berggidsen naar dit verschijnsel te kijken.

'Matthews played an important part in creating the guides as an honourable and respected group of men. For hundreds of years local peasants had been available for leading travellers across the easy snow passes of the Alps. ... Yet the whole virtue of these men was that they could lead others across mountains rather than up them; they would look, instinctively, for the nick in a skyline rather than for the ridge that led to a summit. Many were good and brave men; many more merited Whymper's description of "pointers out of paths, and large consumers of meat and drink, but little more". It needed mountaineers such as Wills and Mathews, as the Rev. Hereford George and Leslie Stephen, to raise up a certain number of Alpine peasants, to breath fire into them and to stir them a knowledge which was eventually to make them the first members of a great profession. In an unexpected way, the Alpine pioneers mixed as perfect equals with these peasants whom they hired. There was something more to it than the remark of one guide to his employer on a mountain that: "you are the master in the valley; I am master here." Reading back through the record, catching what one can from the memories that remain, one can really believe that in this way at least some of the Victorians did practise the theory that all men are born equal. "They were just like brothers", said the daughter of one famous amateur and the guide with whom he climbed regularly for more than a quarter of a century. "To say that I owe him a debt impossible to pay is not to say much," Mathews wrote of Melchior Anderegg, the guide with whom he spent most of his climbing life, and whom he personally guided round the Snowdon Horseshoe on one memorable occasion when Melchior was staying with him in his cottage in North Wales. "He first taught me how to climb. For more than 20 seasons he has led me –in succes and failure- in sunshine and in storm. He has rejoiced with me in happy times; he has nursed me when suffering from accident with a charming devotion. Year after year I have met him with keener pleasure. Year after year I have parted from him with a deeper regret.'"¹

Vooraleer we hier dieper op in kunnen gaan moet er nog kort iets gezegd worden over de verschillende soorten relaties die er globaal gezien te herkennen vallen tussen gidsen en alpinisten. Eerst en vooral zijn er de echte vriendschappen. Die categorie kan dan verder onderverdeeld worden in die vriendschappen die zich beperken tot de Alpen zelf en die die zich ook daarbuiten uitstrekken. Die eerste groep zijn alpinisten en gidsen die elkaar als vrienden zien maar die zich, eens ze niet meer in de Alpen zijn, weinig van elkaar aantrekken, of die alleszins weinig contacten met elkaar onderhielden buiten de Alpen. De andere groep omvat die gidsen en alpinisten die ook buiten het klimmen zelf nauwe contacten met elkaar onderhielden en waar er dus van echte vriendschap sprake kan zijn. Deze groep is eerder beperkt in omvang. Het zijn vooral de *Spitzenbergsteiger* en zij die zich net daaronder bevinden die veelal in deze categorieën te plaatsen zijn.

¹ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', pp. 88-89.

Daaronder bevindt zich dan een veel grotere groep van alpinisten die niet zozeer vriendschappen onderhielden met hun gidsen, maar die wel, wanneer men samen op tocht was, goed met elkaar overeenkwamen. Die alpinisten beschouwden hun gids(en) meestal wel als hun gelijke en behandelden hen dan ook op een respectvolle manier.

Tenslotte is er dan nog die groep van alpinisten en toeristen die hun gidsen nauwelijks tot helemaal niet als hun gelijke zagen, die zichzelf als superieur aan hun gids(en) waanden. Hier was van een goede relatie veelal geen sprake. Dit soort van relaties vinden we in hoofdzaak terug bij zeer occasionele alpinisten en bij de gewone toeristen, zeker bij die die afkomstig waren uit de hoge burgerij of de aristocratie. Dat betekende echter niet dat dit enkel bij hen voorkwam. Ook bij elite-alpinisten kwam het af en toe voor dat men gidsen had waarover men helemaal niet tevreden was of waar men helemaal niet mee overeenkwam. Dit zal later nog duidelijker worden.

Het zijn hierbij vooral de eerste twee soorten van relaties waarbinnen Britse alpinisten bepaalde heersende sociale klassenverschillen in meer of mindere mate doorbraken of overbrugden.

***'Die Bergsteiger waren eine Elite, fühlten sich auch solche und mussten die Berge nicht mit den Massentouristen teilen.'*¹**

Ook hier is het interessant om even in te gaan op het verschil tussen gewone toeristen en alpinisten. Meestal gaat het hier bijna uitsluitend over alpinisten en niet over gewone toeristen. Verderop zal echter nog blijken dat beide groepen er in aanzienlijke mate andere relaties op na hielden met de berggidsen (voor zover de toeristen die gebruikten) of de plaatselijke bevolking, wat het interessant maakt om kort in te gaan op de vraag waaruit die verschillen tussen beide bestonden. Wat kon ervoor zorgen dat beiden op een andere manier met hun gidsen omgingen? En belangrijk, hoe verhielden beide groepen zich ten opzichte van elkaar? Op de vraag of niet alle alpinisten toeristen zijn zal eerder bevestigend geantwoord moeten worden, maar toch is het van belang om op de verschillen tussen alpinisten en de overige bergtoeristen in te gaan.

In haar typologie van toeristen ziet Smith alpinisten helemaal niet als toeristen, veeleer ziet zij hen als een soort van antropologen, die als deelnemer-waarnemer hun bevindingen en ervaringen zullen beschrijven en verhalen.² Het is die zelfreflectie die de alpine literatuur, of toch een groot deel ervan, net zo interessant maakt. Alpinisten kunnen gezien worden als een soort van *'travellers who develop long-term relationships with "their" people, and*

¹ Grupp P., 'Faszination Berg', p. 64. Vertaling: De Bergbeklimmers waren een elite, voelden zich ook zo en moesten de bergen niet met de massatoeristend delen.

² Johnston B.R. en Edwards T., 'The commodification of mountaineering', in: *Annals of tourism research*, Elsevier Science Ltd., 21, 3, 1994, p. 469.

*who record their experiences in minute ethnographic detail.*¹ Dit slaat echter voornamelijk op de meer gedreven alpinisten, in hoofdzaak dus de elite onder de alpinisten. De occasionele klimmer valt hierbij eerder in de categorie van de toeristen. Een veel meer voor de hand liggend verschil in de 19de eeuw is uiteraard het feit dat alpinisten bergen beklimmen, daar waar toeristen dit nauwelijks of niet zullen doen. Als ze het wel al zouden doen, dan zijn het meestal slechts eenmalige wapenfeiten. Toeristen zullen naar de Alpen trekken om er tot rust te komen in een hotel, om er te wandelen, om er bepaalde bezienswaardigheden te bezichtigen,... maar zeker niet om er avontuurlijke beklimmingen uit te voeren. Alpinisten, zowel de occasionele als de meer gedreven, zullen dit net wel doen. In wezen zijn ook bergbeklimmers te zien als toeristen, maar dat er toch gewezen wordt op belangrijke verschillen tussen hen en toeristen komt voor een groot deel doordat de alpinisten zichzelf helemaal niet als toeristen zagen. Hierbij komt ook nog dat de relatie tussen beide groepen zeker en vast niet altijd even goed was. Vooral de alpinisten durfden wel eens neerbuigend te doen ten aanzien van de gewone bergtoeristen. Op hun beurt waren de toeristen ook niet altijd even opgetogen met de alpinisten. De relaties tussen toeristen en alpinisten was dus zeker niet altijd even goed. Enerzijds waren er de toeristen die niet begrepen, of niet wilden begrijpen, waarom iemand zijn leven wilde riskeren voor zo iets vluchtigs en nutteloos als het beklimmen van bergen.

Anderzijds stonden alpinisten dan weer niet altijd even welwillend tegenover de gewone toeristen. Denken we daarbij aan Leslie Stephen die zijn ongenoegen met betrekking tot de gewone toeristen vrij ongenueanceerd weergeeft. Stephen ging er op een gegeven moment zelfs toe over om tijdens een verblijf te Wengen (Berner Oberland) de daar aanwezige toeristen te analyseren. De reden hiervoor was dat hij vlak daarvoor bij het oversteken van het Jungfrauoch (3454m) een blessure opgelopen had waardoor hij, zeer tegen zijn zin, verscheidene dagen in zijn hotel moest verblijven zonder iets te kunnen doen, behalve dan even de modale Britse toerist aan een analyse onderwerpen. Stephen ontdekt drie belangrijke eigenschappen bij zijn studieobject: ten eerste *'a rooted aversion of mountain scenery; secondly, a total incapacity to live without 'the Times'; and thirdly, a deeply-seated conviction that foreigners generally are members of a secret society intended to extort money on false pretences.*² Hij is pas echt in zijn element als hij gewapend met Bijbel en zangboekjes *'all the inferior races from the dining-room of an hotel'* 'te lijf' kan gaan.³ Toeristen worden hier door Stephen bijna in het belachelijke getrokken: *'A rock that imitates the shape of the Duke of Wellington's nose gives him unspeakable delight ...'*⁴ Stephens oplossing voor het toeristenprobleem: *'I should be perfectly satisfied if they could be confined to a few penal settlements in the less beautiful valleys. Or, at least, let some few favoured places be set apart for a race who are certainly as disagreeable to other persons as*

¹ Ibidem, p. 469.

² Stephen L., 'The Playground of Europe', pp. 74-75.

³ Ibidem, p. 75.

⁴ Ibidem, p. 75.

*others can be to them – I mean the genuine enthusiasts, or climbing monomaniacs.*¹ Stephen stelde zelf wel dat dit beeld ietwat genuanceerd moet worden, maar het maakt niettemin duidelijk dat toeristen en alpinisten het niet altijd even goed met elkaar voorhebben. Die negatieve houding ten aanzien van elkaar komt van beide kanten, zoals Stephen zelf ook al aangaf.

Dat sommige alpinisten, waaronder Stephen, eerder afstandelijk of negatief stonden tegenover gewone toeristen blijkt uit het regelmatige gebruik van het woordje *Cockney*. Een *Cockney* was een platvloerse, eerder vulgaire Engelsman, in contrast met de verzorgde, welopgevoede *gentleman*. De term was in het midden van de 19de eeuw vooral van toepassing op Londenaars.² Hij was oorspronkelijk zeker en vast niet van toepassing op bergtoeristen, maar werd door alpinisten al snel daarvoor gebruikt: *'The Montenvers, in fact, is, with the possible exception of the Wengern Alp, the most cockney-ridden of all the well-known points of view.'*³ *'Zermatt was becoming "a second Chamonix; but with nothing, as yet, of the Cockneyism...'*⁴, *'... [Courmayeur] ... with less interruption from cockneydom than at Chamonix.'*⁵ *'The genuine British cockney in all his terrors was before me [te Sankt-Moritz, verwijzend naar een gezelschap Britse edellieden].'*⁶ *'Innumerable tourists have done all that tourists can do to cocknify (...) the scenery.'*⁷

Ook A. F. Mummery is niet echt opgetogen met de enorme groei van het bergtoerisme. In zijn tijd groeide het bergtoerisme enorm, veel meer dan in bvb. Stephens tijd, met alle gevolgen van dien: toenemende infrastructuur, meer accommodatiemogelijkheden, het verloren gaan van de echt ongerepte natuur,... Mummery is helemaal niet opgezet met dat massatoerisme, met die toeristen die de bergen niet naar waarde kunnen schatten. Hoewel, zo stelt hij, het hem niet weerhoudt om steeds terug te gaan naar zulke plaatsen: *'Even the vulgarisation of Zermatt, the cheap trippers and their trumpery fashions, cannot wholly drive me from the lower slopes...'*⁸

Vele alpinisten waren aldus niet echt opgetogen met de toeristen die in steeds grotere getale naar de Alpen trokken. Anderzijds waren de toeristen niet altijd even gelukkig met de aanwezigheid van alpinisten, waarvan ze meestal niet of nauwelijks konden vatten waarom iemand zoiets als bergbeklimmen kon doen. Er was dus zeker sprake van enige mate van spanning tussen toeristen en alpinisten. Omdat beide groepen zich ook als anders (lees: beter) zagen, zeker de alpinisten, is het van belang om verder in dit onderzoek een onderscheid te maken tussen de manier waarop alpinisten enerzijds en toeristen anderzijds

¹ Ibidem, pp. 75-76.

² Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 308.

³ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 88.

⁴ Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', p. 308.

⁵ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 104.

⁶ Ibidem, p. 126.

⁷ Ibidem, p. 222.

⁸ Mummery A.F., 'My Climbs in the Alps and Caucasus', p. 1.

met hun berggidsen en met de plaatselijke bevolking omgingen. De nadruk ligt daarbij op de relaties tussen berggidsen en alpinisten omdat die relatievormen het interessants, en zeker het opmerkelijkst zijn. Men moet daarbij steeds in gedachten houden dat wat hier gezegd wordt over alpinisten dat dit niet, of alleszins veel minder, van toepassing was op gewone bergtoeristen. Deze gingen meestal op een heel andere manier om met gidsen en plaatselijke bewoners.

Over de sociale samenstelling van de Alpine Club

Om iets te kunnen zeggen over de mate waarin Britse alpinisten daadwerkelijk grote sociale verschillen konden overbruggen in de Alpen kan het belangrijk zijn om te kijken naar de sociale samenstelling van de *Alpine Club*.¹ Het is van belang om na te gaan uit wat voor sociale milieus de meeste alpinisten afkomstig waren omdat daaruit de afstand tot de lagere klassen, de boeren en arbeiders, zal blijken. Aangezien voor leden uit de lagere middenklasse de afstand tot die lagere klassen veel kleiner was in vergelijking met de hogere middenklasse, zou het minder opmerkelijk zijn wanneer men zich zou ‘verbroederen’ met de berggidsen in de Alpen. Het omgekeerde klopt evenzeer, nl. dat wanneer men uit de *upper middle class* afkomstig was en de berggids als zijn gelijke behandelde of zich er zelf aan onderwierp dat dit des te opmerkelijker was. Daarom is het interessant om kort de sociale samenstelling van de *Alpine Club* te bekijken.

Dat de Britse alpinisten er een andere houding op nahielden ten aanzien van de plattelands- en arbeidersgemeenschappen in de Alpen en in Groot-Brittannië blijkt al snel wanneer er naar de structuren van de *Alpine Club* gekeken wordt. De *Alpine Club* was namelijk een veeleer elitaire club waarvan niet zomaar iedereen lid kon of mocht worden. In het begin hanteerde de *Alpine Club* strenge regels waarmee bepaald werd of iemand al dan niet lid kon worden. Sociale afkomst was zeer belangrijk om te mogen toetreden. Hieruit blijkt duidelijk dat men zich probeerde af te schermen van andere sociale groepen, vooral dan de boeren en arbeiders, maar ook van de aristocratie of de hoge burgerij en de grote industriëlen.²

Edellieden en leden van de hoge burgerij voelden zich veel minder aangetrokken tot het alpinisme, wat ook duidelijk blijkt uit bovenstaande tabel. Dit kan voor een deel verklaard worden doordat het alpinisme een *middle class* uitvinding genoemd zou kunnen worden. Het alpinisme wordt hier vooral als sport of als vorm van avontuur en ontspanning gezien. Aangezien de term middenklasse een eerder ruim begrip is dient hier benadrukt te worden dan de alpinisten uit de 19de eeuw, zo goed als allemaal afkomstig waren uit die

¹ Zie Bijlage IV voor een overzicht van de sociale samenstelling van de AC (tussen 1857 en 1876).

² Bonhème P., ‘Member of the Alpine Club I presume?’, p. 54.

middenklasse, maar dat ze niet representatief zijn voor alle leden van de middenklasse. Zoals ook uit bijlage IV blijkt werden de meeste alpinisten gerekruteerd uit de hogere segmenten van de middenklasse: advocaten, officieren, dokters, notarissen, wetenschappers en professoren, enz.¹ Het alpinisme mag dan ook niet zomaar toegeschreven worden aan dé middenklasse, maar moet dus eerder gezien worden als een *upper middle class* uitvinding, waarbij de lagere lagen van de middenklasse niet buitengesloten werden.

Niet enkel in Groot-Brittannië was dit zo, ook elders, zoals in Frankrijk en Zwitserland was dit het geval: '*... La première leçon qui se dégage est le déclin précoce, ..., du groupe aristocratique. Dès la fin de 1875, la bourgeoisie a conquis la place, la "grande bourgeoisie" n'ayant qu'une part modeste...*'² Hier is vooral het onderzoek verricht door Dominique Lejeune van belang. Een onderzoek naar de sociale samenstelling van de CAF, en bij uitbreiding van de gehele alpine wereld. In deze studie wordt de conclusie getrokken dat de adel en de hoge burgerij nauwelijks een rol van betekenis gespeeld hebben binnen het alpinisme, vooral dan vanaf de tweede helft van de 19de eeuw. Edellieden die wel naar de Alpen trokken deden dit vooral om er luxueus te kunnen vertoeven in een of ander kuuroord. Bergen beklimmen stond niet meteen hoog op hun verlanglijst. Deze vaststelling is van belang, omdat al wat in dit verdere deel verteld zal worden dus niet van toepassing is op de adel en hoge burgerij (rijke industriëlen e.d.), en enkel op de Britse hogere middenklasse, tenzij dit duidelijk anders vermeld wordt. Wanneer er in het volgende deel gekeken wordt naar de verhoudingen tussen gidsen en alpinisten dan gaat het hier bijna uitsluitend om *upper middle class* alpinisten. Wanneer naar het einde toe ook kort ingegaan zal worden op de relaties van de Britse reizigers in de Alpen en de lokale bevolking dan zal de adel en hoge burgerij wel kort aan bod komen. Deze bleken toch op een iets andere manier om te gaan met de lokale bevolking.

¹ Het gaat hier dan om de alpinisten die lid waren van de *Alpine Club*. In de 19de eeuw, en zeker in de jaren 1860-1870, omvatte deze wel de meeste alpinisten. Maar er zijn dus ook een aantal mensen die geen lid waren van de AC, maar die wel aan bergbeklimmen deden. Over hen is echter weinig geweten, zeker dan wat betreft sociale afkomst. Aangezien de *Alpine Club*, zeker in het begin, vrij strikte toelatingsvoorwaarden hanteerde is de kans groot dat alpinisten die niet tot de AC behoorden dat deze niet afkomstig waren uit de hogere middenklasse.

² Lejeune D., '*Histoire Sociale et Alpinisme en France à la fin du XIXe et au début du Xxe siècle*', p. 114. Vertaling: De eerste les die hieruit getrokken wordt is de vroegtijdige achteruitgang,..., van de aristocratie. Vanaf het einde van 1875 heeft de bourgeoisie die plaats veroverd, de hoge burgerij had slechts een bescheiden plaats.

Paradox I: Geld en vriendschap

*'Dans l'appréciation d'un guide, ses qualités morales comptent au moins pour autant que ses capacités techniques.'*¹

Eerder is reeds ingegaan op het ontstaan en de ontwikkeling van het gidswezen in de Alpen. Daaruit is gebleken dat het beroep van berggids er in de eerste plaats gekomen was vanuit de noodzaak om meer geld te verdienen. In die eerste periode was het beroep van berggids enkel een bijberoep dat voor een aanvullend inkomen moest zorgen bovenop het karige loon dat de meeste gidsen slechts verdienden als boer, herder, jager, arbeider, enz. Zonder die nood aan extra geld zou het beroep van berggids zich nooit zo hebben kunnen ontwikkelen. Uit zichzelf zou de bergbevolking er nooit toe zijn overgegaan om in de bergen te trekken, althans toch niet om werkelijk toppen te beklimmen. De bergen trokken ze natuurlijk wel in. Dat was ook de reden waarom de eerste 'alpinisten' deze lokale boeren wilden inhuren, juist omwille van hun kennis van de regio die ze opdeden terwijl ze met hun beroep bezig waren. Kennis, die zoals eerder reeds gezegd, veelal beperkt was, maar die de kennis van de toeristen/bergbeklimmers wel ruim oversteeg.

De eerste toeristen en alpinisten die vanaf de late 18de eeuw steeds vaker naar de Alpen trokken hadden echter geld genoeg, anders zou het gewoonweg niet mogelijk geweest zijn dergelijke reizen te maken. Eens ter plaatse aangekomen wisten deze toeristen natuurlijk niets van de regio waar ze terecht gekomen waren.² Dat was dan het moment waarop ze lokale boeren aanspraken om dienst te doen als gids.

Nu houdt de paradox in dat de nood aan geld aan de kant van de gidsen enerzijds en de relatieve overvloed aan geld bij de alpinisten anderzijds er in vele gevallen wel voor gezorgd heeft dat er hechte en oprechte vriendschappen zijn ontstaan tussen gidsen en alpinisten. Wat dit extra opmerkelijk maakt is het eenvoudige gegeven dat nagenoeg al deze alpine vriendschappen sterk klassenoverschrijdend waren, iets wat in de 19de eeuw zeker niet voor de hand liggend was, integendeel. De liefde voor de bergen heeft er bij vele gidsen, vooral de elite onder hen, toe geleid dat het financiële aspect niet verdween, maar toch meer op de achtergrond kwam te staan. Zonder de inkomsten die eraan verbonden waren zou het gidswezen zich natuurlijk nooit zo hebben kunnen ontwikkelen. Gezien de lage sociale afkomst van nagenoeg alle berggidsen was dit voor hen een essentieel onderdeel van het alpinisme. Zonder die inkomsten zou men het zich nooit kunnen veroorloven om aan alpinisme te doen. Iets wat lange tijd, en in wezen nu nog steeds, ook de lagere klassen elders ervan weerhield om aan alpinisme te doen. Desondanks zien we dat het financiële aspect toch aan belang in heeft moeten boeten ten opzichte van de liefde voor de bergen

¹ Spiro L. 'Guides de montagnes', Lausanne, Editions La Concorde, 1928, p. 99.

² In de 18de kwamen de meeste toeristen naar Chamonix.

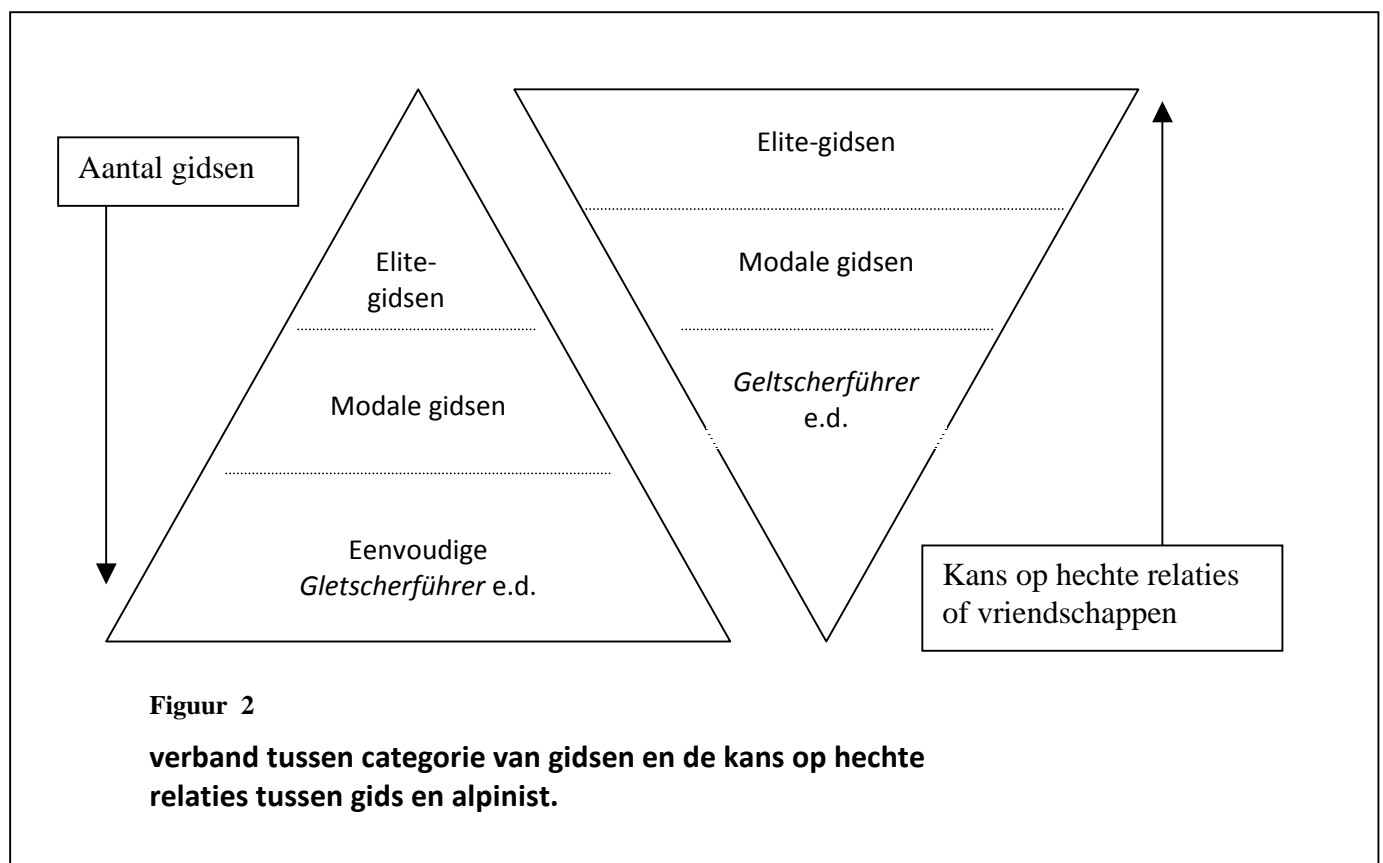
om het zo te stellen. Ook elders, bij sporten bvb., zien we zoiets, waarbij het geld een zeer belangrijke factor is, maar waar de liefde voor het spel, voor de sport toch primeert. Op zichzelf hoeft dit dus zeker niet paradoxaal genoemd te worden. Wat dit echter anders maakt is dat het gidswezen puur omwille van het geld ontstaan is, daar waar sporten toch hoofdzakelijk uit een nood aan ontspanning of beweging ontstaan zijn, en waarbij het geld dat men daar eventueel mee kon verdienen mooi meegenomen was. In het alpinisme, in het gidswezen meer specifiek, is het dus net omgekeerd. En dat maakt het in zekere zin toch paradoxaal dat iets wat in eerste instantie puur voor het geld gedaan werd, geld dat men broodnodig had, dat dit toch meer naar de achtergrond verwezen werd ten voordele van de liefde voor de bergen en de daar vaak aan gekoppelde vriendschappen (zeker in de 19de eeuw). Geld bleef natuurlijk van belang, want hoe graag bepaalde gidsen ook in de bergen waren, zonder de daaraan verbonden inkomsten zou het voor hen onmogelijk zijn om bergen te beklimmen. Nu dient hierbij gezegd te worden dat dit vooral van toepassing is op de elite-gidsen. Voor de meer gewone gidsen, en zeker voor eenvoudige *Gletscherführer*, dragers of muilnierbegeleiders, was dit veel minder het geval. Daar bleef het financiële aspect sterk primeren.

De tegenstelling bestaat er dus uit dat het berggidswezen ontstaan is op initiatief van – Britse- toeristen en dat het tegelijkertijd een antwoord bood op de zoektocht van vele bergbewoners naar extra inkomsten, waarbij dit langzaam bij verschillende gidsen geëvolueerd is naar een echte liefde voor de bergen en in vele gevallen ook voor hun vaste klanten. Een puur geldelijk fenomeen heeft ervoor gezorgd dat een aantal bergbewoners zich bewust geworden is van de schoonheid van de bergen, iets wat ze zonder dat zoeken naar extra inkomsten nooit ontdekt zouden hebben, integendeel zelfs. Oorspronkelijk stonden ook zij veeleer vijandelijk ten aanzien van het hooggebergte.

Dat er tussen alpinisten en gidsen in verschillende gevallen vriendschappen konden ontstaan werd in hoofdzaak veroorzaakt door de gevaren die inherent aan het alpinisme verbonden zijn. Als alpinist was men nagenoeg verplicht om zich te onderwerpen aan het gezag en kennis van de ingehuurde gids(en) aangezien deze veel meer ervaring en kennis van de bergen hadden. Men moest als alpinist dus kunnen vertrouwen op de gids, net zoals de gids in feite moest kunnen vertrouwen op de alpinist(en). Omdat men als alpinist blindelings, zeker bij meer risicovolle beklimmingen, op zijn gids moest kunnen vertrouwen koos men deze veelal zeer zorgvuldig uit.

Het ontstaan van zulke vriendschapsbanden was, globaal genomen, echter vrij zeldzaam. Het was iets dat in feite vooral voorkwam bij die selecte groep van elite-klimmers, de grote namen binnen het alpinisme. Die mannen die zeer frequent naar de Alpen trokken, zoals Sir Alfred Wills, Leslie Stephen, Alfred Frederick Mummery, John Tyndall, leden van de Matthews familie, Adolphus Warburton Moore... Maar ook daar zien we dat er niet steeds zo'n hechte band kwam tussen gids en klant, een band die zich tot buiten de alpine wereld

uitstrekke. Dit was een fenomeen dat in hoofdzaak voorkwam bij de elite onder de alpinisten, maar ook onder de gidsen was dit iets dat bijna enkel bij die selecte groep van 'elite' berggidsen voorkwam. Gidsen als Ulrich Lauener, Michel Croz, Alexander Burgener, Melchior Anderegg, Christian Almer, Josef Knubel, Franz Lochmatter, enz. Net zoals er veel minder van zo'n vriendschappen waren bij de meer modale alpinisten, was dit evenzeer zo bij de minder begaafde berggidsen. De figuur die in het eerste deel reeds besproken is en die het verband aantoonde tussen de mate van contact met de berggidsen en de categorie van alpinist waartoe men behoorde kan ook eenvoudig gebruikt worden wanneer er naar de berggidsen gekeken wordt. Ook hier zien we dat naarmate een gids meer of minder tot de elite behoort deze in verhouding in meer of mindere mate een hechtere relatie met één of meerdere alpinisten onderhield.

Een belangrijke opmerking die hierbij gemaakt dient te worden is dat vele van de grote gidsen pas groot geworden zijn door toedoen van hun klanten. Zeker in die begin periode wanneer het alpinisme en dus ook het gidswezen nog in zijn kinderschoenen stond. Om Ronald Clark nogmaals aan te halen: *'It needed mountaineers such as Wills and Mathews, as the Rev. Hereford George and Leslie Stephen, to raise up a certain number of Alpine peasants, to breath fire into them and to stir them a knwoledge which was eventually to*

*make them the first members of a great profession.*¹ In die vroege fase zouden we dus eigenlijk een omgekeerd verband kunnen veronderstellen. Het was hierbij de mate waarin men met bepaalde alpinisten een lange en hechte relatie onderhield die ervoor kon zorgen dat men zich tot de elite onder de berggidsen kon rekenen. Dit was logischerwijze enkel het geval wanneer men met een echte gedreven alpinist zo'n relatie onderhield. De factor geluk speelde daarbij dan ook een grote rol. Als gids moest men het geluk hebben om als het ware ontdekt te worden door een gedreven alpinist die zich vervolgens bereid toonde om op langere basis samen te werken, waardoor men samen in het vak kon groeien. Daarnaast was het zo dat eens men door één of meerdere alpinisten ontdekt was men het geluk kon hebben dat zijn naam verspreid raakte, want naambekendheid (in positieve zin natuurlijk) betekende meestal een grotere vraag naar diensten en dus meer werkgelegenheid: *'Bennen was a guide who was beginning to be talked about. ... Although his experience was limited, he had acquired a good reputation; and his book of certificates,..., shows that he was highly esteemed by his employers.'*² Of ook Alfred Wills die getuigt van de grote bekendheid van de Laueners: *'Where our first care was to inquire for the Laueners, who were, and still are, the best guides in the Oberland. ... Christian, a fine, intelligent, smart-looking fellow,...'*³ Later wanneer het gidswezen zich stelselmatig meer en meer zou gaan professionaliseren zou dit natuurlijk sterk verminderen. In deze vroege fase, tijdens de 'gouden tijd' van het alpinisme, was het dus niet noodzakelijk zo dat de elite-alpinisten in hoofdzaak samen klommen met elite-gidsen, maar het waren de elite-alpinisten die een aantal gewone gidsen lieten uitgroeien tot elite-gidsen. Dit was enkel in die vroege aanvangsfase het geval. Later, vanaf de jaren 1850-1860 zouden verschillende gidsen zelf meer initiatief vertonen om zichzelf te verbeteren, zonder dat ze daartoe aangezet moesten worden door alpinisten. Enerzijds omdat ze op die manier meer klanten konden aantrekken wat extra inkomsten betekende, anderzijds omdat ook zij veelal, net zoals de gewone alpinisten, niets liever deden dan klimmen in de bergen. De bergen waren ook voor hen een echte passie geworden. Nog later zou er steeds meer initiatief komen van de grote alpenclubs.

Zoals kort hiervoor reeds vermeld is geworden, bestonden er tussen verschillende alpinisten en berggidsen echte vriendschappen. Voor een deel onder hen strekte die vriendschap zich niet uit tot buiten de Alpen. In vele gevallen was er wel een soort vriendschapsband tussen beide maar die was meestal beperkt tot de tijd dat men in de bergen was, daar buiten was dit minder het geval. Buiten het alpinisme was het niet zo dat men elkaar opzocht of dat men druk met elkaar correspondeerde. Whymper bijvoorbeeld spreekt van zijn vriend Reynaud uit de Dauphiné, maar hij trekt zich weinig van hem aan eens hij uit de Alpen is. Zo stelde hij op een bepaald moment blij te zijn dat Reynaud nog

¹ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', pp. 88-89.

² Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 38.

³ Wills A., 'Wandering among the High Alps', pp. 254-255.

leefde, informatie die hij enkel van horen zeggen had. Het is dus niet zo dat beiden met elkaar correspondeerden of op een andere manier contact hielden met elkaar.¹

Of er al dan niet sprake kon zijn van vriendschappen tussen gidsen en klimmers lag natuurlijk niet enkel aan de mate waarin men met elkaar in contact kwam. Minstens even belangrijk waren de karaktereigenschappen van de alpinisten en gidsen, alsook de manier waarop alpinisten naar de functie van gids keken. Daarin durfde men weleens een andere mening hebben. Dat verschillende alpinisten op een andere manier omgingen met hun gidsen blijkt duidelijk uit de verschillende opvattingen van Leslie Stephen en Edward Whymper over berggidsen. Zo was Whymper er steeds op gebrand autoritair te zijn ten aanzien van zijn gidsen, daar waar Stephen zich juist volledig aan het gezag van de gids(en) onderwierp: *'If any passages in the succeeding pages convey the impression that I claim any credit except that of following better men than myself with decent ability, I disavow them in advance and do penance for them in my heart.'*²

Veel lag daarbij ook aan de karaktereigenschappen van de alpinisten. Deze waren namelijk niet altijd even vriendelijk, of even sociaal aangelegd, zeker buiten het alpinisme dan. Zowel Whymper, Coolidge, Tyndall,... waren allesbehalve eenvoudige personen om mee om te gaan. Maar eens in de bergen met hun –vaste- gids (of een van de gidsen waarmee men op regelmatige basis klom) veranderde die situatie sterk, en vanaf dan creëerde men opnieuw een sterke vertrouwensband. Enkel bij Edward Whymper blijkt dit veel minder het geval te zijn geweest. *'He was a hard taskmaster to himself and his guides, and the gulf between them was absolute,'* zo stelde Smythe, één van de vroege leden van de *Alpine Club*.³ Slechts Michel Croz, Jean-Antoine Carrel en Melchior Anderegg wist Whymper echt te waarderen, wat zeker nog niet wil zeggen dat er tussen Whymper en deze drie gidsen sprake zou zijn geweest van echte vriendschap. Deze gidsen waren zowat de enige die Whymper's autoritaire karakter konden verdragen. Want een autoritair karakter had hij zeker. Daar waar de meeste alpinisten het leiden of gidsen overlieten aan de berggidsen, nam Whymper veel liever zelf de leiding. Iemand gewoonweg volgen was niet aan hem besteed. Wanneer Whymper dan toch eens iets zei als: *'It was well for us now that we had such a man as leader [Michel Croz],'* dan kunnen we dat toch eerder als een uitzondering beschouwen.⁴ In de mate van het mogelijke nam Whymper het liefst van al zelf de leiding.

Van die drie gidsen was Croz voor Whymper de gids die hij het liefst in zijn gezelschap had: *'Of all the guides with whom I travelled, Michel Croz was the man who was most after my own heart. He did not work like a blunt razor and take to his toil unkindly. He did not need urging or to be told a second time to do anything. You had but to say what was to be done*

¹ Lestas P. 'Les pionniers des Alpes du Dauphiné', Parijs, Editions Arthaud, 1988, p. 128.

² Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 14.

³ Band G., 'Summit: 150 years of the Alpine Club', p. 31.

⁴ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 108.

*and how it was to be done, and the work was done if it was possible.*¹ Hieruit blijkt meteen wat Whymper in zijn gidsen hoopte te vinden: mensen die onmiddellijk en zonder klagen de door hem gevraagde zaken uitvoerden en die uiteraard over een grote dosis klimvaardigheden beschikten. Voor Whymper was de morele kant van de berggids van secundair belang. Andere gidsen dan Anderegg, Croz en Carrel, die over een minder grote technische bagage beschikten waren voor Whymper dan ook veel minder waard dan deze drie. Het feit dat er tussen Whymper en zijn 'vaste' gidsen geen sprake was van echte vriendschappen nam echter niet weg dat hij wel met veel respect en op gelijke voet omging met die gidsen.

Coolidge onderhield wel een soort van vriendschapsrelatie met Christian Almer². Dit valt onder meer af te leiden uit het feit dat Almer een hond, Tschingel, aan Coolidge gegeven had als cadeau. *'Almer sympathized much with me, and so, as we were walking down that afternoon to Grindelwald, tried to comfort me by promising to give me his dog, Tschingel,... I remember well the very cow hut before which we were sitting when the gift was made.'*³

Over Christian Almer schreef Coolidge nog het volgende: *'As far as we are able to judge, he [Christian Almer] seems to be perfect in all that regards his profession. But as a man, we can with trust say that he combines some of the most rarely united qualities to be found. His courage, presence of mind and determination being only equalled by his amiability, constant good temper, patience and kindness which we can never forget. He is besides a capital manager, economical and prudent for his employer, and resolved to make us feel very comfortable under the trying circumstances of place and weather.'*⁴ Die goede relatie blijkt ook uit de talrijke brieven die Coolidge naar de Almers schreef, en omgekeerd, uit brieven die de drie Almers schreven naar Coolidge. Die brieven waren steeds op een vriendelijke en open toon geschreven.

Net zo was het bij Tyndall die een zeer goede relatie had met zijn 'vaste' gids Bennen: *'uncertain of my own movements, I had permitted him this year to make a new engagement, which he was now on his way to fulfil. There was a hint of reproach in his tone as he asked me whether his Herr Professor had forsaken him. There was little fear of this. A guide of proved competence, whose ways you know, and who knows you and trusts you, is invaluable in the Alps. Bennen was all this, and more, to me. As a mountaineer, he had no superior, and he added to his strength, courage, and skill, the qualities of a natural gentleman. ... There was a pleasant "timbre" in Bennen's voice, a light and depth in his smile due to the blending together of conscious power and warm affection.'*⁵ Na Bennens dood in 1864 richtte Tyndall samen met Tuckett en Hawkins (twee alpinisten die net zoals Tyndall regelmatig samen met

¹ Ibidem, p. 76.

² Christian Almer was de vader van twee andere bekende gidsen, namelijk Ulrich en Christian Almer.

³ Clark R., 'An eccentric in the Alps: the story of the Rev. W. A. B. Coolidge, the great Victorian Mountaineer', Londen, Museum Press, 1959, p. 46.

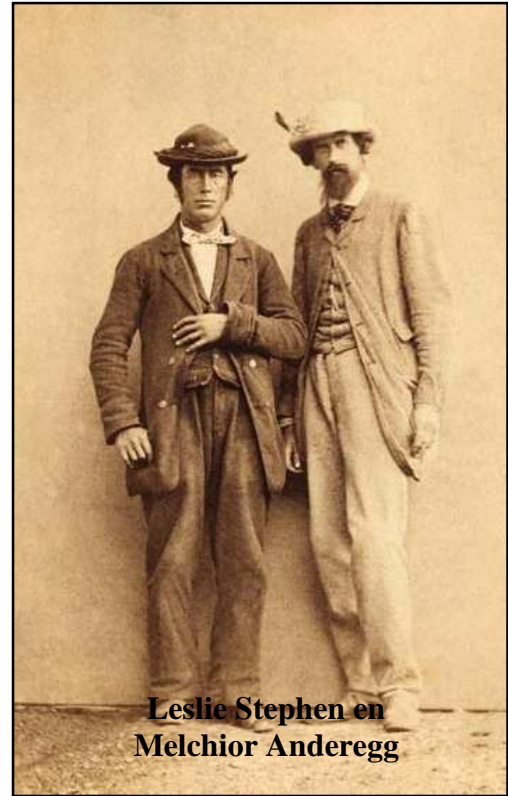
⁴ Clark R., 'An eccentric in the Alps', p. 49.

⁵ Tyndall J., 'New Fragments', pp. 440-441.

Bennen hadden geklommen) een klein monument op in Engeland, te Ernan, ter ere van de overleden Bennen.¹

In sommige gevallen ontstonden er dan echte vriendschappen, wat ook een van de mooie aspecten aan het alpinisme is. Dat men, ongeacht afkomst, sociale positie, rijkdom,... toch zeer snel een vertrouwensband kon opbouwen, waarbij men elkaar in verregaande mate vertrouwde en waarbij men wist dat men in moeilijke situaties toch volledig op elkaar kon rekenen. Dit was ook noodzakelijk om te kunnen overleven in het hooggebergte. Eén voorbeeld daarvan is de relatie tussen Leslie Stephen en Melchior Anderegg, waarbij Stephen, samen met Hinchcliff, in 1861 Melchior Anderegg bij hem thuis in Londen uitnodigde. In 1888 deden ze dit nogmaals en toen hebben ze samen met Anderegg de Snowdon (1085m, Wales) beklommen.²

Of James Forbes die in 1853 Auguste Balmat in Londen had uitgenodigd. Iets wat Alfred Wills later ook zou doen: *'Balmat, who visited me in London, the following winter.'*³ Het was ook dankzij dat bezoek aan Londen van Balmat, op uitnodiging van Forbes, dat Wills Balmat leerde kennen en er tussen hem en Alfred Wills een echte vriendschap ontstond, die verder reikte dan louter alpine ondernemingen: *'I*

*did not know Balmat, upon whose high character, disinterested kindness, and through knowledge of the high Alps, I can now always implicitly rely, when my own judgement or experience is at fault.'*⁴ Wanneer men er zelfs toe overgaat om een berggids in Engeland uit te nodigen dan kan het nauwelijks anders zijn dan dat er een echt goede relatie tussen beide personen bestond. Het zou niet bepaald logisch zijn iemand van zo ver uit te nodigen wanneer er geen sprake zou zijn van een vriendschappelijke relatie.

Het feit dat de gidsen in de meeste gevallen zeer bekwaam en behulpzaam waren (vooral vanaf de tweede helft van de 19de eeuw) zorgde ervoor dat vele alpinisten ook echt op hun gidsen vertrouwden en ze deze ook werkelijk als hun gelijke zagen, ook al kwamen in de 19de eeuw de meeste alpinisten uit hogere sociale klassen. *'But most of the famous Alpine comradeships were equal associations...'*⁵ Oprechte vriendschappen bleven dan ook verre

¹ Tyndall J., 'New Fragments', p. 442. (Bennen was omgekomen tijdens een lawine op de Haut de Cry (2969m), in Wallis (Zwitserland) op 28 februari 1864.)

² Egger C. 'Pioniere der Alpen: 30 Lebensbilder der grossen Schweizer Bergführer von Melchior Anderegg bis Franz Lochmatter, 1827 bis 1933', Zürich, Verlag Amstutz Herdeg, 1946, p. 73.

³ Wills A., 'Wandering among the High Alps', p. 313.

⁴ Ibidem, p. 94.

⁵ Lord Schuster C., 'Tyndall as a mountaineer', p. 349.

van uit. Een zeer mooi voorbeeld hiervan vinden we bij Sir Alfred Wills en Auguste Balmat (gids), waarbij Wills zijn boek *Wandering among the High Alps* opdroeg aan zijn gids en vriend Balmat:

*'To my guide and friend, Auguste Balmat, my tried and faithful companion, in many difficulties and some dangers, I dedicate these pages, with feelings of hearty respect and affectionate regard. A. W.'*¹

Wat de vriendschappen tussen gidsen en alpinisten in vele gevallen nog versterkte was dat het alpinisme nog in zijn kinderschoenen stond, zowel klimtechnisch als wat betreft klimmaterialen e.d. Vele gidsen waren wel zeer bekwaam en konden uitstekend klimmen, maar in vele gevallen waren ze niet superieur (klimtechnisch gezien) ten aanzien van de alpinisten waarmee ze klommen. *'And the grew up with it sharing in its developments – each member of the partnership contributing to the harmony of the adventure. ... But they were also conscious that the craft was in its infancy, and that both they and their guides had much to learn and much to teach.'*² Of zoals G. W. Young het stelde: *'Die Stärke einer Klettermannschaft beruht aber auf ihrer gemeinschaftlichen, sich selbst genügender Entschlussfähigkeit.'*³

De paradox houdt hier dus in dat het gidswezen louter rond geld is ontstaan, maar dat dit gaandeweg geleid heeft tot het ontstaan van oprechte vriendschappen, een soort van *Seilkameradschaft*, waarbij men zelfs zijn eigen leven aan zijn medeklimmers/gidsen toevertrouwt.

Een zeer belangrijk gegeven hierbij is dat al die alpinisten die er een goede relatie op na hielden met één of meerdere gidsen, dat die relaties (eventueel echte vriendschapsrelaties) konden ontstaan doordat klimmers een bepaalde gids voor langere periode inhuurden, meestal gedurende meerdere jaren. Op basis van enkele sporadische ontmoetingen kan er nooit echt sprake zijn van langdurige relaties. Wanneer Matthews in 1860 in het *livret de guide* (of *Führerbuch*) van Michel Croz schrijft dat *'he is one of the best I have ever seen'* en *'recommend him very highly'* dan kunnen we aan Matthews' oordeel aardig wat kracht toeschrijven aangezien hij dit schreef toen hij er net een negen weken durend engagement met Croz op zitten had.⁴ Ook tijdens andere zomers had hij al een beroep gedaan op Croz, en later zou hij dat nog doen. Zelfs wanneer Matthews niets over Croz geschreven zou hebben zouden we logischerwijs kunnen veronderstellen dat beiden graag in elkaars gezelschap klommen. Wanneer een bepaalde klimmer gedurende zo'n lange periode en op regelmatige

¹ Wills A., 'Wandering among the High Alps', voorblad.

² Lord Schuster C., 'Tyndall as a mountaineer', p. 349

³ Young G. W., 'Erinerung an die Mischabel', in: *Die Alpen*, Bern, Stämpfli & Cie, vol. 4-5, 1935 (vertaling door Alexander Perrig). Vertaling: De Sterkte van een klimgroep bestaat uit hun gemeenschappelijke, voldoende besluitvaardigheid.

⁴ 'Original Führerbucher: Michel Croz: 1857-1862', Alpine Club Archives, 1922/K51.

basis met één bepaalde gids klom dan is het niet meer dan logisch dat er een goede relatie tussen beide zou bestaan, ondanks de verschillen in sociale positie. Hetzelfde zien we ook bij Martin Conway, wanneer deze over Peter Knubel schrijft in diens *Führerbuch*: *'He is trustful, honest and an excellent companion.'*¹ Conway heeft dit geschreven nadat hij reeds gedurende zes opeenvolgende zomers in Zermatt verbleven had en telkens met Knubel opgetrokken was. Dat Peter Knubel niet enkel op goede voet stond met Conway laat Conway zelf ook goed blijken wanneer hij schrijft dat hij in Knubels oude *Führerbücher* *'not one word of complaint from any single individual'* gevonden heeft, wat misschien wel iet of wat overdreven zal zijn, maar het toont wel aan dat Knubel door veel alpinisten hoog ingeschat en gerespecteerd werd, ondanks zijn lage afkomst.² Wanneer Conway na een ander engagement nogmaals stelt dat *'Peter was as usual the respectful, friendly... guide and companion that I have always found him to be,'* dan blijkt duidelijk hoezeer Conway op Knubel gesteld was.³

Die langere engagementen verminderden wel sterk naar het einde van de 19de eeuw toe, en zouden naarmate de 20ste eeuw vorderde quasi verdwijnen. Een evolutie die door verschillende personen beklagd werd: *'On entend dire que les longs engagements sont plus rares aujourd'hui [ca. 1913⁴] que jadis. Cela est fort regrettable, et pour le client autant que pour le guide.'*⁵

Dat daar voordelen voor beide partijen aan verbonden waren aan zulke lange engagementen was wel duidelijk. Voor de gids betekende dit werkzekerheid en dus een zeker inkomen. Daarenboven kon hij zich veel sterker ontwikkelen doordat de kans groter was om steeds andere bergen of streken te betreden. De meeste klimmers beklimmen een berg namelijk geen meerdere keren. Men wil meestal steeds andere bergen beklimmen, waardoor de actieradius natuurlijk sterk vergroot wordt, ook voor de gids. Voor de klant bestond het voordeel er in hoofdzaak in dat hij op termijn zijn gids zeer goed leerde kennen en ook werkelijk vertrouwde, wat bij een risicovolle activiteit als het alpinisme natuurlijk van essentieel belang is. Uit zo'n langdurige engagementen ontstonden in sommige gevallen ook hechte vriendschappen, of in de meeste gevallen ontstond er alleszins een zeer goede sfeer en verstandhouding tussen gids en klant wat het klimmen voor beide partijen uiteraard veel aangenamer maakte.

Daarbij is het wel belangrijk te bemerken dat men ook zonder lange engagementen respectvol kan omgaan met berggidsen, zonder daarom echte vriendschappen te sluiten, waarbij men bestaande sociale barrières tussen lagere klassen en middenklasse als het ware

¹ 'Original Führerbücher: Peter Knubel: 1882-1911', Alpine Club Archives, 1922/K4.

² 'Original Führerbücher: Peter Knubel.'

³ Ibidem.

⁴ 1913 is het jaar van publicatie van dit boek.

⁵ Coolidge W.A.B., 'Les Alpes dans la nature et dans l'histoire', p. 345. Vertaling: Men hoort zeggen dat de lange engagementen vandaag zeldzamer zijn dan voorheen. Dat is sterk betreurenswaardig, voor de klant zowel als voor de gids.

blijft doorbreken. Het verminderen van lange engagementen droeg dan wel weer bij tot het verminderen van echte vriendschappen tussen gids en alpinist.

Er bestond in de tweede helft van de 19de eeuw aldus een groep alpinisten die er zeer goede relaties op nahield met bepaalde berggidsen. Bij sommigen onder hen strekte die vriendschap zich uit tot buiten de Alpen, daar waar die bij anderen net beperkt bleef tot de alpine wereld. Naast deze alpinisten was er een grotere groep bergbeklimmers die er niet zozeer echte vriendschappen op nahield met bepaalde gidsen, maar die zich toch niet beter voelden dan hun gidsen en die dus op een vriendelijke, respectvolle en vooral gelijke manier samenwerkten met hun gidsen. Wat we bij deze groep van alpinisten zien is dat ook zij, zonder echte vriendschappen te sluiten, de berggids wel als hun gelijke zien. Ook zij doorbreken dus gedeeltelijk de bestaande sociale barrières die er in Engeland bestonden tussen de middenklasse en de lagere klassen. Wat we bij deze groep van alpinisten zien is dat zij zich meestal net onder de echte 'elite' van het alpinisme bevonden. Zij klommen in grotere mate met verschillende gidsen, daar waar de echte elite-klimmers meestal wel een voorkeur hadden voor één of enkele gidsen. Uit de bronnen blijkt namelijk dat het vooral de alpinisten waren die het alpinisme steeds verder deden ontwikkelen, de zogenaamde *Spitzenbergsteiger*, die slechts met een beperkt aantal berggidsen klommen.¹ De alpinisten die zich hier net onder bevonden blijken daarentegen met meer verschillende gidsen te klimmen. Informatie over de relaties die deze groep klimmers erop nahielden met hun gidsen zijn vooral terug te vinden in de *Führerbücher* van de berggidsen. Deze groep heeft namelijk veel minder bronnen nagelaten. Over hen is dan ook minder geweten dan over de *Spitzenbergsteiger*. Ook hier dient gezegd te worden dat deze afbakeningen niet al te strikt gezien mogen worden. Het is namelijk niet zo dat niemand van deze groep er echte vriendschappen op na gehouden zou hebben met een bepaalde gids, net zoals niet alle alpinisten die we tot de elite zouden kunnen rekenen er zo'n vriendschappen op na hielden. In beide groepen waren er trouwens ook, in zeldzame gevallen, personen die op een veel minder respectvolle manier omgingen met hun gidsen. Echter, het blijken toch vooral de gewone toeristen of de eerder occasionele bergbeklimmers te zijn die op een veel minder vriendelijke manier omgingen met hun gidsen.

Maar wat hier vooral interessant aan is is het feit dat veel mensen die de bergen in trokken, zonder daarom echte gedreven alpinisten te zijn, toch op een respectvolle en gelijkwaardige manier omgingen met berggidsen, iets wat in het 19de eeuwse Groot-Brittannië zeker niet vanzelfsprekend was.

Uit de hier gebruikte *Führerbücher* blijkt zeer duidelijk dat de meeste alpinisten op een gelijkwaardige manier met hun gidsen omgingen en dat ze daar meestal ten zeerste tevreden mee waren: *'He [Peter Knubel] was always ready to place my feet in descending or*

¹ Grupp P., 'Faszination Berg', p. 212.

*give a helping hand in ascending, and always kind and attentive.*¹ Wanneer de Brit Thompson over Knubel zegt dat ‘... *this piece of work could only have been done by a guide of first rate skill & knowledge. ...*’ en dat ‘*I found him a very pleasant man with, which as I was alone was alone was a matter of considerable importance to me,*’ dan blijkt duidelijk dat ook de minder gedreven alpinisten, die op minder frequente basis met een bepaalde gids klonnen, op een respectvolle en gelijkwaardige manier omgingen met de berggidsen.² Dit was in Groot-Brittannië voor de middenklasse over het algemeen ‘not done’. Als onderdeel van hun eigen identiteit probeerde men zich net te onderscheiden van de lagere klassen in Groot-Brittannië. Nu blijkt echter dat het niet enkel de *Spitzenbergsteiger* waren die op een gelijke manier omgingen met gidsen en, zij het in mindere mate, met de lokale bevolking, maar ook de minder regelmatige of gedreven alpinisten. Blijkbaar zag men Groot-Brittannië toch als iets volledig anders dan de Alpen, en dan vooral Zwitserland. Waarom kon men in de Alpen wel klassenoverschrijdend werken en leven? En waarom kon of wilde men dat net niet in Groot-Brittannië? Waaruit bestonden dan net de verschillen tussen Zwitserland (en Frankrijk) en Groot-Brittannië? Waren er wel echte verschillen? Wilde men zich misschien enkel op de Britse Eilanden van de lagere klassen onderscheiden, en was dit daarom niet nodig om deze lijn ook door te trekken naar bvb. de Alpen? Op deze vragen zal later nog dieper ingegaan worden. Vooreerst dienen we nog op te merken dat de situatie in de bergen niet altijd zo rooskleurig was. Een aanzienlijk aantal toeristen, en in mindere mate ook wel enkele alpinisten, gingen helemaal niet zo respectvol om met de lokale bevolking. Voor heel wat toeristen, in hoofdzaak afkomstig uit de hoge bourgeoisie en adel, was de lokale bevolking in de Alpen volstrekt minderwaardig. Niet enkel de lokale bevolking was minderwaardig, ook de berggidsen waren volgens velen onder hen absoluut niet gelijkwaardig aan de eigen stand.

Al wat tot nu toe gezegd is heeft vooral betrekking op Zwitserland en de Zwitserse berggidsen. De Franse Alpen, en in het bijzonder Chamonix, speelden in de 19de eeuw echter eveneens een zeer belangrijke rol binnen de ontwikkeling van het alpinisme. Chamonix was de plaats waar de eerste Britse bergtoeristen naar toe trokken en ook wanneer Zwitserland zeer sterk opkwam, bleven heel veel Britten naar Chamonix trekken. Nu is het van belang om te kijken of er tussen Chamonix en Zwitserland belangrijke verschillen bestonden wat betreft het soort relatie die men onderhield met de berggidsen. Uit de bronnen blijkt dat er toch aanzienlijke verschillen bestonden tussen de manier waarop de Britten met de gidsen uit Chamonix enerzijds en die uit Zwitserland (uit de kantons Wallis en het Berner Oberland in het bijzonder) omgingen. Om daarover iets te kunnen vertellen is het handig om eerst kort in te gaan op de manier waarop het gidswezen in Chamonix georganiseerd was, aangezien dit hier anders was dan in Zwitserland. Belangrijk om te weten is dat de meeste Britse alpinisten

¹ ‘Original Fuhrerbucher: Peter Knubel.’

² ‘Original Fuhrerbucher: Peter Knubel.’

de voorkeur gaven aan Zwitserland. Voor Stephen, en met hem vele anderen om de reden dat *'In Switzerland the gulf between you and your fellow-men is not so wide originally and has been more nearly filled up. The Swiss, unlike their neighbours, are living in the nineteenth century.'*¹ Dat de Franse en Italiaanse Alpen nog helemaal niet zo ver ontwikkeld waren blijkt duidelijk uit de alpine literatuur: *'When staying as tourists in such a district [Santa Cristina], we realise the vast interval by which we are removed from the minds of the people; We talk to them as we might talk for half an hour to some medieval ghost- just long enough to discover that we are as it were non-conducting mediums to each other. ... We are all two-legged creatures capable of consuming beefsteak or polenta, and, as we are generally told, possessing a certain common element of human nature; but between varieties of the same species indistinguishable to the scientific eye, there may be an invisible wall of separation sufficient to intercept any real exchange of sympathy.'*²

Dit was uiteraard niet de enige reden waarom men liever naar Zwitserland trok. Een andere reden was bvb. dat de Zwitsers *'have some notion on the use of a tub, and many of them dimly perceive that the ultimate end of man is to climb snow peaks.'*³ In de minder minder ontwikkelde regio's, op toeristisch vlak althans, was men niet vertrouwd met het verschijnsel alpinisme. Hierdoor stonden de plaatselijke bewoners dan ook eerder negatief, of toch onbegrijpend ten aanzien van Britse klimmers. Daarnaast waren er nog andere belangrijke redenen, die onder meer verband houden met de regels van de *Compagnie des guides de Chamonix*, die mee helpen verklaren waarom Britten vaak de voorkeur gaven aan Zwitserland dan aan Frankrijk of Italië.

De overige delen van de Franse Alpen zullen hier slechts zijdelings aan bod komen. De reden daarvoor is eenvoudig: buiten Chamonix was er tot laat in de 19de eeuw nauwelijks sprake van enige vorm van georganiseerd alpinisme, of een degelijk gestructureerd gidswezen. Integendeel, in het grootste deel van de Franse Alpen waren er nauwelijks echte berggidsen aanwezig. Net zoals er quasi geen infrastructuur voorhanden was, zoals een spoorwegennet, een degelijk hotelwezen, enige vorm van berghutten,... Wanneer Britten dan bvb. naar de Dauphiné, of ook naar de Italiaanse Alpen trokken zoals o.a. Edward Whymper, John Ball en Leslie Stephen gedaan hebben, dan deden ze dit bijna altijd in het gezelschap van Zwitserse gidsen, en af en toe samen met gidsen afkomstig uit Chamonix. Plaatselijke gidsen werden nagenoeg nooit ingehuurd: *'Anyone, however, meditating an assault on the Premiero peaks [in de regio Zuid-Tirol] must either go alone or bring guides from more satisfactory districts.'*⁴ Dat de gidsen uit de meer achtergestelde regio's van minder hoog niveau waren, wat uiteraard niets afdeed aan hun karakter, werd Leslie Stephen in Primiero al snel duidelijk: *'my guide never showed the least propensity to give any opinion as to my best route, but followed me with great cheerfulness until I reached the*

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', pp. 138-139.

² Ibidem, pp. 138-139.

³ Ibidem, p. 140.

⁴ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 175.

*glacier. Then, having no nails in his shoes, he was unable to make much progress; and he finally broke down...*¹ Thomas G. Bonney ondervond hetzelfde in de Dauphiné, maar dan nog iets erger: *'We had taken a guide from La Bérarde, and the man, as is common in those parts, was almost useless.'*² Veel liever nam men dan zijn vertrouwde gidsen mee naar die plaatsen. Enkele voorbeelden van gidsen die op vrij regelmatige basis ook samen met hun klanten naar andere, 'achtergestelde' regio's trokken, zijn bvb. Melchior Anderegg, Michel Croz, Peter Knubel, Almer, Bennen, Burgener. Algemeen zouden we kunnen stellen dat het vooral die gidsen zijn, die eerder al meermaals aan bod gekomen zijn, wanneer het ging over vriendschappen tussen gidsen en klimmers, die regelmatig mee naar andere streken gevraagd werden.

Men stond meestal ook veeleer negatief tegenover de gidsen en lokale bevolking uit deze streken, niet in het minst ten aanzien van de Dauphiné: *'On the great road from Grenoble to Briançon there is fair accomodation at one or two places. Off this, everything is of the poorest kind;... The people in many parts are stunned, cowardly and feeble, and appear to be stupid and almost "cretins".'*³ Pas later, vanaf de jaren 1870-1880 zou de situatie in de Dauphiné langzaam verbeteren, onder andere door de oprichting van de *Club Alpin Français* (1874) en de *Société des Touristes du Dauphiné* (1875). Er kwamen verbeteringen op vlak van infrastructuur, een transportnetwerk, hotelinfrastructuur, professionalisering van het gidswezen, enz. Voordien was dit er helemaal niet, zoals verschillende alpinisten aan den lijve ondervonden hebben: *'The inclemency of the weather was preferable to the inhospitality of the interior. Outside is was disagreeable, but grand – inside, it was disagreeable and mean.'*⁴ Doordat deze regio's door de meeste alpinisten eerder gemeden werden, en, belangrijker nog, omdat men, als men er al naar toe trok, gidsen van elders meenam, wordt hier dan ook vooral ingegaan op Chamonix en de westelijke Zwitserse Alpen.

Een opmerking die hier gegeven dient te worden is dat ook in Zwitserland niet alle regio's even ver stonden wat betreft hun toeristische ontwikkeling. Regio's zoals de Val d'Hérens of de Val d'Anniviers liepen redelijk ver achter op de rest: *'Their houses and apartments are amongst the worst in the Alps: cleanliness is not amongst their virtues. Much of this may be traced to laziness, which, Fröbel says, is the prevailing vice...'*⁵ Deze gebieden in Zwitserland vallen dan ook eerder met de Dauphiné te vergelijken: *'But there are serious obstacles in the way of enterprise; the chief among which is the horrible accommodation which the whole valley [Val d'Hérens] affords. ... The valley which leads southwards from Sion is the least unfrequented, and the few travellers who have ventured to penetrate its arcane*

¹ Ibidem, p. 175.

² Bonney T. G., 'The Alpine regions of Switzerland', Cambridge, Deighton, Bell, and Co., 1868, p. 177.

³ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', p. 93.

⁴ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', pp. 15-16.

⁵ Forbes J., 'Travels through the Alps', p. 289.

*are unanimous in their account of the filth, ignorance and rudeness of the inhabitants.*¹ Iets dat men in de meer toeristische streken zoals Zermatt, Grindelwald, Interlaken, Saas-Fee veel minder zag.

Wanneer deze Britse alpinisten het over deze meer afgelegen gebieden hebben dan zien we wel dat ze vaak moeten erkennen dat dit eerder stereotype, of overdreven beschrijvingen zijn. *'... but Pralong seemed to be rather an exception to the usual character, being active, civil, and far from exacting; he also displayed much personal courage and resolution.'*² We krijgen dus te maken met een heel stereotype afbeelding van mensen, in dit geval de inwoners van de Val d'Hérens. Waarschijnlijk dachten deze Britten, uit de rijkere middenklasse en uit de hogere klassen ook zo over de boeren en arbeidersklasse in Engeland, maar aangezien ze daar nauwelijks mee in contact kwamen of wilden komen kon men ook niet inzien dat het ook daar om stereotypen ging, en dat er zich onder hen ook degelijke, intelligente mensen bevonden. In de bergen kon men die contacten niet vermijden en kwam men dan misschien ook vaak tot zulke conclusies. Iets wat we bij o.a. John Ball terugvinden: *'Balmat told me that he once had occasion to penetrate a few miles up the Val d'Anniviers, many years ago, and found the natives living in a state of nudity and filth, almost too gross and disgusting to relate.'*³ Hier kan natuurlijk de vraag gesteld worden in welke mate deze informatie correct is. Naar alle waarschijnlijkheid wordt hier zwaar overdreven. Wills is hier zelf nog niet geweest en wat hij zegt hoeft daardoor ook niet volstrekt waar te zijn. Zeker niet aangezien John Ball hier het volgende over zegt, nadat hij zelf deze valleien bezocht heeft: *'The two principal valleys here included, The Val d'Hérens (Germ. Eringer Thal) and the Val d'Anniviers (Germ. Einfisch Thal), were until lately amongst the least known in the Swiss Alps, mainly because of an exaggerated impression that the inhabitants were a rude and semi-barbarous race,... . In a first visit made by the writer in 1845 he found little or nothing in the language or appearance of the people of the Val d'Anniviers to distinguish them from those of the valley of the Dranse, save what might be attributed to the rarity of their intercourse with strangers.'*⁴ Ondanks het feit dat *'The opening of good inns at Evolena, Zinal, and St. Luc, have done much to make this district accessible to strangers'* zien we dat doorheen het grootste deel van de 19de eeuw deze streken eerder onbetreden bleven.⁵ *'It must be very long, however, before they can present any attractions to the mass of travellers.'*⁶ Het was eigenlijk bijna enkel de elite of de *Spitzenbergsteiger*, om nog eens de termen van Grupp te gebruiken, die deze regio's bezocht. Dat de meeste alpinisten, en zeker de toeristen, deze plaatsen eerder links lieten liggen lag deels in de minder uitgebreide toeristische infrastructuur. De oorzaken hiervoor moeten evenzeer gezocht worden in de vooroordelen die er bestonden ten aanzien van deze valleien. Plaatsen waarover men weinig

¹ Wills A., 'Wandering among the High Alps', p. 199.

² Forbes J., 'Travels through the Alps', p. 289.

³ Wills A., 'Wandering among the High Alps', p. 200.

⁴ Ball J., 'The Alpine Guide Part II: the Central Alps', p. 287.

⁵ Ibidem, pp. 287-288.

⁶ Wills A., 'Wandering amongst the High Alps', p. 200.

of niets positiefs hoort zullen maar weinig mensen kunnen bekoren, ongeacht of wat men hoort al dan niet correct zou zijn. Natuurlijk was er waarschijnlijk wel iets van waar dat bepaalde Zwitserse en Franse regio's en niet te vergeten de Italiaanse Alpen, sterk achterliepen op andere, meer ontwikkelde regio's, waar dan ook de meeste Britten terug te vinden waren: *'Their habits are cleanly and active, and their houses,..., would alone, and at once, distinguish them from their Italian neighbours.'*¹ Wanneer er in reisverhalen, reisgidsen of andere documenten negatief over een bepaalde streek gesproken wordt dan moet dit steeds met een korrel zout genomen worden, maar het mag wel niet zomaar afgedaan worden als volledig fout. Er zal steeds wel iets van waar zijn.

Ten aanzien van Italië was er ook veeleer een negatieve houding, zeker in vergelijking met Zwitserland: *'That these distorted, mindless beings, more like brutes than men, commonly excite one's disgust by their hideous, loathsome and uncouth appearance, by their obscene gestures and their senseless gabbling.'*² Het gaat hier over wat men *cretinism* noemt, een vorm van idiotie, die blijkbaar, aldus Whymper in dit geval, in de minder ontwikkelde regio's van de Alpen wijdverspreid was, en vooral dan in de Italiaanse Alpen (Val d'Aosta). Ook andere auteurs/alpinisten, denken we bvb. aan Leslie Stephen, hebben op dat fenomeen gewezen. Niet enkel werd dit fenomeen in de Italiaanse Alpen geplaatst, ook in de meer afgelegen valleien van de Franse en Zwitserse Alpen vond men zulke *cretins*.³ Zouden we hier te maken kunnen hebben met iets als 'onbekend maakt onbemind'? M.a.w. dat de minder bekende valleien/regio's van de Alpen al snel veel negatiever worden afgebeeld dan de bekender, of meer 'ontwikkelde' streken. Al dan niet terecht?

Vershil met Chamonix-systeem

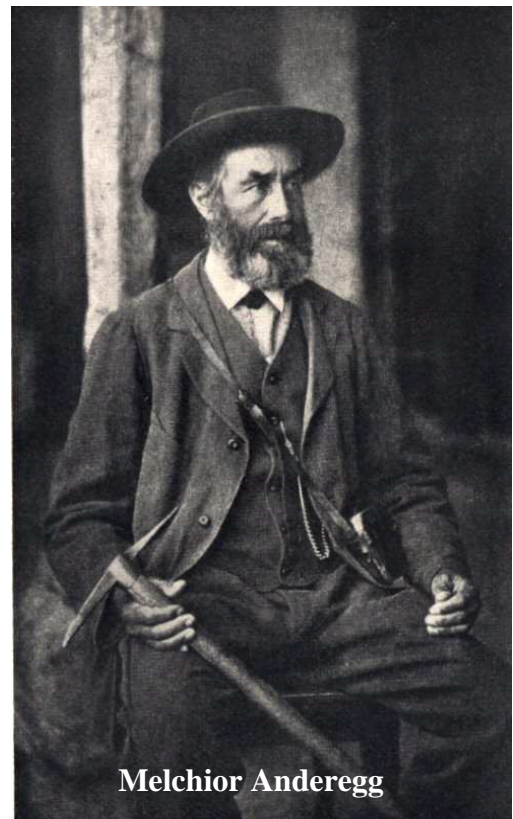
Om te beginnen valt meteen op dat 19de eeuwse Britse alpinisten veel minder vaak goede relaties of vriendschappen vermelden die ze zouden hebben gehad met gidsen uit Chamonix. Dat men de voorkeur gaf aan Zwitserse gidsen boven gidsen uit de Italiaanse Alpen of uit de Dauphiné kan nog begrepen worden gezien de beperkte alpine ontwikkeling van die streken. Om bepaalde redenen bleken Britse alpinisten echter eerder de voorkeur gegeven te hebben aan Zwitserse gidsen, veel meer dan aan gidsen uit Chamonix. Gezien de veel langere berggidstraditie die er bestond in Chamonix, lijkt het op het eerste gezicht vreemd dat vele Britten dan eerder afkerig stonden ten aanzien van de Chamonardische gidsen. Welke zaken konden ervoor gezorgd hebben dat Zwitserse gidsen over het algemeen als beter beschouwd werden? Reeds in 1821 was men er in Chamonix al toe overgegaan om alle berggidsen die er waren te verenigen binnen één organisatie, namelijk de *Compagnie des guides de Chamonix*. De redenen waarom men eerder de voorkeur gaf aan Zwitserse

¹ Forbes J., 'Travels through the Alps', p. 331.

² Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 128.

³ Ibidem, p. 129.

gidsen (meestal afkomstig uit Grindelwald, Zermatt, Saas-Fee,...) kwamen vooral voort uit de reglementeringen die opgelegd waren door de *Compagnie des guides de Chamonix*. Dergelijke regels bestonden niet in Zwitserland. Het berggidswezen werd daar pas echt georganiseerd en gestructureerd vanaf de late jaren 1850 en vooral na 1863 wanneer de S.A.C./C.A.S. opgericht werd. Bepaalde regels, opgelegd door de *Compagnie*, verhinderden nu blijkbaar het ontstaan van zo'n *Seilkameradschaften*. De klant kon nl. zijn eigen gidsen niet kiezen. Welke gids en het aantal gidsen dat men meekreeg werd door de *Compagnie* bepaald. De reden dat men dat deed was om iedere gids evenveel kansen te geven om bepaalde tochten te maken, want iedere tocht kende zijn eigen tarieven. Zo moest men ca. 40 *livres* betalen per persoon, per gids om de Mont Blanc te beklimmen, daar waar een tripje tot aan de Mer de Glace slechts 7 *Livres* per persoon en per gids kostte. Om iedere gids een gelijke kans te geven meer voordelige tochten te ondernemen had men zo'n reglementering ingevoerd. Er was dan wel meer gelijkheid onder de gidsen, maar toeristen en alpinisten konden zelf niet kiezen welke gids ze namen. Personen die wel vaker gidsen inhurden in Chamonix hadden dan ook weinig kans om steeds dezelfde gids te krijgen waardoor de kans op langere engagementen en het ontstaan van een hechte relatie of zelfs vriendschapsband natuurlijk eerder gering was. In de Zwitserse Alpen waren geen dergelijke regels waardoor men, indien men dat wou, wel steeds dezelfde gids kon inhuren. Dit gebeurde dan ook frequent. Zo zijn er verschillende 'vaste' koppels gekend. Denken we aan John Tyndall die voornamelijk met Bennen¹ als gids klom, Edward Whymper en Michel Croz, W.A.B. Coolidge en Christian Almer, A. F. Mummery en Alexander Burgener, François Dévouassoud en Douglas Freshfield, Auguste Balmat en David Forbes, diezelfde Balmat en Alfred Wills, A. W. Moore en Christian Almer, opnieuw A.W. Moore maar ditmaal met Jakob Anderegg, Leslie Stephen en Melchior Anderegg, Melchior Anderegg en Thomas Hinchcliff, Matthias Zurbriggen en William Martin Conway, Valentine Ryan en Josef Lochmatter, G. W. Young en Josef Knobel,...

Melchior Anderegg

Men mag hierbij zeker niet vergeten dat ook al deze vaste klimkoppels naast het klimmen met elkaar ook vaak met andere gidsen of alpinisten klommen, zoals reeds uit de bovenstaande voorbeelden blijkt. Nagenoeg geen enkele alpinist of berggids klimt

¹ De echte naam van Bennen was Johann Joseph Benet, maar die naam werd door Britse klimmers al snel veranderd in Bennen.

voortdurend met één en dezelfde persoon (of met dezelfde groep van mensen). Dit is ook quasi onmogelijk. Zo was het voor de Britse 19de eeuwse alpinist al niet mogelijk om het hele zomerseizoen op vakantie naar de Alpen te gaan om daar dan de hele zomer met dezelfde gids te kunnen klimmen, die daardoor ook slechts één klimpartner zou hebben. De Britse middenklasse mocht dan wel over een aanzienlijke hoeveelheid vrije tijd beschikken, maar zoveel vrije tijd hadden ze echter niet. Daarnaast kon het zijn dat een Britse alpinist wel altijd met 'zijn' vaste gids wilde klimmen, maar dat dit niet ging omdat die bepaalde gids ook andere mensen moest gidsen, hij niet steeds door die ene klimmer ingehuurd kon worden. Uit eerder financiële overwegingen was het voor een berggids niet altijd even voordelig om slechts met één klant te klimmen. Om meer geld te kunnen verdienen gingen gidsen dan ook meerdere engagements aan met verschillende klimmers. Dit wil niet zeggen dat die gidsen er weinig om gaven wie ze klommen. Ook zij hadden uiteraard een bepaalde voorkeur voor bepaalde klimmers, met wie ze dan ook in de mate van het mogelijke samenklommen: *'meist ging ich [M. Zurbriggen] mit Letzerem [M. Conway], führte aber auch andere, wenn ich frei war.'*¹ De gidsen zelf hadden natuurlijk wel minder de mogelijkheid om zelf klanten uit te kiezen. Het was tenslotte de alpinist die de gids inhurde en niet omgekeerd. Voortdurend samenklommen bleek echter niet altijd mogelijk te zijn. Honderd procent vaste klimkoppels bestonden dus niet echt, wat, zoals gezegd, niet hoeft te betekenen dat er geen vriendschappen bestonden tussen klimmers en gidsen (of tussen klimmers of gidsen onderling).

Pas in 1892 zou *La Compagnie des guides de Chamonix* ertoe overgaan om die regel, of dat beurtensysteem, af te schaffen, onder meer ten gevolge van de aanzienlijke kritiek van de Britse *Alpine Club* en de Zwitserse *S.A.C./C.A.S.*² In 1879 zou men deze regel reeds afzwakken zodat klanten, indien ze dat wilden, zelf hun gids(en) konden kiezen. Wanneer men dat niet persé wilde, dan werd er via het oude beurtensysteem één of meerdere gidsen aan de klant toegewezen.³

Ook de hoge kostprijs van de gidsen uit Chamonix droeg ertoe bij dat vele alpinisten liever de gemiddeld iets goedkopere Zwitserse gidsen engageerden. Op zich waren de gidsen uit Chamonix niet veel duurder dan elders, maar het feit dat men vaak verplicht werd door de *Compagnie* om meerdere gidsen per persoon te nemen zorgde er natuurlijk wel voor dat de kostprijs enorm de hoogte inging. Dit was dus een puur financiële reden om eerder een Zwitserse gids te nemen dan één uit Chamonix.

¹ Zurbriggen M., 'Von den Alpen zu den Anden: Lebenserinnerungen eines Bergführers', Berlijn, Roth, 1937, p. 26. Vertaling: Meestal ging ik met die laatste, maar ik gidste ook anderen wanneer ik vrij was.

² Chaubet D., 'Histoire de la compagnie des guides de Chamonix', pp. 76-79.

³ Art. 21: *'Les voyageurs sont libres dans le choix de leurs guides; à défaut de choix, les guides font leur service à tour de rôle.'* Uit: Règlement des guides de Chamonix, 1879 (artikel 21) (verschenen in: Bulletin du CAF 2ème Trimestre, 1879, pp. 59-62.). (Vertaling: Reizigers zijn vrij in de keuze van hun gidsen; is het hen eender dan zullen de gidsen op basis van een beurtrol hun diensten verlenen.)

Een andere belemmering van dit systeem uit Chamonix was dat de *Compagnie des Guides* nagenoeg geen nieuwe routes of toppen liet beklimmen. Zij hadden een bepaald programma en daar werd sterk aan vast gehouden. Dit programma was overigens weinig avontuurlijk, waardoor veel alpinisten, uit op actie, avontuur en roem wel moesten uitwijken naar elders, naar vooral Grindelwald en Zermatt, in Zwitserland, waar lokale gidsen wel ingingen op de meeste wensen van klimmers. O.a. de Britse klimmer Sir Alfred Wills was sterk verbaasd waarom de gidsen uit Chamonix zo weinig nieuwe beklimmingen, wandelingen of excursies uitvoerden: *'The neighbourhood of Chamouni has been more completely explored than any other district in the Alps; yet some of the most interesting points of view are rarely visited. I am greatly surprised that the guides, and others interested in adding to the number of excursions, have not made a path to the ridge of rocks,...'*¹

Dat Chamonix het daardoor als belangrijkste alpine-centrum al snel moest afleggen tegen andere centra zoals Grindelwald en Zermatt hoeft dan ook niet echt verwonderlijk genoemd te worden.

*'The Chamonix guides became more accustomed to well-known glacier expeditions than to attempts on the unclimbed peaks which flanked the glaciers, more accustomed to ice than to rock. They guided travellers the majority of whom made no pretence of feeling any joy among the mountains, which they visited, as they would often stress, entirely for the data on the unknown physical world which they could gather there. And, above else, they were cribbed and confined by the regulations of the corporations which made initiative worthless and their careers often a set of routine expeditions within the confines of their own valley. When a man such as Balmat, or later Michel Croz, developed into an exceptional guide, he did so only by going against the traditions of his own people. No such limitations hampered the Oberland men.'*²

Deze beperkingen opgelegd vanuit Chamonix droegen er dus in grote mate toe bij dat de relaties tussen gidsen en alpinisten in Chamonix nooit echt hartelijk waren, maar daarentegen juist wel koel en afstandelijk. Soms was de verhouding met de gidsen zelfs ronduit slecht te noemen: *'But we had bad guides, who, as we had found the day before, were afraid of any glacier they were not familiar with... Despite our remonstrances, they insisted upon conducting us by a route full of peril, across the vast tract of boulders and débris...'*³

De reden dat Alfred Wills in dit geval slechte gidsen had hield wederom verband met het beurtensysteem van de *Compagnie*. Als gids was het namelijk zo dat men bijna altijd wel een voorkeur had voor een bepaald soort terrein, zij het rotsen of eerder sneeuw en ijs. Door de beurtrol waarmee gidsen aan een bepaalde klant toegewezen werden had de gids ook geen inspraak bij de keuze van het soort tochten of beklimmingen die uitgevoerd zouden

¹ Wills A., 'Wandering Among the High Alps', p.85

² Ibidem, p.57.

³ Wills A., 'Wandering Among the High Alps', p. 85.

worden.¹ Zo kon het zijn dat een ijsspecialist toegewezen werd aan een klant die net een bepaalde beklimming wilde maken op een veeleer rotsachtig terrein, waar de desbetreffende gids dan minder mee vertrouwd was. Deze kon dan al snel het verwijt krijgen van niet te deugen als gids.

Deze regel kon dan ook maar op weinig bijval rekenen van vooral amateur-klimmers: *'A member of our party left a cheque for the sufferers [van de brand in Chamonix in ???], on condition that it should remain untouched until an English traveller should be at liberty to choose his own guide, and to determine for himself the number he required.'*² Dit om duidelijk te maken dat men niet gediend was met de regels van de *Compagnie des guides*. Maar ook de gidsen zelf waren niet steeds even gelukkig met deze regel. Eén van de redenen waarom is hierboven reeds aangehaald. Toch zou deze regel tot in 1892 blijven bestaan. Zo'n beurtensysteem had natuurlijk ook voordelen, anders zou nooit verklaard kunnen worden waarom deze regel toch zolang bestaan heeft, zeker gezien de grote hoeveelheid kritiek die hierop stelselmatig geuit werd. Het grote voordeel was natuurlijk dat alle gidsen evenveel kans hadden op werk (als gids uiteraard), en dat er voor meer mensen werkzekerheid was als gids. Een andere reden was dat de *Compagnie des guides* de Chamonix op die manier probeerde om alle gidsen die niet aangesloten waren bij de *Compagnie* buiten te houden.³ Op langere termijn zouden de nadelen echter zwaarder beginnen door te wegen dan de voordelen. Voor de gidsen was er nog een belangrijk bijkomend nadeel verbonden aan dit systeem, namelijk, zo stelde Hinchcliff: *'Were they (the guides) all equally excellent, this [het beurtensysteem] would not be a great hardship, but the contrary is the fact: and none grumble at the system so much as the really first-rate guides of whom there are plenty at Chamonix, who find themselves put on a level with men scarcely more fit for their duties than so many railway porters.'*⁴

De twee vernoemde regels (beurtensysteem en het beperkte programma) droeg bij tot een geleidelijke achteruitgang van de *Compagnie des guides* ten aanzien van andere belangrijke alpine centra zoals Grindelwald, Zermatt, St-Niklaus,... Deze twee regels zorgden er in belangrijke mate voor dat de meeste gidsen nauwelijks de regio Chamonix-Mont Blanc verlieten, waardoor hun kennis van de rest van de Alpen uiteraard zeer beperkt bleef. Zo schreef Forbes nog over zijn gids Pralong uit Evolène: *'To return all alone over the track we had just accomplished was a piece of spirit which would scarcely have entered the imagination of any of the corps of guides of Chamouni.'*⁵ Dat de Chamonardische gidsen veel minder lef zouden hebben, of over minder technische capaciteiten zouden beschikken om bepaalde tochten of beklimmingen uit te voeren hield ook verband met die regelgeving van de *Compagnie*. Aangezien men vasthield aan één bepaald, klimtechnisch gezien eerder

¹ Clark R., 'The Early Alpine Guides', p. 74.

² Forbes J., 'Travels through the Alps', p. 512.

³ De Bellefon R., 'Histoire des guides de montagne: Alpes et Pyrénées (1760-1980)', Milaan, Cavin, p. 302.

⁴ Clark R., 'The Early Alpine Guides', p. 74.

⁵ Forbes J., 'Travels through the Alps', p. 306.

eenvoudig programma waren er slechts weinig gidsen in Chamonix die over evenveel capaciteiten beschikten om zich te kunnen meten aan de elite-berggidsen uit Zwitserland. Dit wordt door Matthews vrij duidelijk gesteld wanneer hij in *Croz' Führerbuch* schreef dat *'He [Michel Croz] is the only Chamounix guide who is acquainted with them [Mont Pelvoux, Grande Casse,...]*¹ *and the local guides are worse than useless.*² Dat men nauwelijks deze regio verliet zorgde er ook voor dat de meeste gidsen zich niet geroepen voelden om vreemde talen aan te leren. Zeker omdat dat geen meerwaarde vormde om op die manier meer kans te hebben om klanten te krijgen. Dit was elders wel het geval. Het spreken van vreemde talen, zowel door de gids als door de klant, droeg in belangrijke mate bij tot het ontstaan van vriendschappelijke relaties tussen beide partijen. In Chamonix was dat dan ook veel minder het geval.³ Ten gevolge van de regels van de *Compagnie des guides de Chamonix* verergerde de situatie alleen maar. Men liep steeds sneller een zekere achterstand op (of men speelde de eerdere voorsprong steeds sneller kwijt) tegenover die andere belangrijke alpine centra.

Tenslotte bemerken we nog een laatste belangrijk feit en dat is dat vanaf de jaren 1860 buitenlandse gidsen in theorie toegelaten werden in de Mont-Blanc regio. Dit was voordien strikt verboden. Enkel gidsen die officieel bij de *Compagnie des guides de Chamonix* in dienst waren mochten klanten rondgidsen in de Mont Blanc-regio. Als men voor de jaren 1860 in het Mont Blanc-massief wilde klimmen dan kon men eigenlijk niet anders dan een lokale gids inhuren. Na de jaren 1860, onder sterke druk van vooral de *Alpine Club* en de S.A.C., zou deze regel afgezwakt worden en zouden ook buitenlandse gidsen klanten kunnen rondgidsen in het Mont Blanc-massief. Dat zorgde er natuurlijk voor dat veel alpinisten hun eigen gids meenamen, in plaats van lokale gidsen in te huren. Ook voordien waren er regelmatig al alpinisten die Zwitserse gidsen meenamen naar de bergen rondom Chamonix. Na de jaren 1860 zou hun aantal echter sterk stijgen. Het was dan wel toegestaan om eigen gidsen mee te nemen, wat helemaal niet wilde zeggen dat de Chamonardische gidsen daar mee gediend waren. Een eerder vijandelijke sfeer ten aanzien van buitenlandse gidsen was zeker geen zeldzaamheid.⁴ De eerste beklimming van de Aiguille Verte (4122m) in 1865 door Whymper, Biner en Almer (Zwitserse gidsen) bewijst dat er vaak zo'n vijandelijke sfeer heerste tussen gidsen uit Chamonix en gidsen uit Zwitserland. Na deze eerste beklimmingen waren de gidsen uit Chamonix namelijk *'furious on hearing about the ascent made by "outsiders" on their much tried mountain. They refused to believe it, and when Whymper's party descended to the village three gendarmes had to be summoned to quell a near riot.*⁵ Niet alle gidsen uit Chamonix stonden echter even vijandig tegenover deze 'indringers.'

¹ Wat Matthews hier bedoeld is dat geen enkele gids uit Chamonix, behalve Michel Croz, uit de voeten kunnen in een andere regio dan hun eigen regio, het Mont Blanc-massief, waar ze zich dan nog beperkten tot een beperkt aantal beklimmingen, zoals ook Alfred Wills reeds aangaf.

² 'Original Führerbucher: Michel Croz.'

³ Clark R., 'The Early Alpine Guides', p. 75.

⁴ Ibidem, pp. 78-79.

⁵ Trevor B., 'When the Alps cast their spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age', p. 150.

Berggidsen als Michel Croz of Auguste Balmat distantieerden zich veelal van hun medegidsen uit Chamonix: *'As if this were not enough, the story that the ascent had not been made was really spread, a mean-minded move which shows the great gulf between the bulk of Chamonix guides and such men as Michel Croz, who had been with Whymper a few days earlier and had refused to have anything to do with the demonstration.'*¹ Dat het net de 'elite' onder de berggidsen waren die ingingen tegen de eigen *Compagnie des guides* hoeft ons niet echt te verbazen. Gidsen uit Chamonix die echt wilden groeien, die echt uitmuntende gidsen wilden worden konden dit, zoals al aangehaald, niet anders doen dan door zich af te zetten tegen de eigen instellingen. Deze enkele gidsen (o.a. Michel Croz) zagen in dat men enkel beter kon worden door de te strikte regels van de *Compagnie des guides* af te zwakken. Pas dan kon men iets doen aan *'the dead level of mediocrity.'*² Dat ze daardoor konden uitgroeien tot echte elite berggidsen valt niet te betwijfelen. Deze gidsen konden zelfs buiten Chamonix op heel wat erkenning rekenen. Van Britse alpinisten in de eerste plaats, maar ook van hun grote 'rivalen', de Zwitserse gidsen: *'Old Peter [Taugwalder] rent the air with exclamations of "Chamonix! Oh, what will Chamonix say?" He meant, Who would believe that Croz could fall?'*³ Hieruit blijkt duidelijk dat de Taugwalders die hier als gids mee waren, in Croz hun meerdere erkenden.

Zoals uit de bovenstaande voorbeelden gebleken is, waren er niet enkel op het individuele niveau spanningen waar te nemen, maar ook op een hoger niveau. Tussen onder andere de Zwitserse Alpenclub (S.A.C./C.A.S.) en de *Alpine Club* enerzijds en de *Compagnie des guides de Chamonix* anderzijds, was er regelmatig sprake van wrevel en spanningen. Zeker de *Alpine Club* liet vaak sterk blijken dat ze niet gediend waren met de politiek gevoerd door de *Compagnie*. Die kritiek was in aanzienlijke mate terecht maar was op heel wat vlakken ook sterk overdreven en daardoor ging men voorbij aan de voordelen die toch verbonden waren aan het systeem uit Chamonix.⁴

Wat we uit deze situatie kunnen afleiden is dat de soorten relaties tussen gidsen en klimmers in aanzienlijke mate, of zeker in eerste instantie, bepaald werden door de sociale structuur of door de regelgeving van de verschillende gidsenverenigingen (of het ontbreken daarvan) en later door de verschillende alpenclubs.⁵

Tenslotte kunnen we hier nog aan toevoegen dat geldzaken de, vaak al niet bijster hartelijke, verhoudingen zeker geen deugd deden: *'They demanded for the day's 'course' what we considered an exorbitant sum; and, on our remonstrating, told us we ought to*

¹ Clark R., 'The Early Alpine Guides', p. 79.

² Clark R., 'The Early Alpine Guides', p. 79.

³ Dit vond plaats tijdens de eerste beklimming van de Matterhorn waarbij o.a. Croz om het leven kwam. Uit: Whymper E., 'The valley of Zermatt and the Matterhorn: a guide', Londen, Murray, 1900, p. 66.

⁴ Chaubet D., 'Histoire de la compagnie des guides de Chamonix', p. 79.

⁵ Pas enkele decennia na de oprichting van de *Compagnie des guides de Chamonix* zouden er in Zwitserland, Italië, Oostenrijk,... ook langzaam bepaalde verenigingen voor gidsen worden opgericht.

*consider ourselves well of...*¹ De financiële kant van het alpinisme zorgde er op die manier vaak voor dat de verhoudingen tussen gidsen en alpinisten of toeristen er allerm minst hartelijker op werden. Dit is dan, zoals het voorbeeld van Wills getuigt, meestal het geval in situaties waar de relatie tussen beiden reeds bij aanvang vrij kil was. Daar waar dit niet zo was, waar men wel veel hartelijker met elkaar omging, daar kon dit financiële luik er zelfs voor zorgen dat de relatie tussen klimmer en gids er net sterker van werd: *'...that when he discovered he was not the first to reach the top [van de Wetterhorn] ... he forgave Lauener entirely for charging the fee that was normally reserved for a first ascent and declared that he had earned every centime'*; zo stelde Alfred Wills nadat hij met Ulrich Lauener als gids de top van de Wetterhorn had bestegen.² Maar ook John Tyndall ervaarde iets gelijkaardigs: *'... I found out that I had not sufficient cash to pay him... and thither it was arranged that my friend Hirst should proceed next morning, while I was to await the arrival of the money at Chamouni. My guide heard of this arrangement, and divined its cause: he came to me, and in the most affectionate manner begged of me to accept from him the loan of 500 francs. Though I did not need the loan, the mode in which it was offered to me augmented the kindly feelings which I had long entertained towards Simond...'*³ Dergelijke vermeldingen van het financiële luik van het alpinisme zijn globaal genomen eerder zeldzaam, maar ze kunnen ons toch heel wat nuttige informatie verschaffen met betrekking tot de relaties, zowel positief als negatief, tussen gidsen en alpinisten.

Conflictsituaties tussen Zwitserse en Chamonardische gidsen

Nu was het zo dat er niet enkel tussen Britse alpinisten en gidsen uit Chamonix spanningen te bespeuren waren. Ook tussen gidsen uit Zwitserland en Chamonix waren er onderling vaak spanningen en zelfs conflicten. De verschillen tussen gidsen uit Chamonix en uit Zwitserland komen steeds duidelijk naar voor bij beklimmingen waarbij beide groepen samen actief waren: *'The Matthews were accompanied by two Chamounix men, Jean-Baptiste Croz and Charlet, whilst, I [Leslie Stephen] had secured the gigantic Ulrich Lauener, - not without some grumbling on his part at being joked with Chamounix guides.'*⁴ *'An additional result of our expedition [de beklimming van de Mönch (4099m.)] had been to develop a decided rivalry between Lauener and the Chamounix men. ... and Lauener, if he could have spoken English, would have said that the Savoyards were "muffs"... I was accordingly prepared for a few disputes the next day, -an annoyance which generally attends*

¹ Wills A., 'Wandering Among the High Alps', p. 92.

² Fleming F., 'Killing Drangons: The conquest of the Alps', Londen, Granta, 2000, p. 169.

³ Tyndall J., 'Glaciers of the Alps', p. 90-91.

⁴ Kennedy E.S. (ed.), 'Peaks, passes and glaciers; being excursions by members of the Alpine Club.', Londen, Longman, Green, Longman, & Roberts, vol. II, 1862, p. 16.

*a combination of Swiss and Chamounix guides.*¹ Dit werd ook meermaals door Alfred Wills aangehaald, vooral bij zijn beklimming van de Wetterhorn (3692m.) in 1854: *'The Chamouni men, who do things in a more quiet and business-like manner than their fellows of the Oberland, were quite disgusted with the noise and confusion.'*² Britse alpinisten verkozen meestal Zwitserse gidsen om redenen die eerder aangehaald zijn. Voor veel Britten waren die Zwitsers nu eenmaal beter. Gidsen uit Chamonix wilden dat niet altijd erkennen en wanneer ze dan occasioneel samen op tocht waren probeerden deze gidsen uit Chamonix te bewijzen dat ze minstens even goed konden zijn: *'Now, Henri - ... - is a strong, willing, and pleasant fellow, though not, as I judge, more than a second-rate as a leader of a party. He ... was willing to show his Oberland companions that a Chamonix guide could make the running.'*³

Maar, wat we minstens even vaak tegenkomen is dat die rivaliteit, eens de verschillende gidsen samen geklommen hadden, sterk verminderde of zelfs helemaal verdween: *'I had not been surprised to see that both he [Auguste Balmat] and Sampson had created in Lauener a strong feeling of respect for their manly and mountaineer-like qualities, and the feeling was mutual. Balmat always called Lauener "Le capitaine" and a very hearty feeling of regard evidently existed between them.'*⁴ En ook bij Adolphus W. Moore zien we een soortgelijke situatie.⁵ Bij de eerste beklimming van de Pointe des Ecrins (4101m), gelegen in de Dauphiné, in 1864 zouden Whymper, met Michel Croz (Chamonix) als gids, en Moore en Walker, met Christian Almer (Grindelwald) als gids, samen klimmen. Net zoals bij Alfred Wills en de beklimming van de Wetterhorn zouden een gids uit Chamonix en Zwitserland samen moeten klimmen. Moore had hier vooraf best wel schrik voor: *'We are slightly wondering how Croz and Almer will get on, each being ignorant of a word of the other's language.'* Maar net zoals het geval was bij Alfred Wills zou er ook hier weer geen sprake zijn van klagen over de samenwerking van beide gidsen: *'Now up to the present time no two men could have got on better ... than Croz and Almer.'*⁶

*'Croz rushed forward directly he saw this, and, taking the poor young man [Biener] by his shoulders, gave him a good shaking, told him that he was an imbecile, to untie himself at once, and go the rear. ... "You are imbecile: I bet you twenty francs to one that my track [om de Col d'Hérens (van de Val d'Hérens naar Zermatt) over te steken] is better than yours – twenty francs! Now then, imbecile!"'*⁷ Dit voorbeeld toont dat het niet steeds even goed gaat tussen verschillende gidsen, zeker niet wanneer deze dan nog uit verschillende landen komen, zoals ook de voorbeelden van Wills, Moore en Stephen laten blijken. *'We arrived at our cheerless chalet in due course, and went to bed supperless, for our food was gone – all*

¹ Ibidem, p. 17.

² Wills A., 'wandering among the high Alps', p. 273.

³ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 95.

⁴ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 312.

⁵ Beschreven in zijn boek 'The Alps in 1864'.

⁶ Trevor B., 'When the Alps cast their spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age', pp. 116-117.

⁷ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 120.

*very sulky, not to say savage, agreeing in nothing except in bullying Biener.*¹ Wat hier duidelijk uit blijkt is dat een positieve of negatieve houding ten aanzien van een gids sterk gestuurd wordt door het al dan niet succesvol afronden van een bepaalde beklimming. Als een beklimming mislukt, ook al is dat niet de fout van de gids maar bvb. ten gevolge van slecht weer (in dit voorbeeld mislukte de overtocht van de Col d'Hérens door de dichte mist), dan zal de gids het vaak mogen ontgelden, zoals hier het geval is bij Biener.

Niet enkel tussen gidsen uit Chamonix en Zwitserland kwam het al eens tot conflicten of bestond er een voortdurende sfeer van rivaliteit. Ook elders komen we regelmatig voorbeelden tegen van beklimmingen waarbij er sprake is van rivaliteit tussen zowel gidsen als alpinisten. Ook daar, net zoals hierboven beschreven is, zien we dat in veel gevallen die aanvankelijke rivaliteit aan de kant geschoven wordt en dat men daarna zelfs regelmatig samen verder trekt/klimt. In de 19de eeuw valt die rivaliteit over het algemeen best mee. In de 20ste eeuw zal er veel vaker sprake zijn van onoverbrugbare spanningen of conflicten tussen verschillende touwgroepen.

Over rivaliteit

*'Thus the pipe of peace was smoked, and tranquillity reigned between the rival forces.'*²

Wat we soms ook zien bij het bergbeklimmen, zowel vroeger als nu, is dat bergbeklimmen in belangrijke mate kan leiden tot rivaliteit tussen verschillende touwgroepen of cordées. Die rivaliteit ontstond vooral bij eerste of andere prestigieuze beklimmingen. Het mooie aan alpinisme is nu net dat die rivaliteit vrijwillig aan de kant kan worden geschoven wanneer het er echt toe doet. Zeker in moeilijke of hachelijke situaties besluiten verschillende touwgroepen om samen te werken en om zo de kans op succes te vergroten: *'In a danger zone we grouped as a trio and a duet working independently. But where, as sometimes happened, where was no safe holding for any member of the party of three or the party of two, we joined up our ropes.'*³

Alpinisme zorgt er vaak voor dat rivaliserende klimgroepen eens ze samen op een berg zitten meestal toch die rivaliteit laten vallen en samen verder gaan. Even later vertelt Wills reeds het volgende over hun plotse partners: *'They had by this time completely established their character as 'bon-enfants,' and we were all the best friends possible.'*⁴ Enkele bekende voorbeelden van zo'n voorvallen zijn de eerste beklimming van de noordwand van de Eiger, waar twee klimkoppels, Heckmaier en Harrer⁵, en Vörg en Kasperek als rivaliserende

¹ Ibidem, p. 120.

² Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 291.

³ Band G., 'Summit: 150 years of the Alpine Club', p. 45. (citaat uit 'On High Hills' van G. W. Young)

⁴ Ibidem, p. 304.

⁵ Heinrich Harrer is de schrijver van de bekende boeken *Die weisse Spinne* en *Sieben Jahre in Tibet*.

touwgroepen begonnen waren, maar waar ze de beklimming uiteindelijk gezamenlijk voltooid hebben. Ook de eerder vermelde beklimming van de Wetterhorn door o.a. Alfred Wills is daar een goed voorbeeld van. Daar zouden twee groepen strijden om als eerste de Wetterhorn te beklimmen, maar onderweg zouden beide teams zich bij elkaar aansluiten en zouden ze samen de top bereiken. Beide groepen konden elkaar ten zeerste waarderen ondanks de spanningen die er bij het begin van de beklimming waren.

Zeker in de 19de eeuw bleef de rivaliteit tussen verschillende alpinisten eerder beperkt. Enkele uitzonderingen zoals de eerste beklimmingen van de Matterhorn of La Meije terzijde gelaten. *'Gewiss gab es Ehrgeiz und durchaus harte sportliche Rivalität, aber das Hochleistungsbergsteigen war nicht beruf, diente nicht dem Lebensunterhalt und damit fehlten weitgehend Verbissenheit und neidvolles Konkurrenzdenken.'*¹ De beperkte omvang van de Britse klimmerswereld en de motivatie voor hen om naar de Alpen te trekken zorgde ervoor dat er van echte rivaliteit geen sprake was. Ook later zien we dat, wanneer men in de bergen is om zich in de eerste plaats te ontspannen, om zich bezig te houden met avontuurlijke zaken of puur voor de sport, er van echte rivaliteit weinig sprake is. Pas wanneer er ook financiële of commerciële belangen in het spel zijn zien we dat er in aanzienlijke mate rivaliteit tussen verschillende klimmers of touwgroepen kan verschijnen. Dit zou later in de Himalaya sterk aanwezig zijn wanneer deze vanaf de jaren '50 ontsloten werden. Wanneer aan bepaalde beklimmingen ook nog eens nationale belangen verbonden zijn dan kan rivaliteit en concurrentie nadrukkelijk aanwezig zijn. Dit was vanaf de jaren '30 in bvb. de Himalaya sterk het geval. Vandaag de dag is het nationale belang van beklimmingen sterk verminderd, maar de rivaliteit en concurrentie aan de top van het alpinisme zijn gebleven, nu hoofdzakelijk gevoed door de aan het alpinisme verbonden financiële belangen.

Alles bij elkaar genomen mogen we wel zeggen dat Britse alpinisten, afkomstig uit de Britse middenklasse, vooral de Zwitserse berggidsen als hun gelijke zagen of als iemand die evenwaardig was aan hen. Voor gidsen uit Chamonix was dit veel minder het geval. Dit hield sterk verband met de regels opgelegd door de *Compagnie des guides*, die door de Britten veelal niet al te zeer geapprecieerd werden. Weer dienen we hier te bemerken dat dit vooral van toepassing is op de eerder beperkte groep van alpinisten. Door gewone toeristen werden al deze regels meestal veel minder erg bevonden.

Natuurlijk waren het niet enkel Franse gidsen die regelmatig eerder negatief beoordeeld werden. Ook in Zwitserland werden niet alle gidsen steeds even goed bevonden. *'Had Balmat or the curé been with us, such a thing as dispensing with ropes would not have been thought of for a moment.'*² Hier geeft Wills toch in tamelijke mate kritiek op de gidsen uit

¹ Grupp P., 'Faszination Berg', p. 64. Vertaling: Er was zeker ambitie en voortdurend harde sportieve rivaliteit, maar het hooggebergte klimmen was geen beroep, diende het levensonderhoud niet en daardoor ontbraken verbetering en afgunstig concurrentiedenken in verregaande mate.

² Wills A., 'Wandering amongst the high Alps', p. 207.

Zermatt, die in wezen niet veel bleken te geven om het welzijn van hun klanten: *'They [de gidsen uit Zermatt] habitually neglect such precautions as every prudent man ought always to take...'*¹ Wills bekritiseert de gidsen uit Zermatt hier om hun gemakzucht, wat in de bergen namelijk al snel fatale gevolgen kan hebben. *'But we had bad guides, who, as we had found the day before, were afraid of any glacier they were not familiar with, and unwilling to put themselves to the trouble of an additional ascent, in order to be out of the way of danger. ...We had stumbled on a false track, made some days before by a guide from Visp, who was imperfectly acquainted with the way, and had taken the traveller he professed to guide, by a perilous route, through a perfect maze of deep and treacherous crevasses.'*² Wills stelt daarbij wel dat dit door hun gids uit Zermatt verteld is, en dat hij dit wel eens gedaan zou kunnen hebben om aan te tonen dat de lokale gidsen (uit Zermatt dus) veel beter waren. Het zou wel eens kunnen zijn dat deze gids uit Visp weinig of niets misdaan heeft.

Uit het volgende citaat blijkt al meteen wat enkele van de belangrijkste elementen waren die de amateur-alpinist noodzakelijk vond bij een gids. Zonder deze eigenschappen zou een goede relatie tussen beiden niet snel tot stand komen. Basisvereisten voor zo'n goede relatie waren technische vaardigheden en kennis van het terrein, zoals uit dit citaat van Wills duidelijk naar voren komt:

*'I would much rather take the excursion by myself, than with such guides as we had, who were of no use, where skill, courage and local knowledge were needed and only served to tire us with their boastful accounts of what feats they, their fathers and uncles had achieved, in the iceworld, and chasing chamois. A really good guide is a companion of a very different sort, and, even when not possessed of the refinement and intelligence of Balmat, can still give much useful and interesting information as to the surrounding scenes and phenomena, and will often save you much, both in time and trouble, by pointing out the route which his local experience informs his the shortest and best.'*³

Als een gids niet over voldoende, morele en klimtechnische, kwaliteiten beschikte als gids, dan was de kans dat er een goede relatie tussen beide partijen zou ontstaan veeleer aan de kleine kant. Wanneer men met zulke gidsen in aanraking kwam dan was er van die gelijkheid tussen alpinist en berggids vaak heel wat minder te merken: *'The most singular characteristic of my guides was, perhaps, their conversational power. ... I may as well say at once that I found one of them, Johann Zügler, to be a good mountaineer. Of the others, the less said the better,'*⁴ en verder, *'I denounced the absurdity of his actions, both in German and dumbshow, but, as I only elicited more chuckles and a firmer grip on my coat-tails, I finally abandoned myself to my fate, and was truly thankful, when, ... , my equilibrium was ceased to be affected by the chances of ... being lugged over backwards by a superannuated and*

¹ Ibidem, p. 207.

² Wills A., 'Wandering amongst the high Alps' p. 88.

³ Ibidem, p. 93.

⁴ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 3.

*inarticulate native.*¹ Vrij klare taal van Stephen waarmee hij zijn ongenoegen over de incompetentie en ongemanierdheid van een van zijn gidsen duidelijk maakt. Hier ontbreken zowel de morele als klimtechnische vaardigheden. Stephen schrok er ook zeker niet voor terug om hun ongemanierdheid duidelijk te maken. Hieruit blijkt tevens dat Stephen de Duitse taal machtig was. Dit vergemakkelijkt, zoals reeds gezegd, het omgaan met lokale bewoners en gidsen.

Negatieve bevindingen als deze zijn ten zeerste interessant omdat ze ons enkele zaken laten zien. Ten eerste dat er, in tegenstelling tot wat vaak wordt aangenomen, tussen gids(en) en klant(en) niet steeds sprake was van een hartelijke of vriendschappelijke sfeer. Integendeel, in vele gevallen, zoals bovenstaande voorbeelden ook duidelijk aantonen, was er van een goede sfeer helemaal geen sprake: *'Up to this time my experience with guides had not been fortunate, and I was inclined, improperly, to rate them at a low value. They represented to me pointers-out of paths and great consumers of meat and drink, but little more,'*² zo stelde Whymper eens nadat hij reeds meermaals met onbekwame gidsen in contact gekomen was.³ Het kwam hierbij zelfs vaak tot botsingen tussen gids en klant. Dit kwam voor een deel steeds voort uit de verwachtingshorizont van de klant. De alpinist verwachtte of eiste dikwijls veel meer van de gids dan deze ooit voor elkaar kon krijgen. Alle gidsen waren nu eenmaal niet even goed. Zeker in de 19de eeuw zien we dat er aanzienlijke verschillen waar te nemen zijn als het aankomt op de klimtechnische vaardigheden van berggidsen. Tot ca. de jaren 1870 bestond er nergens iets als een officiële opleiding tot berggids. Voordien kon in wezen iedereen die zich daartoe geroepen voelde het beroep van berggids uitoefenen. Men moest er geen officieel erkend diploma voor behalen. Dat zou pas vanaf de late jaren 1860 langzaam doorsijpelen. Vanaf dan, wanneer de verschillende alpenclubs het gidswezen meer en meer onder hun hoede namen, zien we dat er iets gedaan wordt aan het grote kwaliteitsverschil dat er bestond tussen verschillende gidsen. De alpenverenigingen zouden er toe overgaan om opleidingen te organiseren, waarbij ook officiële documenten, een berggidsdiploma zouden we kunnen zeggen, hoorden. Pas wanneer er officiële criteria kwamen waarop men mensen die berggids wilden worden kon beoordelen, kon men het algemene niveau –proberen- op te krikken. Aangezien dit voordien niet bestond zat de kans er natuurlijk in dat men van tijd tot tijd op gidsen stootte die in feite niet geschikt waren voor het beroep van berggids. Maar de alpinist die een gids inhuurde verwachtte meestal wel dat zijn gids zijn vak goed beheerste. Alpinisten, zeker in de 19de eeuw verwachtten misschien net iets te vaak dat gelijk welke gids men inhuurde, dat deze al hun verwachtingen kon inlossen. Eens samen op tocht, bleek dit vaak niet te lukken, met soms conflicten tot gevolg.

¹ Ibidem, pp. 7-8.

² Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 35.

³ In 1860 was Whymper op zijn tocht van Prerayen naar Breuil (beide gelegen in de Italiaanse Alpen) zelfs in de steek gelaten door zijn gids, welke plots niet verder wilde gaan en terugkeerde waarbij hij zelfs de knapzak van Whymper doodgewoon meenam. Uit: Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 14.

Ten tweede maken deze negatieve beoordelingen ook duidelijk, en dit is van groot belang, dat het niet vanzelfsprekend was dat alpinisten, afkomstig uit de Britse middenklasse, hun berggidsen als gelijkwaardig beschouwden. Dat men dat in verschillende gevallen wel deed, is in feite veel opmerkelijker. En die gevallen waarin dit duidelijk naar voren komt dat die gelijkwaardigheid soms ver te zoeken is, benadrukken dat opmerkelijke karakter.

Stereotiepe en diepgaande beschrijvingen

Wat we dus merken is dat er in de Alpen tijdens de 19de eeuw op regelmatige basis echte vriendschappen ontstonden tussen gidsen en amateurs. Dit komt ook sterk naar voren in de literatuur van de Britse alpinisten. Hierin valt op dat men gidsen op twee manieren beschrijft. Enerzijds zien we dat de gidsen vaak op een heel stereotype manier worden voorgesteld. Anderzijds krijgen we te maken met beschrijvingen van gidsen die een echte vriendschap verraden. Als we het in eerste instantie hebben over die eerder stereotype beschrijvingen, dan merken we dat die vaker voorkomen dan de meer oprechte en waarheidsgetrouwe, hoewel dit vaak moeilijk na te gaan is, beschrijvingen. Aangezien veel alpinisten met heel wat verschillende berggidsen samenklommen gedurende hun alpine carrière konden ze deze natuurlijk niet allemaal even goed kennen, of konden ze niet met allemaal een even goede of sterke relatie hebben. Met veel gidsen klom men slechts sporadisch of hooguit enkele keren. Het zijn dan vooral die gidsen die eerder stereotiep beschreven werden. Zeker wanneer men tevreden was met een bepaalde gids dan zien we dat steeds opnieuw dezelfde kenmerken of karaktereigenschappen aan die gidsen worden toegeschreven: onverschrokken, sterk, breedgebouwd, eenvoudig, goedlachs, enz. Het cliché beeld van de gids als *le Brave guide*, om het op z'n Frans te zeggen, is dan ook een vaak wederkerend gegeven.¹ *'Lauener is more than six feet high, and mainly a mass of bone; his legs are out of proportion, longer than his trunk; and he wears a short-tail coat, which augments the apparent discrepancy.'*² Bij gidsen waarmee men slechts sporadisch klom zien

¹ Lejeune D., 'Histoire sociale et alpinisme en France', p. 123.

² Tyndall J., 'Hours of exercise in the Alps', p. 2. Enkele andere voorbeelden van zo'n stereotype beschrijvingen: *'He is a first class rock climber and one of the most rapid and indefatigable step cutter I have ever seen'* (E.C. Oppenheim, 'Original Furhrerbucher: Franz Lochmatter: 1899-1933', Alpine Club Archives, 1922/K26). *'... good humoured, and we can confidently recommend him to any one in want of a really competent guide to the High Alps.'* (H. Walker, 'Original Furhrerbucher: Jakob Anderegg: 1865-1878', Alpine Club Archives, 1922/K44). *'I was exceedingly pleased with Franz, who is a magnificent rock climber, and a very pleasant companion'* (R. Wylie Lhoyd, 'Original Furhrerbucher: Franz Lochmatter'). *'It is a magnificent rock-climber and a wonderfully rapid stepp cutter. He is always cheerful and good natured under all circumstances.'* (V.J.E. Ryan, 'Original Furhrerbucher: Franz Lochmatter'). Ook zijn er zo'n voorbeelden te geven van niet Britse klimmers: *'Alexandre Burgener est le meilleur guide que j'ai jamais rencontré. Courageuse sans être téméraire, d'une force ..., aussi sur dans la neige et la glace que sur les rochers, attentif à tous les besoins du voyageur.'* Vertaling: Alexander Burgener is de beste gids die ik ooit ontmoet heb. Moedig zonder roekeloos te zijn, met een kracht ..., zowel op sneeuw en ijs als op de rotsen, met aandacht voor alle noden van de reiziger. (Dr. C., 'Original Furhrerbucher: Alexander Burgener: 1882-1909', Alpine Club Archives, 1922/K9). *'He is impossible to speak too highly of his*

we dit soort van stereotiepe beschrijvingen vaak verschijnen, maar ook bij gidsen waarmee men wel langdurig samenklom zien we die clichématige beschrijvingen opduiken. Vaak omdat die kwaliteiten ook daadwerkelijk van toepassing waren, of omdat men bepaalde zaken schreef over die gids op een moment dat men deze nog niet dermate goed kende, aan het begin van een langer engagement dus. Zo schreef Tyndall over Bennen in 1858, wanneer ze elkaar pas kenden, het volgende: *'His round shoulders were bent forward, and set firmly upon them was a thick pedestal of a neck, which bore a massive round head. ... His limbs were massive but moved with alacrity and firmness. ... In short, the whole man gives the impression of great physical strength combined with great decision of character.'*¹ Vooral in de *Führerbücher* of *Livrets de guide* komen we die heel vaak tegen. Occasionele alpinisten, waarmee de meeste gidsen uiteindelijk het meest klommen, waren in vele gevallen zeer tevreden over hun gids. Aangezien ze die gids niet echt kenden konden ze natuurlijk geen diepgaande verhalen over hem vertellen, met eerder stereotiepe beschrijvingen als gevolg. Op zich is dit niet zo erg, want ook die stereotiepe beschrijvingen tonen vaak aan dat men op een gelijke, respectvolle manier omging met een bepaalde gids, zonder dat men deze daarom echt goed kende.

Wanneer we hier in de bronnen op zoek gaan naar aanwijzingen van goede, gelijke relaties tussen gidsen en klanten, of zelfs vriendschappen, dan zijn, naast de reisverhalen, zeker de *Führerbücher* van groot belang. Ondanks het feit dat hier hoofdzakelijk positieve zaken in geschreven staan, kan hier toch zeer veel informatie uitgehaald worden. Het is vooral interessant wanneer we toch op negatieve ervaringen stuiten. Deze maken ons namelijk duidelijk dat niet alle gidsen even goed waren of dat niet alle alpinisten steeds even tevreden waren over hun gids, zij het om klim-technische redenen of omwille van het karakter van de gids. Niet alle alpinisten zagen de berggids als hun gelijke. Zulke aantekeningen kunnen ons ook wijzen op het bestaan van echte vriendschappen tussen bepaalde klimmers en gidsen. We zouden immers kunnen veronderstellen dat wanneer een bepaalde gids niet meteen de allerbeste is, wat dan ook naar voor komt in zijn *Führerbuch*, en wanneer deze van een bepaalde klimmer of klimmers toch steeds zeer lovende bemerkingen krijgt, dat er dan wel eens sprake zou kunnen zijn van een zeer goede relatie tussen beide. Dit zien we bvb. bij de berggids Bennen. Bennen werd door verschillende klimmers niet al te hoog ingeschat, zeker niet wanneer het aankwam op adequaat leiding

skill, courage, attention, and care for his employers.' (T.G. Bonney, 'Original Furhrerbucher: Michel Croz: 1857-1862', Alpine Club Archives, 1922/K51). *'For strenght, courage, skill & prudence I have never met his equal.'* (J. Tyndall, 'Original Furhrerbucher: Michel Croz: 1857-1862', Alpine Club Archives, 1922/K51). *'... and found him a man of great size and strength, with an air of modest self-reliance which promised well. His name was Auguste Simond; but is was not long before we altered it to Sampson, on account of his powerful frame. Balmat said he had seen him hold out a man at the end of his arm.'* (Wills A., 'Wandering among the High Alps', p. 269). En zo zijn er nog talloze voorbeelden te geven. Wills over een onbekende gids uit Saas Fee: *'... and we therefore arranged that the curé should take the other, a man whom we always spoke of as the "strong man of Saas".'* (Wills A., Wandering among the high Alps, p. 150.)

¹ Fergus Flemming, killing dragons, pp. 193-194. (Uit John Tyndalls dagboeken)

geven, maar door Tyndall en Hawkins werd hij wel voortdurend geprezen. Doordat we in zo'n *Führerbücher* met heel wat verschillende meningen van verschillende mensen geconfronteerd worden bieden deze bronnen ook veel informatie die we op basis van enkel reisverhalen niet steeds volledig zouden kunnen vergaren. Het aantal mensen die aan het woord komen in zo'n reisverhalen is eerder beperkt. Dit staat dan tegenover het veel groter aantal klimmers die aan het woord komen in die *Führerbücher*, wat toch wel een vollediger beeld kan geven.

Meer dan stereotiepe beschrijvingen

(waaruit een hechtere relatie zou kunnen blijken)

*'The greatest of mountaineers and the noblest of friends'*¹

Naast de meer stereotiepe beschrijvingen vinden we, zeker in de reisverhalen en dagboeken van de meer gedreven alpinisten, veel diepgaander ervaringen terug. Ervaringen die helemaal niet meer zo stereotiep geschreven zijn en die op die manier een hechter relatie tussen klimmer en gids doet vermoeden. Een eerste uitstekend voorbeeld dat hier gebruikt wordt werd geschreven door F. Vaughan Hawkins:

'Born within the limits of the German tongue, and living amidst the mountains and glaciers of the Oberland, he belongs by race and character to a class of men of whom the Laueners, Melchior Anderegg, Bortis, Christian Almer, Peter Bohren, are also examples – a type of mountain race, having many of the simple heroic qualities which we associate, whether justly or unjustly, with Teutonic blood, and essentially different from – to my mind, infinitely superior to – the French-speaking, versatile, wily Chamouniard. ... But Bennen, as (I believe) he surpasses all the rest in qualities which fit a man for a leader in hazardous expeditions, combining boldness and prudence with an ease and power peculiar to himself, so he has a faculty of conceiving and planning his achievements, a way of concentrating his mind upon an idea, and working out his idea with clearness and decision, which I never observed in any man of his kind, and which makes him, in his way, a sort of Garibaldi. Tyndall,..., said to him, "Sie sind der Garibaldi der Führer, Bennen;" to which he answered in his simple way, "Nicht war?", an amusing touch of simple vanity, a dash of pardonable bounce, being one of his not least amiable characteristics. Thoroughly sincere and "einfach" in thought in speech, devoted to his friends, without a trace of underhand self-seeking in his relations to his employers, there is an independence about him, a superiority to most of his own class, which makes him, I always fancy, rather an isolated man; though no one can make more friends wherever he goes, or be more pleasant and thoroughly cheerful under all circumstances. But he has left his native place, Steinen, he told me, the people there not suiting him; and in Laax, where he now dwells,

¹ Gos C., 'Franz Lochmatter: un guide', in: *Journal de Genève*, 27/08/1933 (uitspraak van G.W. Young na het overlijden van Franz Lochmatter).

*I guess him to be not perhaps altogether at home. ... A perfect nature's gentlemen, he is to me the most delightful of companions; and though no "theory" defines our reciprocal obligations as guide and employer, I am sure that no precipice will ever engulf me so long as Bennen is within reach,..., and I think I can say I would, according to the measure of my capacity, do the same by him. (Geschreven door Hawkins, in Tyndall's boek *Hours of exercise in the Alps*)¹*

Uit deze paragraaf, geschreven door Hawkins, kan heel wat informatie gehaald worden met betrekking tot de sociale aspecten van het alpinisme. Het is een duidelijk voorbeeld van iemand die op regelmatige basis een bepaalde gids ingehuurd heeft en die daardoor ook vrij goed kent. In dit geval is er tussen Hawkins en Bennen zeker en vast sprake van een vriendschapsband. Wat zeer interessant is aan zo'n iets langere en diepgaande beschrijving van het karakter van een gids is dat deze veel meer informatie bevat dan alleen maar wat men van een bepaalde gids vond. Het zijn beschrijvingen als deze die ons informatie kunnen verschaffen over de redenen waarom men bepaalde gidsen zo positief bekeek en die men daardoor ook volledig als zijn gelijke durfde te zien. Elementen als leidinggevende capaciteiten en het hebben van de manieren van een gentleman blijken van groot belang te zijn. Dit citaat is verder ook een voorbeeld van hoe verschillende berggidsen als anders (lees: beter) gezien worden dan de overige leden van de lagere klassen van de maatschappij. Door steeds te stellen dat de gids meer capaciteiten bezit dan andere uit dezelfde lagere klassen lijkt het alsof de alpinist zichzelf wil verdedigen tegen de kritiek die hij anders vanuit de Britse middenklasse zou krijgen omdat hij in die mate verbroederde met iemand die afkomstig was uit de lagere klassen. Dit was, gezien de identiteitsconstructie van de Britse middenklasse die voor een deel net op dat klassenonderscheid gebaseerd was, niet meteen voor de hand liggend. Een ander gegeven is dat van de taal. Hieruit blijkt ook dat de relatie tussen gids en klimmer sterk verbetert als men dezelfde taal spreekt. Zowel Tyndall als Hawkins konden Duits praten en daardoor uitstekend met Bennen communiceren, waardoor ze een hartelijke relatie konden onderhouden. Dit blijkt onder meer uit het feit dat Bennen ingaat op zijn privé-leven. Dat er hier sprake is van een tamelijk hechte band tussen Hawkins en Bennen blijkt ook uit het feit dat Hawkins ervan overtuigd is dat Bennen zelfs zo ver zou gaan om, in uiterste nood, zijn leven te geven om Hawkins te redden in de bergen, ook al zou er geen sprake zijn van een contractuele verbinding. Hawkins stelt daarna dat hij zelf, naar alle waarschijnlijkheid, hetzelfde zou doen voor Bennen. Hier kunnen tenslotte weer de verschillen tussen Chamonix en Zwitserland worden uit afgeleid. Dit maal niet zozeer in de vorm van een conflict zoals door o.a. Sir Alfred Wills beschreven is. Hier is het Hawkins zelf die wijst op het verschil tussen beide. Zijn visie op die tegenstellingen tussen Zwitserland en Chamonix kan dan wel zeer stereotiep of sterk veralgemeend zijn, ze is zeker wel op een kern van waarheid gebaseerd, zoals eerder aangetoond is.

¹ Tyndall J., 'Hours of exercise in the Alps', pp. 32-34.

*'Long days on the peaks, passes and glaciers, when men share difficulties and dangers, joys and triumphs, bring them very closely together, and I grieved over Peter Schlegel as over a real friend.'*¹ Zo schreef Rev. Dundas Harford in zijn dagboek over de dood van zijn vaste gids Peter Schlegel. Uitspraken als deze geven feitelijk de essentie weer van waar het in dit onderzoek net om draait. Namelijk waarom het mogelijk bleek te zijn dat gidsen van lage komaf en amateurs uit de hogere klassen toch op zo'n manier met elkaar konden en wilden omgaan. Door zowel moeilijke als succesvolle en vrolijke momenten met elkaar te delen groeide men bijna automatisch sterk naar elkaar toe. Ook Matthews verwoordde dit wanneer hij het had over 'zijn' gids Melchior Anderegg: *'To say that I owe him a debt impossible to pay is not to say much. ... He first taught me how to climb. For more than 20 seasons he has led me –in succes and failure- in sunshine and in storm. He has rejoiced with me in happy times; he has nursed me when suffering from accident with a charming devotion. Year after year I have met him with keener pleasure. Year after year I have parted from him with a deeper regret.'*² Het zijn deze elementen die echte *Seilkameradschaften* mogelijk maakten, en die ook verklaren hoe het kwam dat dit fenomeen op regelmatige basis kon verschijnen. Hiermee wordt echter niet verklaard hoe het kon dat Britse *upper middle class* alpinisten er in de eerste plaats toe kwamen om op te willen trekken met berggidsen van heel wat minder hoge afkomst en waarom ze zich zo bereid toonden om echte vriendschappen op te bouwen. Hoe men daartoe kwam komt verder aan bod.

Wat uit de hier gebruikte bronnen duidelijk naar voor komt is dat bepaalde gidsen veel gekender waren en veel meer ingehuurd werden door de Britse alpinisten. De redenen daarvoor zijn zeker niet ver te zoeken. Ten eerste spelen de *Führerbücher* hierin een grote rol. Zeer vaak staan daar namelijk aanbevelingen in van eerdere klanten die zeer tevreden waren over hun gids: *'We [H. Walker en A.W. Moore] can confidently recommend him [Jacob Anderegg] to anyone in want of a really competent guide to the High Alps.'*³ Wanneer deze *Führerbücher* later door andere klimmers ingekeken werden dan zag men uiteraard onmiddellijk welke gidsen het hoogst aangeschreven werden en welke van veel mindere kwaliteit waren. Op termijn leidde dat er toe dat bepaalde gidsen een veel groter naambekendheid verworven hadden, waardoor deze natuurlijk veel vaker ingehuurd werden, of waarbij men alleszins probeerde om deze in te huren: *'I had heard of him from*

¹ Harford D., 'A Mountaineering Pilgrimage: 1893-1898', Alpine Club Archives, 1922/c117, p. 8.

² Clark R., 'The Victorian Mountaineers', pp. 88-89. Iets wat ook A.W. Moore samen met Jacob Anderegg meemaakte: *'I can only say that, each year, I part from Jakob with greater regret, and a higher sense of his admirable qualities both as guide and companion.'* (Uit: 'Original Führerbücher: Jakob Anderegg: 1865-1878', Alpine Club Archives, 1922/K44.) Waaruit weer blijkt dat beiden zeer op elkaar gesteld waren, en waaruit ook sterk blijkt dat de klimtechnische kwaliteiten zeker niet alles waren, dat ook de menselijke kwaliteiten van groot belang waren. Zulke vermeldingen komen ook vrij vaak voor in de talloze reisverhalen: *'We have much pleasure in expressing our high opinion of his merits as a first-rate mountaineer and a most pleasant and cheerful comrade who has already done much and will doubtless do yet more to add to the high reputation which attaches to the name of Anderegg.'* (Francis Fox Tuckett over Jacob Anderegg, uit: 'Original fuhrerbücher: Jacob Anderegg: 1865-1878.'). Of nog: *'Mr. F. F. Tuckett, wrote of him as 'dear, brave, honest Bennen' and as 'beloved friend.'* Uit: Lord Schuster C., 'Tyndall as a mountaineer', p. 350.

³ 'Original fuhrerbücher: Jacob Anderegg: 1865-1878.'

*several friends well known as heavy mountaineers...*¹ Daarnaast waren de lijsten van gidsen en een korte commentaar daarbij, zoals opgesteld door de *Alpine Club* belangrijk. Leden konden deze lijsten inkijken voor men op reis vertrok om zich zo reeds een beeld te kunnen vormen van welke gids men het best kon nemen. Na verloop van tijd zorgde dat er dan ook weer voor dat bepaalde gidsen veel vaker gevraagd werden dan andere. Niet enkel via *Führerbücher* konden alpinisten informatie vergaren over bepaalde gidsen. Ook via de talloze reisverhalen die door alpinisten gepubliceerd werden geraakte men eenvoudig aan informatie. Voor alpinisten was dit dus handig, maar ook voor de gidsen zelf omdat zij op die manier hun naambekendheid sterk konden vergroten: *'He [Melchior Anderegg] was first brought into public notice in Hinchcliff's "Summer Months in the Alps", and was known to very few persons at the time the little work was published.'*² Melchior Anderegg zou daarna uitgroeien tot één van de grootste gidsen van zijn tijd. Dat de namen van enkele gidsen in Groot-Brittannië de ronde deden is helemaal niet moeilijk om na te gaan: *'Jacob Anderegg is now so well known that any praise from me [Horace Walker] is unnecessary. ... He displayed in all these expeditions his usual skill and good temper.'*³ Maar niet enkel in Groot-Brittannië bezaten zij een grote mate van bekendheid, ook in de Alpen zelf was dat vaak ruimschoots het geval: *'In Alpine Switzerland, where the name of Melchior is as well-known as the name of Napoleon. Melchior, too, is an emperor in his way – a very prince among guides. His empire is amongst the "eternal snows" – his scepter is an ice-axe. ... Like his friend Almer, he can be called a safe man. It is the highest praise that can be given to a first-rate guide.'*⁴

We moeten hierbij wel bemenen dat zo'n langdurige engagementen en die hechtere vriendschappen tussen gids en amateurs in hoofdzaak voorkwam bij de elite-alpinisten. Bij gewone toeristen was de situatie zeer verschillend. Zo zijn er voorbeelden genoeg te geven van, voornamelijk Britse, toeristen die niet bepaald openstonden voor de lokale bevolking en die ze dan ook allesbehalve hartelijk behandelden. Zeker in Chamonix, vooral in de eerste helft van de 19de eeuw, was dit het geval: *'Over welk een pantser van waardigheid of iets anders moeten deze bijzondere stervelingen wel beschikken om in staat te zijn tien uur in deze dalen te lopen zonder... een teken van begroeting, of van beleefdheid, of zelfs van niet-ruwheid te geven!'*, stelde een inwoner van Chamonix eens. Voor vele toeristen was de lokale bevolking volstrekt minderwaardig.⁵

Dit was de houding ten aanzien van de lokale bewoners. Ook de gidsen zelf werden zeker niet altijd even goed behandeld. De toeristen zagen deze, in tegenstelling tot vele alpinisten (crf. infra), zeker niet als hun gelijke. Doordat de toerist zichzelf ver verheven voelde boven de plaatselijke bevolking en boven de gidsen kon er uiteraard nooit een echt hartelijke

¹ 'Original fuhrerbucher: Ulrich Lauener: 1856-1892', Alpine Club Archives, 1922/K30.

² Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 81.

³ 'Original fuhrerbucher: Jacob Anderegg.'

⁴ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 81.

⁵ Fleming F., 'Killing Dragons', pp. 108-109.

relatie ontstaan tussen beide groepen.¹ Met zo'n relatie bedoelen we niet persé een vriendschapsband die ook buiten het alpinisme/wandelen in stand werd gehouden. Hier gaat het hem veeleer om een soort van vertrouwensband tijdens het wandelen/klimmen zelf.

In verschillende Alpengidsen werd in de 19de eeuw nochtans opgeroepen om vriendelijk te zijn tegen de ingehuurde gidsen, aangezien dit de trip veel aangenamer, ontspannender maakt. John Murray's *A hand book for travellers in Switzerland* vertelt ons: '*A little civility and familiarity on the part of the employer-the offer of a cigar from the traveller's own case, or a glass of brandy from his private flask –will rarely be thrown away, on the contrary, it is likely to produce assiduity and communicativeness on the part of the guide.*'² Het feit dat dit vermeld dient te worden in zo'n reisgidsen kan er misschien op wijzen dat veel toeristen dit niet deden en dat men hen daarop attent moest maken.

Minder positieve bevindingen

(waaruit sterk dat klassenonderscheid blijkt)

*'From the latter description I rather expected a young, and perhaps aristocratic-looking personage, and was amused at the entrance of a rough, good-humoured shaggy-breasted man [het gaat hier over Jean-Antoine Carrel], between forty and fifty, an ordinary specimen of the peasant class.'*³ Een uitspraak van Whymper die duidelijk maakt dat niet alle gidsen er even intelligent of ontwikkeld uitzagen en dat een deel onder hen dus wel als deel van de arbeiders- of boerenklasse gezien werden. Dit hoefde op zich niet als problematisch ervaren te worden, want ook Whymper ziet er hier wel het plezier van in. Om respectvol en op een gelijke manier om te gaan met gidsen was het zeker geen absolute vereiste voor een gids om schijnbaar uit een hogere klasse afkomstig te zijn. Voor echte vriendschappen zal dat wel meer het geval zijn. Het is vrij typerend voor die gidsen die op zeer regelmatige basis met bepaalde –elite- alpinisten klommen en die daar vaak vriendschappen mee onderhielden dat zij vaak de schijn konden opwekken dat ze uit een hogere klasse afkomstig waren. Ze lieten uitschijnen dat ze over aanzienlijke intellectuele capaciteiten en culturele bagage beschikten. Voor de meer gedreven alpinisten bleek dat toch van aanzienlijk belang te zijn, zoals verderop nog aangetoond zal worden. Aangezien zij in de door hen nagelaten bronnen regelmatig verwijzen naar de intellectuele capaciteiten en de culturele bagage van bepaalde gidsen waarmee zij zeer goed overeenkwamen, blijkt dat toch een vrij belangrijk aspect te vormen voor de alpinisten om vriendschappen te kunnen sluiten met hun berggids(en).

¹ Natuurlijk was dit niet altijd zo, maar de indruk wordt toch gewekt dat dit algemeen beschouwd wel zo was.

² Murray J., 'A hand book for travelers in Switzerland, Savoy and Piemont', Londen, Murray, 1838,, p. XVIII.

³ Tyndall J., 'Hours of exercise in the Alps', pp. 33-35.

Reizende gidsen

*'De grands amateurs ont trouvé un grand guide: son bonheur est de les conduire là où ils le désirent.'*¹

Een regelmatig wederkerend fenomeen is dat alpinisten niet enkel plaatselijke gidsen inhuurden. Vaak verkoos men één of enkele gidsen om mee te klimmen en men trok daar dan mee naar verschillende regio's, in de Alpen zelf, maar ook daarbuiten. Zeker naar regio's waar nauwelijks of geen echte berggidsen waren, nam men graag gidsen van elders mee omdat men die dan ook al kende. In de Alpen zelf gebeurde dat al vanaf de tijd van het pre-alpinisme. Tijdens de 'gouden tijd' van het alpinisme zou deze gewoonte nog sterk toenemen. Nieuw vanaf het einde van de jaren 1860 was dat men dit nu af en toe ook deed naar de buiten-Europese bergketens. In deze periode vooral de Kaukasus waar *'they started the practice of taking their Alpine guides with them, which paid dividends on the more challenging climbs.'*² Maar in zeer beperkte mate ook naar de Andes, de Himalaya, de Rocky Mountains,... Naar de Andes trok bvb. Edward Whymper samen met 'zijn' gids Jean-Antoine Carrel, Eccles trok met zijn vaste gids Michel Payot naar de Rocky Mountains, Edward F. Gerald nam Matthias Zurbriggen mee op expeditie naar de Andes om er de Aconcagua te beklimmen.³ Gardner en Grove namen Peter Knubel in 1874 mee als gids naar het Kaukasusgebergte om er voor de eerste maal de hoogste top van Elbroes (5642m) te beklimmen, enz. Ook dit fenomeen wijst op het respect dat de meeste alpinisten voor hun gidsen toonden. Niet enkel buiten de Alpen, maar nog veel meer in de Alpen zelf krijgen we het fenomeen van de *'guides voyageurs'* te zien. De gids volgde zijn klant overal waarheen deze het wilde. Het was tenslotte *'le client qui pousse le guide a voyager.'*⁴ Veel alpinisten waren in die mate tevreden van hun gids(en) dat ze deze liefst overal mee naar toe namen. Met hen erbij stegen de kansen op succesvolle beklimmingen natuurlijk sterk, ook al was de kennis van die gidsen over bepaalde, verder afgelegen regio's wel heel wat minder dan de kennis over hun thuisregio. Zoals al zo vaak gezegd is, gaat het ook hier maar om een selecte groep van gidsen. De meeste gidsen waren uitsluitend actief binnen hun eigen regio. Slechts weinig berggidsen bleken uitverkoren te zijn om grote delen van de Alpen te doorkruisen of om zelfs naar alle uithoeken van de wereld mee te reizen met hun klant(en). Wat daarbij van groot belang was, was de mogelijkheid van de gids om zich aan nieuwe, vreemde

¹ Bonhème P., 'Guides de Chamonix: passeurs de rêves', in: *Alpes Magazine*, 85, 2004, p. 24. Vertaling: De 'grote' amateurs hebben een 'grote' gids gevonden: zijn geluk bestaat erin hen te brengen naar waar ze verlangen.

² Band G., 'Summit: 150 years of the Alpine Club', Collins, 2006, p. 36.

³ De Aconcagua (6962m) is de hoogste berg in de Andes. Zurbriggen zou Aconcagua voor het eerst, en daarbovenop solo, beklimmen in 1897. De Britten die deel uitmaakten van dezelfde expeditie en die Zurbriggen dus ingehuurd hadden moesten op weg naar de top afhaken.

⁴ Citaat van Jean Raphoz, vandaag de dag gids bij de *Compagnie des guides de Chamonix*. Uit: Bonhème P., 'Guides de Chamonix: passeurs de rêves', p. 24. Vertaling: Het was tenslotte de klant die de gids aanspoorde om te reizen.

omgevingen aan te passen.¹ Voor de alpinist zelf was dit misschien net iets minder van belang omdat hij, indien nodig, steeds op de berggids kon terugvallen. Deze gidsen moesten dan ook over de nodige socio-culturele en intellectuele capaciteiten beschikken. Iets wat zeker niet voor iedereen weggelegd was. Gidsen die echter over zulke capaciteiten beschikten konden daardoor wel op heel wat aanzien van de alpinisten rekenen. Dit kan verklaren waarom sommige alpinisten met hun gidsen echte vriendschappen konden uitbouwen. Hoewel dit fenomeen misschien wel eerder als een gevolg dan als een oorzaak van zulke vriendschappen gezien kan worden.

Paradox II: Over het doorbreken van sociale verschillen

Een belangrijke opmerking die hierbij eerst dient gemaakt te worden is de volgende: wanneer hier gesproken wordt over het doorbreken van sociale barrières dan wordt dit hoofdzakelijk vanuit het standpunt van de Britse alpinisten bekeken. Dat dit veel minder vanuit het gezichtspunt van de Zwitserse of Franse gidsen bekeken wordt komt door het feit dat de meeste gidsen geen schriftelijke erfenis hebben nagelaten, zoals vele Britse alpinisten wel gedaan hebben. Het is dan ook zeer moeilijk, en vaak zelfs gewoon onmogelijk, om te weten te komen waarom berggidsen op een bepaalde manier met hun klanten omgingen. Op zich is dit niet al te erg aangezien hier uiteindelijk toch vooral de nadruk gelegd wordt waarom en de manier waarop alpinisten afkomstig uit de Britse middenklasse, bepaalde heersende sociale barrières (m.a.w. de bestaande Engelse sociale hiërarchie) doorbraken door op een gelijkwaardige manier met deze gidsen, en vaak ook met de lokale bevolking om te gaan. Wat hierbij nogmaals vermeld dient te worden is het feit dat dit fenomeen niet louter als tegenstrijdig aan de bestaande sociale verhoudingen gezien moet worden, maar ook als een soort van aanvulling daarop. Dit soort van uitzonderingen maakten die strikte Britse sociale klassenverhoudingen mee mogelijk. Dit neemt echter niet weg dat er binnen het 19de eeuwse alpinisme in aanzienlijke mate sprake was van bepaalde tegenstrijdigheden ten aanzien van de Victoriaanse samenleving.

Voor een aanzienlijk deel is op dit fenomeen (het doorbreken van bepaalde sociale verschillen binnen het alpinisme) in het vorige deel al ingegaan. Daarbij lag de nadruk echter vooral op het alpinisme zelf, waarbij redenen waarom Britse alpinisten bepaalde klassentegenstellingen binnen het alpinisme konden overbruggen ook vooral in het alpinisme zelf gezocht en gevonden werden. In dit deel zal de nadruk minder op het alpinisme zelf liggen, maar eerder op bepaalde maatschappelijke redenen die dit verschijnsel mogelijk maakten. Hieronder volgt een kort stuk over hoe Leslie Stephen, één van de grote Britse alpinisten uit de ‘gouden tijd’ van het alpinisme, keek naar zijn berggidsen, die hij

¹ Bonhème P., ‘Guides de Chamonix: passeurs de rêves’, p. 24.

algemeen beschouwd heel positief bekeek. Maar waarom net Leslie Stephen en geen andere alpinisten uit die tijd? Dit komt vooral omdat Stephen, samen met nog enkele anderen zoals Alfred Wills of James Forbes, echt ingaat op die sociale problematiek. Zij vertellen ons waarom ze bepaalde gidsen als hun gelijke zagen en waarom ze er vaak zelfs hechte vriendschappen op na hielden. Vele Britse alpinisten vermelden wel dat ze op een positieve (of net niet) manier omgingen met hun berggidsen, maar zij vertellen er meestal niet bij dat die berggidsen afkomstig waren uit lagere sociale klassen en zij contrasteren die gidsen al helemaal niet met de lagere klassen uit Groot-Brittannië zelf. Iets wat o.a. Stephen wel doet. Daarom is het ook Leslie Stephen die hier even aan het woord gelaten wordt:

*'I utterly repudiate the doctrine that Alpine travellers are or ought to be the heroes of Alpine adventures. The true way at least to describe all my Alpine ascents is that Michel or Anderegg or Lauener succeeded in performing a feat requiring skill, strength, and courage, the difficulty of which was much increased by the difficulty of taking with him his knapsack and his employer. If any passages in the succeeding pages convey the impression that I claim any credit except that of following better men than myself with decent ability, I disavow them in advance and do penance for them in my heart. ... Meanwhile I will only delay my narrative to denounce one other heresy – that, namely, which asserts that guides are a nuisance. Amongst the greatest of Alpine pleasures is that of learning to appreciate the capacities and cultivate the goodwill of a singularly intelligent and worthy class of men. I wish that all men of the same class, in England and elsewhere, were as independent, well-informed, and trustworthy as Swiss mountaineers!'*¹

Vrij duidelijk dat het voor Stephen van groot belang is om een goede relatie te onderhouden met de gidsen, bij hem in hoofdzaak Michel, Anderegg en Lauener. Waarbij hij hen ook allerlei kwaliteiten toewijst. Kwaliteiten die bij leden van dezelfde klasse (boerenklasse) in Engeland helemaal niet te vinden zijn. Ook benadrukt hij het feit dat de meeste van de beklimmingen niet uit te voeren waren zonder die gidsen. Heel belangrijk is hier dat Stephen wel alle lof voorbehoud aan zijn gidsen, die hij ook minstens als zijn gelijke ziet. Maar toch zijn het zij die nagenoeg alle zware taken voor zich moeten nemen. Kan er dan wel gesproken worden van echte gelijkheid? Op die vraag zal verderop nog ingegaan worden. Voor Stephen waren zij, de berggidsen, dus een onmisbare schakel op de weg naar alpine successen. *'There is a great advantage about walking without guides – namely, that it is easy to get into real difficulties on places where it would be apparently impossible to do so on the ordinary system.'*²

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', pp. 13-14.

² Ibidem, p. 148.

Desondanks blijkt wel dat er vanuit Engeland een eerder negatieve houding was ten aanzien van de berggidsen, gezien Stephen stelt dat volgens velen gidsen meer een last waren dan dat ze werkelijk enig nut zouden hebben. Dit zou misschien kunnen komen doordat men in Engeland deze gidsen gelijkstelt met de boeren of arbeiders uit de eigen samenleving, welke men ook zeker geen positieve eigenschappen toeschreef. Een volledig foute weergave van de werkelijkheid, aldus Stephen.

Klimmen in goede compagnie was volgens Stephen op zich niet strikt noodzakelijk, maar was wel ten zeerste aangeraden: *'I was in good training, but without the stimulating effect of company.'*¹ Of dit dan gidsen waren of gewoon –Britse- vrienden of kennissen deed er dan in wezen niet veel toe, maar het laat wel duidelijk zien dat kameraadschap voor vele alpinisten toch een eerder centrale plaats innam in het alpinisme. Wat niet wegnam dat er toch, volgens Stephen, ook enkele positieve aspecten aan het gidsloos klimmen verbonden waren, zoals toevallige ontdekkingen die men kon doen, of het veel romantischere gevoel van alleen op een bergtop te staan,...²

We moeten er hier zeker rekening mee houden dat het doorbreken van die sociale hiërarchie niet enkel van toepassing is wanneer er sprake is van echte vriendschappen, maar evenzeer bij die alpinisten die eenvoudigweg op een gelijke, respectvolle manier omgingen met hun berggids(en): *'I also feel, as all must do who have travelled with him [Ulrich Lauener] a thorough respect & liking for him. Leslie Stephen.'*³ Of men in zo'n geval al dan niet echt bevriend is met zijn berggids doet er eigenlijk niet al te veel toe. Belangrijker is dat men de berggids als zijn gelijke zag, ook al was die afkomstig uit de lagere strata van de samenleving. Dat Stephen hier echter zegt dat iedereen dat zou moeten doen wijst er waarschijnlijk op dat heel wat mensen dat niet deden, wat op een zekere manier wel het eerder uitzonderlijke karakter van dit verschijnsel benadrukt.

Verschillende hypotheses

Twee redenen kunnen we aanhalen om een verklaring te zoeken voor de mogelijke goede relaties of vriendschap tussen gids en alpinist, en dus het doorbreken van de bestaande sociale hiërarchie. Een eerste categorie van redenen is te vinden binnen het alpinisme zelf daar waar de tweede categorie van redenen eerder te situeren is in het sociale, maatschappelijke vlak. Redenen dus die weinig direct te maken hebben met het alpinisme, maar die daar wel een zekere invloed op gehad hebben.

¹ Ibidem, p. 159.

² Ibidem, p. 163 en p. 168.

³ 'Original fuhrerbucher: Ulrich Lauener: 1856-1892.'

1. Redenen binnen het alpinisme zelf

Wanneer we kijken naar de mogelijke redenen waarom Britse alpinisten op een respectvolle en vaak zelfs vriendschappelijke manier omgingen met hun gidsen dan zijn in eerste instantie die redenen van belang die direct verband houden met het bergbeklimmen. In wezen zijn deze redenen van groter belang dan de meer sociaal of maatschappelijk georiënteerde redenen, die verderop aan bod zullen komen. Dat deze belangrijker geacht kunnen worden komt omdat ze rechtstreeks gerelateerd zijn aan het alpinisme. Het gaat hier dan over redenen zoals bijvoorbeeld de gevaren die inherent verbonden zijn aan het alpinisme, de gemeenschappelijke liefde voor de bergen, lange engagementen tussen gids en alpinist,... Verschillende redenen zullen hieronder kort besproken worden, voor zover ze eerder nog niet aangehaald zijn. De eerder reeds vermelde redenen zullen dan ook slechts vermeld worden, zonder daar nog dieper op in te moeten gaan. Hierbij dient natuurlijk gezegd te worden dat dit overzicht zeker niet honderd procent volledig is.

Eén van de belangrijkste redenen die hier vermeld dient te worden heeft te maken met de gevaren die steeds verbonden zijn aan het bergbeklimmen. Men moet namelijk wederzijds op elkaar kunnen vertrouwen, wat door prof. James Forbes duidelijk naar voren gebracht wordt: *'Then in such crises his trust –after God- must be in the humble, hardy fellow, whom in other circumstances he might treat as an inferior, but whom now a community of interests and perils renders a friend indeed.'*¹ Deze uitlating maakt duidelijk dat de meeste reizigers, die gidsen inhuurden, zich superieur voelden ten opzichte van hun gezel(len). Het is pas wanneer men in grote mate op elkaar moet kunnen vertrouwen, in gevaarlijke situaties, dat men dat superioriteitsgevoel opzij schuift. Het is dan dat de mogelijkheid bestaat dat er tussen gids en amateur een vertrouwensband, of meer zelfs, een vriendschapsband ontstaat. Iets wat dus voornamelijk bij die alpinisten zal voorkomen die tot de elite onder de alpinisten behoren en die bijgevolg de meest uitdagende, en daardoor veelal ook gevaarlijke, ondernemingen zullen uitvoeren. Zij die zich veel minder gedreven toonden inzake het alpinisme zagen gidsen veelal net iets minder als hun gelijke. Wanneer men echter samen in hachelijke of gevaarlijke situaties terecht kwam groeide men vaak sterk naar elkaar toe, omdat men op zulke momenten echt te weten komt wat men aan zijn partner(s) heeft. Als men vervolgens zulke gevaren samen weet te overwinnen bestaat er een heel grote kans dat men elkaar volledig durft te vertrouwen, waarna echte vriendschapsbanden zeker niet uit te sluiten zijn, en waarbij sociale verschillen helemaal geen rol meer spelen.

Ook het samen werken om een top te bereiken kon heel wat positieve gevoelens ten aanzien van elkaar doen ontstaan: *'... each day's work being wound up by an evening of*

¹ Forbes M., 'Travels through the Alps', p. 473.

*perfect enjoyment ... and I can hardly think it is possible for three men to be more happy than we were.*¹

Wat zulke vriendschapsbanden nog meer stimuleerde waren de lange engagementen tussen gids en alpinist, waardoor men elkaar echt kon –en moest- leren kennen. Hoewel zo'n lange engagementen op zich niet noodzakelijk bleken te zijn om op een gelijke, respectvolle manier met elkaar om te kunnen gaan. Het feit dat het alpinisme toen nog in volle ontwikkeling was en dat men zich samen (gids en alpinist) ontwikkelde of kon ontwikkelen in het alpinisme, droeg ook sterk bij tot de vriendschappelijke of gelijke omgang met elkaar: *'And they grew up with it sharing in its developments – each member of the partnership contributing to the harmony of the adventure.'*²

Een laatste belangrijke reden waarom gids en alpinist vaak op zo'n goede voet met elkaar omgingen was de gedeelde horizon tussen alpinist en gids: namelijk de liefde voor de bergen. In het verlangen om in de bergen te zijn vond men elkaar terug. En het was voor een deel dat gemeenschappelijk verlangen dat er voor zorgde dat klimmer en gids elkaar als gelijke konden en wilden behandelen.

2. Sociale, maatschappelijk redenen.

Naast de redenen die verband hielden met het alpinisme zelf zijn er nog verschillende maatschappelijke redenen aan te wijzen die van invloed geweest zijn op de aard van de relaties tussen gidsen en alpinisten in de 19de eeuw. Enkele van de redenen die hieronder aan bod zullen komen, zoals bvb. het onderwijs, zijn eerder reeds aan bod gekomen in het deel over de sociale situatie in Groot-Brittannië zelf, maar deze zullen hier nu specifiek op het alpinisme en de relatie alpinist-gids worden toegepast.

In de eerste plaats is er al gewezen op het mogelijke belang van het onderwijs en van de algemene scholingsgraad van gidsen en gewone bergbewoners met betrekking tot de relaties tussen gidsen en alpinisten. Hierop zal verderop nog specifiek worden ingegaan, waarbij het onderwijs in verband gebracht zal worden met het alpinisme zelf. Naast het onderwijs en dus de mate van intellectualiteit en cultivatie van de berggidsen zijn er nog enkele zaken die mee kunnen helpen verklaren waren Britse alpinisten, in hoofdzaak afkomstig uit de hogere middenklasse, in de Alpen op gelijke voet konden staan en omgaan met hun berggidsen en in zekere mate ook met de plaatselijke bevolking. Naast het onderwijs zou gewezen kunnen worden op het belang van de verplichte militaire dienst in Zwitserland. Zo was een groot deel van de Britse middenklasse wel opgezet met het leger en militaire aangelegenheden. Wat ook duidelijk blijkt uit de belangrijke positie die een imperiale ideologie innam in het leven van de middenklasse, en vooral bij de *upper middle*

¹ Tyndall J., 'Glaciers of the Alps', p. 86.

² Lord Schuster C., 'Tyndall as a mountaineer', p. 349.

class. Mensen die in het leger gezeten hadden konden zo misschien op meer respect rekenen vanwege de Britse middenklasse. Daarnaast zorgde deze legerdienst ervoor dat men toch in zeker mate gedisciplineerd werd, iets waar de Britse middenklasse zeker voor te vinden was. In Groot-Brittannië was die verplichte legerdienst er niet en voor vele *middle class* Britten lag het gedeeltelijk daaraan dat de Britse lagere klassen ongedisciplineerd, ongemanierd en vuil waren: *'Finally, we have not even got that compulsory military service, which,..., undoubtedly supplies to certain classes of young men the daily discipline they are in need of. The result of these conditions is that no normal means exist for preventing young people of the working classes from throwing away the advantages of their earlier education.'*¹ Militaire dienst zou er aldus voor kunnen zorgen dat, wat men eerder op school geleerd had, zeker wat betreft discipline, ook bijbleef en niet verloren ging, zoals blijkt vaak het geval was. Daarnaast bood die verplichte legerdienst vaak kansen om zich intellectueel te verrijken, en kan in die zin dan ook weer als aanvulling van het gewone onderwijs gezien worden. Zo weten we bijvoorbeeld van de jonge Peter Taugwalder² dat hij Frans geleerd had tijdens zijn militaire dienst in het Zwitserse kanton Vaud.³ Zo'n legerdienst hield dus zeker bepaalde voordelen in, die er mee voor konden zorgen dat de relatie tussen gids en klant er sterk op verbeterde.

Een andere maatschappelijke georiënteerde reden waarom Britse alpinisten er vaak goede relaties op konden nahouden met hun berggidsen, en die tevens ook verklaart waarom men er een positievere houding op na hield ten aanzien van de berggidsen dan ten aanzien van de plaatselijke bevolking, ligt in het feit dat Zwitserse gidsen misschien wel niet als echte arbeiders of boeren gezien werden. Men ziet de gidsen ook niet bezig als boer, arbeider, herder, houthakker,...

Een andere reden waarom leden van de Britse rijkere middenklasse vaak een hartelijke band onderhielden met een bepaalde gids, iets wat ze nooit zouden doen met leden van de Britse arbeidersklasse ondanks het feit dat berggidsen veelal in diezelfde maatschappelijke 'laag' te klasseren zijn, lag misschien wel in het feit dat men het beroep van berggids in de bergen niet echt aanschouwde als een echte arbeidersklasse. Gidsen werden hier ook niet onmiddellijk als 'werkvolk' aanzien. Zij waren partners, veeleer dan dat de gidsen ondergeschikten waren. Integendeel, gidsen bekleedden in de 19de eeuw vaak zelfs een belangrijke sociale positie binnen de lokale gemeenschappen in de Alpen. In de Franse Alpen zijn zelfs verschillende voorbeelden gekend van berggidsen die tevens burgemeester of schepenen waren van hun dorp⁴. Heel frequent viel dat fenomeen wel niet voor, maar het wijst toch op een zekere sociale status die het beroep van berggids met zich meebracht.

Zou het daarbij niet zo kunnen zijn dan men niet enkel de sociale groep die de berggidsen vormden als anders beschouwde dan de Britse arbeiders en boeren, maar dat

¹ Crawford, 'Unemployment and education: a lesson from Switzerland', in: *Educational briefs*, 31, 1910, p. 4.

² Zoon van die andere Peter Taugwalder uit Zermatt. Beiden waren actief als berggids.

³ Trevor B., 'When the Alps cast their spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age', p. 161.

⁴ Allix A., 'L'Oisans, etude géographique: un pays de haute montagne', pp. 662-663.

men volledige berggemeenschappen toch als anders zag dan de Britse boeren en arbeidersgemeenschappen? Wat Leslie Stephen in zijn boek *The Playground of Europe* geschreven heeft lijkt deze stelling alvast te bevestigen.

*'But Italian dirt, though unpleasant, is not of that uncompromising character. It is the product, not of a brutal revolt against decency [zoals in Engeland], but of an easy-going ondolence. It is, as Heine somewhere says, "grossartiger Schmutz." The squalor of an Italian town surrounds monuments of incomparable beauty, and somehow does not seem altogether out of harmony with them. It is of a different order from the hopeless filth which agrees only too well with the inspeakable ugliness of a back slum in London. ... And thus the dirt of Santa Catarina is not incompatible with many excellences. ... The servants are externally grubby, but have always a pleasant answer to demands which to them must appear unreasonable, and are willing to do their best to satisfy the "selfish Englishman. And mixed with guests of strangely uncouth appearance are many of whose refinement and kindness we shall always retain a grateful recollection.'*¹

De situatie in de Alpen werd zodoende gewoonweg als volledig anders aanzien als het eigen Engeland. Ondanks de gelijkenissen, zoals hier de vuile staat waarin vele steden en dorpen verkeren, ziet men dit in de Alpen toch anders.

Zou het verder misschien kunnen dat Zwitserland als vrij liberaal land, in tegenstelling tot de meer conservatieve monarchiën in bvb. Duitsland, het Habsburgse Rijk, Italië, Frankrijk, Piëmont-Sardinië... aantrekkelijker was als reisbestemming voor de Britse reizigers? Het heeft er alle schijn van dat dit een belangrijke factor was voor vele Britse alpinisten en toeristen om naar Zwitserland te trekken, *This free and happy state*², veeleer dan naar de overige Alpenlanden.³ Maar hadden vele Britten naast dat algemene positieve beeld van Zwitserland daardoor ook een eerder positief beeld van de Zwitserse bevolking? Dat Zwitserland bekend stond als zo'n liberaal land kan er toe bijgedragen hebben dat men vanuit Engeland veel positiever keek naar de gehele Zwitserse bevolking, waarbij men er misschien wel vanuit ging dat dat liberale, verlichte gedachtegoed over heel de bevolking verspreid was. Wat natuurlijk een naïve veronderstelling zou zijn, maar het zou er wel toe kunnen bijgedragen hebben dat men positiever stond ten aanzien van de Zwitserse lokale bevolking. In Engeland zelf, ook al was dat het meest geïndustrialiseerde en liberale land van zijn tijd, was dat veel minder het geval. Daar zag men⁴ natuurlijk ook zelf dat dat liberale denken enkel bij de middenklasse en hogere klassen aanwezig was, waardoor men ook veel

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', pp. 134-135.

² *'This free and happy state, which by its wise reconciliation of order with liberty, was a standing reproach to those perjured monarchs who, in their own states, seemed unable to conceive the possibility of any other order than such as resembles the silence of the grave.'* Uit: 'Prussia and Switzerland', in: *Daily News*, Londen, 9 januari 1857, nr. 3323.

³ Appia H., 'Les Anglais et la découverte des Alpes', p. 82.

⁴ Het gaat hier over de middenklasse en de hogere klassen. De lagere klassen gingen nu eenmaal niet op reis, en als ze dat wel al deden dan was dat zeker niet naar Zwitserland of enig ander Europees land.

negatiever stond ten aanzien van de eigen lagere klassen. Maar aangezien men niet wist hoe het in Zwitserland net zat met de verspreiding van dat liberale denken ging men er misschien wel vanuit dat dat over de hele bevolking verspreid was. Hierbij aansluitend past ook de eerder reeds vermelde reden dat Zwitserland en de Zwitserse bevolking veel dichter stonden bij de Britten inzake maatschappijvorm en wat betreft technologische ontwikkeling. Zaken die sterk aansluiten bij het liberale karakter van de Zwitserse samenleving. Die technologische ontwikkeling straalde dan ook af op een groot deel van de Zwitserse bevolking waardoor het zeker niet uit te sluiten valt dat de Britse alpinisten positiever stonden ten aanzien van hen dan van hun Franse of Italiaanse tegenhangers. Dat hierdoor in wezen enkel de Zwitserse bevolking positief bekeken werd, in tegenstelling tot de Fransen of Italianen die in de Alpen leefden, blijkt overeen te stemmen met wat uit de bronnen, nagelaten door Britse klimmers, naar voren komt. Hoewel men Franse gidsen vaak wel nog zeer positief bekeek, deed men dat ten aanzien van de lokale bevolking veel minder. Het Italiaanse gidswezen stond in deze periode nog nagenoeg nergens en veelal had men dan ook niet al te veel op met Italiaanse gidsen, en dan ook niet met de plaatselijke bevolking. De hierboven vermelde reden zou daarvoor een degelijke verklaring kunnen zijn.

Een laatste belangrijke maatschappelijke reden die hier aangehaald zal worden houdt verband met het feit dat het alpinisme gezien kon worden als een manier om tijdelijk te kunnen ontsnappen aan de heersende sociale structuren in Groot-Brittannië, die in vele gevallen als zeer strikt en stijf ervaren werden en waar men dus gedeeltelijk tegenin wilde gaan, omdat dit anders veelal niet leefbaar zou zijn. Sociale structuren die voor een groot deel wel door de Britse middenklasse zelf gecreëerd waren. Het alpinisme bood zeer goede mogelijkheden om daar tijdelijk onderuit te kunnen komen. De uitzonderlijke manier van omgaan met gidsen lijkt haaks te staan op de bestaande sociale structuren in Groot-Brittannië maar verstevigden deze anderzijds ook. Door het creëren van een uitzonderlijke situatie kon men het eigen systeem immers meer leefbaar maken. Daardoor konden die sociale tegenstellingen dan ook langer en sterker aanwezig zijn in de Britse 19de eeuwse maatschappij. Door het alpinisme zo te zien was het voor de Britse alpinisten in de 19de eeuw dan ook helemaal niet nodig om zich te proberen onderscheiden van de berggidsen of, zij het in mindere mate, van de plaatselijke bevolking.

Tot slot moet hierbij zeker benadrukt worden dat er niet één bepaalde reden is die ervoor gezorgd heeft dat Britse alpinisten, en in mindere mate ook gewone toeristen, op een andere manier keken naar en omgingen met de berggidsen en met de lokale bevolking dan dat ze in Groot-Brittannië zelf deden. Het was een combinatie van factoren, die zowel binnen het alpinisme zelf als in de aard van de samenleving te situeren zijn, die dat mogelijk hebben kunnen maken.

Belang onderwijs voor relatie klimmer-alpinist

Kort hiervoor werd het onderwijs al aangehaald als mogelijke reden waarom Britse *middle class* alpinisten frequent op een gelijke, respectvolle en vriendschappelijke manier omgingen met hun berggidsen, en in mindere mate ook met de lokale bevolking. Hieronder zal iets dieper ingegaan worden hoe en waarom dat mogelijk bleek te zijn, en in welke mate de intellectuele capaciteiten van berggidsen er mee toe bijgedragen hebben dat beide groepen vaak zo goed met elkaar konden opschieten. Iets wat voor diezelfde Britten in Groot-Brittannië zelf niet of toch veel minder mogelijk bleek te zijn.

In Zwitserland was er leerplicht tot 16 jaar, ook in de bergen en de meer afgelegen valleien.¹ Dit heeft er toe geleid dat de gemiddelde Zwitser in het algemeen beter geschoold was dan hun Britse tegenhangers. Vandaar dat de Britse klimmers, afkomstig uit de middenklasse, zich veel positiever uitlieten over hun berggidsen, gezien deze algemeen beschouwd toch over bepaalde intellectuele capaciteiten beschikten die de Engelse arbeiders of plattelandbewoners niet hadden, gewoon door een gebrek aan onderwijs. Uit verschillende bronnen blijkt duidelijk dat alpinisten aan hun gidsen vaak een aanzienlijke intelligentie en culturele bagage toeschrijven: *'Here again I had occasion to admire the knowledge and promptness of my guide [Bennen].'*² Niet alleen zou dat echter door de aard van het onderwijs komen, hoewel dit zeker een heel belangrijke factor was, maar gedeeltelijk ook door de aard van het gidswezen zelf. Zeker die gidsen die door hun klanten naar verschillende streken meegenomen werden konden zich op die manier zeker intellectueel verrijken: *'Son intelligence se développera sous la nécessité de se diriger exclusivement à l'aide de la carte; ses idées s'élargiront au contact de populations qui ne comprennent que mal ou même pas du tout son patois; il se familiarisera avec les voyages et verra grandir, avec ses responsabilités, sa confiance en soi.'*³

Dat een stevige portie intellectuele bagage zeker gewaardeerd werd door de Britse alpinisten laat Alfred Wills vrij duidelijk blijken wanneer hij zegt dat *'He [Curé Imseng] spoke very good French – a rare accomplishment in these parts [regio Zermatt-Breuil-Valtournenche], and his language and ideas were far beyond what is generally found in men of his rank and mode of life.'*⁴ *I was surprised at the vigour and originality of his thoughts, and the force and elegance of his phraseology, both of which would have done credit to an educated man.'*⁵ Ook hier krijgen we weer te maken met het toewijzen van een gebrek aan

¹ Coolidge W.A.B., 'Les Alpes dans la nature et dans l'histoire', p. 341.

² Tyndall J., 'Glaciers of the Alps', p. 118.

³ Coolidge W.A.B., 'Les Alpes dans la nature et dans l'histoire', p. 345. Vertaling: Zijn intelligentie zal zich ontwikkelen als een gevolg van de noodzaak om uitsluitend met behulp van de kaart op weg te gaan; zijn ideeën zullen zich verruimen door het contact met gemeenschappen die zijn patois slecht of zelfs helemaal niet verstaan; hij zal zich vertrouwd maken met het reizen, en samen met zijn verantwoordelijkheden zal zijn zelfvertrouwen toenemen.

⁴ Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 211.

⁵ Ibidem, p. 212.

opvoeding, cultuur, intelligentie e.d. aan de klasse van boeren, maar in de bergen wordt daar blijkbaar wel eens vanaf geweken. Hier zullen Britten blijkbaar sneller een zekere mate van ontwikkeling en intelligentie erkennen die aanwezig zou zijn bij de inwoners van de bergen. Hieruit laat Wills feitelijk blijken dat de –Britse- boeren en arbeiders nooit in dergelijke mate ontwikkeld waren en dat ook niet konden. Men was blijkbaar niets anders gewoon dan dat boeren en arbeiders gewoon dom waren. Dat men dit in Groot-Brittannië nooit inzag kwam misschien door het feit dat de contacten met de lagere klassen van de maatschappij zeer gering waren. In de Alpen waren de contacten zeker veel intenser, waardoor men kon inzien dat mensen uit de lagere klassen niet steeds even onontwikkeld hoeven te zijn.

Het bovenstaande citaat van Alfred Wills is zeer belangrijk, aangezien hij hier rechtsreeks verwijst naar het onderscheid tussen de ‘gentlemen’ klasse en de klasse van de boeren/arbeiders. Iets waar ook bvb. Whymper naar verwijst wanneer hij het heeft over de gids Bennen: *‘A good-looking man, with courteous, gentlemanly manners.’*¹ Een fundamenteel onderscheid tussen beide klassen bestaat volgens Wills uit de mate van verfijnde waarden en normen en de intelligentie van de *gentleman*. Desondanks staat hij positief ten aanzien van de curé² omdat deze wel begiftigd is met een natuurlijke intelligentie en de mogelijkheid om veel te kunnen en willen leren. Dit is een zeer belangrijk gegeven binnen de relatie tussen gids en amateur-klimmer. Die intellectuele capaciteiten van gidsen of lokale bewoners (zoals de curé, die geen officiële gids is) worden ook vaak vermeld in verschillende teksten, geschreven door Britse alpinisten, en dit dus ondanks de meestal zeer lage komaf van die gidsen. Dit zijn kwaliteiten die men anders aan de gewone (Britse) boerenbevolking niet snel zal toeschrijven. Iets wat hij verderop in zijn werk nog vermeldt:

*‘A more kind and hospitable man than the cure it would be hard to find. The pastor of one of these secluded valleys is unavoidably a man of narrow means, and it would be absurd to expect in one who belongs essentially to the peasant-class, the kind of degree of refinement which usually marks an educated gentleman; but he is not deficient, either in natural intelligence, or in the learning which belongs to his station and order.’*³

Een belangrijke reden voor zo’n goede en hartelijke relaties was de kennis en intellectuele bagage van de gidsen. Weinig gecultiveerde gidsen had men liever niet. De meeste klimmers vermelden dit gegeven van de intellectuele capaciteiten van hun gids(en) vrij vaak. Die intellectuele kennis hoeft geen betrekking te hebben op wetenschappelijke kennis, maar kan ook, zoals uit dit voorbeeld blijkt, terug gebracht worden op kennis van lokale fenomenen met betrekking tot de alpine wereld, bvb. de botanica of glaciologie. Een

¹ Whymper E., ‘Scrambles amongst the Alps’, p. 38.

² Het gaat hier over pastoor Imseng, uit Saas Fee, Wallis.

³ Wills A., ‘Wandering among the high Alps’, pp. 119-120.

opvallend gegeven is dat nagenoeg alle bekende 19de eeuwse gidsen (die ook een hartelijke of vriendschappelijke relatie hadden met een of meerdere amateurs) perfect konden lezen en schrijven, wat zeker in die periode toch een teken van een zekere mate van intellectuele ontwikkeling betekende. Dat ze konden lezen en schrijven blijkt zeer duidelijk uit de achtergebleven correspondentie die de meeste klimmers en gidsen onderling uitwisselden. Het is hier dan ook dat de factor onderwijs een belangrijke rol gespeeld heeft. Wills over diezelfde curé: *'He is a good latin scholar, and can talk Latin with an ease and fluency that would shame many a professed scholar. ... He knows something about botany, and a great deal of the topography and history, of the valley.'*¹ Naast Latijn en Duits (als moedertaal) bleek cure Imseng ook nog Frans te spreken, waarmee Wills zijn intellectuele capaciteiten nogmaals benadrukt.² *'I cannot give better advice to any one who wishes to become acquainted with some of the finest scenery which the Alps afford, than to repair to the hospitable Hôtel du mont Rose, and take counsel of the cure, whose knowledge of the neighbourhood is only equalled by his hearty goodwill in giving the traveller every information in his power, and in proceeding for him every facility for carrying out his plans.'*³

Verder verwijst Alfred Wills ook naar Auguste Balmat: *'Balmat's knowledge is so considerable on many scientific subjects, and especially in all that relates to the structure and action of the glaciers, that one can seldom be long in his society without learning something; and he has so much intelligence, good feeling and good breeding, combined with such genuine and unaffected modesty, that he is always an instructive and agreeable companion.'*⁴ Ook hier krijgen we wederom die sterk positieve houding ten aanzien van die grote intelligentie. Zonder die zou er hier waarschijnlijk veel minder sprake zijn van een zeer hartelijke en vriendschappelijke omgang.

Hoe goed een bepaalde gids ook mag zijn, het zijn niet enkel de technische capaciteiten van een gids die van belang zijn voor een klimmer. Van minstens even groot, misschien zelfs groter, belang zijn de morele kwaliteiten van de gids (waaronder ook die intellectuele en culturele bagage van de gids valt).⁵

In de vorige uitspraak stelt Wills vrij direct dat de mate van culturele en intellectuele ontwikkeling van zeer groot belang was. Moest die er niet zijn, of in veel beperktere mate dan zou er van zo'n relatie veel minder snel sprake zijn. Net zoals er dan van een gelijkwaardige behandeling veel minder terecht zou komen. We zouden hieruit aldus de conclusie kunnen trekken dat de intellectuele capaciteiten van de berggids, die voor een groot deel verband houden met de aard van het onderwijs, van groot belang zijn voor de aard van de relatie en de mate waarin de alpinist zijn gids als zijn gelijke beschouwd, en de

¹ Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 120.

² Ibidem, p. 120.

³ Ibidem, p. 137.

⁴ Ibidem, p. 165.

⁵ Spiro L. 'Guides de montagnes', p. 99.

mate waarin de alpinist binnen de alpine context de bestaande sociale hiërarchie in wezen doorbreekt.

Niet enkel bij Wills, maar ook bij bvb. Whymper, Stephen, Forbes, Conway, etc. zien we zo'n uitspraken verschijnen. Doordat dit dus bij heel wat alpinisten voortkomt kunnen we hier wel met recht en rede stellen dat de intellectuele bagage van de berggidsen van groot belang bleek te zijn voor Britse *upper middle class* alpinisten. Zo vertelde bvb. Martin Conway over zijn gids Zurbriggen: *'He was by nature ambitious of attainment. He desired to acquire every sort of knowledge and every sort of skill that he could come by. Ultimately, he could speak English, French, German, Italian, a little Spanish and (when in India), a smattering of Hindustani. He was also a competent blacksmith, a good carpenter, a useful all round man with his hands, and a most accomplished craftsman with axe and rope on the mountainside. ... He was everlasting picking up information of one kind and another. I never knew a man with a more hospitable mind, nor one better gifted by nature with the potentialities of scholarship.'*¹ Ook hier zien we dat er gewezen wordt op de intelligentie van de berggids, het spreken van vreemde talen, het vlot leren,... Hier wordt dit door Conway niet zoals bij Wills of Stephen direct gecontrasteerd met de Britse lagere klassen, maar we kunnen dat wel veronderstellen. Ook wanneer er sprake is van zo'n vriendschappen met Franse gidsen (meestal uit Chamonix) komt dat aspect van die intelligentie naar voor. Denken we dan aan gidsen zoals de eerder aangehaalde Auguste Balmat, maar ook bvb. Michel Croz of Simond: *'Simond had proved himself a very valuable assistant; he was intelligent and perfectly thrustworthy;...'* zo stelde John Tyndall eens.² Dat het bij die Chamonardische berggidsen vooral die gidsen waren, die zich niet echt schikten naar de regels van de *Compagnie des guides de Chamonix* en die met hun klanten actief waren in grote delen van de Alpen, die meest positief behandeld werden door Britse alpinisten is dan ook niet verwonderlijk te noemen. Door zich daar tegen af te zetten en door veel te reizen konden ook zij een zeer grote en degelijke kennis opdoen van de Alpen, waardoor ze zich op intellectueel en cultureel vlak sterk konden verrijken. Wat door Britse alpinisten zeker gewaardeerd werd. Dat die intelligentie van groot belang was blijkt ook duidelijk uit de negatieve ervaringen die alpinisten al eens hadden met gidsen. In zo'n gevallen rept men meestal met geen woord over de intellectuele capaciteiten van de gids, en doet men dat wel, dan is dat meestal in negatieve zin.

Ook het spreken van vreemde talen droeg bij tot een beter omgang met elkaar, tussen gids(en) en klimmer(s), maar ook tussen de klimmers en de lokale bevolking. Wanneer men als Brit de lokale bevolking, en zeker de gids waarmee men gedurende langere tijd mee optrok, in de eigen taal kon toespreken, dan droeg dit zeker bij tot het creëren en versterken van goede relaties tussen beide. Ook het omgekeerde is waar, waarbij het de gids, of de lokale bevolking (zij het in mindere mate), was die Engels praatte waardoor de klant zich al

¹ Clark R., 'The Victorian Mountaineers', p. 215.

² Tyndall J., 'Glaciers of the Alps', p. 90.

veel sneller op zijn gemak voelde, waarna ook daar een hechtere relatie kon ontstaan. Het spreken van elkaars taal droeg dan ook bij tot een betere verstandhouding. Zo waren er tamelijk wat gidsen (vooral Zwitserse¹) die het Engels in meer of mindere mate machtig waren. Daarnaast waren er ook heel wat Britse klimmers in de 2de helft van de 19de eeuw die Duits of Frans konden praten, zoals bvb. John Tyndall, Leslie Stephen, Alfred Wills en verscheidene anderen.

Als besluit zouden we hier dan ook met recht en rede kunnen stellen dat Britse alpinisten een zekere mate van intelligentie en culturele bagage sterk waardeerden bij de door hen ingehuurde gidsen. Het onderwijs, en in het verlengde daarvan de verplichte militaire dienst, zorgden er voor een aanzienlijk deel voor dat Zwitserse gidsen algemeen beschouwd een zeker intellectueel niveau konden bereiken, een niveau dat door de Britse lagere klassen meestal niet gehaald werd. Dat speelde in beduidende mate mee bij het tot stand komen van vriendschappelijke, gelijke en respectvolle relaties tussen gidsen en alpinisten. Dat dit zeker niet bij alle gidsen het geval was komt doordat vele gidsen hun eigen streek nooit verlieten waardoor ze weinig of geen kennis hadden over andere regio's of over wat zich in de wereld buiten hun dorp of streek afspeelde. Bij verschillende gidsen was dat wel het geval, omdat zij door hun klanten vaak aangespoord werden om met hen op pad te gaan, om samen naar andere regio's te trekken, waardoor hun culturele bagage zich sterk kon uitbreiden. Vele gidsen, vooral de elite, werden aldus door hun klanten gestimuleerd om zich cultureel en intellectueel te verruimen.

En hoe keken de berggidsen naar hun klanten?

Zoals reeds vaker gezegd is dit een heel lastig te beantwoorden vraag, gezien de zeer beperkte hoeveelheid documenten die de berggidsen nagelaten hebben. De meeste gidsen hebben wel documenten nagelaten, maar dat waren dan vooral *Führerbücher*, of documenten waarin de gids zelf niets heeft neergeschreven. Om toch kort in te gaan op deze vraag is hier gebruik gemaakt van een aantal werken. In eerste instantie op het werk van Louis Spiro: *Les guides de montagnes*. Dit boek is pas in 1944 uitgegeven en valt uiteraard buiten de hier onderzochte periode, maar het handelt wel over die periode, en meer specifiek over het gidswezen in die periode (19de eeuw, maar ook later). Daarnaast is het zeer interessant omdat Spiro zelf ook professioneel berggids was, wat het voor hem dan ook eenvoudiger gemaakt zal hebben om zich te kunnen inleven in het leven van de berggidsen voor hem. Verder zullen hier ook de biografiën van de gidsen Matthias Zurbriggen en Alexander Burgener bestudeerd worden. Tenslotte zal hier ook een beroep gedaan worden

¹ Bij Franse gidsen, en zeker die uit Chamonix, was dit vaak minder het geval. Zeker in Chamonix omdat daar, door de regels opgelegd door de *Compagnie des guides de Chamonix*, veel minder nood aan was om Engels te kunnen spreken (cfr. supra).

op het boek van de Zwitser Carl Egger: *Pioniere der Alpen*. Op basis van deze werken zal geprobeerd worden om een beknopt beeld te schetsen van de manier waarop de berggidsen naar hun klanten keken.

Gidsen klommen in eerste instantie voor het geld. Dat was, zeker in de beginfase van het alpinisme, voor zo wat alle gidsen de belangrijkste drijfveer. Later zien we wel een aantal gidsen opduiken voor wie het klimmen meer was dan enkel een manier om geld te verdienen. In de 19de eeuw was het zo dat de meeste gidsen niet meer waren dan, zoals al aangehaald, *Gletscherführer*. De meesten deden niet veel meer dan toeristen en occasionele klimmers begeleiden op eenvoudige tochten en beklimmingen. Dat ze dit dan vooral deden om geld te verdienen hoeft dan ook niet echt verwonderlijk genoemd te worden. Aangezien de contacten met deze klanten eerder kortstondig waren zullen er ook nooit hartelijke relaties tussen beide ontstaan. Eerder hebben we al gezegd dat dit soort van toeristen en klimmers vaak zelf al behoorlijk neerkeken op hun gids(en), waarbij er van gelijkheid niet altijd evenveel sprake was. Wat natuurlijk deels te verklaren valt vanuit het feit dat zo'n gidsen niet echt tot de elite berggidsen behoorden. Hun alpine kwaliteiten waren in de 19de eeuw eerder gering. De meeste gidsen zullen daar wel niet al te zeer mee ingezet hebben. '*Lui [de berggids], il n'a fait que gagner de l'argent,*' en daar draaide alles tenslotte om voor hen.¹

Daarnaast waren er natuurlijk die alpinisten die op regelmatige en langdurige basis met één bepaalde gids klommen. Dit was iets waar gidsen best wel voor te vinden waren. Niet omwille van de vriendschappen die daaruit konden ontstaan, dan wel voor de werkzekerheid die dit met zich meebracht. Daar waar dit bij de alpinisten wel eerder het geval was. Men voelde zich regelmatig goed bij een bepaalde gids waarna men probeerde om in de mate van het mogelijke diezelfde gids te blijven inhuren. Voor de gids bleef steeds voor een deel het financiële aspect, verbonden aan het alpinisme, een rol spelen. '*Und wie ist es dir gegangen in dem Frankreich?*' vroeg Burgerns vrouw. '*War verflucht hart. Aber eine Kuh habe ich verdient. Da, leg das Geld beiseite. Ich könnte damit eine Kuh kaufen,*' was Burgener's antwoord, nadat hij de Grande Charmoz in het Mont Blanc-massief met zijn vaste klant en vriend A.F. Mummery beklommen had.² Waaruit duidelijk het financiële belang van het gidsen blijkt. Maar dat er ondanks het belang van geld toch echte vriendschappen ontstonden blijkt evenzeer: '*Nach einigen Touren im Berner Oberland kam das seltsame Paar nach chamonix. Sie bestiegen die Aiguille Verte, die Burgener zum erstenmal mit Mummery gemacht hatte. Auf dem Gipfel gedachte er des lieben Freundes, der 1895, erst 39 Jahre alt, am Nanga parbat im Himalaya, dem höchsten Gebirge der Erde, ..., in einer Lawine umgekommen war. "Ich habe Mummery damals gezürnt", sagte Burgener, "dass er mir nicht mitgenommen hat. Wer weiss, vielleicht hätte ich die Lawine gerochen und ihn davor*

¹ Spiro L., 'Guides de Montagnes', p. 112.

² Fux A., 'König der Berge: A. Burgener', p. 63. Vertaling: En, hoe is het gegaan in Frankrijk? Het was verdomd hard. Maar een koe heb ik verdiend. Daar, leg het geld opzij. Ik kan daar een koe mee kopen.

*bewahren können. Vielleicht aber wäre auch ich darin umgekommen.*¹ Burgener en Mummery bleken dus echt wel vrienden geweest te zijn.

Voor een gids had het regelmatig met éézelfde klimmer klimmen nog een bijkomend voordeel: *‘Avec eux on a chance de travailler non pour sa bourse seulement, mais pour sa réputation;...’*² Geld blijft logischerwijze een belangrijk onderdeel vormen van de relatie klant-gids, maar dit houdt het bestaan van klassenoverschrijdende vriendschappen zeker niet tegen: *‘Là-haut, les préjugés de race, d’éducation, de langage, de religion même, s’écroulent,...; n’était-ce point un savant étranger, aurolé de tous les titres que confèrent les hommes, qui déclarait en toute simplicité: mon plus fidèle ami fut mon guide!’*³

Net zoals het financiële aspect bij vele gidsen gedeeltelijk naar de achtergrond verwezen werd, zo was dit ook het geval bij de bestaande sociale verschillen tussen gidsen en alpinisten. Eerder is ingegaan op de redenen waarom alpinisten zover gingen om bepaalde klassentegenstellingen te overbruggen, maar voor een deel was dat ook de verdienste van de berggids. Ook hier komt dit ten dele door alpine-gerelateerde zaken, zoals de risicofactor e.d. die gidsen nagenoeg verplichtte om sociale verschillen aan de kant te schuiven. Daarnaast hebben we ook reeds de invloed van het onderwijs vermeld. Onderwijs gebaseerd op sociale inclusie, dat verschillende gidsen er toe gebracht zou kunnen hebben om minder schroom te hebben ten aanzien van alpinisten uit hogere sociale klassen. Eens men in de bergen was zaten vele gidsen er zeker niet mee in om zichzelf minstens als de gelijke van de klant te zien. Zeker bij de iets meer gedreven gidsen was dat het geval. Bij eenvoudige *Gletscherführer* of dragers was dat veel minder het geval. Daar was er veel meer nog sprake van een zekere sociale afstand tussen beide. Bij de meeste van dat soort gidsen bleef het primaire doel dan ook geld verdienen. Verder vertoonden ze veel minder interesse in de bergen of in de daaraan verbonden *Seilkameradschaften* en liefde voor de bergen zoals de meer gedreven berggidsen dat wel deden. Voor hen waren hun vaste klanten al eerder vrienden dan klanten. Bij die andere gidsen was dat net omgekeerd.

¹ Ibidem, p. 209. Vertaling: Na enkele touren in het Berner Oberland kwam het zeldzame paar naar Chamonix. Ze beklommer er de Aiguille Verte, die Burgener een eerste maal met Mummery beklommen had. Op de top dacht hij aan zijn goede vriend, die in 1895, 39 jaar oud, op de Nanga Parbat in de Himalaya, het hoogste gebergte op aarde, in een lawine omgekomen was. ‘Ik ben toen kwaad geweest op Mummery’, zei Burgener, ‘dat hij mij niet meegenomen had. Wie weet, misschien had ik die lawine geroken en hem daarvoor kunnen behoeden. Misschien echter, zou ook ik daarin omgekomen zijn.’

² Spiro L., ‘Guides de Montagnes’, p. 112. Vertaling: Met hen heft men de kans niet enkel voor zijn beurs te werken, maar ook voor zijn reputatie.

³ Ibidem, p. 117. Vertaling: Daarboven betekenen vooroordelen inzake ras, opvoeding, taal en religie niets. Was dat niet een buitenlandse geleerde, beladen met alle mogelijke titels, die in alle eenvoud mededeelde “mijn trouwste vriend was mijn gids”.

Nuancering

Het beeld van die hechte vriendschappen tussen klimmers en gidsen dient echter ook genuanceerd te worden. Het is zo dat het alpinisme erin 'geslaagd' is om sociale verschillen, verschillen tussen verschillende maatschappelijke klassen, teniet te doen. Waarbij de gids, van lage afkomst, en de klant, van hoge komaf, op gelijke voet met elkaar stonden, waarbij de klant zich zelfs vrijwillig onderwierp aan het gezag van de gids. Verschillende klassentegenstellingen werden binnen de alpine wereld overbrugt, in eerste instantie gaat het dan om het feit dat mensen uit sociaal verschillende contexten toch op dergelijke manier met elkaar om konden en vooral wilden gaan. Op basis daarvan zouden we kunnen stellen dat het alpinisme een soort voortrekkersrol speelt binnen de maatschappij, waarbij duidelijk gemaakt wordt dat zulke strikte klassentegenstellingen, zoals die er in bvb. het 19de eeuwse Engeland sterk waren, niet noodzakelijk zijn, dat men ook op een andere, meer gelijke manier met elkaar kan omgaan. Wanneer we het hier hebben over een soort van voortrekkersrol die het alpinisme gespeeld zou hebben dan mag dit natuurlijk niet te strikt gezien worden. Het is namelijk niet zo dat er sinds de 19de eeuw een soort van continue tendens geweest is waarbij het zo was dat sociale verschillen binnen de maatschappij langzaam zouden verminderen of verdwijnen, integendeel, zo'n opvatting zou eerder aan de naïeve kant zijn. Het is eerder zo dat het alpinisme in de 19de eeuw, en in feite ook vandaag de dag nog steeds, een soort alternatief maatschappelijk normen en waardenstelsel bood dat veel minder gebaseerd was op klassentegenstellingen: *'Die Gemeinschaft der Bergsteiger ist heute eine klassenlose Gesellschaft.'*¹ In het alpinisme was en is het nu eenmaal zo dat afkomst, beroep, sociale positie, nationaliteit en zelfs ideologie veelal van weinig tel zijn/waren.²

Dit beeld dient nu echter wel in enige mate genuanceerd te worden. Ten eerste was het zo dat dit slechts op een beperkte groep van klimmers en gidsen van toepassing was. We zien dit soort van vriendschaps- of vertrouwensbanden nagenoeg enkel voorkomen bij de elite onder de klimmers en gidsen. Het grootste deel van de toeristen, modale alpinisten en gidsen gingen minder op die manier met elkaar om. Onder de gewone toeristen zien we dat vele onder hen de gids juist niet als hun gelijke beschouwen (cfr. supra). Dit kan vooral verklaard worden door de veel kleinere risicofactor van het gewone bergtoerisme ten aanzien van het echte alpinisme, waar men veel meer op elkaar moet kunnen vertrouwen. Ook de minder lange engagementen, gewone occasionele alpinisten huurden een gids veel minder lang en minder frequent dan echte gedreven alpinisten, zorgde ervoor dat men nooit dergelijke band kon opbouwen met zijn gids (cfr. supra). Wat, zoals eerder reeds

¹ Grupp P., 'Faszination Berg', p. 230. Vertaling: De gemeenschap van bergbeklimmers is vandaag de dag een klassenloze gemeenschap.

² Ibidem, pp. 230, 253-254.

aangehaald, echter niet wil zeggen dat er niet heel wat alpinisten waren die niet echt een vriendschapsrelatie met een bepaalde gids opbouwden, maar die daar wel steeds respectvol mee omgingen, waarbij men de gids vaak als zijn gelijke zag. Bij gewone toeristen zien we ook dat dat laatste, dat respectvol en gelijk omgaan met berggidsen veelal ontbreekt. Een eerste nuancering bestaat dus uit de beperkte omvang van de groep alpinisten waar dit verschijnsel van toepassing op is.

Ten tweede is het belangrijk om ons af te vragen in welke mate gidsen en klimmers werkelijk op voet van gelijkheid met elkaar omgingen. Men kan niet naast het feit kijken dat klimmers en gidsen elkaar ook daadwerkelijk als gelijken zagen, maar het is belangrijk om de vraag te stellen of er toch niet iets van het heersende rollenpatroon bleef bestaan binnen die *Seilkameradschaften*? Want waren het niet net de gidsen die instonden voor het bereiden van het eten? *'...and we then joined round a grand fire made by our men.'*¹ Waren het zij ook niet die de tenten en bivakplaatsen moesten oprichten? *'They lit a fire, and cooked us a good supper, ... The guides had brought in the straw, and they spread it fairly.'*² Waren het niet nog steeds de gidsen (en dragers) die men (de alpinisten dus) wel als gelijke of zelfs als vriend zag, maar die wel alle bagage en materiaal moesten dragen? *'Christian and Ulrich Almer carried the ropes and provisions, Knubel the tent, Siegen some Blankets,...'*³ Waren het niet de gidsen die steeds de weg moesten vrijmaken? *'...an hour passed-they were still cutting.'*⁴ *'All the day he will be cutting steps...'*⁵ Kregen de klanten niet steeds voorrang om als eerste op een bepaalde top te staan? *'Almer... with characteristic modesty, hesitated to step on the highest point, and drew back to allow us to pass... Croz,...,but he declined the honor.'*⁶ Bleven de meeste gidsen hun klant ook niet steeds met heer aanspreken? *'... and Kronig to bring up the rear and pich up his Herr as often as was needful.'*⁷ We kunnen hier dan ook terecht de vraag stellen in welke mate bestaande gebruiken, waarden en normen, het heersende rollenpatroon ook werkelijk doorbroken heeft in de 19de eeuwse alpine wereld. Zorgde het alpinisme werkelijk voor een soort van mentaliteitsverandering? En daarbij aansluitend de vraag in welke mate bepaalde gebruiken, bepaalde aspecten van dat rollenpatroon wel aanwezig bleven binnen het alpinisme en die daardoor zelf versterkt konden worden. Het genderperspectief biedt daarbij een zeer passend voorbeeld, aangezien vrouwen helemaal geen rol van betekenis speelden in het 19de eeuwse alpinisme. Niet omdat ze dat niet wilden, maar wel omdat ze dat niet mochten van de mannelijke middenklasse. In het alpinisme werd de rol van de vrouw op die manier zeer duidelijk gemaakt. Daarnaast, zoals hierboven aangehaald, was het zo dat ondanks die

¹ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 84.

² Harford D., 'A Mountaineering Pilgrimage: 1893-1898', p. 9.

³ Clark R., 'An eccentric in the Alps', p. 88.

⁴ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 87.

⁵ Tundall J., 'Hours of exercise in the Alps', p. 36

⁶ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p. 87.

⁷ Tuckett E., 'Pictures in Tyrol and elsewhere: from a family sketch-book', Londen, Longmans, Green, and Co., 1867, p. 70.

vermeende gelijkheid al het werk, of toch het grootste deel, op de schouders van de berggidsen terecht kwam. De gemiddelde Britse alpinist was tenslotte uit de hogere middenklasse afkomstig en liet het zware werk liever aan anderen over. Dat ondanks die gelijkheid tussen gids en klant alle zware taken op de schouders van de gids terecht kwamen werd daarenboven in de hand gewerkt door de reglementeringen opgelegd door de verschillende alpenclubs of andere instellingen die betrokken waren bij de regelgeving van het gidswezen: *'Er hat auch für deren Reisegepäck bestens zu sorgen.'*¹

Toch zien we echter dat in deze alpine wereld een zeer belangrijke norm doorbroken wordt, namelijk die van een sterk afgeijnde sociale hiërarchie, waarbij verschillende sociale groepen sterk van elkaar gescheiden waren. In het hooggebergte wordt hiermee echter (in beperkte mate) radicaal gebroken: *'But most of the famous Alpine comradeships were equal associations.'*² Die gelijkheid wordt ook elders bevestigd. Zo stellen verschillende klimmers dat ze allen samen beraadslaagden, of dat allen samen moesten werken, of: *'We marched on the top simultaneously.'*³ Zeker bij de elite alpinisten zien we dat deze regelmatig zelf een deel van het werk deden. Soms op eigen initiatief: *'I [John Tyndall] felt that I must know take the lead, so I spoke cheerily to the man and placed him behind me. ... But the listless strokes of his axe proclaimed his exhaustion; so I took the implement out of his hands, and changed places with him.'*⁴ Zelf een aanzienlijk deel van het werk verrichten was iets waar John Tyndall zeker niet voor terugschrok: *'Once, with the intention of lending a helping hand...'*⁵

Soms op vraag van de gids: *'Damit die Führer im Klettern nicht behindert waren, musste der Tourist die Aufgabe des Trägers übernehmen,'* zo stelde Alexander Burgener eens.⁶ Dus zelfs ondanks het feit dat de nodige nuanceringen aangebracht dienen te worden kunnen we toch spreken van een opmerkelijk verschijnsel waarbij in de bergen door een selecte groep mensen de heersende sociale barrières doorbroken werden, iets wat zeker voor veel Britten niet meteen voor de hand lag.

¹ 'Gesetz, Reglement & Tarif für den Führerdienst im Canton Wallis', p. 19. Vertaling: Hij moet ook zo goed mogelijk op hun bagage letten.

² Lord Schuster C., 'Tyndall as a mountaineer', p. 349.

³ Whymper E., 'Scrambles amongst the Alps', p; 87.

⁴ Tyndall J., 'Glaciers of the Alps', pp. 77-78.

⁵ Ibidem, p. 69.

⁶ Fux A., 'König der Berge: A. Burgener', p. 61. Vertaling: Opdat de gids bij het klimmen niet behinderd werd, moest de toerist de functie van drager overnemen.

Over de verhoudingen tussen alpinisten en de lokale bevolking enerzijds en anderzijds de relaties tussen de 'grote' massa toeristen en diezelfde lokale bevolking

Ook elders is hier al kort over verteld, maar hier wordt nog eens kort ingegaan op deze specifieke vraag: hoe gingen alpinisten met de lokale bevolking om? Vertoonde dit gelijkenissen met de manier van omgaan met de berggidsen? Indien ja, in welke mate? Eerder lag de nadruk in de eerste plaats op de verhoudingen tussen berggidsen en alpinisten. Als er dan al iets gezegd is geworden over de verhouding met de lokale bevolking dan hield dat steeds verband met die relatie gids-alpinist. Zoals wanneer er gesproken werd over de achtergesteldheid van regio's als de Italiaanse Alpen, de Dauphiné, de Val d'Hérens of de Val d'Anniviers bijvoorbeeld. Hier wordt nu specifiek ingegaan op de relatie tussen de lokale bevolking en de alpinisten, en in mindere mate de relatie met de gewone toeristen. Dat daar minder op ingegaan wordt komt door de veel beperktere hoeveelheid geschreven materiaal die alpinisten nagelaten hebben en die gerelateerd kan worden aan de relaties tussen de plaatselijke bewoners en alpinisten. Over de lokale bevolking kan net hetzelfde gezegd worden. Deze hielden zo goed als geen egodocumenten bij. Wat ergens logisch is, gezien het feit dat zij zich niet bezig hielden met zo'n alpine aangelegenheden en de sporadische contacten met alpinisten zou hen er zeker niet toe gebracht hebben om daar over te schrijven. Ook bij de alpinisten die wel dergelijke bronnen geproduceerd hebben valt op dat er heel wat minder ingegaan werd op de lokale bevolking en de verhoudingen tussen zichzelf en die bevolking. Aangezien ze vooral naar de bergen trokken om er te klimmen valt het wel te begrijpen dat er in hun literatuur slechts in beperkte mate aandacht geschonken werd aan de plaatselijke bevolking.

Hier krijgen we hetzelfde beeld zoals bij de relatie alpinist-gids. Het is weinig verrassend dat het vooral de elite onder de klimmers was die respectvol omging met de lokale mensen. Zij kwamen er ook het meeste mee in contact. Occassionele alpinisten en zeker de gewone toeristen keken in iets grotere mate neer op de plaatselijke inwoners. Wat dan opnieuw voor een groot deel te verklaren valt doordat men niet of nauwelijks in contact kwam met die bevolking. Men hield zich liever veilig binnen de hotelmuren, en als men buiten kwam ging men zeker niet het contact met de lokale bevolking op zoeken. Net zoals dit het geval was met de alpinisten en gidsen kunnen we hier weer een verband bespeuren tussen de sociale klasse waaruit de toeristen of alpinisten afkomstig waren. Vooral leden van de landadel en de hoge bourgeoisie keken in aanzienlijke mate neer op de lokale bevolking. Algemeen beschouwd meer dan mensen afkomstig uit de middenklasse.

Nog meer dan wanneer deze alpinisten het hebben over hun relaties met hun gidsen krijgen we hier te maken met eerder stereotype beschrijvingen, zowel positief als negatief. Op die negatieve stereotype beschrijvingen is eerder al ingegaan. De vraag die daarbij

opkomt is in welke mate dergelijke uitspraken overeenkomen met de werkelijkheid. Of blijken die beschrijvingen eerder op bepaalde vooroordelen te berusten? Bij die negatieve beschrijvingen van onder meer de Dauphiné en de Val d'Hérens, maar ook elders is hogerop al gebleken dat deze vaak slechts gedeeltelijk waar blijken te zijn. '*... these valleys [Saas-vallei] had an evil reputation, and are said to be inhabited by a treacherous and ferocious race...*', maar Alfred Wills stelt hier zelf dat die reputatie eerder op vooroordelen berust wanneer hij zegt dat '*such a state of thing, if it ever existed...*'¹ Hierbij is het zo dat men veel informatie slechts van horen zeggen heeft, zonder dat men de werkelijke situatie heeft gezien. Maar ook meer positieve ervaringen komen vaak nogal stereotyp over. '*In that valley [Saas], however, at the present day, the men are a fine race; the peasant girls are the tallest, straightest and finest women I have ever seen.*'² Natuurlijk zijn er ook minder stereotype ervaringen terug te vinden. De meeste daarvan houden verband met het hotelwezen, waarbij men vooral vertelt over positieve of negatieve ervaringen die men gehad heeft in een bepaald hotel: '*Homely in the extreme, the place had yet an air of cheerfulness and comfort, which made us very glad to put up there for the night, and we were still better pleased to find the testimony in the travellers' book uniform and hearty as to the care, attention and kindness of the host, the cleanliness of the beds, and the excellence of the cuisine.*'³ Bevindingen van andere mensen, buiten hoteleigenaars of hotelpersoneel zijn eerder zeldzaam. De meeste verwijzingen van alpinisten naar de plaatselijke bevolking vertelden dus over ervaringen in verband met het verblijf in de Alpen: '*... and the longer I remained [te Montanvert] the better I liked the establishment and the people connected with it. It was then managed by Joseph Tairraz and Jules Charlet, both of whom showed us every attention.*'⁴ Iets wat in die vroege periode (zeker tot ca. 1860-1870) opvalt is dat de meeste bergdorpen weinig of geen hotelinfrastructuur hadden. In vele van die dorpen werden toeristen en alpinisten opgevangen door de pastoor van het dorp. Dat was vaak mogelijk gezien het kleine aantal alpinisten. Wanneer bepaalde alpinisten regelmatig naar dezelfde plaats terugkeerden kwamen deze steeds opnieuw terecht bij diezelfde mensen. Wat in

¹ Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 115.

² Ibidem, p. 124.

³ Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 98. Bevindingen als deze, waar men zijn tevredenheid over een bepaalde verblijfplaats duidelijk maakt komen regelmatig voor. Zo ook in het volgende voorbeeld: '*When the country innkeeper is an honest man, he is generally attentive and hospitable. At Saas, at La Burka, at Frutigen, at St. Nicholas, I have met with hearty and unaffected kindness, which I shall not readily forget, and which made it difficult to believe that one was not enjoying the private hospitality of the host...*' (Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 336-337). Of nog: '*... on the ridge of the Riffelberg, ..., a small hotel has been built, which for cleanliness and comfort, and for the civility and attention of the host, may challenge comparison with almost any inn amongst the High Alps.*' (Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 189) En: '*It would be ungrateful not to add that the people of the inn "showed us no small kindness." The house was quite full; but the landlord not only gave up his own room to us, but supplied us with three complete suits of his own clothes, ... When washed and dressed, we fell into long peals of laughter at one another; the prelude only to what bursts forth – unsuppressable even by French politeness – from the other guests, when we entered the 'salle-à-manger'. We had the satisfaction of feeling, that if not witty ourselves, we were at least the occasion of much wit on the part of our companions.*' Uit: Wills A., 'Wandering among the High Alps', p. 264-265.

⁴ Tyndall J., 'Glaciers of the Alps', p. 89.

sommige gevallen, denken we dan bvb. aan Alfred Wills, tot mooie relaties kon leiden tussen alpinisten en plaatselijke bewoners: *'The curé is a fine fellow; his people love him, and we, who have experienced his genuine kindness and untiring hospitality, do not wonder why they do so; we are all getting attached to him, and whenever he is mentioned, "c'est un brave homme," escapes from the lips of one or another.'*¹ Eén van de beste voorbeelden die er te geven zijn met betrekking tot de soms zeer goede relaties tussen plaatselijke inwoners en Britten is de relatie tussen Curé Imseng uit Saas-Fee en Alfred Wills. Dat het weer Wills is die als voorbeeld gebruikt wordt komt doordat hij veel aandacht besteed heeft aan deze zaken. Andere schijvers-alpinisten doen dat meestal veel minder. Die zeer hartelijke gevoelens ten aanzien van de curé komen zeer goed tot uiting in de inscriptie die zij (Alfred Wills en zijn vriend Richard Heath) voor hem gemaakt hadden op een snuifdoosje en dat ze aan de curé aangeboden hadden omwille van de vele diensten die hij voor hen gedaan had. *'Reverendo patri imseng, egregii ejus hospitii, itinerisque longi, per nives sempiternas et rupes tremendas, eo duce tute confecti memores, hoc munusculum dedere. Alfredus Wills et Ricardus Child Heath. MDCCCLIII.'*² Een misschien nog beter voorbeeld is hetvolgende: *'... which ought, I think, in justice to the curé, to recieve the title of the "Col Imseng".'*³ Blijkbaar voelde Alfred Wills zich echt goed bij curé Imseng: *'The year after the passage of the Allalin glacier,..., I again visited Saas, and was glad to find the curé as well and hale as ever. ... I was accompanied by my brother, to whom, as well as to to myself, the cure gave a most hearty reception, going so far as to even kill a sheep specially for us...'*⁴ Maar ook de curé zelf moet zich in het gezelschap van Alfred Wills best goed gevoeld hebben: *'... and gratefully accepted the offer of the curé to be our guide over another of the great passes to Zermatt.'*⁵ Aangezien hij zelf al aanbod om mee als gids te gaan, nadat hij eerst al speciaal voor de gebroeders Wills een schaap geslacht had. En verder: *'We now found out what the curé meant by stopping "to arrange some affairs." He had waited for the goats to be milked, and, with characteristic hospitality, had himself carried up from below two good-sized pails of goat's milk for our supper and breakfast.'*⁶ Wat we bij Alfred Wills duidelijk zien is dat onderscheid tussen enerzijds die vriendschappen die zich ook buiten het alpinisme uitstrekten, zoals met Balmat het geval was, en die waarbij dat veel minder het geval was, zoals zijn relatie met curé Imseng.

¹ Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 179.

² Ibidem, p. 179. Vertaling: Aan de eerbiedwaardige vader (pastoor) Imseng, zijn buitengewone gastvrijheid en de lange weg langs eeuwige sneeuw en bangelijke rotsen, veilig afgelegd met hem als gids, indachtig, hebben zij dit werkje geschonken. Alfred Wills en Richard Child Heath. 1863.

³ Ibidem, p. 187.

⁴ Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 155. Dat Wills echt op goede voet leefde met de Curé laat hij veelvuldig merken, zo ook hier: *'I should not do justice to ourselves, if I did not epress the grateful sense we all entertained of this act of almost unparalleled kindness on the part of the curé, in thus accompanying us beyond all chance of danger or accident, at the cost of such immense labour and inconvenience, as a walk of six er seven and twenty hours at a stretch must involve, in the case of a man on the wrong side of sixty.'* Uit: Wills A., 'Wandering among the high Alps', p. 148.

⁵ Ibidem, p. 156.

⁶ Ibidem, p. 157.

Dat sommige alpinisten op goede voet leefden met de plaatselijke bevolking blijkt onder meer uit die enkele alpinisten, zoals bvb. John Tyndall en Alfred Wills die een buitenverblijf hadden in de Alpen. Wills had in 1860 in de vallei van de Sixt een chalet laten bouwen. Hij verbleef daar dan ook vrij vaak waarbij ook de relaties met de plaatselijke bevolking uitstekend waren.¹ Ook Tyndall heeft zijn eigen chalet gebouwd, in Belalp (Wallis) en ook hij onderhield zeer goede relaties met de plaatselijke bevolking. Zo werd hij in 1887 zelf tot ereburger van Naters (waarvan Belalp deel uitmaakt) benoemd.²

Dat het ook hier vooral de inwoners van de bekendste en grootste centra van alpinisme waren die het meest positief bekeken werden hoeft wederom weinig verwonderlijk genoemd te worden. De minder frequent bezochte streken werden, zoals eerder reeds is aangehaald veel minder positief bekeken. *'The Curé [uit Evolène], a timid worldly man, gave us no comfort, and exercised no hospitality, evidently regarding our visit as an intrusion.'*³ Zoals Forbes hier vertelt kwam dat in aanzienlijke mate omdat ook de lokale bevolking zelf eerder afkerig stond tegenover alpinisten en zeker gewone toeristen. Zij waren het in de 19de eeuw veelal niet gewend om om te gaan met alpinisten. Dat velen onder hen dan ook als indringers bekeken werden is daarvan een logisch gevolg. En aangezien de lokale bevolking eerder afkerig stond ten aanzien van deze 'indringers' stonden vele alpinisten zelf ook niet al te positief ten opzichte van die plaatselijke bewoners. Zo zou het in de Dauphiné tot in de jaren 1870 met de oprichting van de S.T.D. (*Société des Touristes du Dauphiné*) duren dat *les paysans ne connaissaient pas encore les touristes et les accueillait avec défiance.*⁴ En ook elders was dit vaak het geval waardoor er van echt goede contacten met de lokale bevolking vaak geen sprake was. Pas wanneer de toeristische en alpine infrastructuur ook daar zou verbeteren zou men deze groepen van mensen positiever gaan bekijken. Verklaringen die gegeven zijn voor de goede relaties tussen gidsen en alpinisten kunnen hier dan ook gebruikt worden. Denken we dan aan de algemene graad van ontwikkeling, zeker ook op vlak van technologie en infrastructuur, de grotere culturele bagage, door de contacten met mensen uit verschillende landen en streken,... zaken die er mee voor zorgden dat de Britse *middle class* alpinisten ook positiever stonden ten opzichte van de plaatselijke bevolking.

Een positieve houding ten aanzien van elkaar, zowel van de kant van de alpinist als van de kant van de lokale bewoners werd vaak versterkt doordat verschillende Britse alpinisten ook andere talen spreken, in de eerste plaats Frans of Duits, waardoor de lokale bevolking meteen veel welwillender en opener was tegenover deze toeristen. Men heeft dan vaak veel meer het idee dat die toeristen moeite willen doen, dat ze in hen geïnteresseerd zijn, en dat

¹ Trevor B., 'When the Alps cast their spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age', p. 44.

² Ibidem, p. 78. *'Prizing, however, the goodwill of the people more than these material advantages, if I at all avail myself of my newly acquired rights and privileges, it will be to a very moderate extent.'* Uit: Tyndall J., 'New Fragments', p. 309. Waarmee Tyndall duidelijk aangeeft dat enerzijds de inwoners Belalp en Naters erg op hem gesteld waren, maar waarbij anderzijds Tyndall zelf hetzelfde vindt van de plaatselijke bewoners.

³ Forbes J., 'Travels through the Alps', p. 285.

⁴ Raymann A., 'Evolutions de l'alpinisme dans les Alpes françaises', Grenoble, Brunswick, 1912, p. 58.

ze dus niet enkel puur voor zichzelf komen, waarbij de lokale bevolking van geen belang is, tenzij het aankomt op de persoonlijke luxe en wensen van de toeristen. Zo sprak bvb. Alfred Wills Frans, waardoor hij perfect met curé Imseng of met Balmat kon praten wat de verhouding tussen die personen enkel ten goede kan komen: *'I met everywhere with respectful, and even touching attention. Any traveller speaking the German language is certain to be well received.'*¹ Net zoals Britse alpinisten het zeer op prijs konden stellen wanneer ze mensen tegen kwamen die het Engels machtig waren: *'She led us upstairs, provided us with baths, took our orders for dinners, helped us by her suggestions, and answered all our questions with the utmost propriety and grace. She had been two years in England, and spoke English with a particularly winning accent.'*² Iets wat de goede gevoelens tussen beide partijen zeker ten goede kwam.

Negatieve houding ten aanzien van de lokale bevolking

De voorgaande voorbeelden waren bijna allemaal positieve bevindingen. Enkel die positieve ervaringen weergegeven zou echter veel te eenzijdig zijn. Met zekere regelmaat komen we in de bronnen ook vaak negatieve ervaringen tegen. Negatieve herinneringen aan de verblijfsinfrastructuur, aan een bepaalde gemeenschap: *'The Val d'Aosta is the headquarters of dirty inns and bad beds. ... But it is inhabited by a stunted race, afflicted with goitre and crétinism, to an extent which contrasts painfully with the charms of the scenery. Among such a population, it is vain to hope for decency or cleanliness; and, as far my experience goes, I have found the innkeepers as dishonest as they are dirty.'*³ Aan bepaalde individuen zoals hoteleigenaars: *'I should not be doing justice to the landlord, if I did not add that his incivility was only equalled by his extortion; as we found when it became necessary to bargain for the decrepid vehicle and miserable jade which conveyed us to Aosta.'*⁴ Etc.

Algemeen zouden we kunnen stellen dat zowel toeristen als alpinisten ten aanzien van de plaatselijke bevolking iets minder positief, hartelijk of respectvol waren in vergelijking met de manier waarop men met gidsen omging. De belangrijkste reden daarvoor was natuurlijk de veel beperktere mate van contact tussen de bewoners en de reizigers. Men was niet voortdurend of gedurende lange tijd samen op tocht of men kwam niet samen in gevaarlijke situaties terecht waaruit men enkel kon ontsnappen door op elkaar te kunnen vertrouwen. Daarnaast speelt het gegeven dat men in vele streken niet vertrouwd was met reizigers een belangrijke rol. Zeker in dergelijke situaties kon het voorkomen dat *'The Briton drops in upon the guests at such an establishment and looks upon them with wondering*

¹ Forbes J., 'Travels through the Alps', p. 330.

² Tyndall J., 'New Fragments', p. 434. (Het gaat hier om een dienstmeid in een hotel in Stein (Zwitserland) waar Tyndall en Sclater (zijn gezelschap) in 1863 verbleven)

³ Wills A., 'Wandering among the High Alps', pp. 220-221.

⁴ Ibidem, p. 219.

*contempt. He is not improbably a member of the Alpine Club.*¹ Zeker in minder ontwikkelde streken kwam dit regelmatig voor.

Iets wat er zeker toe bijdroeg dat veel Britten minder positief stonden ten aanzien van de plaatselijke bewoners was een gevolg van vaak te hoge kosten die men aangesmeerd werd. Britten werden in vele dorpen, meestal de meer afgelegen, vaak quasi bedrogen. Aan Britten werd vaak meer geld gevraagd dan aan andere toeristen of andere passanten voor dezelfde diensten. *'I sent for the landlord, who at once admitted the fact, that they always charged the English on a higher scale. Did they eat more? By no means; but they could afford to pay more.'*² Wanneer men in die situatie terecht kwam dan is het vrij logisch dat men als Brit eerder negatief stond ten opzichte van die mensen. In verschillende bronnen, vooral reisverhalen en reisgidsen werd daarvoor gewaarschuwd. Maar in plaats van die plaatsen waar dat voorkwam al te negatief af te beelden stelde men veeleer *'It must be remebered, however -...- that many of the smaller inns, especially those at great heights, change hands so often, that a censure which is well deserved, one year, may be wholly inapplicable, the next. Indeed it is this constant change of landlords that makes these inns generally so indifferent. ... When, therefore, I have given an inn a bad character in 1852, 1853, or 1854, it is not necessarily to be inferred, that such a character is still deserved.'*³ Men hoedt er zich dus blijkbaar voor om bepaalde regio's al te negatief af te beelden. Zou dit kunnen doordat men algemeen beschouwd de Zwitserse (en in mindere mate de Franse of Italiaanse) bevolking eerder positief bekeek? En dat men negatieve ervaringen veeleer als uitzonderingen beschouwde? Liever legde mende focus op het positieve ook al was dat niet steeds even eenvoudig: *'Here, at the little albergo, we found good intentions in abundance; ...'* Tuckett benadrukt hier vooral de goede intenties van de lokale bevolking, want de werkelijke situatie was vaak wel anders. Ondanks het feit dat het in die kleine bergdorpjes vaak verre van netjes was en dat de bevolking er meestal behoorlijk arm was wijst Tuckett toch op de goede intenties die de mensen er hadden. Dit misschien in contrast met de Britse boeren en arbeiders die in soortgelijke arme omstandigheden leefden maar die echter niet de intentie zouden hebben om daar iets aan te doen. Wat bij de alpenbewoners volgens Tuckett wel anders was. Ook bij Stephen zagen we al iets soortgelijks, namelijk dat men (de Britse alpinisten) algemeen genomen positiever stond ten aanzien van de bewoners van de Alpen dan tegenover hun Britse tegenhangers, ook al leefden beide groepen in sterk vergelijkbare omstandigheden.⁴

Dat er soms toch sprake kon zijn van spanningen tussen alpinisten en de plaatselijke bevolking kon verder ook komen door de sterk verschillende tradities en gewoonten van

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', p. 135.

² Wills A., 'Wandering among the High Alps', p. 334. Wills gaat daar nog verder in op dat verschijnsel: *'... This kind of dishonesty is so common, in the less frequented parts of those districts to which tourists flock -where the thirst for gain has been wetted, but is not kept in check by competition and publicity - that there is an unpleasant consciousness of its continual probability.'* Uit: Wills A., 'Wandering among the High Alps', p. 336.

³ Ibidem, pp. 335-336.

⁴ Tuckett E., 'Pictures in Tyrol and elsewhere', Oxford University, 1867, p. 55.

enerzijds de Britten en anderzijds de plaatselijke bevolking. Zaken waar de Britten niet of nauwelijks me vertrouwd waren of zaken die zij zelf anders zouden aanpakken. Wat dan tot spanningen tussen beide groepen kon leiden: *'But these Saas people are always behind-hand (it is a bad habit they have) and the preparations were not completed till a quarter to five – to my great regret,...'*¹ Hier vond Wills het zeer jammer dat de mensen uit de Saas-vallei het niet zo nauw namen met snel werken, en dat ze liever alles wat rustiger aan deden. Iets wat voor Wills niet volledig begrijpbaar was. Hij was het gewend, vanuit zijn sociale achtergrond om te werken met een veel strikter tijdschema. Zaken als deze konden dan tot spanningen leiden, zonder dat men de bevolking daarom in zijn geheel negatief bekeek.

Wat we bij de relaties tussen gidsen en alpinisten gezien hebben zien we dus ook bij de relaties met de lokale bevolking. Het is vooral de elite die het meeste in contact kwam met de plaatselijke bevolking en die er daardoor ook het meeste vertrouwd mee was. Dat ze dan ook vaak positief keken naar die bergbewoners is daar een niet zo onlogisch gevolg van. Doordat de mate van contact tussen beide geringer was dan tussen alpinisten en gidsen zien we wel dat er slechts uitzonderlijk sprake was van echt hartelijke of vriendschappelijke relaties. Wat we meer zien, net zoals het geval was bij de minder gedreven alpinisten en hun gidsen, zijn de stereotype afbeeldingen.

Verschuivingen doorheen de tijd: veranderende relaties tussen gidsen en alpinisten.

Vriendschappelijke en respectvolle relaties tussen alpinist en gids zien we doorheen de gehele alpine geschiedenis opduiken. Zowel in de vroegste fase van het alpinisme als later in de 19de eeuw, of zelfs in zekere mate tot op de dag van vandaag, zien we dat er tussen gidsen en alpinisten hechte relaties ontstonden. Van Alfred Wills en Auguste Balmat in de jaren 1850, over Geoffroy W. Young en Knubel in het begin van de 20ste eeuw tot Jacques Mottin en Pierre aan het begin van de 21ste eeuw, om maar enkele voorbeelden te geven.²

Dit fenomeen is dus iets van alle tijden maar de frequentie hiervan is doorheen de tijd wel drastisch veranderd. In de ontstaansperiode van het alpinisme, vanaf de jaren 1850 (de pre-alpine fase niet meegerekend), zien we dat dit veelvuldig voorkomt. Klimmen zonder gids was als het ware 'not-done' en voor zover men kon probeerde men wel zo vaak mogelijk dezelfde gidsen in te huren, zeker eens men van een bepaalde gids meer dan tevreden was. Naarmate het alpinisme zich verder ontwikkelde zien we dat dit fenomeen

¹ Wills A., 'Wandering among the High Alps', p. 162.

² Het gaat hier om een zekere Pierre, maar de familienaam van deze man wordt echter niet vermeld. Op zich is dat ook niet erg, gezien dit enkel als bedoeling heeft om duidelijk te maken dat het ook vandaag de dag nog steeds, zij het zeer zelden, voorkomt dat gids en alpinist een zeer goede en langdurige relatie onderhouden. Uit: Bonhème P., 'Guides de Chamonix: passeurs de rêves', pp. 24-33.

van die sterke relaties tussen gids en alpinist sterk zal verminderen. Gedurende de 19de eeuw zal die evolutie zich veeleer geleidelijk doorzetten, maar in de 20ste eeuw zal dit proces zich steeds sneller manifesteren. De laatste decennia is dit iets wat nog nauwelijks te bespeuren valt in de wereld van het alpinisme.

De belangrijkste redenen daarvoor zijn, kort gesteld, vooral het commercialiseren, vermarkten en als het ware vulgariseren van het alpinisme. Bergbeklimmen werd doorheen de 19de en 20ste eeuw namelijk steeds goedkoper o.a. door de verschillende alpenclubs en de verbeterde en uitgebreide toeristische infrastructuur, waaronder ook steeds snellere en goedkopere transportmiddelen verstaan worden. Steeds meer zal ook het gewone volk (in Engeland wel minder) gaan klimmen in de Alpen en deze zullen nauwelijks nog gidsen inschakelen (te duur, vinden zichzelf goed genoeg,...). Ook het feit dat alpenclubs klimcursussen zullen beginnen aanbieden waardoor het klimmen met gids in aanzienlijke mate overbodig wordt. Of althans velen denken daardoor dat het klimmen met gidsen overbodig wordt: een fenomeen dat sterk opkomt binnen de DOAV aan het einde van de 19de eeuw. Niet zozeer doordat men vanuit de *Deutscher und Österreichischer Alpenverein* zo'n opleidingen aanbod, maar omdat velen, vooral armere alpinisten, gidsen overbodig achtten aangezien ze zelf regelmatig in de bergen vertoefden. Ook de eenvoudige reden dat ze gewoonweg geen geld hadden om gidsen in te huren speelde een zeer belangrijke rol bij de groei en verspreiding van het gidsloos klimmen. Vele klimmers vonden daarbij van dat ze door veel tijd in de bergen door te brengen genoeg ervaring konden opdoen, waardoor ze uiteraard geen gidsen nodig hadden. Dat die zelf vergaarde ervaring regelmatig niet voldoende bleek te zijn, blijkt duidelijk uit het aantal dodelijke slachtoffers in die periode.

Eenzijds leidde armoede aldus tot een groei van het gidsloos klimmen, maar anderzijds zorgde een stijgende welvaart er ook voor dat langere engagementen tussen gidsen en alpinisten verminderde, en zodoende ook het aantal *Seilkameradschaften*. Door een stijgende welvaart aan het begin van de 20ste eeuw konden steeds meer mensen het zich veroorloven om op reis te gaan, onder andere naar de Alpen. Velen onder hen wilden daar dan ook één of meerdere bergen beklimmen waarvoor men dan uiteraard gidsen inhuurde, aangezien men meestal zelf geen klimervaring had. Hierdoor steeg de vraag naar gidsen sterk, maar doordat dit meestal slechts voor kortere periodes was dat men gidsen inhuurde daalde het aantal lange engagementen vrij drastisch, met als logische gevolg dat het aantal hechte relaties tussen gidsen en alpinisten er ook sterk op achteruitging.

Naar het einde van de 19de eeuw toe zien we dat ook arbeiders (vooral de geschoolde arbeiders) meer en meer zullen beschikken over vrije dagen, de zogenaamde *bank holidays*.¹ Een deel van de arbeiders beschikte daardoor langzaam maar over tijd genoeg om op reis te gaan. In Groot-Brittannië zien we wel dat slechts weinig arbeiders, of andere mensen uit de

¹ Hoppen T. K., 'The Mid-Victorian generation, 1846-1886', p. 357.

lagere klassen, aan alpinisme gaan doen.¹ Dit in tegenstelling tot het Europese continent, waar wel steeds meer arbeiders en dergelijke aan bergbeklimmen zullen doen. In Engeland bleef het alpinisme gedurende de gehele 19de eeuw veel elitairder dan op het continent. De kostprijs speelde daar natuurlijk ook een belangrijke rol. Men verdiende dan wel meer dan voordien, en men had ook meer vrije tijd dan voorheen, maar het alpinisme of eenvoudiger, het reizen naar de Alpen, bleef desondanks wel een vrij dure aangelegenheid en de meeste arbeiders konden of wilden daar dan ook niet zo veel geld aan spenderen. Zeker omdat er in quasi alle gevallen geen sprake was van betaald verlof voor arbeiders.² Ondanks de geringe aanwezigheid van de lagere klassen binnen de Britse alpine wereld zien we echter wel een gestage toename van het aantal klimmers. Dit doordat het recruteringsveld van de *Alpine Club* toenam door het groter worden van de groep van mensen die tot de middenklasse behoorden. De groei van de *Alpine Club* zorgde dus mee voor een commercialisering van de bergsport, van het alpinisme, waardoor het uitzicht van het laat 19de- vroeg 20ste eeuwse alpinisme sterk veranderd was ten opzichte van de 'gouden periode' van het alpinisme. In de Alpenlanden hebben die veranderingen zich nog sterker doorgezet door de enorme groei van de verschillende alpenclubs. De *Alpine Club* kende dan wel een gestage groei doorheen de 2de helft van de 19de eeuw, in vergelijking met de groei die de andere alpenclubs kenden, de Duitse en Oostenrijkse voorop, viel de groei van de *Alpine Club* echter in het niets.³ Daar waar in Groot-Brittannië de *Alpine Club* aan het begin van de 20ste eeuw nauwelijks duizend leden telde, hadden de Europese alpenclubs al verscheidene tienduizenden leden.⁴ Die enorme groei zorgde ervoor dat klimmers steeds minder de mogelijkheid hadden om lange engagementen aan te gaan met een bepaalde gids (voor zover ze dat al wilden). Doordat steeds meer mensen naar de bergen trokken steeg ook de vraag naar gidsen. Ook al daalde, procentueel gezien, het aantal mensen die gidsen inhurden, o.a. ten gevolge van het gidsloos klimmen (cfr. infra), het aantal mensen, in absolute cijfers, die wel gidsen huurden steeg desondanks ook. Die groeiende vraag naar gidsen zorgde er niet enkel voor dat echt lange engagementen zoals we die voorheen vaak zagen, minder voorkwamen, maar ook dat het gidswezen zich steeds meer kon professionaliseren. Berggidsen konden zich langzaam maar volledig wijdden aan hun beroep als gids. Zeker wanneer ook het wintertoerisme, onder meer door de ontdekking van het skiën, steeds meer voorkwam, konden vele gidsen voltijds met hun beroep bezig zijn, zonder nog een ander beroep te moeten uitoefenen, zoals voorheen meestal wel het geval was. We krijgen aan de ene kant

¹ Wat we in Groot-Brittannië vanaf het einde van de 19de eeuw wel zien is een sterke groeiende populariteit van het rotsklimmen, iets wat in Groot-Brittannië zelf wel mogelijk was, daar waar echt bergbeklimmen daar natuurlijk niet mogelijk was.

² Hoppen T. K., 'The Mid-Victorian generation, 1846-1886', p. 358.

³ Zie ook de tabel met ledenaantallen van de verschillende alpenclubs op pagina 66.

⁴ Wat we hier niet mogen vergeten is dat er uiteraard een heel aantal Britten wel bergen beklom maar zonder dat ze bij de *Alpine Club* aangesloten waren. Het feitelijke aantal Britse alpinisten ligt dus hoger dan enkel de ledenaantallen van de *Alpine Club*. Maar deze opmerking is uiteraard ook van toepassing op de overige alpenverenigingen.

dus een toenemende professionalisering, als gevolg van een sterk stijgende vraag naar gidsen, van het gidswezen in deze periode, maar aan de andere kant zien we dat eveneens door die stijgende vraag naar het gidsen het aantal lange engagementen er drastisch op achteruit ging. En minder lange engagementen leidde dan weer tot een verminderd voorkomen of ontstaan van echte vriendschappen tussen klimmers en alpinisten. Algemeen genomen zouden we dus kunnen stellen dat aan het eind 19de- begin 20ste eeuw zowel armoede als welvaart er mee voor gezorgd hebben dat het aantal *Bergkameradschaften* sterk begon te dalen.

Dat het bergtoerisme en het alpinisme een grote groei doormaakten aan het einde van de 19de eeuw had onder meer te maken met de steeds verdere uitbouw van transportnetwerken. Voor de Alpen is dan vooral de uitbouw van een uitgebreid sporennet van groot belang.

Een belangrijke rol bij deze verschuivingen is weggelegd voor het sterk opkomend gidsloos klimmen. Ook voor het einde van de 19de eeuw was er echter al sprake van gidsloos klimmen. Zo beklommen E. S. Kennedy en Charles Hudson de Mont Blanc in 1856 zonder gidsen¹, John Tyndall besteeg in 1858 de Monte Rosa, Whymper probeerde –zonder succes– in 1862 de Matterhorn te beklimmen, de gebroeders Parker (Alfred, Charles en Sandbach) die enkele malen geprobeerd hebben de Matterhorn zonder gidsen te bestijgen², diezelfde Parkers zouden in 1865 ook de eerste gidsloze beklimming van de Finsteraarhorn voltooien en zo zijn er nog verschillende voorbeelden te geven van vroege gidsloze beklimmingen. Maar dit fenomeen bleef echter toch lange tijd eerder een marginaal verschijnsel. Bergbeklimmen was iets dat men nu eenmaal met gidsen deed vond het overgrote deel van de (Britse) alpinisten in de 19de eeuw: *'Meanwhile I will only delay my narrative to denounce one other heresy – that, namely, which asserts that guides are a nuisance.'*³ Ook met de eerste gidsloze beklimming van de Matterhorn in 1872 door A. Cust, A. H. Cawood en J. B. Colgrove was niet iedereen even blij. Deze klimmers vertrokken uit Zermatt op weg naar de Matterhorn *'without an encouraging word from anyone, on an enterprise apparently regarded by others of a rash or dubious nature.'*⁴

Naar het einde van de 19de eeuw toe, en zeker in de 20ste eeuw, kende het gidsloos klimmen een sterke groei. Een fenomeen dat deels afkomstig was uit Engeland, maar dat vooral verspreid geraakte door vooral Duitse en Oostenrijkse klimmers. Velen onder hen waren namelijk, in tegenstelling tot de Britse alpinisten, van veel minder rijke afkomst. Een zeer groot deel onder hen was afkomstig uit de lagere sociale klassen. Zij hadden dan ook

¹ Deze beklimming was het onderwerp van het boek 'Where there's a will there's a way' van Hudson en Kennedy, uitgegeven in 1856. Deze gidsloze beklimming van de Mont Blanc voerden Hudson en Kennedy samen uit met Charles Ainsley en Grenville en Christopher Smyth. Kennedy en Hudson zouden in 1865 ook de Aiguille Verte zonder gidsen beklimmen.

² Deze pogingen vonden plaats nog voor de Matterhorn een eerste keer beklommen was, dus voor 1865.

³ Stephen L., 'The Playground of Europe', pp. 13-14.

⁴ Trevor B., 'When the Alps cast their spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age', p. 168.

geen geld om gidsen in te huren, voor zover ze dat al zouden gewild hebben. Gidsloos klimmen was dan ook iets dat we zeer sterk in dat milieu aantreffen. Die ontwikkeling en de enorme groei van het gidsloos klimmen zouden er vrij snel toe leiden dat het fenomeen van de *Seilkameradschaften* (tussen gids en alpinist) sterk zou verminderen. Het bleef en blijft in zekere mate nog steeds voortleven, maar reeds vanaf het laatste kwartaal van de 19de eeuw, en vooral doorheen de 20ste eeuw, zien we dit steeds minder voorkomen.

Uit de onderzochte bronnen blijkt die neergaande evolutie niet onmiddellijk. Dit valt in hoofdzaak te verklaren doordat natuurlijk niet alle reisverslagen, reisgidsen, alpine tijdschriften of *Führerbücher* onderzocht zijn. Waar deze evolutie dan wel uit blijkt zijn de toenmalige boeken en documenten die over het alpinisme handelden. Of uit die documenten die nagelaten zijn door die alpinisten, of andere mensen, die deze ontwikkelingen actief meegemaakt hebben. Hierbij zijn vooral de talloze werken van William A.B. Coolidge van belang, en in het bijzonder zijn boek *The Alps in Nature and History*. Hij behandelt de geschiedenis van het alpinisme op een zeer degelijke manier en gaat ook specifiek in op deze problematiek. Aangezien hij zelf een zeer gedreven alpinist was wist hij ook zeer goed waarover hij sprak. Naast zijn bekendste werk *The Alps in Nature and History* schreef hij bijna voortdurend artikels, veelal historische artikels, voor tijdschriften als *The Alpine Journal* of het *Jahrbuch des Schweizer Alpenclub*. Het zijn vooral dergelijke documenten waaruit de dalende evolutie van de Seilkameradschaften naar voor komt.

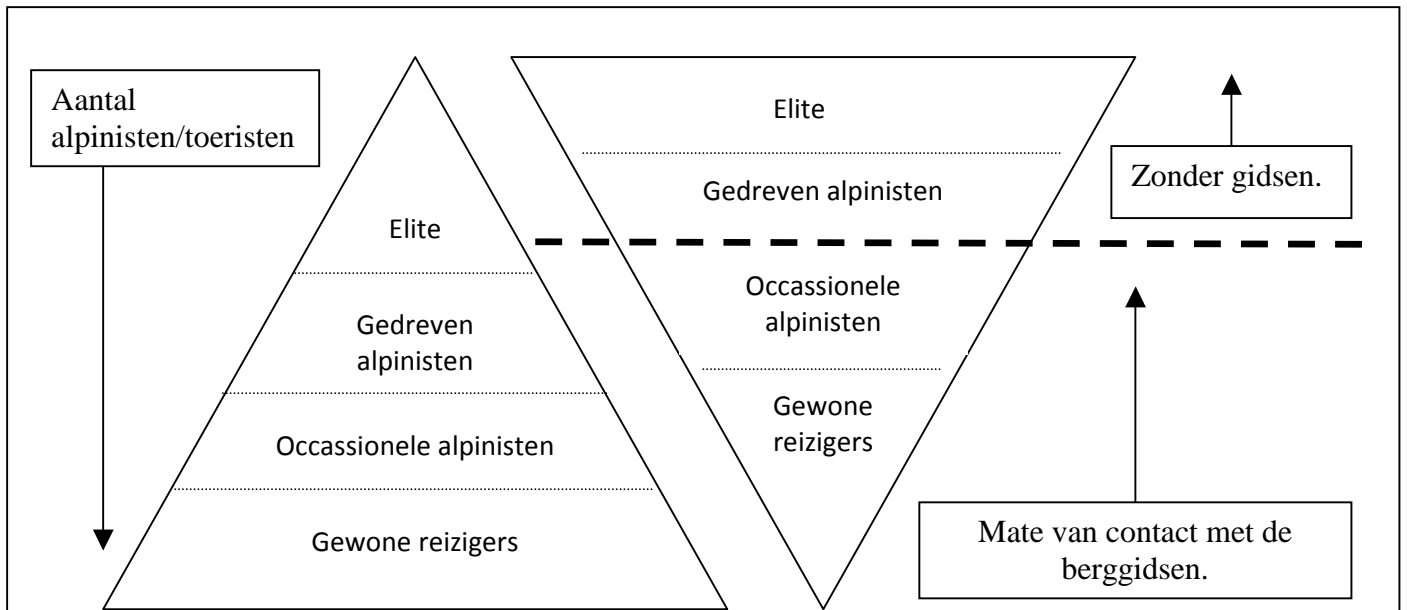
Het aantal vriendschappen vermindert dan wel tussen gidsen en alpinisten, maar hoe zat het dan met het respectvol omgaan met gidsen? Zijn er ook daarin veranderingen op te merken? Aangezien steeds meer mensen zonder gidsen klommen is het zeer moeilijk om die vraag te beantwoorden. Voor die steeds groter wordende groep gidsloze klimmers kan die vraag niet echt opgelost worden, en hoeft die in wezen ook niet beantwoord te worden aangezien er voor hen niet echt sprake meer is van een relatie tussen gids en klimmer. Wanneer ze elkaar dan toch tegenkwamen zien we dat er langs beide kanten vaak sprake was van een gespannen relatie, zeker in de beginfase van het gidsloos klimmen. Die gespannen verhouding tussen klimmers en gidsen was een gevolg van het opkomende gidsloos klimmen. Gidsen waren daar veeleer tegen gekant. Klimmers waren volgens hen meestal niet in staat om zonder gidsen bergen te beklimmen, een mening die hen natuurlijk deels werd ingegeven door het feit dat meer gidsloze klimmers wel eens tot een verlies van inkomsten kon leiden. De gidsloze alpinisten van hun kant waren niet altijd opgezet met gidsen omdat deze zich volgens hen alles dachten te kunnen veroorloven en die voor een deel de vrijheid van de alpinist afnamen.¹

Wat we steeds meer zien is dat ook de elite onder de alpinisten steeds vaker zonder gidsen begint te klimmen. Een evolutie die vandaag de dag zeer duidelijk te zien is, waarbij

¹ Seylaz L., 'Les guides et les "Führerlose"', p. 95.

de top van het alpinisme nagenoeg steeds zonder gidsen klimt. Maar reeds aan het einde van de 19de eeuw en aan het begin van de 20ste eeuw zien we dat fenomeen verschijnen.

Wanneer we dan kijken naar de mate waarin klimmers vriendschappen onderhielden met hun gidsen en de mate waarin ze respectvol omgingen met de berggidsen dan zouden we de figuur die aan het begin van dit onderzoek reeds gebruikt is opnieuw, zij het licht aangepast, kunnen gebruiken. Waarbij de elite onder de alpinisten meer en meer zonder gidsen begint te klimmen. Ook de meer gedreven alpinisten zullen steeds vaker zonder gidsen de bergen in trekken, wat grotendeels te verklaren valt doordat zij vaak klimopleidingen gevolgd hebben bij hun alpenclub, waardoor ze in zekere mate in staat zijn om zelfstandig bergen te beklimmen. De groep alpinisten die zich daaronder bevindt, de gewone, occasionele alpinisten zullen in vele gevallen wel met berggidsen blijven klimmen, zeker aan het einde van de 19de eeuw en gedurende het grootste deel van de 20ste eeuw. Wat voor hen eerder al is gezegd, namelijk dat ze meestal op een respectvolle manier met hun gidsen omgingen zonder echte vriendschappen te sluiten, blijft in grote lijnen ook later gewoon van toepassing. Die evolutie van het gidsloos klimmen heeft zich de laatste decennia steeds meer weten te verspreiden over een steeds groter worden groep alpinisten. Het aanbod aan klimopleidingen, georganiseerd door de alpenclubs en andere bergsportorganisaties is enorm uitgebreid de laatste decennia waardoor deze opleidingen een steeds groter publiek kunnen bereiken. Ook minder gedreven, eerder occasionele alpinisten, zouden daardoor in zekere mate meer in staat zijn om zonder gidsen bepaalde bergen te beklimmen. De kostprijs om gidsen in te huren speelt daarbij een aanzienlijke rol. Want éénmalig de opleiding volgen is goedkoper dan telkens opnieuw redelijk dure gidsen te moeten inhuren. Dit is echter een evolutie die zich pas de laatste decennia echt heeft weten door te zetten. Voordien bleven, zoals onderstaande figuur aantoont, de meeste alpinisten wel met gidsen klimmen.

Figuur 3

Piramide die het aantal klimmers/toeristen voorstelt, met veel mensen onderaan en weinig bovenaan. Daartegenover een omgekeerde piramide die de mate van contact met de lokale bevolking en in het bijzonder de berggidsen voorstelt. Met veel en diepgaande contacten voor de elite, en veel minder contacten voor de gewone toeristen of reizigers (de dikke stippellijn mag zeker niet als een statisch iets gezien worden. Zo blijven er nog steeds elite-alpinisten met gidsen klimmen, net zoals ook gewone alpinisten wel eens zonder gids op pad durven gaan).

Als het over het respectvol omgaan met gidsen gaat na de 19de eeuw, dan moet er zeker opgemerkt worden dat het onderscheid tussen de alpinisten en berggidsen steeds kleiner wordt. Daar waar de eerste -Britse- alpinisten nagenoeg allemaal afkomstig waren uit de *upper middle class*, kwamen, naarmate de tijd verstreek, steeds meer verschillende bevolkingslagen in de alpine wereld terecht. Het alpinisme bleef dus niet uitsluitend aan de hogere middenklasse voorbehouden.

Daarnaast zien we ook dat in Groot-Brittannië en elders de verschillen tussen de middenklasse en de andere klassen steeds kleiner en vager worden, wat onder andere op het onderwijs, toegenomen sociale zekerheid, de algemeen gestegen welvaart, enz. terug gevoerd kan worden. Die kleiner wordende verschillen weerspiegelen zich ook in de Alpen, waar de sociale afstand tussen gids en alpinist steeds kleiner wordt. Sowieso zal men dus op een meer gelijke manier omgaan met zijn berggids. Natuurlijk blijven er wel bepaalde verschillen bestaan tussen gids en alpinist. Verschillen die dan vooral voortkomen uit het feit dat de alpinist de gids inhuurt, waarbij men een gids in dienst neemt, veel meer dan dat men deze echt als een partner ziet. Iets wat bij *Seilkameradschaften* wel eens anders was, waar

de gids wel als volwaardig partner gezien werd, en niet zozeer als iemand die men inhuurt om daar vervolgens een beroep op te doen. Verschillen tussen beide partijen zullen veeleer daarop terug te leiden zijn, veel meer dan op puur sociale verschillen, zoals in de 19 eeuw wel het geval was.

Verschuivingen met betrekking tot gender?

Tenslotte nog een woord over het gender-aspect. Dat dit belangrijke aspect nog niet aan bod is gekomen komt door het feit dat gender een topic blijft dat de gehele 19de eeuw nauwelijks voorkomt in de alpine literatuur. Uit die literatuur wordt meestal met geen woord over vrouwelijke alpinisten gerept. In de eerste plaats omdat er bijna geen vrouwelijke alpinisten waren, maar daarnaast ook omdat men in wezen geen vrouwen dulde binnen het alpinisme. *‘When I speak of “persons,” I at present exclude not only the female sex, in defiance of Mr. Mill, but most foreigners and all Englishmen with less than two legs.’*¹ Het gaat hier over alle personen, die als ze in Santa Catarina (Italië) zouden zijn de Monte Confinale (3370m) niet zouden beklimmen. Voor vrouwen gold in die

tijd een quasi taboe op alpine aangelegenheden. Het beklimmen van bergen door vrouwen was gewoon ‘not-done’: *‘Let not ladies who never carried a heavier weapon than a parasol imagine that they can handle an “alpen stock” so as to navigate a glacier or cross a “bergschrand” in safety.’*² We zien wel dat er langzaamaan iets meer vrouwen naar de Alpen trokken om er ook daadwerkelijk bergen te beklimmen. Maar aangezien het aantal mannen voortdurend meesteed, kunnen we niet echt zeggen dat er procentueel gezien meer vrouwen binnen het alpinisme actief waren. Het aantal Britse vrouwen, die op een zeker niveau aan alpinisme deden in de 19de eeuw, zijn quasi op één hand te tellen. Zo was er bijvoorbeeld Miss Brevoort, de tante van W.A.B. Coolidge of Lucy Walker, van de Walker familie, waar nagenoeg iedereen aan bergbeklimmen deed. Zij deden op een aanzienlijk niveau aan alpinisme, maar ze waren daarin echte uitzonderingen. In de 19de eeuw bleef het alpinisme, zeker bij de Britten, een mannelijke aangelegenheid.

¹ Stephen L., ‘The Playground of Europe’, p. 144.

² ‘Daily and Periodical Press’, in: *The Newcastle Courant etc.*, Newcastle-Upon-Tyne, 7 september 1860, nr. 9689.

Als we naar gender kijken met betrekking tot de berggidsen dan wordt het nog veel duidelijker dat vrouwen daarin niet thuishoorden. In de 19de en het grootste deel van de 20ste eeuw waren er helemaal geen vrouwelijke berggidsen. En ook nu nog is hun aantal uiterst beperkt.

Korte vergelijking met de hedendaagse situatie

In welke mate zouden we kunnen stellen dat wat eerder gezegd is nog van toepassing is binnen het hedendaags alpinisme? Zijn er nog zekere overeenkomsten? Welke zijn de grote verschillen? Voor een deel zijn deze vragen al beantwoord in het voorgaande deel. De grote verschuivingen die aan het einde van de 19de en begin 20ste eeuw plaatsvonden kunnen voor een groot deel doorgetrokken worden naar het heden. Elementen zoals de commercialisering en groei van het alpinisme, de enorme uitbreiding van het gidsloos klimmen, het steeds extremer klimmen, de professionalisering van het gidswezen en het alpinisme in het algemeen, de steeds kortere engagementen tussen gids en alpinist, etc. zijn ontwikkelingen die zich tot op heden doorgezet hebben. En vaak in steeds sterkere mate.

Vergelijking met vandaag de dag is tot op zekere hoogte mogelijk. Aangezien het bergbeklimmen in essentie weinig veranderd is ten opzichte van de situatie vanaf de tweede helft van de 19de eeuw. Wat betreft klimtechnieken, materialen, kennis van de bergen (meteorologisch, topografisch, geografisch,...), enz. zijn er enorme verbeteringen en veranderingen geweest gedurende heel de 20ste eeuw, maar de echte essentie van het klimmen, de redenen om te klimmen, of om gewoon in de bergen te zijn, zijn in wezen onveranderd gebleven. Die redenen, motivatie om aan alpinisme te doen is sinds de tweede helft van de 19de eeuw niet meer gebaseerd op een of andere rationele overweging, denken we daarbij aan wetenschappelijk onderzoek, maar is wel gebaseerd op een 'irrationeel' verlangen naar de bergen, of zoals Karl Greitbauer het stelde: *'l'homme se laisse conduire beaucoup moins par la raison que par des images qu'il se fait du monde.'*¹

De redenen om aan alpinisme te doen kunnen dan wel grotendeels hetzelfde gebleven zijn, het uitzicht van het bergbeklimmen is in vergelijking met de 19de eeuw wel drastisch veranderd. Wat vanzelfsprekend ook belangrijke gevolgen met zich meebracht voor het gidswezen. Enerzijds die sterke professionalisering en anderzijds de steeds kortere engagementen. Tegenwoordig huren de meeste alpinisten een gids om gedurende één of enkele dagen één of meerdere toppen te beklimmen, waarna men meestal niet meer in contact komt met die bepaalde gids. De kans op het ontstaan van *Seilkameradschaften* zoals in de 19de eeuw is daardoor zeer klein. Hoewel zeer zeldzaam zijn er toch nog steeds voorbeelden te vinden van zo'n vriendschappen: *'J'ai bien conscience de vivre avec Pierre*

¹ Grünwald R., 'Les Anglais et la conquête des Alpes', p. 116. Vertaling: De mens laat zich veel minder leiden door de rede dan door de beelden die hij zich maakt van de wereld.

*une relation exceptionnelle. A l'Alpamayo, nous avons attendu onze jour au camp de base le bon créneau. Il est preferable de très bien s'entendre. Nous formons vraiment un couple; Mais je n'oublie pas que je suis d'abord embauché comme guide.*¹ Voor verschillende berggidsen vormt dat aspect van het alpinisme nog steeds een belangrijke drijfveer om aan alpinisme te doen: *'C'est vrai que nous exerçons un métier gratifiant et que nous rencontrons des gens intéressants. Le voyage n'est finalement qu'un prétexte pour vivre des relations fortes entre le guide et son client. Que ce dernier soit milliardaire ou smicard, ce qui me plait, c'est de vivre une aventure commune avec un client devenu un ami.'*² Voor een deel is het alpinisme in essentie onveranderd gebleven, waarbij zowel voor gids als voor alpinist bepaalde drijfveren centraal zijn blijven staan, zowel nu als in de 19de eeuw. Bepaalde evoluties hebben er echter voor gezorgd dat het alpinisme helemaal niet meer hetzelfde is zoals het eens was en de tijd waarin de *Seilkameradschaft* tussen gids en alpinist algemeen verspreid was is dan ook al lang voorbij.

¹ Bonhème P., 'Guides de Chamonix: passeurs de rêves', p. 29. (uitspraak van Jacques Mottin (berggids)) Vertaling: Ik ben me er goed van bewust dat ik met Pierre een uitzonderlijke relatie heb. Bij de Alpamayo hebben we elf dagen in het basiskamp gewacht op het ideale moment. Het krijgt de voorkeur om elkaar zeer goed te begrijpen. We vormen werkelijk een koppel; maar ik vergeet niet dat ik in de eerste plaats ingehuurd ben als gids.

² Ibidem, p. 27. (Uitspraak van Jean-Marie Olianti (berggids)) Vertaling: Het is waar dat we een uitstekend beroep uitoefenen en dat we interessante mensen ontmoeten. De reis is tenslotte niet meer dan een aanleiding om zeer sterke relaties tussen gids en klant te beleven. Of die laatste nu miljardair of minimumloner is, wat me pleziert is het beleven van een gemeenschappelijk avontuur met een klant die een vriend wordt.

7. Slotbeschouwing

Het alpinisme zoals we dat vandaag de dag kennen kan met recht en rede een Britse *upper middle class* uitvinding genoemd worden. Het waren leden van de Britse middenklasse die vooral vanaf de jaren 1850 meer en meer naar de Alpen trokken om er bergen te beklimmen, iets wat voorheen nauwelijks gebeurde, tenzij dit op een of andere manier wetenschappelijk gemotiveerd kon worden. De Britse middenklasse zou langzaamaan breken met die wetenschappelijke traditie om bergen te beklimmen. Voor hen was het alpinisme deel van een soort van *Athletic Revolution* die rond het midden van de 19de eeuw plaats vond. Dat de uitspraak *mens sana in corpore sano* in die periode zeer populair was hoeft dan ook niet echt te verbazen. Sport was voor de middenklasse een essentieel onderdeel van de samenleving. Niet enkel voor de middenklasse, maar ook voor de overige delen van de samenleving vormde sport een zeer belangrijk gegeven. Het alpinisme kan dan ook in die optiek verklaard worden. Alpinisme was echter meer dan louter een sport. Voor de Britse middenklasse werd het alpinisme gebruikt binnen het kader van een soort identiteitsconstructie, die ze als eerder recent ontstane klasse aan het opbouwen waren. Voor die identiteit waren twee zaken van fundamenteel belang: imperialisme en mannelijkheid. Het waren ook die twee zaken die in het alpinisme zeer mooi naar voor kwamen. De middenklasse, of althans een deel daarvan, gebruikte het alpinisme als middel om zich te onderscheiden van de rest van de samenleving. Ook op andere vlakken, zoals bij sporten of in het onderwijs, probeerden ze zo een scheiding door te voeren, maar honderd procent succesvol was dat zeker en vast niet. Een zeer strikte scheiding tussen de verschillende klassen bleek niet mogelijk te zijn. Binnen het alpinisme lukte dat beter omdat dit een dure en tijdrovende bezigheid was en daardoor in wezen enkel voor de hogere middenklasse haalbaar was. Het alpinisme, zoals dat hier door de middenklasse gebruikt werd, bevatte wel één grote paradox: binnen het alpinisme was het namelijk zo dat men net het omgekeerde deed dan wat men via het alpinisme probeerde te bewerkstelligen. Om zich via het alpinisme af te zetten van de andere delen van de maatschappij zou men met leden van de lagere klassen uit de Alpenlanden, in de vorm van gidsen, net samenwerken.

Gidsen en alpinisten hielden er in de 19de eeuw vaak speciale en zelfs echte vriendschappen op na. Gezien de achtergronden van beide groepen van mensen kan dat niet meteen logisch genoemd worden. De berggidsen waren veelal van lage komaf, boeren, arbeiders, herders, enz. Daar waar de 19de eeuwse alpinisten waarover hier vooral verteld is, afkomstig waren uit de Britse *upper middle class*. Tussen beide milieus bestonden logischerwijze dan ook grote verschillen. Desondanks zien we in de hier besproken periode veelvuldig dergelijke *Seilkameradschaften* of *belles-amitiés* voorkomen. Binnen dit onderzoek is geprobeerd om een antwoord te vinden op de vragen waarom dat mogelijk was, en hoe men daartoe gekomen was. Deze klassenoverschrijdende vriendschappen

springen niet enkel in het oog omwille van hun klassenoverschrijdend karakter maar meer nog omdat de midden-19de eeuwse Britse middenklasse, of meer specifiek de hogere middenklasse, in Groot-Brittannië zelf net probeerde om zo'n sociale tegenstellingen net scherp te maken en te houden. Dat maakt dit fenomeen nog specialer. Dit beeld is doorheen deze studie al enkele malen genuanceerd geworden. In eerste instantie omdat deze klassenoverschrijdende vriendschappen niet enkel als tegengesteld aan de Britse samenleving gezien mogen worden, maar eerder als aanvulling daarop. In feite kan gesteld worden dat de klassenoverschrijdende vriendschappen binnen het alpinisme het zeer rigide Britse systeem leefbaar hielden. Daarnaast was het zo dat binnen het alpinisme bepaalde klassentegenstellingen toch bleven doorleven. Zo was het nagenoeg steeds de gids die alle zware taken op zich moest nemen. Verder hebben we ook reeds aangehaald dat niet alle alpinisten, en zeker niet alle toeristen, altijd even respectvol omgingen met hun gidsen en met de lokale bevolking. De alpine vriendschappen waren zeker geen algemeen verspreid fenomeen. Ze waren eerder voorbehouden aan de elite onder de alpinisten, vooral omdat zij veel meer in contact kwamen met die gidsen en de lokale bevolking. Een grote groep van alpinisten kende zo'n vriendschappen niet, maar dat wilde niet zeggen dat dat klassenoverschrijdende element hierbij niet van toepassing was. Ook zonder dergelijke vriendschappen gingen vele alpinisten op een gelijke en respectvolle manier om met hun gidsen van lage komaf. Aan een deel van de alpinisten, en zeker een groot deel van de toeristen was dat klassenoverschrijdend gedoe echter niet besteed.

Ook al was dit fenomeen eerder beperkt in omvang, het neemt niet weg dat dit een interessant en opmerkelijk verschijnsel was. Een verschijnsel dat zeker vragen doet opkomen. Hoe was dat mogelijk? Waarom was dit veel sterker aanwezig bij de elite onder de alpinisten en bij gewone toeristen nagenoeg niet? Welke redenen had men dan net om op zo'n respectvolle of vriendschappelijke manier met de berggidsen om te gaan? Waarom merken we dat Britse alpinisten zich in het algemeen liever in het gezelschap van Zwitserse gidsen bevonden? Wat maakte Zwitserland zoveel aantrekkelijker bij het Britse publiek dan Chamonix, en zeker aantrekkelijker dan bijvoorbeeld de Dauphiné of de Italiaanse Alpen, de Dolomieten en de Oostelijke Alpen? In welke mate zijn die relatievormen veranderd, geëvolueerd doorheen de tijd? Op deze en andere vragen hebben we geprobeerd te antwoorden, waarbij we enerzijds redenen gevonden hebben binnen de wereld van het alpinisme zelf en anderzijds redenen die veeleer in de Britse, Zwitserse en in mindere mate de Franse samenleving te situeren zijn. Bij het zoeken naar antwoorden op die en andere vragen is gebruik gemaakt van een vrij brede waaier aan bronnen, gaande van reisverhalen en reisgidsen tot *Führerbücher* en dagboeken.

Wanneer we gekeken hebben naar de redenen achter die gelijke en soms vriendschappelijke omgang tussen vele, maar zeker niet alle, gidsen en alpinisten dan waren die redenen voor een belangrijk deel een logisch gevolg van zaken die verbonden waren aan het alpinisme zelf, zoals de risicofactor, de lange verbintenissen, het samen groeien in het

bergbeklimmen, enz. Elementen die er logischerwijze toe geleid hebben dat men in aanzienlijke mate op elkaar moest kunnen vertrouwen. Doordat men, zeker wanneer men meer gedurfde beklimmingen ondernam, elkaar volledig moest kunnen vertrouwen zien we dat de elite onder de alpinisten meestal slechts met één of enkele gidsen klom. Het is namelijk niet mogelijk om zo'n vertrouwensband op heel korte termijn op te bouwen. Bij de iets minder gedreven alpinisten zien we dat dan ook veel minder. Aangezien de gevaren daar meestal beperkter waren, was het ook niet in diezelfde mate nodig om zo'n sterke vertrouwensband op te bouwen. Wat natuurlijk niet wegneemt dat men, of de meeste alpinisten dan toch, op een gelijke en respectvolle manier met de gidsen omging. Redenen waarom het grootste deel van de alpinisten op een gelijke manier omging met de berggidsen liggen voor een deel binnen het alpinisme, maar een aantal belangrijke redenen daarvoor zijn veeleer terug te vinden in de sociale situatie waaruit gidsen en alpinisten kwamen. We hebben daarbij vooral gewezen op het belang van onderwijs en sport, en de mate waarin het alpinisme afwijkt van gewone sporten. Britse alpinisten spraken regelmatig van de hoge graad van cultivering en intellectuele kennis van de gidsen waarmee ze omgingen. Die hoge graad was natuurlijk relatief en er mag daar ook niet al te veel bij worden voorgesteld. Maar Britse alpinisten zagen klaarblijkelijk toch een aanzienlijk verschil tussen die gidsen en andere bergbewoners waarmee ze omgingen en de leden uit de lagere klassen in Groot-Brittannië zelf. Het onderwijssysteem in Zwitserland was daar voor een aanzienlijk deel voor verantwoordelijk. Het was een onderwijssysteem dat meer gericht was op sociale inclusie dan op sociale uitsluiting zoals in het grootse deel van de 19de eeuw in Engeland het geval was. Hierbij moet natuurlijk weer de nuance geplaatst worden dat dit zeker niet voor alle Zwitserse of Franse gidsen het geval was. Dit is ergens ook logisch aangezien niet iedereen over dezelfde intelligentie beschikt. Daarnaast bleek dat die intellectuele vaardigheden en die culturele bagage van de gidsen niet enkel door het onderwijssysteem in aanzienlijke mate ontwikkeld waren, ook door het vele reizen naar andere regio's en door het optrekken met verschillende mensen uit verschillende regio's en landen konden veel gidsen zich in aanzienlijke mate cultureel verrijken. Dat dit zeker niet voor alle gidsen het geval was is vrij evident. Doorheen dit onderzoek is gebleken dat dit hoofdzakelijk van toepassing was op de elite-gidsen. Voor de meer gewone gidsen was dit veel minder het geval. Toch werden ook zij in de meeste gevallen positief en als gelijke behandeld. Enkel wanneer men echt te maken had met slechte gidsen, zoals uit enkele voorbeelden gebleken is, zou dat veel minder het geval zijn. Dat men meestal toch op een gelijke manier met zijn gids(en) omging zonder dat die gidsen zich door veel te reizen cultureel en intellectueel hadden kunnen verrijken, wijst erop dat dit voor een groot deel toch kwam door een zeer degelijk onderwijssysteem. Ook over de meer modale gidsen zijn er genoeg getuigenissen (uit *Führerbücher* e.d.) van alpinisten te vinden waarin positief gesproken wordt over hun morele en intellectuele capaciteiten.

Naast het onderwijs speelden ook elementen als de verplichte legerdienst in Zwitserland, het liberale klimaat, de relatief hoge technologische ontwikkelingsgraad en het gegeven dat berggidsen niet zomaar als arbeiders of boeren aanzien werden, een belangrijke rol. Dat de redenen voor die gelijke of respectvolle omgang met de gidsen vooral gezocht werden in Zwitserland en niet in Frankrijk kwam doordat men algemeen genomen minder positief stond tegenover de Franse Alpen, en dan vooral de Chamonardische gidsen, in vergelijking met de Zwitserse Alpen. Voor vele alpinisten, en niet enkel voor Britse alpinisten, waren er redenen genoeg om niet tevreden te zijn over de gidsen uit Chamonix. Redenen die dan vooral verband hielden met de regels die opgelegd waren door de *Compagnie des guides de Chamonix*. Dat de grootste en bekendste berggidsen afkomstig waren uit Zwitserland is daar een logisch gevolg van. Dat de meest gerenommeerde Franse gidsen van die tijd, zoals Croz of Balmat, zich tegen de *Compagnie* gekant hadden en dat ze daarnaast voor een groot deel van hun tijd in Zwitserland of elders aan het werk waren, valt vanuit dat gezichtspunt eenvoudig te verklaren.

Nu keek men in vele gevallen niet enkel positief en respectvol naar de berggidsen. Ook over de plaatselijke bevolking werd regelmatig positief gesproken, positiever althans dan dat men meestal over de eigen, Britse bevolking sprak (als we het over de lagere klassen hebben). Redenen daarvoor waren in Zwitserland wederom het onderwijs, het liberale klimaat en de technologische ontwikkeling die voor een deel toch op de gehele bevolking afstraalden, ook al hadden velen hiermee weinig of niets te maken. Dat men ook in andere, minder ontwikkelde streken op een andere manier dan in Groot-Brittannië naar de lagere klassen keek, viel voor een groot deel te verklaren doordat men de situatie in de Alpen als anders zag dan de situatie in Groot-Brittannië. Ook minder ontwikkelde regio's werden vaak positief bekeken. Niet in het minst omdat men die achtergesteldheid of die vuilheid, zoals in Groot-Brittannië, niet in de Alpen zag, maar wel een soort *grossartiger Schmutz*.¹

Met al wat hier nu geschreven is over de aard van de relaties tussen alpinisten en gidsen moeten we ons ervoor hoeden dit verschijnsel niet te sterk op te hemelen. Dat beeld, waarbij bepaalde sociale verschillen doorbroken zouden worden, dient in zekere zin genuanceerd te worden, wat kort hiervoor nog besproken is. Voor een deel klopt het inderdaad dat bepaalde sociale verschillen en klassentegenstellingen binnen het alpinisme overbrugd of doorbroken werden. Maar bepaalde sociale waarden en normen bleven wel doorleven. Denken we dan aan het feit dat de berggidsen bijna altijd al het zware werk moesten opknappen en dat ze zich steeds moesten wegcijferen voor hun 'heer'. In vele gevallen bleef er nog steeds een zekere sociale afstand tussen beide partijen.

Ondanks deze nuancering blijft het nog steeds zo dat er bepaalde sociale barrières overbrugd konden worden binnen het alpinisme, wat van dit fenomeen toch iets unieks maakt. Zeker bij de elite-alpinisten zien we dat ook zij, uit zichzelf of op vraag van de berggids, een aanzienlijk deel van het werk deden en soms zelf de leiding overnamen.

¹ Stephen L., 'The Playground of Europe', pp. 134-135.

Heersende klassentegenstellingen werden hierbij zeer sterk doorbroken. Dat verschillende berggidsen er verder geen problemen van maakten om zichzelf als gelijke te zien van hun klanten, hebben we evenzeer verklaard vanuit de aard van het Zwitserse onderwijssysteem. Aangezien sociale inclusie daarbij van tamelijk groot belang was, waren Zwitserse gidsen er in zekere zin mee vertrouwd om met mensen uit andere, hogere sociale lagen om te gaan. Zij hadden er naar alle waarschijnlijkheid veel minder moeite mee dan de Britse lagere klassen om met de Britse middenklasse om te gaan.

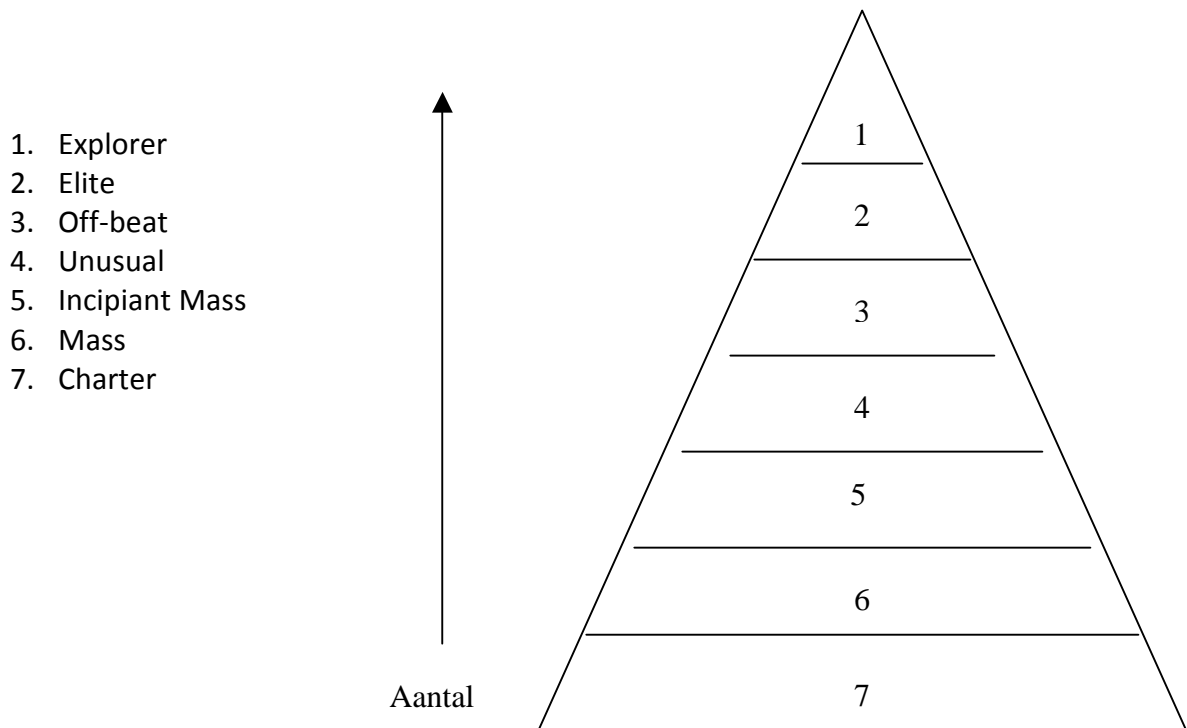
Daarnaast is er aandacht besteed aan die andere tegenstelling die veeleer binnen de alpine context geplaatst dient te worden, namelijk het feit dat het gidswezen als primaire doel had geld op te brengen voor een anders veeleer arme bevolkingsgroep. Bij een groot aantal gidsen moest dat financiële aspect echter al snel aan belang inboeten. Doorheen de 19de eeuw, vooral tijdens de eerste helft, werd een deel van de berggidsen door voornamelijk Britse alpinisten warm gemaakt voor het alpinisme en voor de bergen in het algemeen. Dit was natuurlijk vooral het geval bij de elite onder de berggidsen. Meer en meer werd ook voor die gidsen, net zoals dat het geval was voor de alpinisten zelf, het klimmen op zich en het in de bergen zijn veel belangrijker geacht dan het verdienen van geld. Geld verdienen bleef voor die gidsen wel een essentieel onderdeel van het alpinisme, maar de primaire drijfveer was wel het bergbeklimmen zelf. Die overgang kan voor een groot deel worden toegeschreven aan de Britse alpinisten, of althans de elite onder die alpinisten. Het komt dan ook voor een deel door de vriendschappen die daar zijn ontstaan tussen gidsen en alpinisten dat ook voor de gidsen het klimmen zelf meer centraal kwam te staan dan het financiële aspect.

Om te besluiten zouden we, mits enige nuancering, met recht en rede kunnen stellen dat het 19de eeuwse alpinisme een opmerkelijk en zelfs paradoxaal verschijnsel was in vergelijking met het dan gangbare sociale stelsel in Groot-Brittannië.

Bijlagen

Bijlage I: Kort overzicht van de door Valene Smith gehanteerde categoriën, met betrekking tot de verschillende soorten toeristen.

(uit: Smith V. (ed.), 'Hosts and Guests. The Anthropology of Tourism', Oxford, Basil Blackwell, 1978, pp. 8-13.)

Bij deze typologische indeling van de toeristen van V. Smith zien we éénzelfde verschijnsel als dat wat verteld is over de manier waarop gidsen en alpinisten met elkaar omgingen. Naarmate men dus meer tot de elite zal behoren, in dit geval de *explorers* en *elite*, zal men meer in contact komen met de lokale bevolking. Wat in eerste instantie de kansen vergroot op goede relaties tussen beide partijen, zoals ook bij gidsen en alpinisten blijkt. Daarnaast zal deze elite volgens Smith meer beïnvloed worden door de plaatselijke bevolking. Door de grote mate van contact met hen zullen zij zich sterk inleven in de plaatselijke waarden, normen en gebruiken. Dat gegeven is binnen het alpinisme echter van veel minder groot belang. Dat zal vooral optreden in veraf gelegen gebieden en bij culturen, beschavingen, volkeren die op een heel andere manier leven/leefden als in het land van herkomst van deze toeristen. Voor de Alpen is dat dus veel minder het geval. Deze elite zal omgekeerd weinig impact hebben op de streken waar ze naar toe trekken.

Onderaan de piramide zal men veel minder snel geneigd zijn om in contact te treden met de plaatselijke bewoners, waartegen de grote massa toeristen eerder afkerig staat.

Naarmate het aantal toeristen sterk zal stijgen, zeker wanneer er sprake zal zijn van echt massatoerisme, dan zal de impact van het toerisme op de lokale gemeenschappen steeds groter worden. Iets wat ook in de Alpen zeer duidelijk aanwezig is, waar vanaf het einde van de 19de eeuw door het groeiend aantal toeristen de bergen steeds meer en diepgaander ontsloten zullen worden en waarbij het dagelijkse leven van heel wat bergbewoners ingrijpend veranderde.

Bijlage II: overzicht van de presidenten van de Alpine Club.

1857–1860: John Ball	1938–1940: Sir Claud Schuster GCB (later Lord Schuster)
1860–1863: E. S. Kennedy	1944–1947: Leo Amery
1863–1865: Alfred Wills	1947–1949: Tom George Longstaff
1865–1868: Leslie Stephen	1950–1953: Claude Aurelius Elliott
1868–1871: William Mathews	1953–1956: Edwin Savory Herbert
1871–1874: William Longman	1956–1959: Sir John Hunt (later Lord Hunt)
1875–1877: Thomas Woodbine Hinchliff	1959–1962: George Finch
1881–1883: Thomas George Bonney	1962–1965: Howard Somervell
1884–1886: Florence Crauford Grove	1965–1968: Eric Shipton
1886–1890: Clinton Thomas Dent	1968–1971: Charles Evans
1890–1893: Horace Walker	1971–1974: A. D. M. Cox
1893–1896: Douglas Freshfield	1974–1977: Jack Longland
1896–1899: Charles Pilkington	1977–1980: Peter Lloyd
1899–1902: Dr James Brice (later Viscount Bryce)	1980–1983: J. H. Emlyn-Jones
1902–1904: Sir Martin Conway (later Lord Conway of Allington)	1983–1986: R. R. E. Chorley
1904–1906: George Forrest Browne, Bishop of Bristol	1986: A. K. Rawlinson
1908–1911: Hermann Wooley	1986–1987: Nea Evans
1911–1914: W. E. Davison	1987–1990: George Band
1914–1917:	1990–1993: H. R. A. Streater
1917–1919: John Percy Farrar	1993–1996: Mike Westmacott
1920–1923: J. Norman Collie	1996–1999: Sir Chris Bonington
1923–1926: Charles Granville Bruce	1999–2001: Doug Scott
1926–1929: Sir George Henry Morse	2002–2004: Alan Blackshaw
1929–1932: Claude Wilson	2005–2007: Stephen Venables
1932–1934: Sir John Withers MP	2008-...: Paul Braithwaite
1935–1938: Edward Lisle Strutt	

*Bijlage III: Overzicht van de eerste beklimmingen van alle vierduizenders in de Alpen: Chronologisch gerangschikt (Britse beklimmingen staan vetgedrukt) (gidsen staan cursief gedrukt).*¹

(Informatie afkomstig uit: Trevor B., 'When the Alps cast their spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age', Glasgow, The In Pinn, 2004, pp. 314 e.v., <http://www.4000er.de> en <http://www.summitpost.org>)

Periode van het pre-alpinisme (van 1784 tot 1854):

- **Dôme Du Goûter (Mont Blanc-massief, 4304m): F. Cuidet en J.-M. Couttet, 1784.**
- Mont Blanc (4810m): J. Balmat en M. G. Paccard, 1786.
- Punta Giordani (deel van het Monte Rosa-massief, 4046m): Dr. P. Giordani, 1801.
- Jungfrau (Zuidelijke top, 4158m): G. Meyer, A. Volker en J. Bortis, 1812.
- Breithorn (4164m): H. Maynard, J.-M. Couttet, *J. Gras, J.B. Erin en J. J. Erin* , 1813.
- Pyramide Vincent (Monte Rosa-massief, 4215m): J. N. Vincent, 1819.
- Zumsteinspitze (Monte Rosa-massief, 4563m): J. Zumstein en J. N. Vincent, 1820.
- Ludwigshöhe (Monte Rosa-massief, 4342m): L. Von Welden, 1822.
- Finsteraarhorn (4274m): J. J. Hugli, *J. Leuthold en J. Währen*, 1829.
- Signalkuppe/Punta Gnifetti (Monte Rosa-massief, 4554m): G. Gnifetti en J. Giordani, 1842.
- Lauteraarhorn (4042m): E. Desor, C. Girard, A. Escher von der Linth en *M. Bannholzer*, 1842.
- Piz Bernina (4049m): J. Coaz, *J. Tscharner* en *L. Tscharner*, 1850.

De 'Gouden Tijd' van het alpinisme (van 1854 tot 1865):

- **Strahlhorn (4190m):** C. Smyth, E. Smith, J. Smyth, *F. Andenmatten* en *U. Lauener*, 1854.
- **Mont Blanc du Tacul (Mont Blanc-massief, 4248m):** C. Hudson, C. Smyth, J. Smyth, E. S. Kennedy en C. Ainsli, 1855.
- **Dufourspitze (Hoogste punt van het Monte Rosa-massief, 4634m):** C. Hudson, C. Smyth, J. Smyth, J. Birkbeck, E. J. Stevenson, *U. Lauener, J. Zumtaugwald* en *M. Zumtaugwald*, 1855.
- Weissmies (4023m): J. Heusser, *P. Zurbriggen* en *J. Zurbriggen*, 1855.
- **Allalinhorn (4027m):** E. L. Ames, *J. Andenmatten* en *J. J. Imseng*, 1856.
- **Lagginhorn (4010m):** E. L. Ames, *F. Andenmatten* en *J. J. Imseng*, 1856.

¹ Het gaat hier om alle vierduizenders (82 toppen) opgenomen in de lijst van officiële vierduizenders opgesteld door de U.I.A.A. (Union Internationale des Associations d'Alpinisme).

- **Mönch (4099m)**: S. Porges, vader en zoon C. Almer, U. Kaufmann en C. Kaufmann, 1857.
- **Dom (4545m)**: J. L. Davies, J. Zumtaugwald, J. Kronig en J. Brantschen, 1858.
- Nadelhorn (4327m): J. Zimmerman, A. Supersaxo, F. Andenmatten en B. Epiney, 1858.
- **Grand Combin de Grafenère (hoogste punt van het Grand Combin-massief, 4314m)**: C. S. Deville, D. Balleys, E. Balleys, G. Balleys en B. Dorsaz, 1859.
- **Rimpfischhorn (4199m)**: L. Stephen, R. Living, M. Anderegg en J. Zumtaugwald, 1859.
- **Aletschhorn (4195m)**: F.F. Tuckett, J. J. Bennen, P. Bohren en J. Tairraz, 1859.
- **Gran Paradisio (4061m)**: J. Cowell, W. Dundas, M. Payot en J. Tairraz, 1860.
- **Alphubel (4206m)**: L. Stephen, T. Hinchcliff, M. Anderegg en P. Perren, 1860.
- **Weisshorn (4505m)**: J. Tyndall, J. J. Bennen en U. Wenger, 1861.
- **Nordend (Monte Rosa-massief, 4609m)**: T. Buxton, N. Buxton, J. Cowell en M. Payot, 1861.
- **Castor (4228m)**: W. Matthews, F. W. Jaccomb en M. Croz, 1861.
- **Lyskamm (Oostelijke top, 4527m)**: J. Hardy, J. Hudson, F. Gibson, A. Ramsay, T. Rennison, W. Hall, C. Pilkington, R. Stephenson, K. Heer, J. Cachat, P. Perren, J. Perren, F. Lochmatter en S. Zumtaugwald, 1861.
- **Schreckhorn (4078m)**: L. Stephen, C. Michel, P. Michel en U. Kaufmann, 1861.
- **Dent Blanche (4357m)**: T. S. Kennedy, W. Wigram, C. Wigram, J.-B. Croz en J. Kronig, 1862.
- **Täschhorn (4491m)**: J. L. Davies, J. W. Hayward, J. Zumtaugwald, S. Zumtaugwald en P. J. Sommermatter, 1862.
- **Gross Fiescherhorn (4048m)**: H. B. George, A. W. Moore, C. Almer en U. Kaufmann, 1862.
- **Dent d'Hérens (4171m)**: F. C. Grove, W. E. Hall, R. S. Macdonald, M. Woodmass, M. Anderegg, J.-P. Cachat en P. Perren, 1863.
- **Parrotspitze (Monte Rosa-massief, 4432m)**: R.S. Macdonald, F.C. Crove, M. Woodmass, M. Anderegg en P. Perren, 1863.
- **Lyskamm (Westelijke top, 4479m)**: L. Stephen, E. N. Buxton, M. Anderegg en F. Biner, 1864.
- Pollux (4092m): J. Jacot, J.-M Perren en P. Taugwalder, 1864,
- **Barre des Ecrins (4101m)**: A. W. Moore, E. Whymper, H. Walker, C. Almer en M. Croz, 1864.
- **Zinalrothorn (4221m)**: L. Stephen, F. C. Grove, M. Anderegg en J. Anderegg, 1864,
- **Aiguille Verte (4122m)**: E. Whymper, C. Almer en F. Biner, 1865.
- **Grand Rocheuse (Mont Blanc-massief, 4102m)**: R. Fowler, M. Ducroz en M. Balmat, 1865.
- **Grande Jorasses (Pointe Whymper, 4184m)**: E. Whymper, C. Almer en F. Biner, 1865.

- **Aiguille de Bionassay (Mont Blanc-massief, 4052m):** E. N. Buxton, F. C. Grove, R. S. Macdonald, *J.-P. Cachat* en *M. Payot*, 1865.
- **Matterhorn (4478m):** E. Whymper, C. Hudson, D. Hadow, F. Douglas, *M. Croz* en *vader en zoon P. Taugwalder*, 1865.
- **Ober Gabelhorn (4063m):** A. W. Moore, H. Walker en *J. Anderegg*, 1865.
- **Gross Grunhorn (4043m):** E. von Fellenberg, P. Inäbnit, P. Egger en P. Michel, 1865.

Beklimmingen na 1865:

- **Grandes Jorasses (Pointe Walker, 4208m):** H. Walker, *M. Anderegg*, *J. Jaun* en *J. Grange*, 1868.
- **Hohberghorn (4219m):** R. B. Heathcote, *F. Biner*, *P. Perren* en *P. Taugwalder*, 1869.
- **Lenzspitze (4294m):** C. T. Dent, *A. Burgener* en *F. Burgener*, 1870.
- **Grand Combin de Valsorey (4184m):** J. H. Isler en *J. Gillioz*, 1872.
- **Aiguille de Rochefort (4001m):** J. Eccles, *M.-C. Payot* en *A. Payot*, 1873.
- **Corno Nero (Monte Rosa-massief, 4321m):** M. Maglioni and A. de Rothschild, *P. Knubel*, *N. Knubel* en *E. Cupelin*, 1873.
- **Les Droites (4000m):** H. Cordier, T. Middlemore, J. O. Maund, *J. Jaun* en *A. Maurer*, 1876.
- **Dôme de Neige des écrins (4015m):** E. B. De Castelneau, *vader en zoon P. Gaspard*, 1877.
- **Mont Maudit (4465m):** W. E. Davidson, H. S. Hoare, *J. Jaun* en *J. von Bergen*, 1878.
- **Dürrenhorn (4035m):** A. F. Mummery, W. Penhall, *A. Burgener* en *F. Imseng*, 1879.
- **Dôme de Rochefort (Mont Blanc-massief, 4015m):** J. Eccles, *M. Payot* en *J. Payot*, 1881.
- **Dent du Géant (Zuid-westelijke top, 4009m):** J. J. Maquignaz, B. Maquignaz, D. Maquignaz, *A. Sella*, *A. Sella*, *C. Sella* en *G. Sella*, 1882.
- **Dent du Géant (noord-oostelijke top, 4013m):** W. W. Graham, A. Cupelin en *A. Payot*, 1882.
- **Bishorn (4153m):** G. S. Barnes, R. Chessyre-Walker, *J. Imboden* and *J. M. Chanton*, 1884
- **Aiguille Blanche de Peutérey (Mont Blanc-massief, 4108m):** H. S. King, *E. Rey*, *A. Supersaxo* en *A. Anthamatten*, 1885.
- **Stecknadelhorn (4241m):** O. Eckenstein en *M. Zurbriggen*, 1887.
- **Grand Combin de la Tsessette (4141m):** E. F. M. Benecke en H. A. Cohen, 1893.

Latere beklimmingen:

- **Aiguille du Diable (4114m):** A. Charlet en *A. Ravel*, 1925.

Hieronder nog een lijst van 18 vierduizenders waarvan geen informatie te vinden is met betrekking tot wie deze een eerste maal beklommen heeft. Wat op zich niet erg is, aangezien al deze toppen slechts van gering belang zijn (meestal omdat het slechts subtoppen zijn van een groter massief of van hogere bergen, die in bovenstaande lijst we opgenomen zijn. De meeste van deze toppen maken deel uit van het Mont Blanc-massief of het Monte Rosa-massief):

- Mont Blanc de Courmayeur (4748m)
- Picco Luigi Amadeo (4460m)
- Grand Pillier d'Angle (4243m)
- Breithorn Centraal (4159m)
- Breithorn Oost (4139m)
- Pointe Croz (4110m)
- Pointe Carmen (4109m)
- Breithornzwillinge (4106m)
- Pointe Médiane (4097m)
- Roccia Nera (4075m)
- Pointe Chaubert (4074m)
- Mont Brouillard (4069m)
- Pointe Marguerite (4065m)
- Corne du Diable (4064m)
- Pointe Hélène (4045m)
- Aiguille du Jardin (4035m)
- Hinter Fiescherhorn (4025m)
- Punta Baretto (4013m)

Bijlage IV: Sociale samenstelling van de Alpine Club (1857-1876).

Jaar	Barristers (advocaten)	Solicitors (notarissen)	Dons and School- masters ¹	Clergy-men (geestelijken)	Doctors (artsen)	Business Men (Zakenmensen)	Civil Servants (Ambtenaren)	Army & navy (Leger en vloot)	Authors (schrijvers)	Artists (kunstenaars)	Politicians (politici)	Country gentlemen	Architect (Architecten)	Others (overige)	Totaal
1857	5	2	3	3		5	1		1	1	1		1	3	26
1858	12	9	1	4		8			3		2	3		9	51
1859	11	2	3	2	2	11	1	1	2	1	1	2	1	3	43
1860	6	4	5	3		7	1	6			1	3		2	38
1861	6	2	5	3	2	3	3	2			1			2	29
1862	4	6	6	2	4	3	1	3				1		1	31
1863	12	2	6	4		8				2	1	2		2	39
1864	5	1	11		1	11	2	4		1		1		3	40
1865	7	1	1	4		2				1		1		3	20
1866	5		2		1	3	3	3				2			19
1867	7		3	1		3			1	1		2			18
1868		2	2	2		5			1			1		2	15
1869	3	2	1	1			1							1	9
1870	1	1	2		1	2	1			1					9
1871	1	2	2	1		5	2	2	2					1	18
1872	2	1	3	1	1	4	5	4		1		1			23
1873	5	1	2	2		3	6	1		1				2	23
1874	3	2	7		2	5	3	2							24
1875	6		1	2		6		2		1				2	20
1876	2	6	4	2	1	9		1	1						26
	103	46	70	37	15	103	30	31	11	11	7	19	2	36	521

Samenstelling van de *Alpine Club* tussen 1857 en 1876. Tabel waar duidelijk uit blijkt dat nagenoeg alle alpinisten uit de (hogere) middenklasse afkomstig waren. Uit: Bennet C. S., 'The Golden Age of Mountaineering: 1850-1870', Alpine Club Archives, 1922/C146, 1950.

¹ Universitaire medewerkers/wetenschappers en schoolmeesters.

Bibliografie Thesis

- Allix A., 'L'Oisans, etude géographique: un pays de haute montagne', Parijs, Lafitte, 1975, pp. 915.
- Antonietti T., 'Bauern-Bergführer- Hoteliers: Fremdenverkehr und Bauernkultur: Zermatt und Aletsch, 1850-1950', Baden, 2000, pp. 190.
- Anthamatten F., 'Das Bergführer- und Skilehrerwesen in der Schweiz: eine Untersuchung über verfassungs- und verwaltungsrechtliche aspekte', Freiburg, 1986.
- Appia H., 'Les Anglais et la decouverte des Alpes', in: *Journal of the British Institute*, Paris, 12, 1991, pp. 77-93.
- Arnold M., 'The Popular Education of France with notices of that of Holland and Switzerland', Londen, Longman, Green, Longman, and Roberts, 1861, pp. 294.
- Baedeker K., 'Switzerland with the neighbouring Lakes of Northern Italy, Savoy and the adjacent districts of Piedmont, Lombardy and the Tyrol. Handbook for travellers.', Londen, Williams & Norgate, 1863, pp. 472. (vertaald uit het Duits)
- Bailey P., 'Leisure and Class in Victorian England: rational recreation and the contest for control, 1830-1885', Londen, Routledge & Kegan Paul Ltd., 1978, pp. 260.
- Ball J. (ed.), 'Peaks, passes and glaciers; a series of excursions by members of the Alpine Club.', Londen, Longman, Green, Longman, & Roberts, 1860, pp. 135-215.
- Ball J., 'The Alpine Guide Part II: the Central Alps', Londen, Longmans, Green, and Co., 1866, pp. 521.
- Ball J., 'A guide to the Western Alps', Londen, Longmans, Green, and Co., 1866, pp. 404.
- Band G., 'Summit: 150 years of the Alpine Club', Collins, 2006, pp. 256.
- Benson J., 'The working class in Britain: 1850-1939', Londen, I.B. Tauris, 2003, pp. 219.
- Berlepsch H., 'The Alps: or sketches of life and nature in the mountains', londen, Longman, Green, Longman, and Roberts, 1861, pp. 407 (vertaald naar het Engels door Stephen L.).
- Bonhème P., 'Guides de Chamonix: passeurs de rêves', in: *Alpes Magazine*, 85, 2004, pp. 24-33.

- Bonhème P., 'Member of the Alpine Club I presume?', in: *Alpes Magazine*, 89, 2004, pp. 48-55.
- Bonney T. G., 'The Alpine regions of Switzerland', Cambridge, University Press, 1868, pp. 351.
- Bourdeau P., '1789-1989 200 ans d'alpinisme professionnel', in: *La Montagne et Alpinisme*, 2, 1989, pp. 46-51.
- Bourdeau P., 'Guides de haut montagne: territoire et identité – recherches sur la territorialité d'un groupe professionnel', Grenoble, Revue de géographie alpine, 1991, pp. 288.
- Bourdeau P., 'Je t'aime mais non plus..', in: *Alpinisme et Randonnée*, 215 (juli-augustus), 1999, pp. 28-37.
- Bourdeau P., 'Les sociétés alpines et le tourisme en Haut-Dauphiné de 1874 à 1974: formes de leur action et rôle dans le développement touristique: rapport de recherche', Lyon, Université de Lyon, 1984, pp. 99.
- Bourdeau P., 'Une mémoire alpine Dauphinoise: alpinists et guides, 1875-1925', grenoble, 1988, pp. 133.
- Bourdieu P., 'Ce que parler veut dire: l'économie des échanges linguistiques', Parijs, Fayard, 1982, pp. 244.
- Brawand S., 'Schweizer Bergführer erzählen', Zürich, Orrel Füssli, 1936, pp. 205.
- Canzio E., 'Alpinisme sans guide. Les clubs alpines académiques', in: *La Montagne*, 1910, pp. 696-701.
- Chaubet D., 'Histoire de la compagnie des guides de Chamonix', Les Marches, La Fontaine de Siloé, 1994, pp. 211.
- Chamson M., 'le roman de la montagne', Etrépilly, C. Bardillat, 1987, p. 154.
- Clark R., 'An eccentric in the Alps: The story of the Rev; W. A. B. Coolidge, the great Victorian Mountaineer', Londen, Museum Press, 1959, pp. 224.
- Clark R., 'The Early Alpine Guides', Londen, Phoenix House, 1949, pp. 208.
- Clark R., 'The Victorian Mountaineers', Londen, B. T. Batsford Ltd., 1953, pp. 232.
- Clinker C., 'An unconventional guide for tourists: a fortnight in Switzerland', 1880, pp. 108.
- Coolidge W.A.B., 'Guide to Switzerland', 1901, pp. 241.

- Coolidge W.A.B., 'Les Alpes dans la nature et dans l'histoire', Parijs, Payot et Cie, 1913, pp. 547. (vertaling uit het Engels: oorspronkelijke titel: Coolidge W.A.B., 'The Alps in nature and History',
- Crawford, 'Unemployment and education: a lesson from Switzerland', in: *Educational briefs*, 31, 1910, pp. 31.
- Crotti C., 'Lehrerinnen--frühe Professionalisierung : Professionsgeschichte der Volksschullehrerinnen in der Schweiz im 19. Jahrhundert', Bern, Lang, 2005, pp. 516.
- Cunningham C. D. en Abney W., 'Pioneers of the Alps', London, Sampson Low, Marston, Searle, and Rivington, 1887, pp. 287.
- Daunton M., 'Wealth and Welfare: An Economic and Social History of Britain, 1851-1951.', Oxford, Oxford University Press, 2007, pp. 656.
- De Beer G., 'Alps and Men', Londen, Edward Arnold, 1932.
- De Bellefon R., 'Histoire des guides de montagne: Alpes et Pyrénées (1760-1980)', Milaan, Cavin, pp. 551.
- Egger C., 'Pioniere der Alpen: 30 Lebensbilder der grossen Schweizer Bergführer von Melchior Anderegg bis Franz Lochmatter, 1827 bis 1933', Zürich, Verlag Amstutz Herdeg, 1946, pp. 371.
- Engel C. E., 'A history of mountaineering in the Alps', Londen, Allen and Unwin, 1950, pp. 332.
- Fleming F., 'Killing Drangons: The conquest of the Alps', Londen, Granta, 2000, pp. 398.
- Forbes J., 'Travels through the Alps', Londen, Black, 1900, pp. 572.
- François J., 'Montagnes: territoires d'inventions', Grenoble, Ecole d'architecture de Grenoble, 2003, pp. 88.
- Fux A., 'Alexander Burgener: König der Bergführer', Bern, Hallwag, 1961, pp. 232.
- Galton F., 'Vacation tourists and notes of travel in 1860', Cambridge, Macmillan and Co, 1861, pp. 483.
- George H.B. (ed.), 'The Alpine Journal: A Record of Mountain Adventure and Scientific observations. By members of the Alpine Club.', Londen, Longman, Green, Longman, Roberts, & Green, Vol. II, 9, 1865, p. 63.
- Gendrault J., 'Voyage chez les guides de Chamonix', in: *Relief*, 3, 1995, pp. 5-31.

- 'Gesetz, Reglement & Tarif für den Führerdienst im Canton Wallis', Lausanne, 1870, pp. 64.
- Gidl A., 'die Städter entdecken die Alpen', Wien, Böhlau, 2007, pp. 445.
- Grupp P., 'faszination Berg: die Geschichte des Alpinismus', Keulen, Böhlau, 2008, pp. 391.
- Günther D., 'Alpine Quergänge: Kulturgeschichte des bürgerlichen Alpinismus (1870-1930)', Frankfurt/Main, Campus Verlag, 1998, pp. 368.
- Hansen P. H., 'Albert Smith, the Alpine Club, and the Invention of Mountaineering in Mid-Victorian Britain', The University of Chicago Press , in: *The Journal of British Studies*, Vol. 34, 3, Victorian Subjects (Jul., 1995), pp. 300- 324.
- Harrer H., 'De Witte Spin: de beklimming van de Eiger', Eldorado, 2007, p. 320. (oorspronkelijke titel: 'Die Weisse Spinne')
- Hilton B., 'A mad, bad, and dangerous people? England, 1783-1846', Oxford, Clarendon Press, 2006, pp. 757.
- Holt R., 'Sport and the British: a Modern History', Oxford, Clarendon Press, 1989, pp. 396.
- Hoppen T. K., 'The Mid-Victorian generation, 1846-1886', Oxford, Clarendon Press, 1998, pp. 787.
- Hudson C. en Kennedy E. S., 'Where there's a will there's a way', Londen, Spottiswoode & Co., 1856, pp. 95.
- Johnston B.R. en Edwards T., 'The commodification of mounatineering', in: *Annals of tourism research*, Elsevier Science Ltd., 21, 3, 1994, pp. 459-479.
- Jouty S. en Kober P., 'Dictionnaire encyclopédique des Alpes', Grenoble, Glénat, 2006, p. 668.
- Kennedy E.S. (ed.), 'Peaks, passes and glaciers; being excursions by members of the Alpine Club.', Londen, Longman, Green, Longman, & Roberts, vol. II, 1862, pp. 3-98.
- Kay-Shuttleworth J., 'The moral and physical conditions of the working class employed in the cotton manufacture in Manchester', Londen, James Ridgway, 1832.
- Lanz H. en De Meester L., 'Ulrich Inderbinen: Ich bin so alt wie das Jahrhundert', Visp, Rotten Verlag, 1996, pp. 184.

- Lejeune D., 'Les Alpinistes en France à la fin du XIXe et au début du XXe siècle (vers 1875- vers 1919): étude d'histoire sociale, étude de mentalité', Paris, Editions du C.T.H.S., 1988, pp. 271.
- Lejeune D., 'Histoire sociale et alpinisme en France à la fin du XIXe et au début du XXe siècle', in: *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 25, 1978, pp. 111-128.
- Lestas P. 'Les pionniers des Alpes du Dauphiné', Paris, Editions Arthaud, 1988, pp. 201.
- Lindt R., 'Das Finsteraarhorn', in: *Jahrbuch des Schweizer Alpenclub*, Bern, Verlag der Expedition des Jahrbuchs des S.A.C., 1, 1864, pp. 273-312.
- Lord Schuster C., 'Tyndall as a mountaineer', in: *Life and work of John Tyndall* (Eve A.S. en Creasey C.H. (eds.)), Londen, Macmillan, 1945, pp. 340-392.
- Lowerson J., 'Sport and the English middle classes, 1870-1914.', Manchester, Manchester University Press, 1993, pp. 310.
- Macfarlane R., 'Mountains of the mind', New York, Pantheon Books, 2003, pp. 306.
- Majastre J.-O., 'Guides de haute-montagne', Grenoble, Glénat, 1988, pp. 189.
- Maurin C., 'Le grand récit: une ascension triomphale', in: *Alpes Magazine*, 109, 2008, pp. 90-95.
- Moore A. W., 'The Alps in 1864: a private journal', 1867, pp. 360.
- Muddock J. E., 'The "J.E.M." guide to Switzerland: the Alps and how to see them', 1882, pp. 274.
- Müller H.R., 'Die Erstbesteigung des Matterhorns im Spiegel zeitgenössischer Berichte', in: *Berge der Welt*, Zürich, Schweizerische Stiftung für Alpine Forschungen, Band 15, 1964-1965, pp. 1-32.
- Mummery A.F., 'My Climbs in the Alps and Caucasus', Londen, Fisher Unwin, 1895, pp. 360.
- Murray J., 'A hand book for travelers in Switzerland, Savoy and Piemont', Londen, Murray, 1838, pp. 367.
- Musée Dauphinois, 'Profession guide: deux siècles de passion montagnarde', Grenoble, Musée Dauphinois, 1988, pp. 79.
- Porter B., 'The absent-minded imperialists: empire, society and culture in Britain.', Oxford, Oxford University Press, 2004, pp. 475.

- Raymann A., 'Evolutions de l'alpinisme dans les Alpes françaises', Grenoble, Brunswick, 1912, pp. 578.
- Reader W. J., 'Professional Men: The rise of the professional classes in Nineteenth-Century England', London, Cox & Wyman Ltd., 1966, pp. 248.
- Ring J., 'How the English made the Alps', London, Murray, 2001, pp. 287.
- Scharfe M., 'Berg-Sucht: eine Kulturgeschichte des frühen Alpinismus 1750-1850', Wenen, Böhlau, 2007, pp. 382.
- Senger M., 'Wie die Schweizer Alpen erobert wurden', Zürich, Büchergilde Gutenberg, 1945, pp. 327.
- Seylaz L., 'Les guides et les *Führerlose*', in: *Echo des Alpes*, 1908, pp. 83-96.
- Seylaz L., 'Les origines de l'alpinisme suisse', in: *Alpes*, 39, 1963, pp. 82-86.
- Smelser N. J., 'Social Paralysis and Social Change. British Working-Class Education in the Nineteenth Century', Oxford, University of California Press, 1991, pp. 499.
- Smith V.L. (ed.), 'Hosts and Guests: the Anthropology of Tourism', Oxford, Basil Blackwell, 1978, pp. 254.
- Spiro L. 'Guides de montagnes', Lausanne, Editions La Concorde, 1928, pp. 128.
- Steedman C., 'Master and Servant: Love and Labour in the English Industrial Age', Cambridge University Press, 2007, pp. 263.
- Stephen L., 'The Playground of Europe', San Rafael (Californië), Archivum Press, 2007, pp. 243.
- Syndicat national des guides de montagne, 'Colloque sur le métier de guide: Cassis 11-13 octobre 1972', 1972, pp. 29.
- Thioly F., 'Ascension du Grand Combin', in: *Jahrbuch des Schweizer Alpenclub*, Bern, Verlag der Expedition des Jahrbuchs des S.A.C., 3, 1866.
- Thompson E. P., 'The making of the English working class', New York, Random House, 1966, pp. 848.
- Tissot L., 'How did the British Conquer Switzerland?', *Journal of Transport History*, 16, 1, march 1995, 21-54.
- Trevor B., 'When the Alps cast their spell: Mountaineers of the Alpine Golden Age', Glasgow, The In Pinn, 2004, pp. 314.

- Tubbesing U., 'Traumgipfel aus Fels und Firn', in: *berge*, 42, 1990, pp. 16-25.
- Tuckett E., 'Pictures in Tyrol and elsewhere: from a family sketch-book', London, Longmans, Green, and Co., 1867, pp. 313.
- Tuckett F. F., 'How we spent the summer: or, a 'voyage en zigzag' in Switzerland and Tyrol, with some members of the Alpine Club, from the sketch book of one of the party', London, Longmans, Green, Reader and Dyer, 1866, pp. 40.
- Tyndall J., 'New Fragments', London, Longmans, Green, 1892, pp. 500.
- Tyndall J., 'The glaciers of the Alps, being a narrative of excursions and ascents, an account of the origin and phenomena of glaciers, and an exposition of the physical principles to which they are related', London, Murray, 1860, pp. 444.
- Tyndall J., 'Hours of exercise in the Alps', New York, D. Appleton, 1872, pp. 473.
- Ulrich M., 'Der Piz Morteràtsch', in: *Jahrbuch des Schweizer Alpenclub*, Bern, Verlag der Expedition des Jahrbuchs des S.A.C., 1, 1864, pp. 233-243.
- Van Caeneghem R., 'Geschiedenis van Engeland', Leuven, Davidsfonds, 2003, pp. 495.
- Weilenmann J.J., 'Der Piz Tremoggia', in: *Jahrbuch des Schweizer Alpenclub*, Bern, Verlag der Expedition des Jahrbuchs des S.A.C., 1, 1864, pp. 244-265.
- Whymper E. 'Scrambles amongst the Alps : in the years 1860-69', Philadelphia, J. B. Lippincott & Co., 1872, pp. 164.
- Whymper E., 'The valley of Zermatt and the Matterhorn: a guide', London, Murray, 1900, pp. 224.
- Wills A., 'Forty years of mountaineering', 1897, pp. 212.
- Wills A., 'Wandering among the high Alps', London, R. Bentley, 1858, pp. 426.
- Young B. E., 'Edward Whymper: Alpinist of the heroic age', in: *The Popular Science monthly*, 1913, pp. 559-565.
- Young G.W., 'Die Schule der Berge', Leipzig, Brockhaus, 1926, pp. 334.
- Young G. W., 'Mountains with a difference', London, Eyre and Spottiswoode, 1951, pp. 282.
- Zurbriggen M., 'Von den Alpen Zu den Anden: Lebenserinnerungen eines Bergführers', Berlijn, Roth, 1937, pp. 167.

Fotomateriaal

- Foto titelpagina:
http://www.summitpost.org/view_object.php?object_id=563836&context_id=231124
- Monument te Chamonix (p. 63):
Eigen foto, genomen op 24 juli 2007.
- Christian Almer en zijn vrouw (p. 66):
<http://www.summitpost.org/image/593270/593265/wetterhorn-during-the-golden-and-the-post-golden-age.html>
- Zermatt anno 1900 (p. 83):
http://www.google.be/imgres?imgurl=http://www.monterosazermatt.ch/fileadmin/galerie/MR/n6_Pic0004.jpg&imgrefurl=http://www.monterosazermatt.ch/en/monte-rosa/galerie/&usq=__rFBCeA7gAVt8bCTIoZ1WLZy2WaA=&h=509&w=800&sz=331&hl=nl&start=4&um=1&itbs=1&tbnid=sV_OJE1a_yrMCM:&tbnh=91&tbnw=143&prev=/images%3Fq%3Dzermatt%2B1900%26um%3D1%26hl%3Dnl%26rlz%3D1T4HPEB_nlBE354BE354%26tbs%3Disch:1
- Monument ter ere van overleden berggidsen (p. 88):
Eigen foto, genomen op 7 juli 2009.
- Klimmers met Les Drus op de achtergrond (p. 93):
<http://www.summitpost.org/image/579078/231124/les-drus.html>
- Leslie Stephen en Melchior Anderegg (p. 113):
http://www.google.be/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a8/Leslie_Stephen_with_guide_Melchior_Anderegg,_c._1870.jpg/180px-Leslie_Stephen_with_guide_Melchior_Anderegg,_c._1870.jpg&imgrefurl=http://fr.wikipedia.org/wiki/Melchior_Anderegg&usq=__h6hsdxmIfEyXQ_O8wi2aoRpSol0=&h=279&w=180&sz=13&hl=nl&start=3&um=1&itbs=1&tbnid=6jrQNYYNvF6hXM:&tbnh=114&tbnw=74&prev=/images%3Fq%3Dleslie%2Bstephen%2Bmelchior%2BAnderegg%26um%3D1%26hl%3Dnl%26rlz%3D1T4HPEB_nlBE354BE354%26tbs%3Disch:1
- Melchior Anderegg (p. 122):
<http://www.summitpost.org/image/600704/600692/melchior-anderegg.html>
- Tocht op Glacier des Bossons (p. 173):
<http://www.summitpost.org/image/3867/231124/chamonix-glacier-des-bossons.html>

Bronnenmateriaal:

- **Führerbücher** (Chronologisch gerangschikt)

- 'Original Fuhrrerbucher: Ulrich Lauener: 1856-1892', Alpine Club Archives, 1922/K30.
- 'Original Fuhrrerbucher: Michel Croz: 1857-1862', Alpine Club Archives, 1922/K51.
- 'Original Fuhrrerbucher: Johann Joseph Bennen: 1857-1863', Alpine Club Archives, 1922/K15.
- 'Original Fuhrrerbucher: Peter Knubel: 1863-1872', Alpine Club Archives, 1922/K1.
- 'Original Fuhrrerbucher: Jakob Anderegg: 1865-1878', Alpine Club Archives, 1922/K44.
- 'Original Fuhrrerbucher: Alexander Burgener: 1882-1909', Alpine Club Archives, 1922/K9.
- 'Original Fuhrrerbucher: Peter Knubel: 1882-1911', Alpine Club Archives, 1922/K4.
- 'Original Fuhrrerbucher: Franz Lochmatter: 1899-1933', Alpine Club Archives, 1922/K26.

- **Dagboeken**
 - Davidson W. E., 'Long Vacation Rambles in 1873, 1874, 1875', Alpine Club Archives, 1922/C24-C39, 1922/D1/1-4.
 - Harford D., 'A Mountaineering Pilgrimage: 1893-1898', Alpine Club Archives, 1922/c117, pp. 32.
 - Moore, 'A Journal of a Tour in Switzerland, 1863', Alpine Club Archives, 1922/C67, p. 24.

- **Reisverhalen** (zie bibliografie)
- **Reisgidsen** (zie bibliografie)
- **Tijdschriften en kranten** (uit het digitale krantenarchief van de *British Library*)(Chronologisch gerangschikt)
 - 'Edinburgh Review-July 1844. No. 171', in: *Caledonian Mercury*, Edinburgh, 4 juli 1844, nr. 19377.

- 'Ascent of Mont Blanc', in: *The Aberdeen Journal*, Aberdeen, 27 augustus 1851, nr. 5407.
- 'Advertisements & Notices', in: *The Morning Chronicle*, Londen, 7 juli 1856, nr. 27935.
- 'Prussia and Switzerland', in: *Daily News*, Londen, 9 januari 1857, nr. 3323.
- 'Literature', in: *Daily News*, Londen, 2 juli 1859, nr. 4098.
- 'Daily and Periodical Press', in: *The Newcastle Courant etc.*, Newcastle-Upon-Tyne, 7 september 1860, nr. 9689.
- 'A London Club for Working Men', in: *Reynolds's Newspaper*, Londen, 28 oktober 1860, nr. 533.
- 'Literature', in: *Daily News*, Londen, 16 augustus 1864, nr 5702.
- 'Bits from Books', in: *Hampshire Telegraph and Sussex Chronicle etc'*, Portsmouth, 1 juni 1865, nr. 5934.
- 'The fatal accident on the Matterhorn', in: *Penny Illustrated Paper*, 29 juli 1865, nr. 200.
- 'Hours of Exercise in the Alps', in: *The Pall Mall Gazette*, Londen, 30 mei 1871, nr. 1963.
- 'Literary', in: *The Examiner*, Londen, 17 juni 1871, nr. 3307.
- 'Literary', in: *The examiner*, Londen, 24 juni 1871, nr. 3308.
- 'The Reader', in: *The Graphic*, Londen, 29 juli 1871, nr. 87.
- 'Holiday Trips', in: *the Graphic*, Londen, 2 augustus 1873, nr. 192
- 'The Best hundred Books', in: *Birmingham Daily Post*, Birmingham, 20 januari 1886, nr. 8599.
- 'A New edition of "Scrambles Amongst the Alps"', In: *The Graphic*, 16 december, 1893, nummer 1255.
- 'All over the Alps', in: *The Graphic*, Londen, 29 juni 1895, nr. 1335.
- 'Mr. A. F. Mummery', in: *The Graphic*, Londen, 14 spetmeber 1895, nr. 1346.
- 'Literary Gossip', in: *The Belfast News-Letter*, 17 september 1895, nr. 25016.

- 'New Books of the Week', in: *Glasgow Herald*, Glasgow, 16 juni 1898, nr. 143.
- 'Books on Mountaineering', in: *Birmingham Daily Post*, Birmingham, 11 augustus 1900, nr. 13156.
- 'Literature', in: *The Leeds Mercury*, 17 oktober, 1900, nr. 19513.
- Young G. W., 'Erinnerung an die Mischabel', in: *Die Alpen*, 1927-1935, Alpine Club Archives, 1922/C56, pp. 22.
- Gos C., 'Franz Lochmatter: un guide', in: *Journal de Genève*, 27/08/1933.
- **Andere**
 - Bennet C. S., 'The Golden Age of Mountaineering: 1850-1870', Alpine Club Archives, 1922/C146 , 1950.
 - 'Letters relating to formation of Alpine Club: 1857-1858', Alpine Club Archives, 1922/B65.
 - 'List of Guides, c. 1866', Alpine Club Archives, 1922/C88.
 - 'MS Lectures: J. Birkbeck; E.S. Kennedy; Wm Mathews: 1860-1861', Alpine Club Archives, 1922/C14.
 - Règlement des guides de Chamonix, 1879 (artikel 33) (verschenen in: Bulletin du CAF 2ème Trimestre, 1879, pp. 59-62.).
 - 'Souscription Devauossoux', in: *Bulletin du CAF*, 1885, p, 293.

*'Nous voudrions au contraire, unir tous les efforts tendant à ouvrir plus large encore la porte qui conduite à l'Alpe, ce réservoir inépuissable d'idéal et de confraternité, persuadés que nous sommes que la montagne est la source qui verse à notre fier petit peuple sa vaillance et ses vertus, la source qui leur versera les forces du rajeunissement. Louis Seylaz.'*¹

¹ Seylaz L, 'Les guides et les *Führerlose*', in: *Echo des Alpes*, 1908, p. 98. Vertaling: Wij willen daarentegen alle krachten bundelen om de poort die naar de Alpen leidt nog groter te maken, dat onuitputtelijke reservoir van idealen en broederschap, overtuigd zoals we zijn dat de bergen de bron zijn die ons kleine trotse volk zijn kracht en deugden schenkt, de bron die hen de kracht om te verjongen zal bieden.

